

THE
LIBRARY
OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY

130

00000000

IHS
 BIBLIOTECA DE LOYOLA.
 Sala 1
 Estante 42
 Plúteo 1

3615

T. LIVII PATA-
VINI HISTORIARVM
ab vrbe condita decadis quintę
liber primus.

L. FLORI IN EVNDEM EPITOME.

IGNIS in ade Vesta extinctus est. Tib. Sempronius
Gracchus proconsul Celtiberos victor in deditionem accep-
sit: monumentumq; operū suorum, Gracchurim, oppidum
in Hispania constituit. A Posthumio Albino proconsule Vae-
censium Lustrum subacti sunt: de vitruq; triumphavit. Antio-
chus Antiochi filius obses Romanū a patre datus, mortuo fra-
tre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriae
ab vrbe dimissus. Lustrum a censoribus conditum est. Censa
sunt civium capita CCLXXIII. milia, CXLIIII.
Volumnus Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis ha-
redem mulierem instrueret. suasi legem M. Cato. extat o-
rator eius. Praeterea res contra Ligures, Istros, Sarcos, & Cel-
tiberos a compluribus ducibus gestas continet. & incia belli
Macedonici, quod Perseus Philippi filius moliebatur: mis-
sus enim ad Carthaginienses legationem, & ab iis nocte au-
religionem, quā quam multa templa magnifica multis locis
erant: Athenis Iouis Olympi, & Antiochia Capitolini, vi-
lissimum regem egit.

Acephalus.

*
a patre in pace habitam armasse, eoque iuventuti
praedandi cupida pergratus esse dicebatur. Confi-
*
AAa

ri prope in capta castra ab Histris inciderent. si cum Aquileiam relictis impedimentis refugissent, omnia terrore ac tumultu, non Aquileia modo, sed Romae quoque post paucos dies impleuerunt: quo non capta tantum castra ab hostibus, nec fuga quae vera erat, sed perditas res, deletumque exercitum omnem allatum est. Itaque quod in tumultu fieri solet, deletus extra ordinem, non in urbe tantum, sed tota Italia indicti. Duae legiones civium Romanorum confcriptae, & decem millia peditum cum equitibus. Sociis nominis Latini imperata. M. Iunius consul transire in Galliam, & ab civitatibus provinciae eius, quantum quaeque posset, militum exigere iussus. Simul decretum, ut T. Claudius praetor militibus legionis quartae & socium Latini nominis V. millibus, equitum CCL. Pisas ut conveniret ediceret: eamque provinciam dum consul inde abesset, tutaretur. M. Titinius Praetor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque Ariminum convenire iuberet. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus. Titinius C. Cassio Triumviro Ariminum, qui praesens legioni missio delectum Romae habuit. M. Iunius Cos. ex Liguribus in provinciam Galliarum, militibusque colonis imperatis Aquileiam peruenit. Ibi certior factus exercitum in columnam esse, scriptis literis Romam ne tumultuarentur, ipse remissis auxiliis, quae Gallis imperaverat, ad collegam est profectus. Romae magna ex nec opinato letitia fuit. Delectus omissus est, exaustorati qui sacramento dixerant, & exercitus, qui Ariminum pestilentia affectus erat, domum dimissus. Histris magnis copiis cum castra haud procul a castris haberent, postquam alterum consulem cum exercitu

exercitu novo aduenisse audierunt, passim in ciuitates dilapsi sunt. consules Aquileiam in hyberna lectiones reduxerunt. Sedato tandem Histrico tumultu S. C. factum est, ut Coss. inter se coparato vter eorum ad comitia habenda Romam rediret. Cum abissent Manlium Triumvirum pl. A. Licinium Nerva, & C. Papium Turdum in concionibus laceraret, rogationemque promulgarent, ne Manlius post Idus Martias (prorogatae namque consulibus in annum provinciae erant) imperium retineret, uti causam ex templo diceret, cum abisset magistratu, posset: huic rogationi Q. Aelius collega intercessit. magnisque contentionibus obtinuit ne perferretur. Per eos dies Tib. Sempronius Gracchus, & L. Posthumius Albinus, ex Hispania Romam cum reuertissent, senatus iis a M. Titinio Praetore datus in re de Bellonae ad differendas res quas gessissent, postulandosque honores meritis, ut diis immortalibus haberetur honos. Eodem tempore & in Sardinia magnus tumultus esse, literis Tit. Eburni Praetoris cognitum est, quas filius eius ad senatum attulerat. Illicenses adiunctis Balarorum auxiliis, pacatam provinciam inuaserat: nec eis inualido exercitu, & magna parte pestilentia absumpto, resisti poterat. Eadem & Sardonum legati nuntiabant, orantes ut viribus ferret. Haec enim agros deploratos esse) opere senatus timebat. Haec legatio, totumque quod ad Sardiniam per miserabilis legatio Lyciorum, qui crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione attributi erant, quererebantur: fuisse) sub ditione Antiochii; eam regiam seruitutem collatam cum praesenti statu, praepremi libertatem visam. Non publico tantum seruitutem imperio, sed singulos iustum pati seruitium: iuxta se coniuges liberosque vexari: in corpus, in tergum

T. LIVII DEC. V.

seruire famam quod indignū sit, maculari dehone-
starique, & palam res odiosas fieri, iuris etiam vir-
tutū pandi causa, ne pro dubio habeant, nihil inter se
& arguo parata mancipia interesse. Motus his sena-
tus, literas Lyciis ad Rhodios dedit: nec Lycios Rho-
diis, nec villos alicui quam qui nati liberi sint, in
seruitutem dari placere. Lycios ita sub Rhodiorum
simul imperio & tutela esse, vt in ditione P. R. ci-
uitates sociarū sint. Triumphū deinde ex Hispania
duo continui acti. Prior Sempronius Gracchus de
Celtiberis sociisque eorum: postero die L. Posthu-
mius de Lusitanis, aliisque eiusdem regionis Hispanis
triumphauit. XL. millia pondo argenti Tib. Grae-
chus transtulit, XX. millia Albinus militibus dena-
rios quinos vicanos, duplex centurioni, triplex e-
quiti, ambo diuiserunt: sociis tantumdem quantum
Romanis. per eosdē forte dies M. Iunius Cos. ex Hi-
stria comitorum causa Romam venit. Eum cum in
senatu fatigassent interrogationibus Tri. pl. Papi-
rius & Licinius, de his quae in Histria essent acta, in
concionē quoque produxerunt. Ad quae cū consul, se-
dies non plus XI. in ea prouincia fuisse, responde-
ret: quae se absente acta essent, se quoque, ve illos,
fama comperta habere: exequēbantur deinde, quae
rentes, quid ita non potius A. Manlius Romam ve-
nisset, vt rationem redderet P. R. cur ex Gallia prou-
incia, quam sortitus esset, in Histriam transtulisset.
quando id bellum senatus decreuisset, quando id
bellum P. R. iussisset: At hercule priuato quidē con-
silio bellū susceptū esse, sed gestū prudēter fortiter-
que. Imo vtrum susceptū sit nequius, an inconsul-
tius gestū dici non posse. Stationes duas nec opina-
tes ab Histris oppressas, castra Romana capta, quod
peditū, quod equitum in castris fuerit. ceteros in-
cimes

LIBER I.

trines fusosque ante omnes consulem, ipsum ad
mare ac naues fugisse, priuatum ratonem redditu-
rum earum rerum esse, quoniam consul noluisse.
Comitia deinde habita: Consules creati C. Claudi-
us Pulcher, Tib. Sempronius Gracchus. Et postero
die praetores facti, P. Aelius Tubero iterum, Caius
Quintius Flamininus, C. Nummius, C. Mummius,
Ca. Cornelius Scipio, C. Valerius Lanius. Tuber-
oni vrbana iuris dictio, Quinctio peregrina euenit,
Nummio Sicilia, Mummiō Sardinia. sed ea propter
belli magnitudinem, prouincia consularis facta.
Gracchus eam sortitur, Histriam Claudius, Scipio
& Leuinus Galliam in duas diuisam prouincias for-
titi sunt. Idibus Martiis, quo die Sempronius Clau-
diusque consulatū inierunt, mentio tantum de prou-
inciis Sardinia Histriaque, & vtriusque hostibus fuit,
qui in his prouinciis bellum conscuissent. Postero
die legati Sardoŕū, qui ad nouos magistratus dela-
ti erant, L. Minucius Thermus, qui legatus Manlii
consulis in Histria fuerat, in senatum venit. Ab his
edoctus est senatus, quātum belli ex prouincia ha-
berent. Mouerunt senatū & legationes sociū no-
minis Latini, quae & censores & priores consules fa-
tigauerunt, tandem in senatum introducā. Sum-
ma querelarum erat, ciues suos Romae censos ple-
tosque Romam commigrasse, quod si permittatur,
per paucis Iustris futurum, vt deserta oppida, deserti
agri, nullum militem dare possent. Fregellas quoque
millia IIII. familiarū transtulisse ab se Samnites Pe-
lignique: querebatur: neque eo minus aut hos aut illos
in delectum militum dare. Genera autem fraudis
duo mutandae vitium ciuitatis induta erant. Lex
sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi-
linquerent, dabat, vt ciues Romani fierent. Ea lege

male utendo, alii focis, alii populo Rom. iniuriam faciebant. Nam & ne stirpem domi relinquerent, liberos suos quibuslibet Romanis in eam conditionem vt manumitterentur, mancipio dabant, libertiniq; ciues essent, & quibus stirpes deesset quâ relinquerent: vt ciues Romani fiebant. Postea his quoque imaginibus iuris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe, in ciuitatem Romanam per migrationem & censum transibant. Hæc ne postea fierent, petebant legati, & vt redire in ciuitates iuberet focios, deinde vt lege cauerent, ne quis quem ciuitatis mutandæ causâ suum faceret, neve alienaret, & si quis ita ciuis Rom factus esset, ciuis nõ esset. Hæc impetrata ab senatu. Prouinciæ deinde quæ in bello erant, Sardinia atq; Histria decretæ: in Sardinia duæ legiones scribi iussæ: quina millia in singulas, ducenti pedites, trecenti equites, & duodecim millia peditum sociorû ac Latini nominis, & DC. equites, & X. quinqueremes naues, si deducere ex naualibus vellet. Tandem peditum equitûq; in Histriam, quantum in Sardiniam decretû. Et legionem vnâ cum equitibus CCC. & quinque millia peditum sociorum, & CCL. mittere equites in Hispaniam consules ad Marcum Titinium iussi. Priusquam consules prouincias sortirentur, prodigia nunciata sunt: lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de celo cecidisse. puerum trunci corporis in agro Romano narum, & quadrupedem anguem uilum: & Caput multa in foro ædificia de celo tacla: & Puteolis duas naues fulminis ictu concrematas esse. Inter hæc quæ nuntiabantur, lupus etiam Romæ interdiu agitatus, cum Collina porta intrasset, per Asquinâ magno cõsuetantum tumultu eua-
Et eorum prodigiorum causa consules maiores ho-
1128

his immolantur: & diem vnum circa omnia puluincia supplicatio fuit. Sacrificiis rite pfectis, prouincias sortiti sunt. Claudio Histria, Sempronio Sardinia obtuenit. Legem deinde focis C. Claudius tulit S. C. & edixit, qui focii ac nominis Latini, ipsi maioresve eorum M. Claudio, T. Quintio censoribus, postq; ea apud socios nominis Latini censi essent, vt omnes in suam quisque ciuitatem ante Cal. Noembres redirent. Quæstio, qui ita non redissent, L. Mummio prætori decreta est. Ad legem & edictum Cos. S. C. adiectû est, vt dictator, Cos. interrex, cæsor, Pr. qui nûc esset apud forû, darent operâ, vt qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur, iusiurandâ daret: qui eum manumitteret, ciuitatis mutandæ causâ manu non mittere, qui id non iuraret, eum manumittendum non censuerunt. Hæc in posterû causâ iurisq; dictio C. Claudio Cos. decreta est. Dû hæc Romæ geruntur, M. Iunius, & A. Manlius qui priore anno consules fuerant, cum Aquileiæ hybernassent, principio veris in fines Histiorum exercitû introduxerunt: vbi cum effuse popularentur, dolor magis & indignatio diripi res suas cernentes Histros, quâ certa spes satis sibi virium aduersus duos exercitus exciuit, concursu ex omnibus populis iuentutis facto, repentinus & tumultuarius exercitus acinus primo impetu quam perseuerantius pugnauit. Ad quatuor millia eorum, in acie caesa, ceteri omissio bello in ciuitates passim diffugerunt. Inde legatos primum ad pacem petendam in castra Romana, deinde obsides imperatos miserunt. Hæc cum Romæ cognita literis proconsulum essent, C. Claudius consul veritus ne forte ea res prouinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, vno omnium certiore

facto collega, nocte profectus præceps in provin-
ciam abiit. ubi inconsultius quam venerat, se gessit.
Nā cum cōcione aduocata fugam e castris A. Man-
lii aduersis auribus militum, quippe qui primi ipsi
fugissent, iactasset, ingressisset probra M. Iunio quod
se dedecoris locium collega fecisset, ad extremum
virumque decedere provincia iussit. Quod cum mi-
lites consulis imperio dicto audientes futuros sese
dicerent, cum is more maiorum secundam vota in
Capitolo nūcupata, lictoribus paludatis profectus
ab urbe esset, furens ira, vocatum qui pro quaestore
Manlii erat, catenas poposcit, viñctos se Iunium
Manliumque minitans Romam missurum. Ab eo
quoque speretum consulis imperium est, & circum-
fusis exercitus fauens imperatorum causa, & con-
suli infestus, animos ad non parendum addebat.
Postremo fatigatus consul, & contumeliis singulo-
rum, & multitudine (nam in super irridebant) Iudi-
bitis, naue eadem qua venerat, Aquileiam, rediit.
Inde collega scripsit, vt militum nouorum ei parti,
quæ scripta in Histriam provinciam esset, ediceret,
Aquileiam vt conueniret, ne quid se Romæ tene-
ret, quo minus votis nuncupatis paludatus ab urbe
exiret. Hac collega obsequenter facta, breuisque
dies ad conueniendum edicta est. Claudius prope
consecutus est literas suas. Concione adueniens de
Manlio & Iunio habita, non vltra triduum mora-
tus Romæ, paludatis lictoribus, votisque in Capito-
lio nuncupatis, in provinciam aque amplius præci-
piti celeritate abiit. Paucis ante diebus Iunius Man-
liusq; oppidum Nesatium, quo se principes Histro-
rum & regulus ipse Æpulo receperat, summa vi op-
pugnant. Ed Claudius duabus legionibus nouis ad-
ductis, vetere exercitu cū suis ducibus dimisso, ipse
oppidum

oppidum circumfedit, & vineis oppugnare inten-
dit, an nemq; prætersuuentem mœnia, qui & impe-
dimento oppugnantibus erat, & aquationem His-
tris præbebat, multorum dierum opere exceptum,
nouo alueo auersit. Ea res barbaros miraculo ter-
ruit abscessitque aquæ, & ne tum quidem memores Pa-
cis, in eadem coniugum ac liberorum versi, etiam
vt spectaculo hostibus tam fœdum facinus esset,
palam in muris trucidatos præcipitabant. Inter si-
mul complorationem foeminarum puerorumq; si-
mul nefandam eadem, milites transgressi murum
oppidum intrarūt. Cuius capti tumultum, vt ex pa-
uido clamore fugientium accepit rex, traiecit ferro
pectus, ne viuis caperetur; cæteri capti aut occisi.
Duo deinde oppida Mutila & Faueria vi capta &
delata. Præda, vt in gente inopi, spe maior fuit, & om-
nia militibus concessa est. V. millia capitum.
D C X X X I I. sub corona venierunt. auctores belli
virgis caesi, & securi percussi. Histria tota trium op-
pidorū excidio, & morte regis pacata est: omnesq;
vndique populi obsidibus datis in ditionem vene-
runt. Sub Histrici finem belli, apud Ligures consilia
de bello haberi cepta. T. Claudius proconsul, qui
vt priore anno fuerat, cum præsidio legionis vnius
Pisus præerat cuius literis senatus certior factus: eas
ipsas literas ad C. Claudium (nam alter Cosiam in
Sardiniam traiecerat) deferendas censeret: & adiicit
decretum, quoniam Histria provincia confecta es-
set, si ei videretur, exercitum traduceret in Ligures.
Simul ex literis Cos quas de rebus in Histria gestis
scripserat, in biduū supplicatio decreta. Et ab altero
Cos. Tib. Sèpronio in Sardinia prospere res gesta.
Exercitum in agrū Sardonū illensium induxit. Ba-
larorum magna auxilia illensibus venerant. Cum

vtraq; gente signis collatis confixit. Fuit fugatique
hostes, castrisq; exiit. XII millia armatorum caesa.
Postero die arma lecta conuicti in aceruum iussit co-
sul: sacrumq; id Vulcano cremauit. Victorem exer-
citum in hyberna sociarum urbium reduxit. Et C.
Claudius literis T. Claudii & S. C. accepto, ex Histria
legiones in Ligures transfudit. Ad Scultennam Ara-
men in campos progressi castra habebant hostes. Li-
bi cum his acie dimicatum. XV. M. caesa: plus DCC.
aut in praelio, aut in castris (nā ea quoq; expugnata
sunt) capti, & signa militaria vnum & L. capta. Li-
gures reliquā caedis in monteis refugerunt pas-
sim: populantique campestres agros consuli nulla
vsquam apparuerunt arma. Claudius duarum gen-
tium vno anno victor, duabus (quod raro alius in
consulatu pacatis prouincijs, Romam reuerit. Pro-
digia eo anno nunciata: in Crustumino aueim san-
gualem (quam vocant) sacrum lapidem rostro ceci-
disse. bouem in Campania locutum vacca aueam
Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberat, im-
tam, ac semine aspersam in Crustumino diem vnū
in ipso loco supplicatio fuit. & in Campania bos a-
lenda publice data: Syracusanumq; prodigium ex-
piatum, editis ab aruspicebus dijs, quibus supplica-
retur. Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius
Marcellus, qui consul censorque fuerat. In eius locū
suffectus est pōtifex filius eius M. Marcellus. Et Lu-
eam colonia eodem anno M. M. cinium Romanorū
sunt deducta. Triumuiro deduxerunt, P. Aelius, L. E-
gilius, Cn. Sicinius. Quinquagena & singula iugera
& semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure ca-
pus is ager erat: Hetruscorum ante, quam Ligurū
fuerat. C. Claudius Coss. ad urbem venit: cui cum
in senatu de rebus in Histria Liguribusque prope-
re gestis

re gestis differuisset, postulanti triumphus est de-
cretus. triumphauit in magistratu de duabus simul
gentibus. Tulit in eo triumpho denariū CCCVII.
millia: & victoriatū LXXXV. millia DCCII. mi-
libris in singulos quinideni denarii dati, duplex
centurioni, triplex equiti: sociis dimidio minus, quā
ciuibus darum. Itaque taciti, vt iratos esse sentires,
secuti sunt currum. Dum is triumphus de Liguribus
agebatur, Ligures postquam senserunt non consu-
larem tantum exercitum Romam adductum, sed
legionem ab T. Claudio Pisis dimissam, soluti me-
tu clam exercitu indicto, per transuersos limites
superatis montibus in campos digressi, agrum Mu-
tinensem populati, repente in impetu coloniam i-
psam ceperunt. Id vbi Romam allatum est, senatus
C. Claudium consulem comitia primo quoq; tem-
pore habere iussit: creatisque in annum magistrati-
bus in prouinciam redire, & coloniam ex hostibus
etiā capere. Ita vti cēsusit senatus comitia habita. Coss.
creati Cn. Cornelius Scipio Hispanus, Q. Petilius Spa-
sinus. Praetores inde facti, M. Popilius Lenas, P. Lic-
inius Crassus, M. Cornelius Scipio, L. Papirius Maso,
M. Aburius, L. Aquilius Gallus. C. Claudio Coss.
prorogatum in annum imperium, & Gallia pro-
uincia. Et ne Histria quoque idem, quod & Ligures
facerent socios nominis Latini in Histriam mitte-
ret, quos triumpho causa de prouincia deduxisset.
Cn. Cornelio, & Q. Petilio Coss. quo die magistra-
tum inierunt, immolantibus Ioui singulis bubus,
vti solet, in ea hostia, qua Q. Petilius sacrificauit, in
locinore caput non inuearum. Id cum ad senatum
retulisset, boue perlitare iussus. De prouincijs dein-
de consultus senatus Pisas & Ligures prouincias
consulibus decreuit. Cui Pise prouincia obuensis,

cum magistratum creandorum tempus esset, ad comitia reuerti iussit. Additum decreto, vt binas legiones nouas scriberent, & CCC. equites: & dena millia peditum socii nominig; Latino, & D. C. uim perarent equites. T. Claudio prorogatum est imperium in id tempus, quo in prouinciam Cos. uenisset. Dum de his rebus in senatu agitur, Cn. Cornelius euocatus a viatore, cum templo egressus esse paulo post rediit confuso vultu: & exposuit patribus conscriptis, bouis sese naris quem immolauerat, iecur defluxisse id se victimario nuntianti perurum credentem, ipsum aquam effundi ex olla ibi extra coquerentur, iussisse: & uidisse ceteram inegram partem extorum, iecur omne in enarrabiliter absumptum. Territis eo prodigio patribus, & alicui Cos curam adiecit, qui se quod caput iecinori defuisset, tribus bubus perlatas negauit. Senatas maioribus hostiis, ysq; ad litationem sacrificari iussit. Ceteris diis perlitatum ferunt, Saluti Petillum perlatasse negant. Inde consules praetoresque prouincias sortiti. P. Cn. Cornelio, Ligures Petilla obuenerunt. Praetores L. Papius Maso vrbanam, M. Aburius inter peregrinos sortiti sunt. M. Cornelio Scipio Maluginensis Hispaniam vteriozem, L. Aquilio Gallus Siciliam habuit. Duo deprecati sunt, ut in prouincias irent: M. Popilius in Sardiniam. Graecum eam prouinciam pacare, & T. Ebutium Praetorem ab senatu datum esse. Interrumpi tenorem, in quibus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime conuenire. inter traditionem in periculum nouitatemque successoris, quae noscendis prius quam agendis rebus imbuta sit. saepe bene gerendae rei occasiones interciderent. Probata Popili excusatio est. P. Licini⁹ Crassus sacrificiis se impedit

pediri solennibus excusabat, ne in prouinciam iret. Ceterum aut ire iussus, aut iurare pro concione soleni sacrificio se profecturum ubi in P. Licinio ita statutum est, & ab iussurandum acciperent. M. Cornelius postulat, ne in Hispaniam vteriozem iret. Praetores ambo in eadem verba iureiurauerunt. M. Titinius & T. Fonteius proconsules manere cum eodem imperio in Hispania iussit: & vt in supplementum his tria millia ciuium Romanorum cum equitibus CC. V. millia sociu Latino nominis, & CCC. equites mitterentur. Latine ferie fuere ad diem 11 Non. Maii: in quibus quia in vna hostia magistratus Lanuinus ad senatum relatum esset, senatusque ad pontificu collegium reiecit: pontificibus, quia non rite factae Latinae essent, instauratis Latinis, placuit Lanuinos, quorum opera instauratae essent, hostias praebere. Accesserat ad religionem quod Cn. Cornelius Cos. ex monte Albano rediens concidit, & partem membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus, in graue secrete morbo, Cumis decessit: sed inde mortuus Romam allatus, & funere magno elatus sepultusque est. Pontifex idem fuerat Cos. Q. Petilius do comitia habere iussus, & Latinas edicere: comitia in diem 11 Nonas Sextiles, Latinas in diem 11 Idus Sextiles, edixit. Plenis religionum animis prodigia insuper nunciata: Tuscali facem in caelo videri: Gabis aedem Apollinis & priuata aedificia completa, Grauisis murum portamque de caelo tacta. Ea patres procurari, vt pontifices censuissent, iusserunt. Dum Cos. primum religiones, deinde alterum alterius mors, & comitia, & Latinarum in

staurationes impediunt: interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligures priore anno cepit, admouit. Ante triduum quam oppugnata cepit, receptam ex hostibus colonis restituit. VIII. millia ibi Ligurum intra muros caesa; literaeque Romanam extemplo scriptae, quibus non modo rem exponeret: sed etiam glorietur, sua virtute ac felicitate neminem iam eis Alpeis hostem P. R. agnoscere aliquantum captum, qui multis millibus hominum diuidi vixitum posset. Et Tiberius Sempronius eodem tempore in Sardinia multis secundis praedictos Sardos perdomuit. X V. millia hostium sunt caesa. Omnes Sardonum populi qui defecerant, in diuinum redacti. Stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque: ceteri frumentum contulerunt. Pacata provincia, obsidibusque exacta insula C C X X X. acceptis, legati Romanam qui et nunciarent, missi: quique ab senatu peterent, ut eas res ductu auspicioque Tib. Sempronii prospere gestas, diis immortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret. Senatus in aede Apollinis legato: unumque vestris auditis, supplicationem in biduum decreuit. XL. maioribus hostibus consules sacrificare iussit. Tib. Sempronium proconsulem exercitumque eo anno in provincia manere. Comitia deinde consulis vnus subrogandi, quae ad diem 11. nonas Sextilis edicta erant, eo ipso die sunt confecta. Quintus Petilius C o s. collegam, qui extemplo magistratam occiperet, creauit M. Valerium Lentulum. Is iam diu cupidus provinciae, cum opportuna cupiditati eius literae allatae essent, Ligures rebellantis nonis Sextilibus paludatus, literas auditis, tumulenta otius causa legionem tertiam ad C. Claudium pro-

consulem

consulem in Galliam proficisci iussit: & duum viros nauales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, maritimum quoque; terrorem admoventes, circumstrarentur. Eodem & Q. Petilius C o s. ad conueniendum exercitui diem edixerat. Et C. Claudius proconsul audita rebellionem Ligurum, praeter eas copias, quas secum Parmae habebat, subitariis collectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admouit. Hostes sub aduentum C. Claudii, a quo duce se meminerant nuper ad Scultennam flumen victos fugatosque, locorum magis praesidio aduersus infelicitate experta vim, quam armis se defensuri, duos montes Letum & Balistam ceperunt: muroque infra ad M. & D. perierunt. Ceteri montibus se tenebant, & ne in metu quidem feritatis ingenitae oblitae, seuiunt in praedam, quae Mutinae parta erat: caprius cum fœda laceratione interficiunt: pecora in fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant. Satiati ex de animantium quae inanima erant, periculis affigunt, vasa omnis generis vsui magis quam ornamento in speciem facta. Quintus Petilius C o s. ne absente se debellaretur, literas ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se in Galliam veniret, campis Maectis se eum expectaturum. Literis acceptis Claudius ex Liguribus castra mouit, exercitumque ad campos Maeros consuli tradidit. Eodem paucis post diebus C. Valerius consul alter veniens ibi diuisis copiis, priusquam digrederentur, comminiter ambo exercitus lustrauerunt: tum sortiti, quia non ab eadem vtrumque parte aggredi hostem placebat, regiones quas peterent Valerium auspicio sortium constabat, quod in templo fuisset: in Petilio id vitio factum, postea augures responderunt,

quod extra templū sortem in sitellam in templū
latam, foris ipse posuerit. Profecti inde in diuersas
regiones. Pētilius aduersus Balistē & Leri Iugum,
quod eos montes perpetuo dorso inter se iungit,
castra habuit. Ibi adhortantem cum pro concione
milites, immemorem ambiguitatis verbi ominati
ferunt, se eo die Letum capturum esse. Duabus in
mul partibus subire in aduersos montes ceperit. Ex
pars in qua ipse erat, impigre succedebat. Alteram
hostes cum propulissent, vt restituerēt rem in clau-
tam, consul equo aduectus, suos quidem a fugate-
uocauit: ipse dum incautius ante signa obse-
satur, missili traiectus cecidit. Nec hostes ducem
occisum fenserunt, & suorum pauci qui viderant
haud negligenter, vt qui in eo victoriam veri-
rent, corpus occultauerunt. Alia multitudo pedum
equitumque, deturbatis hostibus montes sine duci
cepere. ad V. millia Ligurū occisa, ex Romano ex-
ercitu duo & quinquaginta ceciderunt. Super tam
evidentem tristic omnis euentum etiam ex pulle-
rio auditum est, vitium in auspicio fuisse, nec al-
eonsulem ignorasse. C. Valerius audita

deduxit. Cis Apenninum Garuli & Lopicini, & Ho-
cates, trans Apenninum Brinniates fuerant. Inter
Audenam amnem Q. Mucius cum iis qui Lunam
Pisāsq; depopulati erant, bellum gessit, omnibusq;
in ditionē redactis arma ademit. Ob eas res in Gal-
lia Liguribusq; gestas duorum consulum ductu au-
spicioq;, senatus in triduum supplicationes decre-
uit, & XL. hostiis sacrificari iussit. Et tumultus qui
dē Gallicus & Ligustinus, qui in principio eius anni
exortus fuerat, haud magno conatu breui oppres-
sus erat. Belli Macedonici subibat iam cura, miscen-
te Pet-

perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina:
elegati qui missi ad res visandas in Macedoniam
erant, iam reuerterant Romam, renuntiauerantq;
bellum in Dardania esse. Simul venerant & ab rege
perseo oratores, qui purgarēt, nec accitos ab eo Ba-
starnas, nec auctore eo quequā facere. Senatus nec
liberavit eius culpā regem, neque arguit: moneri e-
um tantummodo iussit, vt etiam atq; etiam cura-
tis esse videtur haberet fœdus, quod ei cum Roma-
nis esse videri posset. Dardani cum Bastarnas non
modo non excedere finibus suis, quod sperauerant,
sed grauiores fieri indies cernerent, subnixos Thra-
cum accolarum & Scordiscorum auxiliis, audendū
aliquid vel temere rati, omnes vndiq; armati ad op-
pidum, quod proximum castris Bastarnarum erat,
conueniunt. Hyems erat, & id anni tempus elege-
rant, vt Thracēs Scordisicū in fines suos abirent.
Quod vbi ita factum, & solos iam esse Bastarnas au-
detunt, bifariam diuidunt copias: pars vt recto iti-
nere ad lacessendum ex aperto iret, pars deniq; saltu
circumducta, ab tergo aggrediretur. Cæterum pri-
quam circumire castra hostium possent, pugnatū
est: vique Dardani compelluntur in urbem, quæ
fere XII. millia ab castris Bastarnarum aberat. Vi-
siores confestim circumsidunt urbem, haud dubie
postero die aut metu dedituris se hostib; aut vi ex-
pugnaturi. Interim Dardanorum altera manus que
circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Ba-
starnarum sine presidio relicta

more sella eburnea posita ius dicebat, disceptabat-
que controuersias minimarum rerum: adeoque
nulli formæ ad hærebatur animus per omnia genera
vix errās, vti nec sibi nec aliis, quinam homo esset.

fatis constaret. Non alloqui amicos, vix notis familiariter aridere. munificentia inquali sese alioque ludificari: quibusdam honoratis, magnoque estimantibus se, puerilia, vt esca aut lusus, mancipare: alios nihil expectantes ditare. Itaque necesse quid sibi vellet, quibusdam videri, quidam ludere. eum simpliciter, quidam haud dubie insanire dicebant. In duabus tamen magnis honestisque rebus vere regius erat animus, in vrbū donis & deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum seculum daturum vrbis est pollicitus: maioremque partem pecuniarum dedit. Tegearum theatrum magnificentissime marmore facere instituit. Cyzici in Prytaneo templum id est penetrale vrbis, vbi publice quibus is honor datus est, vescuntur: vasa aurea mensarum vnius posita. Rhodiis nihil vnum in signis, ita omnis generis, atqueque vsus eorum postulauerunt, dona dedit. Magnificentia vero in deos, vel Iouis Olympii templum Athenis, vnum in terris inchoatum pro magnitudine dei, potest testis esse. Sed & Delon in signis, statuarumque copia exornauit. & Antonini Iouis Capitolini magnificentum templum non laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, & alia multa in aliis locis pollicitus: quia perbreue tempus regni eius fuit, non perfecti Spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges vicit, reliquorum sui mortis & copia Gracorum artificum, gladiatorum munus Romanarum consuetudinis, primo maiore eum terrore hominum insuetorum ad tale spectaculum, quam voluptate dedit: deinde saepius dando & modo vrbis neribus tenuis, modo sine missione etiam, & familiariter oculis gratumque id spectaculum fecit, & amorum studium plerisque iuuenum accendit. Ita

que qui primo ab Roma magnis praemiis paratos vrbis gladiatores accersere solitus erat, iam
 *
 scipio inter peregrinos. M. Attilio Pr. prouincia Sardinia obuenerat: sed cum legione noua quam Coss. conserisperant, quinque millibus peditum, C. C. equitibus in Corficam iussus est transire. Dum is ibi bellum gereret, Cornelio prorogatum imperium, vti obtineret Sardiniam. Cn. Seruilio Cezpioni in Hispaniam vltiorem, & P. Furio Philo in ceteriorem tria millia peditum Romanorum, equites C. L. & socium Latini nominis quinque millia peditum, C. C. equites. Sicilia L. Claudio sine supplemento decreta. Duas praeterea legiones Coss. scribere iussit, cum iusto numero peditum equitumque, & decem millia peditum sociis imperare, & D. C. equites. Delectus consulibus eo difficillior erat, quod pestilentia quae priore anno in boues ingruerat, eo verterat in hominum morbos, qui incidere, haud facile septimum diem superabant: qui superauerant, longinquo maxime quartana implicabantur morbo. Seruitia maxime moriebantur, eorum strages per omnes vias in sepulchrorum erat. Ne liberorum quidem funeribus libitina sufficiebat. Cadavera intacta a canibus ac vulturibus tabes absumentibus, satisque constabat nec illo nec priore anno in tanta strage hominumque vulturum vsquam visum. Sacerdotes publici ea pestilentia mortui sunt, Cn. Seruilius Cezpio potifex pater praetoris, & Tib. Sempronius T. F. Longus Xuir sacrorum, & P. Aelius Patus augur, & Tiber. Sempronius Gracchus, & C. Attilius Aemilius curio maximus, & M. Sempronius Tuditanus pontifex. Pontifices suffecti sunt, C. Sulpicius Galba in locum Tuditani. Augures suffecti sunt: in

Gracchi locum T. Veturius Gracchus Sempronius in P. Alii Quintus Aelius Partus. Xuir sacrorum C. Sempronius Longus, curio maximus, C. Scribonius curio sufficitur. Cum pestilentia finis non fieret, senatus decreuit, uti Xuir libros Sibyllinos adirent. Ex decreto eorum diem vnum supplicatio fuit. Quinto Martio Philippo verba praeunte, populus in foro votum concepit, si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationem se habiturum. In Veienti agro biceps natus puer, & Sinuessae vnimanus, & Oximi puer cum dentibus, & arcus interdiu sereno caelo super eadem Saturni in foro Romano intentus, & tres mulfoles effulserunt, & faces eadem nocte plures per caelum lapsae sunt in Lanuino, Caritesque anagninem in oppido suo iubatum aureis maculis ipsissimum apparuisse affirmabant, & in agro Campano bouem locutum esse satis constabat. Legati nonnulli ex Africa redierunt, qui conuento prius Massinissa rege Carthaginem irant: ceterum certius relicto quantoque Carthagine aesta essent, ab rege relicto, quam ab ipsis Carthaginensibus. compertum tamen affirmauerunt, legatos ab rege Perseo venire se, iisque noctu senatum in aede Aesculapii datum esse. ab Carthagine legatos in Macedonia missos & rex affirmauerat, & ipsi parum constanter negauerant. In Macedonia quoque mittendos legatos senatus censuit. Tres missi sunt, C. Laelius, M. Valerius Messala, Sext. Digiuius. Perseus per id tempus quia quidam Dolopum non parebant, & de quibus ambigebatur rebus, disceptatione ab rege ad Romanos reuocabant, cum exercitu profectus, sub ius iudiciumque suum totam coegit gentem. Inde per Octaon montes transgressus, religionibus quibusdam ani-

mo ob-

mo obiectis oraculum aditurus Delphos ascendit. Cum in media repente Graecia apparuisset, magnam finitimis modo viribus terrorem praebuit, sed in Asiam quoque ad regem Eumeneum nunciis tumultus eius venit. Triduum non plus Delphis moratus, per Phthiotidem Achaiam, Thesaliamque sine damno iniuriaque agrorum per quos iter fecit, in regnum rediit. Nec earum tantum ciuitatum, per quas iturus erat, satis habuit animos sibi conciliare, sed aut legatos aut literas dimisit, petens ne citius simultatumque cum patre suo fuissent, meminissent: nec enim tam atroces fuisse eas, ut non cum ipso potuerint ac debuerint finire: secum quidem omnia illis integra esse ad instituendam fideramicitiam. Cum Achaorum maxime gentem reconciliandae gratiae viam quaerebat. Hac vna ex omni Graecia gens, & Atheniensium ciuitas, eo processerat irarum, ut finibus interdiceret Macedonibus. Itaque seruitiis ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat: quia cum finibus suis interdixissent, intrare regni terminos ipsi non audebant. At cum Perseus animaduertisset, comprehensis omnibus literas ad Achaos misit, quibus se, seruos eorum, qui ad se transfugerant, benigne remittere, illis scripsit. Ceterum ne similis fuga seruorum postea fieret, cogitandum & illis esse. Recitatis his literis per Xenarchum pr. qui priuatae gratiae aditum apud regem quaerebat: & plerisque moderate & benigne scriptas esse censentibus literas, atque his maxime qui praeter spem recepturi essent amissa mancipia: Callierates ex iis qui in eo verti salutem gentis crederent, si cum Romanis iniuiolatum foedus seruaretur: Partus, inquit, aut medioeris res, Achaei quibusdam videtur agi: ego maximam grauissimam

omnium, non agique tantum arbitror, sed quodam modo actam esse. Nam qui regibus Macedonum, Macedonibusque ipsi, finibus interdixissimus, manereque id decretum volumus, scilicet ne legatos, ne nuncios admitteremus regum, per quos aliorum quorum ex nobis animi sollicitarentur: ii conclamationem quodam modo absentem audimus regem, & si diis placet, orationem eius probamus: & cum fertur bestia cibum ad fraudem suam positum plerumque aspernentur & refugiant, nos caeci specie parvi beneficii inescamur: & servulorum minime precii recipien dorum spe, nostram ipsorum libertatem subtrui & tentari pertimur. Quis enim non videt, viam regis societati quaeri, qua Romanorum foedus, quo nostra omnia continentur, violetur? Nisi hoc dubium alicui est, bellum dum Romanis cum Perseo esse: & quod vivo Philippo expectatum morte eius interpellatum est, id post mortem Philippi futurum. Duos, ut scitis, habuit filios Philippus, Demetrius & Persea. Genere matremque, virtute, ingenio, fanore Macedonum, longe praestitit Demetrius. Sed quia in Romanos odium regnum posuerat premium, Demetrius nullo alio crimine quam Romanam amicitiam iniuriam, occidit: Persea quem P. R. prius poenae quam regni heredem futurum sequebatur, regem fecit. Itaque quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum paravit? Baltharnas premium ad terrorem omnium Dardaniam immisit: qui si secedem eam tenuissent, graviore eos accolat Graecia habuisset, quam Asia Gallos habeat. Ea spe depulsus, non tamen belli consilia omisit: imo si vera volumus dicere, iam inchoavit bellum. Dolopiam armis subegit, nec provinciam de controuersis ad disceptationem P. R. reuocantem audiuit. inde transgressus Oceanum ut repente in medio umbilico Graeciae con-

spicere.

spiceretur, Delphos ascendit. Haec vsurpatio itineris insoliti quo vobis spectare videtur? Thessalia deinde peragravit, quod sine vilius eorum quos oderat noxia, hoc magis tentationem metuo. Inde literas ad nos cum muneris specie misit, & cogitare iubet quomodo in reliquum hoc munere non egeamus, hoc est, ut decretum quo arcentur Peloponneso Macedones, tollamus: rursus legatos regibus, & hospitium principibus, & mox Macedonum exercitus, ipsam quoque a Delphis (quatum enim interluit fretum) irascientem in Peloponnesum videamus. Immiscemur Macedonibus armantibus se aduersus Romanos. Ego nihil noui censere decernendum, seruandaque omnia integra, donec ad certum dirigatur: vanus hic timor noster, an verus fuerit, si pax inuiolata inter Macedonas Romanosque manebit, nobis quoque amicitia & commercium sit. nunc de eo cogitare periculosum & immaturum videtur. Post hunc Arco frater Xenarchi pratoris ita disseruit: Difficilem orationem Calliocrates & mihi, & omnibus qui ab eo dissentimus, fecit: agendo enim Romanam societatis causam ipse, tentarique & oppugnari dicendo, quam nemo neque tentat neque oppugnat effecit, ut qui ab se dissentiret, aduersus Romanos dicere videretur. Ac premium omnium tantum non hic nobiscum fuisset, sed aut ex curia P. R. veniret, aut regum arcanis interesset, omnia scit & nunciat quae occulte facta sunt: diuinat etiam quae futura fuerant, si Philippus vixisset: quid ita Perseus regni heres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani. Nos autem, qui nec ob quam causam, nec quemadmodum perierit Demetrius, scimus, nec quid Philippus si vixisset, facturus fuerit: ad haec quae palam geruntur, consilia nostra

accommodare oportet. Ac scimus Persea regno
cepto ad legatos Romanos venisse, ac regem Per-
sea a P. R. appellatum: audivimus legatos Roma-
nos venisse ad regem, & eos benigne exceptos. Hæc
omnia pacis equidem signa esse iudico, non bellis
nec Rom. offendi posse, si vt bellum gerentes eos
secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur.
Cur quidem nos inexpiabile omnium soli bellum
aduersus regnum Macedonum geramus, nõ video.
Opportuni propinquitate ipsa Macedonia sumus
an infirmissimi omnium, tanquam quos nuper sub-
iecit Dolopes? Imo cõtra ea vel virib. nostris deum
benignitate, vel regionis interuallo tuti. Sed sumus
æque subiecti ac Thessali Ætolique. nihilo plus si-
dei auctoritatisque habemus aduersus Rom. qui
semper socii atque amici fuimus, quam Ætoli, qui
paulo ante hostes fuerit. Quod Ætolis, quod The-
salis, quod Epirotis, omni denique Græcię cum Ma-
cedonibus iuris est, idem & nobis sit. cur execra-
lis ista nobis solis velut desertio iuris humani est?
Fecerit aliquid Philippus, cur aduersus eum arma-
tum bellum gerentem hoc decerneremus? quid
Perseus nouus rex, omnis iniurię insons, suo bene-
ficio paternas similitates oblit erans meruit? cur so-
li omnium hostes ei sumus? Quanquam & illud di-
cere poteram, tanta priorum Macedonia regum
merita erga nos fuisse, vt Philippi vnus iniurias, si
quæ forte fuerunt, vtique post mortem. cum clas-
sis Rom. Cenchris staret. Cos. cum exercitu Velætię
esset, triduum in concilio fuimus, consultantes, re-
trum Rom. an Philippum sequeremur. non nihil
motus præsens ab Romanis sententias nostras in-
clinari: fuit certe tamẽ aliquid, quod tam longam
deliberationem faceret, id quod erat vetusta con-
iunctio

iunctio cum Macedonibus, vetera & magna in nos
regum merita. Valeant & nunc eadem illa, non vt
præcipue amici, sed ne præcipue inimici simus. Ne
quod non agitur, Callicrates simulauerimus, ne
no nouæ societatis aut noui foederis, quo nos tem-
mere illigemus, conscribendi est auctor: sed com-
mercium tantum iuris præbendi repetendique sit,
ne interdictione finium nostrorum & nos quoque
regno arceamus. Ne seruis nostris aliquo fugere li-
ceat, quid hoc aduersus Rom. foedera est? Quid rem
paruam & apertam, magnã & suspectam facimus?
Quid vanos tumultus ciuimus? Quid vt ipsi locum
assentandi Rom. habeamus, suspectos alios ac inui-
sos efficiamus? Si bellum erit, ne Perseus quidem
dabitur, quin Rom. secuturi simus: in pace etiam
si non odia finiuntur, intermittantur. Cum iidem
iuric orationi, qui literis regis adfentierant, adfenti-
entur, indignatione principum, quod quam rem-
ne legatione quidem dignam iudicasset Perseus, li-
teris paucorum versuum imperaret, decretum dif-
ferretur. Legati deinde postea missi ab rege, cum Me-
galopoli concilium esset: dataque opera est ab iis
qui offensionem apud Rom. timebant, ne admitti-
entur. Per hæc tempora Ætolorum in semetipsos
vestus furor, mutuis caedibus ad internecionem ad-
ducturus videbatur gentem. Fessi deinde & Romã
vtraque pars miserunt legatos, & inter se ipsi de re-
concilianda concordia agebant: quæ nouo facino-
re discussa res, veteres etiam iras excitauit. Exulibus
Hypateis qui factionis Proxeni erant, cum reditus
in patriam promissus esset, fidesque data per principẽ
Cintratis Eupolemũ, LXXX. illustres homines, qui-
bus redeuntibus inter cæteram multitudinem Eu-
polemus etiam obuius exierat, cum salutatione

bénigne excepti essent, dextræq; datæ, ingredierentur portam fidem datam deosq; testes nequiquam invocantes, interfecisti sunt. Inde grauius de integro bellum exarsit. C. Valerius Læuinus, & Ap. Claudius Pulcher, & C. Memmius, & M. Popilius, & L. Caninius Licinius missi ab senatu venerant. Apud eos cū Deiphobus utriusq; partis legati magno certamine egerūt, Proxenus maxime cum causâ, tum eloquentia præstare visus est: qui paucos post dies ab Orthobula vxore veneno est sublatu, damnataq; eo crimine in exilium abiit. Idem furor & Cretenses lacerabat aduentu deinde Q. Minucii legati, qui cum decem nauibus missus ad sedanda eorum certamina erat, in spei pacis venerant; cæterum induciæ & antea sex mensium fuerunt: inde multo grauius bellū exarsit. Lycium quoq; per idem tempus ab Rhodiis bello vexabatur. Sed externorum inter se bella, quo queq; modo gesta sunt, persequi non operæ est, satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas ferre. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Titus Graccho dederant, pacati manserant, M. Titius Pr. obtinente prouinciam rebellarunt sub aduentu Ap. Claudii: orisq; bellum sunt ab repentina oppugnatione castrorum Romanorum. Prima lux ferre erat, cum vigiles in vallo, quiq; in portarum stationibus erant, cum vidissent prociū venientem hostem, ad arma conclamauerunt. Ap. Claudius signo proposito pugnae, ac paucis adhortatus milites. tribus simul portis eduxit. Obstitentibus ad exitum Celtiberis, primo par vtrinque prælium fuit, quia propter angustias non omnes in faucibus pugnare poterant Romani. vrgentes deinde alii alios fecerunt euaserunt extra vallum, vt pandere aciem & explorari cornibus hostibus, quibus circumstantibus possent.

possent: ita repente eruperant, vt sustinere imperū eorum Celtiberi nequirent. Ante horam secundā pulsati sunt, ad XV. millia cæsa aut capta: signa ademta duo & XXX. castra etiam eo die expugnata, debellatumque: nam qui superfuere prælio in oppida sua dilapsi sunt: quiети deinde paruerunt imperio. Censores eo anno creati Q. Fuluius Flaccus, & A. Posthumius Albinus legerunt senatum. princeps lectus M. A. milius Lepidus PONT. MAX. De senatu nouem eiecerunt. Insignes notæ fuerunt M. Cornelii Maluginensis, qui biennio ante Pr. in Hispania fuerat, & L. Cornelii Scipionis Pr. cuius tū inter ciues & peregrinos iurisdicção erat, & L. Fuluii, qui frater germanus, & vt Valerius Antias tradit, consors etiam censoris erat. Coss. votis etiam in Capitolio nuncupatis, in prouincias profecti sunt. Exiit M. A. milio senatus negocium dedit, vt Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret: quos certamine factionum ad intestinum bellum exarsisse & ipsorum legati attulerant. Legati qui in Ætoliam ad similes motus comprimendos ierant, renuntiarunt coerceri rabiem gentis non posse. Patavinis saluti fuit aduentus consulis: nequid aliud quod ageret in prouincia cum habuisset, Romanam rediit. Censores vias sternendas silice in vrbe, glareæ extra urbem substruendas marginadæsq; primi omnium locauerūt: pontesq; multis locis faciendos, & scenam ædilibus prætoribusque præbendam, & carceres in circo, & oua ad notas eurticulis numerandas, & dam, & metas trans & caueas ferreas pe. intromitterentur ferreis in monte Albano consilibus. & cliuum Capitolinum silice sternendum curauerunt: & porticum ab æde Saturni in Capitoliū ad senaculum. ac super id curiam

& extra portam Trigeminam emporium lapide-
 strauerunt stipitibusque seferunt, & porticum &
 miliarium reficiendam curarunt, gradibusque ascen-
 sum ab Tiberi in emporium fecerunt: & extra ean-
 dem portam in Auentinum porticum silice strue-
 runt, & eo publico ab aede Veneris fecerunt. Iidem
 Calatię & Oximi muros faciendos locauerunt, tre-
 ditisque ibi publicis locis, pecuniam quę redacta e-
 rat, tabernis vtrique foro circundandis consumpe-
 runt. & alter ex iis Fuluius Flaccus (nam Posthu-
 mius nihil nisi tenatus Romani, populive iussu, &
 locaturum ipforum pecunia) Iouis aedem Pisauri
 Fundis, & Pollentię etiam aquam adducendam, &
 Pisauri viam silice sternendam, & sinuessam a ge-
 auiarię. In his & clo * um circumducend * & foras
 porticibus tabernisque claudendum, & lanos tres
 faciendos. Hac ab vno censore opera locata cum
 magna gratia colonorum. Moribus quoque regem
 diligens & seuera censura fuit. multis equi ad-
 empti. Exitu prope anni diem vnu supplicatio fuit,
 ob res prospere gestas in Hispania, ductu auspicio-
 Ap. Claudii proconsulis, & maioribus hostiis X. X.
 sacrificatum, & alterum diem supplicatio ad Cere-
 ris Liberi Liberaq; fuit, quod ex Sabinis terramo-
 tus ingens cum multis aedificiorum ruinis nunci-
 tus erat. Cum Ap. Claudius ex Hispania Romam
 redisset, decreuit senatus, vt ouans vrbem iniret.
 Jam consularia comitia appetebant: quibus magna
 contentione habitis propter multitudinem peten-
 tium, creati L. Posthumius Albinus, & M. Popilius
 Lanas. Pretores inde facti, Cn. Fabius Buteo, M. Me-
 ticius, C. Cicereius, M. Furius Crassipes iterum, A.
 Attilius Serranus iterum, C. Cluuius Saxula iterum.
 Comitibus perfectis Ap. Claudius Cento ex Celtibe-
 ris ouans

ouans cum in vrbem iniret, decem millia pondo
 argenti, quinq; millia auri in erarium talit. Flamen
 talis inauguratus est Cn. Cornelius. Eodem anno
 tabula in aedem matris Matutę eũ indice hoc posita
 est: Trib. Sempronii Gracchi consulis imperio auspicio;
 legio exercitusque P. R. Sardiniam subegit. In
 ea prouincia hostium caesa aut capta supra LXX.
 millia. Republ. felicissime gesta atque liberatis ve-
 teralibus restitutus, exercitum saluum atq; incolumem
 plenissimum praedæ domum reportauit, item
 triumphans in vrbem Romam rediit: cuius rei
 ergo hanc tabulam donum Ioui dedit. Sardinia in-
 sulę forma erat, atque in ea simulacra pugnarum
 posita. Munera gladiatorum eo anno aliquot parua
 alia data. vnum ante cetera insigne fuit T. Flamini,
 quod mortis causa patris sui cum visceratione epu-
 loque & ludis scenicis quadriduum dedit. magni ta-
 men muneris ea summa fuit, vt per triduum qua-
 tuor & septuaginta homines pugnarint.

DECADIS QVINTÆ LIB. II.

Epitome.

Quintus Fuluius Flaccus censor templum Iunonis La-
 cinie tegulis marmoreis spoliavit: vt aedem, quam de-
 dicauerat, regeret. tegula ex S. C. reportata. Eumenes
 cuius iniuria in populum Romanum referuntur. ob qua bello
 in Asia rex in senatu de Perseo Macedonia rege questus est,
 et iudicio, P. Licinius Crassus Cos. cui Macedonia decreta
 erat in Macedonia transit: leuibusque expeditionibus, e-
 questribus praeliis in Thessalia cum Perseo felici euentu pu-
 gnauit. Inter Masanissam, & Carthaginienses de agro suis
 dat ad disceptandum a senatu datus. Legati missi ad civitatē

sociis, & reges rogandos, ut in fide permanerent: dubitatione Rhodius. Lustrum a censoribus conditum est. Censura sua utriusque capitis CCLVII. millia CCXXXI. Res praenestinae adversus Corcos & Ligures prosperae gestae continet.

LVCIVS Posthumius Albinus, M. Porcius Licinus, cum omnium primū de provinciis exercitibusque ad senatum retulissent, Ligures utriusque provinciam obtinerent legiones (binæ singulis decretæ) & socium Latini nominis dena millia peditum, & D. C. equites, & supplementū Hispaniæ II. millia peditū Romanorum scriberent, & C. C. equites. Ad hoc mille & D. pedites Romani cū cenno equitibus scribi iussi, cum quibus Pr. cui Sardinia obtigeret, in Corsicam transgressus bellum gereret, interim M. Atilius vetus prætor provinciam obtineret Sardiniam. Prætores deinde provincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus urbanam, C. Cluvius Sulpicius inter ciues & peregrinos, Cn. Fabius Buteo Hispaniam citeriorem, M. Matienus vltiorem, M. Furius Crassipes Siciliam, C. Ciceretius Sardiniam. Priusquam magistratus proficiscerentur, senatus precavit L. Posthumium Cos. ad agrum publicum a pretore terminandū, in Campaniam ire: cuius ingenium modum possidere priuatos, paulatim præterea fines, cōstabat. Hic iratus Prænестinus, quod cum eo priuatus sacrificiū in templo Fortunæ faciendū, causa profectus esset, nihil in se honorifice, neque publice, neque priuatim factum a Prænестinis esset: priusquam ab Roma proficisceretur, literas Prænестinis misit, ut sibi magistratus obuiam exiret, locum publice pararet, ubi diuertere: iumenta quoque cum

diuert inde, præsto essent. Ante hunc Cos. nemo equi sociis in villa re oneri aut sumptui fuit: ideo magistratus multis tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale impeterent sociis, priuata hospitia habebant: ea benigne comiterque colebant: domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diuerti mos esset. Legati quoque i repente aliquo mitterentur, singula loca aliam oppida iter qua faciendum erat, impetant non impensam socii in magistratus Romanorum non faciebant. Iniuria Cos. etiam si iusta, non tam in magistratu exercenda, & silentium nimis aut modestum aut timidum Prænестinorum, ius, velut probato exemplo, magistratibus fecit grauiorem indies talis generis imperiorum. Principio huiusmodi, legati qui in Ætoliam & Macedoniā missi erant, tenunciarunt, sibi conueniendi regis Persei, cum alii abesse eum, alii agrum esse, falso vtrumque fingerent, potestatem non factam, facile tamē apparuisse sibi, bellum parari, nec vltra ad ardua dilatarum. Item in Ætolia seditionem glisciente sua coerceri potuisse. Cum bellum Macedonicum in expectatione esset, priusquam id susciperetur, prodigia expiari, pacemque deum pecti precantibus que editæ ex fatalibus libris essent, placuit, & Priuerni lana pulla terra enata, & in Veientinae velut nubibus locustarum coopertum esse, in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existens libris fatalis inspecti, editumque ab decemuiris, & quibus diis, quibusque hostiis sacrificaretur,

& vt supplicatio prodigijs expiādis fieret. altera q̄
 priore anno valetudinis populi causa esset. q̄
 vti feriq; essent. Itaq; sacrificatum est, vt decem
 uiri scriptura ediderunt. Eodem anno a des lunon
 nis Laciniz detecta. Q. Fuluius Flaccus censor glori
 Fortunæ equestris, quam in Hispania Pr. bello Ce
 tiberico vouerat, faciebat enixo studio. ne vili
 me amplius aut magnificentius templu n esset. Ma
 gnū ornamentum se templo ratus adiectum
 tegule marmoreæ essent profectus in Brutios glori
 lunonis Laciniz ad partem dimidiam deregit. ad
 tis fore ratus ad tegendum quod ædificaretur. No
 ues parata fuerunt quæ tollerent atq; asportaret
 auctoritate censoria sociis deterritis id sacrilegum
 prohibere. Postquam censor rediit, tegulæ expone
 de nauibus ad templum portabantur. quanquam
 vnde essent silebatur. non tamen celari potuit. Be
 mitus igitur in curia ortus est: ex omnibus partib
 postulabatur vt consules eam rem ad senatum re
 ferrent. Vt vero accersitus in curiam censor vob
 multo infestius singuli vniuersiq; præsentem hie
 rare, templum augustissimum regionis eius, quod
 non Pyrrhus, non Annibal violassent, violare parat
 habuisse, nisi detexisset foede ac prope diruisset. De
 tractum culmen templo, nudatum tectum part
 imbricibus putrefaciendum. censorem morib regem
 dis creatum, cui facta tecta exigere sacris publicis
 loca tuenda more maiorum traditum esset, eā po
 sociorum vrbes diruentem templa, nudantem
 tecta ædium sacrarum vagari: & quod si in priuatis
 sociorum ædificijs faceret, indignum videri posse.
 id deū immortalium demolientem facere, & ob
 stringere religione P. R. ruinis templorum temp
 ædificantem: tanquam non iudem vbiq; diu
 morant

portales sint, sed spolijs aliorum alii colendi exor
 tandique. Cum priusquam referretur, appareret
 quid sentirent patres, relatione facta in vnâ omnes
 sententiam ierūt: vt hæc regulæ reportandæ in tem
 plum locarentur, piaculariaque lunoni fierent. Quæ
 ad religionem pertinent, cum cura facta tegulas re
 has in arca templi, quia reponendarum nemo ar
 mifer inire rationem potuerit, redemptores nunci
 auit. Ex prætoribus qui in prouincias ierant, Cn.
 Fabius Massiliæ moritur, cum in citeriorem Hispa
 niam iret. Itaque cum id nunciatum a Massiliensi
 bus legatis esset, senatus decreuit, vt P. Furius & Cn.
 Terentius, quibus succedebatur, inter se compare
 rent aut sortirentur, vter citeriorem Hispaniam
 prorogato imperio obtineret. Sors opportuna fuit.
 P. Furius idem, cuius ea prouincia fuerat, rema
 neret. Eodem anno cum agri Ligustini & Gallici
 quod bello captum erat, aliquantum vacaret, S. C.
 factam, vt is ager viriim diuideretur. Decem viros
 in eam rem ex S. C. creauit A. Attilius Pr. vrbanus,
 M. Æmilium Lepidum, C. Cassium, T. Ebutium Par
 tum, C. Tremellium, P. Cornelium Cethegum, Q.
 & L. Apuleios, M. Cæcilium, C. Salonium, C. Mun
 tium. Diuiserunt dena iugera in singulos, socijs no
 minis Latini terna. Per idem tempus quo hæc age
 rantur, legati ex Ætolia Romam venerunt de dis
 cordijs seditionibusque suis: & Thessali legati, nun
 ciantes quæ in Macedonia gererentur. Perseus iam
 bellum viuo patre cogitatum in animo voluens, o
 nancis nõ genteis modo Græcijs, sed ciuitates etiam
 legationib. mittendis, pollicendo plura quam præ
 stando, sibi conciliabat. Erant tamen magna ex par
 te hominum ad fauorem eius inclinati animi: & a
 quanto quam in Eumenem propensiores, cū Eu

menis beneficiis muneribusq; omnes Graecia civitates & pleriq; principum obligati essent, & ita se in regno suo gereret, vt quæ sub ditione eius vrbes essent, nullius liberæ civitatis fortunam secum muturam vellet. Contra Persea fama erat post patris mortem vxorem manu sua occidisse, Apellem ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, & ob id requisitum a Philippo ad supplicium, exultantem accersitum post patris mortem ingentibus promissis ad præmia tantæ perpetratæ rei, clam innotuisse. In festinis externisque præterea multis quibus infamem, nec vllò comendabilem merito, præferebant vulgo civitates tam pio erga propinquos tam iusto in ciuicis, tam munifico erga omnes homines, regi: seu fama & maiestate Macedonum regum præoccupati ad spernendum originem, seu obiectum esse Romanis volebant. Erant autem in Aetoli modo in seditionibus, propter ingentem vxoris alieni, sed Thessali etiam: ea contagione vultabes in Perræbiam quoque id peruaserat malum. Cum Thessalos in armis esse nunciatū est Appianum legatum ad eas res aspiciendas componendasq; senatus misit. Qui vtriusque partis principibus castigatis, cum iniusto fœnore grauatis & alio num, ipsi magna ex parte concedentibus qui orerant, leuasset, iussi crediti solutionem in annuipensiones distribuit. Per eundem Appium eodem modo compositæ in Perræbia res. Aetolorū causam Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actibus animis, quas intestino gesserant bello, cognouit. Certatum vtrinq; temeritate atq; audacia cerneret. decreto quidem suo neutram partem aut leuare, aut prætere veluit: communiter ab vtriusque potest

obtinere bello, & obliuione præteritorū, discors finirent. Huius reconciliationis inter ipsos fides obsequiis vltro citroque datis firmata est. Conuenit, vt ibi deponerentur obides, conuenit. Ad Delphis & Aetolico cōcilio Marcellus in Peloponnesum traiecit, quo Achæis edixerat conuentum. Vbi collaudata gente, quod constanter vetus decretum de arcendis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, in signe aduersus Persea odium Romanorum fecit: quod vt maturius erumperet. Eumenes rex, commentarium ferens secum, quod de apparatibus belli omnia inquirens fecerat, Romam venit. Per idem tempus quinque legati ad regem missi, qui res in Macedonia aspicerent. Alexandriam idem ad Ptolemæum renouandæ amicitia causa proficisci iussi. Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Fabius Sulca, M. Cornelius Mamula, M. Cæcilius Dentor. Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt, quorū princeps Apollonius in senatum introductus, multis iustisq; causis regem excusauit, quod stipendiū serius quo ad diem præstaret, id se omne aduexisse, ne cuius nisi temporis gratia regi fieret. donum præterea afferre, vasa aurea quingentū pondi. petere regem vt quæ cū patre suo societas atq; amicitia fuisset, ea secū renouaretur, imperaretq; sibi P. R. qua bono fidelisq; societas regi essent imperanda: se nullo vquam cessaturam officio. Ea merita in se senatus fuisse cū Romæ esset, eā comitatē inuentus, vt pro rege nō pro oblide omnibus ordinibus fuerit. Legatis benigne responsura, & societate renouare cū Antiocho, quæ cū patre eius fuerat. A. Attilius Pr. vrb. iussus. Quæstores vrbani stipendiū, vasa aurea cæsores acceperunt: eisq; negotiū datum est, vt pontent ea in quibus temporis

videretur: legatoque centum millium æris munitum
missum, & ædes liberæ hospitio data, sumptuosusque
cretus, donec in Italia esset. Legati qui in Syria erant,
renunciaverunt, in maximo eum honore apud
regem esse, amicissimumque; P. R. in provinciis
eo anno hæc. C. Cicereius Pr in Corsica signis collectis
pugnauit: septem millia Corforum caesa. capti
amplius M. & D C C. Vouerat in ea pugna prætor
ædem Iunonis Moneta. Pax deinde data petentibus
Corsis, & exacta ceræ ducenta millia pondo. Ex Corsica
subacta Cicereius in Sardiniam transiit. Erant
Liguribus in agro Statellati pugnatum ad oppidum
Caristum: eo se magnus exercitus Ligurum conuolauit
lerat. Primo sub aduentum M. Popilii consulis manserunt
nibus sese continebant, deinde postquam oppidum
oppugnatum Romanum cernebat, progressi nocte
te portas acie struxerunt: nec consul, ut qui idipsum
oppugnatione comminanda quæsisset, moram ceperat
ramini fecit. Pugnatum est amplius tres horas, ita ut
neutro inclinaret spes. Quod ubi consul vidit, nulla
parte moueri Ligurum signa, imperat equitibus ut
equos conscendant, ac tribus simul partibus in hostes
quæto maximo possent tumultu incurran. postquam
magna equitum mediam traiecit aciem, & ad terga
pugnantium peruasit. Inde terror iniectus Liguribus
diuersi in omnes partes fugerunt: per pauci retro ad
oppidum. quia inde se maxime obiecerat equos
& pugna tam perueicax multos absumpserat Liguribus
& in fuga passim caesi sunt. X. millia hominum caesa
traduntur, amplius D C C. passim capti. Signa militaria
relata L XXX II. nec inuenta victoria fuit. amplius
tria M. militum amissa, cum cedentibus neutris ex parte
vtraque primores caderent. Post hæc pugnam ex diuersa
fuga in vnum collecti Ligures cum

nam maiorem multo partem ciuium amissam, quam
aperesse cererent, (nec enim plus decem millia ho-
minum erant) dederunt sese, nihil quidem illi pacti,
serauerant tamen non atrocius, quam superiores im-
petatores C o s. in se seuerituros. At ille arma omni-
bus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque eorum ven-
didit, literasque senatui de rebus ab se gestis misit.
Quas cum A. Attilius Pr. in curia recitasset, (nam Cos-
tius Posthumius agris recognoscendis in Campa-
nia occupatus aberat) atrox res visa senatui, Statel-
lates, qui vni ex Ligurum gente non tulissent arma
aduersus Romanos, tum quoque oppugnatos, non vltro
inferentes bellum, deditos in fidem populi Roma-
ni, omni vltimæ crudelitatis exemplo laceratos
ad electos esse: tot millia capitum innoxiorum, si-
dem implorantia populi Romani, ne quis vnquam
se postea dedere auderet, pessimo exemplo venisse,
& distractos passim, iustis quondam hostibus P. R.
pacatis seruire. Quas ob res S. C. factum est, placere
senatui, M. Popilium C o s. Ligures precio temporibus
reddito, ipsos restituere in libertatem, bonaque
vitiis, quæ quid eius recuperari possit, reddantur cu-
rare arma primo quoque tempore fieri in ea gente: col-
de provincia decedere, eum deditos in sedem suam
Ligures restituisse: claram victoriam vincendo oppug-
nantibus, non seueriendo in afflictos fieri. Cos quoque
ferocia animi vsus erat in Liguribus, eandem ad non
parendum senatui habuit. legionibus exemplo Pila-
sas in hybernacula missis, iratus patribus, in festus præ-
tori Romam rediit, senatuique exemplo ad ædem
Bellonæ vocato, multis verbis inuectus est in præ-
torum: qui cum ob rem bello bene gesta, ut diis im-
mortalibus honos haberetur, referre ad senatum de-
bauisset, aduersus se pro hostibus. S. C. fecisset, quo vi-

etoriam suam ad Ligures transferret: dedique in
 prope consulem prator iuberet. Itaq; nullam de
 se dicere a patribus postulare, vt S. C. in se facta tolli
 iuberent, supplicatione neq; quam absentes ex liti-
 ris, de bene gesta repub. missis decernere debuissent,
 presentes honoris eorum primum causa, deinde de
 sui aliquo tandem respectu decernere. Nihil lo-
 niorib; quam absens senatorum aliquot orationibus
 increpitus, neutra impetrata re in provincia rediit.
 Alter Coss. Posthumius consumptaestate in reco-
 gnoscendis agris, ne visa quidem provincia sua, co-
 mitiorum causa Romam rediit. Coss. C. Popiliu Lu-
 natem, P. Aelium Ligurem creauit. Pratores exinde
 facti, C. Licinius Crassus, M. Iunius Pœnus, Sp. Luce-
 tius, Sp. Cluuius, Cn. Sicinius, C. Memmius iterum.
 Eo anno Lustrum conditum est. Censores erant, C.
 Fuluius Flaccus, & L. Posthumius Albinus. Posthu-
 mius condidit. Censam sunt ciuium Romanoru cap-
 ta CCLXIX. millia, & XV. Minor aliquanto nu-
 merus, quia L. Posthumius Coss. pro concione edi-
 xerat, qui fossium Latini nominis ex edicto C. Clau-
 dii Coss. redire in ciuitates suas debuissent, ne quis
 eorum Romæ, sed omnes in suis ciuitatib; censere-
 tur. Concors & e republ. censura fuit. Omnes qui
 senatu mouerunt, quibusq; equos ademunt. Atter-
 rios fecerunt, & tribu mouerunt, neq; ab altero no-
 ratum alter probauit. Fuluius adem Fortunæ eque-
 stris, quam proconsul in Hispania dimicans C. Ce-
 liberorum legionib; uouerat, annos sex postquam ro-
 nerat dedicauit, & scenicos ludos per quadriduum,
 vñ diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus Xait-
 factorum eo anno mortuus est: in locum eius sub-
 sectus A. Posthumius Albinus. Locustarum tanta
 subes a mari vento repente in Apuliam illatæ sunt.

vt exa

vt examibus suis agros late operiret Ad quam
 pestem frugum tollendam Cn. Sicinius Pr. designa-
 tus cum imperio in Apuliam missus, ingenti agmi-
 ne hominum ad colligendas eas coactio, aliquantum
 temporis absumpsit. Principium insequenti anni,
 quo C. Popilius & P. Aelius fuerunt Coss. residuas
 contentiones ex priore anno habuit. Patres referri
 de Liguiuib; renouariq; S. C. volebant, & Coss. Aelius
 referebat. Popilius & collegam & senatum pro fra-
 tre deprecabatur, & prae se ferens si quid decerneret
 intercessurum, collegam deterruit. patres eo magis
 vtriq; pariter Coss. insensu, in cepto persistabant. Ita-
 que cum de provinciis ageretur, & Macedonia iam
 imminente Persei bello, peteretur, Ligures ambo-
 bus consulibus decernuntur. Macedoniam decre-
 tos negant, ni de M. Popilio referretur. Postulan-
 tibus deinde vt nouos exercitus scribere aut sup-
 plementum veteribus liceret, vtrumque negatum
 est. Pratoribus quoque in Hispaniam supplemen-
 tum petentibus negatum: M. Iunio in citeriore,
 Sp. Lucretio in vltiore, C. Licinius Crassus vrbana
 iurisdictionem, Cn. Sicinius inter peregrinos
 erat sortitus, C. Memmius Siciliam, Sp. Cluuius Sar-
 diniam. Coss. ob ea irati senatu, Latinis feriis in pri-
 mam quamq; diem indictis, in proauinciam abituros
 se denunciarunt, nec quicquam reipublicæ acturos,
 praterquam quod ad prouinciarum administratio-
 nem attineret. Attalum regis Eumenis fratrem le-
 gatam venisse Romam. Valerius Antias his Coss.
 scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indicadosq;
 apparatus belli. Plurium annales, & quibus credidisse
 malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eume-
 nes igitur vt Romam venit, exceptus cu tanto hono-
 re, quantum non meritis tantu eius, sed beneficiis

etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant estimaret deberi P. R. in senatum est introductus. Causam veniendi sibi Romam fuisse dixit, præter cupiditatem visendi deos hominesque, quorum beneficio in ea fortuna esset, supra quam ne optaret quidem, aunderet, etiã vt coram moneret senatum, vt Persei conatis obuiam iret. Orsus inde a Philippi consiliis, necem Demetrii filii retulit, aduersantia Romano bello. Bastarnarum gentem excitam sedibus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam transiret. Hæc eum volutantem in animo oppressum fato regnum ei reliquisse, quem infestissimum esse sensisset Romanis. Itaque Persea hæreditarium a patre relictum bellum, & simul cum imperio traditum iam iam primam alere ac fouere omnib. consiliis florere præterea iunetur, quam stirpem longa præcediderit florere opibus regni, florere etiam ætate. Quæ cum corporis robore ac viribus vigeat, animi esse inueteratum diutina arte atque vsu belli. Iam inde a puero, patris contubernio, Romanis quoque bellis, non finitimis tantum assuetum, missum a patre in expeditiones multas variasque. Iam ex quo ipse accepisset regnum, multa quæ nõ vi, non dolo, Philippus omnia expertus potuisset moliri, admirando reru successu tenuisse, accessisse ad vires eam, quæ longo tempore, multis magnisque meritis præteretur, auctoritatem. Nam apud Græciæ atque Asiæ ciuitatis, vereri maiestatis eius omnes nec pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tribuatur, cernere: nec dicere pro certo posse, vtrum felicitate id quadam eius accidat: an, quod ipse ve-reatur dicere, inuidia aduersus Romanos, fauorem illi conciliet. Inter ipsos quoque reges ingentem auctoritate, Seleuci filia duxit eum nõ petentem.

sed petitem vltro: sororem dedisse Prusis præcanti ac oranti: celebratas esse vtraque nuptias gratulatione donisq; innumerabiliu legationum: & velut auspiciibus nobilissimis populis deductas esse. Bætorum gentem captatam Philippo, nunquã adferendum amicitiaæ foedus adduci potuisse: tribus nauac locis cum Perseo foedus incisum literis esse: vno Thebis, altero ad Sidenum augustissimo & celeberrimo in templo, tertio Delphis. In Achaico consilio vero, nisi discussa res per paucos Romanu imperium intentantes esset, eo rem prope adductam, vt aditus & in Achaïam daretur. At hercule suos honores, cuius merita in eam gentem priuatim an publice sint maiora, vix dici posset, partim deserros per inculu ac negligentiam, partim hostiliter sublatos esse. Iam Etolos quem ignorare in seditionibus suis non ab Romanis, sed a Perseo præsidium petiisse. His cum fultum societatibus atque amicitis, eos domesticos apparatus belli habere, vt externis nõ egeat X X X. millia peditu, V. millia equitu, in X. annos frumentu præparare: vt abstinere & suo & hostium agro frumentandi causa possit. Iam pecuniam tantam habere, vt X. millia mercenariorum militum præter Macedonum copias, stipendium in totidem annos præparatu habeat, præter annum, quod ex metallis regis capiat vectigal. Arma vel tribus tantis exercitibus in armamentaria congestisse. Iuuentutẽ, vt iam Macedonia deficiat, velut expetenti fonte vnde hauriat, Thraciam subiectam esse. Reliquum orationis adhortatio fuit: Non ergo hæc, inquit, incertis iactata rumoribus, & cupidius credita, quia vera esse de inimico crimina volebam, adfero ad vos P. C. sed comperita & explorata, haud secus quam si speculatoz missus a vobis sub-

„ iesta oculis referrem. Neque relicto regno me
„ quod amplum & egregium vos fecistis. mare tantum
„ traxistis, ut vana ad vos afferendo, fidem abro-
„ garem mihi. Cernebam nobilissimas Asia & Grae-
„ ciae ciuitates indies magis deudantes iudicia sua
„ innox si permitteretur, eo proceduras, vnde rece-
„ ptam ad poenitendum non haberent. Cernebam
„ Persea non continentem sed Macedoniam regno
„ alia armis occupantem, alia quae vi subigi non possunt
„ sunt, fauore ac benevolentia complectentem. viderem
„ bam quam impar esset fors, cum ille vobis bellum
„ vos ei securam pacem praestaretis. Quamquam mihi
„ quidem non parere, sed gerere pene bellum vide-
„ batur. Abrupolim socium atque amicum vestrum
„ regno expulit. Attetarum Illyrium, quia scripta ab
„ eo quaedam vobis comperit, socium item atque ami-
„ cum vestram, interfecit. Eueram & Callicentem
„ Thebanos principes ciuitatis, quia liberius aduersus
„ eum in concilio Bœtorum locuti fuerant, delata
„ rosq; ad vos quae agerentur, professi erant, tolli
„ curauit. Auxiliū Byzantiis aduersus foedus tulit. Do-
„ lopiaz bella intulit. Thessaliam & Doridem cum ex-
„ ercitu peruasit, ut in bello intestino deteriore parti-
„ tis auxilio meliorem affligeret. Confudit & miliciam
„ omnia in Thessalia Perrazbiaq; spe nouarum tabu-
„ larum, ut manu debitorum obnoxia sibi optimate
„ opprimeret. Hæc cum vobis quiescentibus & paci-
„ entibus fecerit, & concessam sibi Graeciam esse a vo-
„ bis videt, pro certo habet, neminem sibi antequam
„ in Italiam traiecerit, armatum occursum. Hæc
„ quam vobis tutum aut honestum sit, vos videtis.
„ ego certe mihi turpe esse duxi, prius Persea ad bel-
„ lum inferendum, quam me socium ad prædicandum
„ ut caueretis, venire in Italiam, Eunctus necessario
„ mihi

„ mihi officio, & quodammodo liberata atque exone-
„ rata fide mea, quid ultra facere possim, quæ uti deos
„ valeo; preces, ut vos & vestra reipublicæ, & nobis
„ sociis atque amicis, qui ex vobis pendemus consu-
„ tum. Hæc oratio mouit patres conscriptos: cæterum
„ in præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regē,
„ esse quisquam potuit. eo silentio clausa curia erat.
„ bello deniq; perfecto, quæq; dista ab rege, quæque
„ responsa essent, emanare. Persei deinde regis le-
„ gatus post paucos dies senatus datus est. Cæterum
„ preoccupatis non auribus magis quam animis ab
„ Eumene rege, omnis & defensio & deprecatio le-
„ gatorum respuebat: & exasperat animos fero-
„ cia animi Harpali, qui princeps legationis erat. Is
„ velle quidem & laborare dixit regem, ut purganti
„ & nihil hostile dixisse aut fecisse, fides habeatur: cæ-
„ terū si peruacacius causam belli queri videat, forti-
„ animo defensurum se. Martem communem esse,
„ & euentum incertum belli. Omnibus ciuitatibus
„ Graeciae atque Asiae curæ erat, quid Persei legati,
„ quid Eumenes in senatu egisset: & propter aduen-
„ tum eius, quem moturum aliqui rebantur, mi-
„ terant pleraque ciuitates alia in speciem præfere-
„ tis legatos: & legatio Rhodiorum erat, ac Satyrus
„ princeps, haud dubius quin Eumenes ciuitatem
„ omni modo per patronos hospitesque discipandū
„ cum rege locum in senatu quarebat. Quod cum
„ cingisset, libertate intemperantius inuectus in re-
„ gentem, quod Lyciorum gentem aduersus Rhodios
„ fuisset: grauiorque Asia esset, quam Antiochus
„ fuerat: popularem quidem ac gratam populis A-
„ siæ, nam eo quoque iam fauor Persei venerat: oratio-
„ nem habuit: cæterū inuitam senatus, inutilemque sibi

& ciuitati suæ. Eumeni vero conspiratio aduersum
eum; fauorem apud Romanos fecit: ita omnes de
honores habiti, dona; quam amplissima data, cura
sella curuli, atque eburneo scipione. Legationibus
dimissis, cum Harpalus, quanta eximia celeritate
poterat; regressus in Macedoniam, nunciasset regi
nonndum quidem parantem bellum reliquisse se
Romanos, sed ita infestus, vt facile appareret non
dilaturos: & ipse, præterquam quod & ita credebat
futurum iam etiam volebat, in flore virium se cre
dens esse Eumeni ante omnes infestus erat: a cuius
sanguine ordiens bellum, Euandrum Cretensem
ducem auxiliiorum, & Macedonas tres asrueros mi
nisteriis talium facinorum, ad eadem regis subre
nat, literasq; eis dat ad Praxo hospitam, principibus
auctoritate & opibus Delphorum. Satis constat
Eumenem vt sacrificaret Apollini, Delphos accer
surum. Progressi cum Euandro insidiatores, nihil
liud ad peragendum inceptum, quam loci oppor
tunitatem omnia circumeuntes querebat. Accer
dentibus ad templum a Cirra, priusquam peruen
retur ad frequentia ædificiis loca, maceria erat
læua semitæ paulum extans a fundamento, qua li
guli transirent. dextra pars labe terræ in aliquant
altitudinis diruta erat. post maceriã se abdidit
gradibus astructis, vt ex ea vel e muro tela in præ
tereuntem conicerent. Primo a mari circumue
turba amicorum ac satellitum procedebat: deinde
extenuabat paulatim angustitæ agmen. Vbi ad tem
plum ventum est, qua singulis eundem erat, præ
mus semitam ingressus Pantaleon. Et toliæ princeps
cum quo institutus regi sermo erat. Tum insidiato
res exorti saxa duo ingentia deuoluunt: quorum
altero caput ictum est regi, altero humerus sopit

semita proclui in decliu multo super prola
sum iam saxis congestis. & cæteri quidem etiam a
micorum & satellitum postquam cadentem vider
unt, diffugiunt. Pantaleon constanter impanidus
manit ad protegendum regem. Latrones cum bre
ui circumitu maceriz decurrere ad conficiendum
facinuum possent, velut perfecta re in iugum Parna
si refugerunt eo cursu, vt cum vnus, non facile se
quendo per inuia atq; ardua, moraretur fugam e
orum, ne cõprehensio indicium emaneret, occide
rent comitem. Ad corpus regis primo amici, dein
de satellites ac serui concurrerunt, tollentes sopitum
vulnere, ac nihil sentientem: viuere tamen ex ca
lore & spiritu remanente in præcordiis senserunt,
vnturum exigna ac prope nulla spes erat. Quidam
de satellitibus secuti latronum vestigia, cum vsque
ad iugum Parnasi nequicquã fatigati peruenissent,
re infecta redierunt. Aggressi facinus Macedones
vinconsculte, ita audacter cõceptum, nec consulte
stimide reliquerunt. Compotem iam sui regem
amici postero die deferunt ad nauem: inde Corin
thum, a Corintho per Isthmi iugum nauibus tradu
tis, æginam traiciunt. Ibi adeo secreta eius cura
tio fuit, admittentibus neminem, vt fama mortuũ
in Asiam perferret. Attalus quoque celerius, quam
signum concordia fraterna erat, credidit: nam &
cum vxore fratris, & præfecto arci, tanquam iam
had dubius regni hæres est locutus. Quæ postea nõ
fessellere Eumenem: & quanquam dissimulare, &
tacite habere id patique statuerat, tamen in primo
congressu nõ temperauit, quin vxoris peredæ præ
fama de morte Eumenis plata est. Sub idẽ tempus
C. Valerius ex Græcia, qui legatus ad visendum statum

regionis eius, speculandaq; consilia Persei regis missus erat, rediit: congruentiaque omnia criminibus ab Eumene allatis referebat: simul & adduxerat secum Praxo a Delphis, cuius domus receptaculum latronum fuerat: & L. Rammium Brundisium, quitalis indicii delator erat. Princeps Brundisii Rammius fuit hospitio quoq; & duces Rom. omnes & legatos exterarum quoq; gentium insignes precipue regios accipiebat ex eo notitia ei cum absente Perseofuerat: literisq; spem amicitia interioris, magnaque inde fortunæ facientib. ad regem profectus, brevis per familiaris haberi, trahiq; magis quam velle in arcanos sermones, est coeptus. Promissis enim ingratibus præmiis petere institit ab eo rex, quoniam duces omnes legatiq; Rom. hospitio eius vti affectu sent, quibus eorum ipse scripsisset, vt venentium dandam curaret. Cuius scire se comparationem plurimum difficultatis & periculi habere, pluribus consiliis comparari: euctu præterea incerto esse, vt satisfactis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem zelanda dentur. se daturum, quod nec in dando, nec datus, vilo signo deprehendi posset. Rammius ventus ne si abnuisset, primus ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus proficiscitur: nec Brundisium ante redire, quâ cõuento C. Valerio legato, qui cõca Chalcidem esse dicebatur, voluit. Ad eum primus indicio delato, iussu eius Romam simul venit intro ductus in curiam, quæ acta erant, exposuit. Hæc ad ea quæ ab Eumene delata erant accessere, quo maturius hostis Perseus iudicaretur: quippe quem nullum modo apparare bellum regio animo, sed per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum, ac beneficiorum cernebant. Belli administratio ad quos Consules reiecta est, in præsentia tamen C. Sic-

Meinium Pr. cuius inter ciues & peregrinos iurisdic-tio erat, scribere milites placuit, qui Brundisium ducit, primo quoq; tempore Apolloniam in Epirum transierunt, ad occupandas maritimas vrbes: ubi Cos. cui provincia Macedonia obuenerat, clausum appellere tuto, & copias per commode exponere posset. Eumenes aliquamdiu Eginæ retentus periculosa & difficili curatione, cum primum tuto potuit profectus Pergamum, præter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati eo ab Roma gratulantes quod e tanto periculo euasisset, venerunt. Cû Macedonicum bellum in annum dilatum esset, cæteris præteriam in provincias profectis, M. Iunius & Sp. Lucretius, quibus Hispaniæ provinciæ obuenerant, fatigato sæpe idem petendo senatu, tandem perueniunt, vt supplementum sibi ad exercitum daretur. tria milia peditum, centum & quinquaginta equites in Romanas legiones, in sociale exercitum quinque milia peditum, & CCC. equites imperate sociis iussi. Hoc copiarum in Hispanias cum Prætoris portatum est. Eodẽ anno, quia per recognitionem Posthumii Cos. magna pars agri Campani, quæ priuati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat. M. Lucretius Tribunus plebis promulgauit, vt agrum Campanum censores fruendum locarent. quod factum tot annis post captam Capnam non fuerat, vt in vacuo vagaretur cupiditas priuatorum. Cum inexpectatione senatus esset, bello & si non indicto, tamen iâ decreto, qui regnum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, legati Ariaratis, puerum filium regis secum adducentes Romam venerunt. Quorum oratio fuit, regem educandum, filium Romam misisse, vt

T. LIVII DEC. V.

iam inde a puero assuesceret moribus Romanis ha-
minibusque. Petere, vt cum non sub hospitum
modo priuatorum custodia, sed publica etiam ca-
re ac velut tutela vellēt esse. Ea regis legatio gra-
senatui fuit. Deceuerunt vt Cn. Sicinius prator a-
des instructas locaret, vbi filius regis comitesque
disceparentibus, & societatem amicitiamque petenti-
bus, & quod petebant datum est: & munera binū
millium aris summæ in singulos missa. Hos vtique
populos, quod ab tergo Macedonia Thracia effecta
assumptos in societatem gaudebant. Sed vt in Asia
quoque & infulis explorata omnia essent, T. Clau-
dium Neronem, M. Decimium legatos miserunt.
Adire eos Cretam & Rhodum iusserunt, simul re-
nouare amicitiam, simul speculari, num solliciti
animi sociorum ab rege Persæ essent. In suspensa
ciuitate ad expectationē noui belli, nocturna repe-
stare columna rostrata in Capitolio, bello Punico
prioris posita a M. Emilio Cof. cui collega Ser. Furi-
us fuit, tota ad imum fulmine discussa est. Ea res
prodigii loco habita, ad senatum relata est. Patres
ad aruspices referre, & viros adire, libros iussere-
runt. Xviri lustrandum oppidum, supplicationem
obsecrationemque; habendā, victimis maioribus sa-
crificandum, & in Capitolio Romæ, & in Campania
ad Mineræ promontorium renunciarunt: ludos
per X. dies Io. O. M. primo quoque die faciendos. Ea
omnia cum cura facta, aruspices in bonum versu-
rum id prodigium, prolationemque; finiu, & interi-
tum perduellium portendi responderunt: quod ex
hostib. spolia fuissent ea rostra, quæ tempestas discie-
cisset. Accesserunt quæ cumularent religiones ani-
mis. Saturniæ nunciū erat sanguine per triduum

LIBER II.

59

in oppido pluuisse: Calatiæ asinum tripodem natum:
& taurum cum quinq; vaccis, vno icū fulminis ex-
animatos: Oximi terra pluuisse: Horum quoque; pro-
digiorum causa, res diuinæ factæ, & supplicatio vni-
diem, ferturque; habitæ. Consules ad id tēpus in pro-
uincias non exierant: quia neque vti de M. Popilio
referrent, senatui obsequerantur, & nihil aliud de-
cenerent prius, statutum patribus erat. Aucta etiam
invidia est Popillii, literis eius, quibus iterum cum
Statellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit,
ac se decem millia eorum occidisse: propter cuius
iniuriam belli, ceteri quoque; Ligurum populi ad ar-
maierunt. Tum vero non abens modo Popilius,
qui deditis contra ius ac fas bellum intulisset, & pa-
trios ad rebellandū incitasset: sed Cof. quod non
exirent in provinciam, in senatu increpiti. Hoc cō-
sensu patrum accensū M. Martius Sermo, & Q. Mar-
tius Scylla tribuni plebis & Cof. multam se dictu-
ros, nisi in provinciam exirent, denunciarunt: &
rogationem quam de Liguribus deditis promulga-
re in animo haberent, in senatu recitarunt. Sanci-
ebatur, vt qui ex Statellis deditis in libertatem
restitutus ante calendas Sextiles primas non esset,
cuius dolo malo is in seruitutem venisset, vt iuratus
senatus decerneret, qui eā rem quæretet animad-
uerteretque. Ex auctoritate deinde senatus cam ro-
gationem promulgarunt. Priusquam proficiscerē-
tur Cof. C. Cicereio pratori prioris anni ad eadem
bellonæ senatus datus est. Is expositis, quas in Cor-
nate res gessisset, postulatoque frustra triumpho, in
monte Albano, quod iam in morem venerat, vt si-
ne publica auctoritate fieret, triumphauit. Rogati-
onem Martiam de Liguribus magno consensu plebs
senatui iussitque. ex eo plebiscito C. Licinius Pr. con-

fuluit senatum, quem quærere ex rogatione vellet. Patres ipsam eum quærere iusserunt. Tum de iunio Coss. in provinciam profecti sunt, exercitumque a M. Popilio ceperunt: neq; tam M. Popilius reuerſi Romam audebat, ne causam diceret, aduersus senatum, in festiore populo, apud Pr. qui de quaestione in se posita senatum consuluisse. Huic detractationi eius, Tri. pl. alterius rogationis denunciatione occurrerunt: vt si non ante Idus Nouembres in urbem Romam introisset, de absente eo C. Licinius statueret ac iudicaret. Hoc tractus vinculo cum redisset, ingenti cum inuidia in senatum venit. Ibi eum laceratus iurgiis multorum esset, S. C. factum est, vt qui Ligurum post Q. Fuluium, L. Manlium Coss. hostes non fuissent, vt eos C. Licinius, Cn. Sicinius Pr. in libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum Cof. C. Popilius daret, multa milia hominum hoc S. C. restituta in libertate, trans ductisque Padum ager est assignatus. M. Popilius rogatione Martia bis apud C. Licinium causam dixit: tertio Pr. gratia Cof. absentis, & Popiliae familiaris precibus victus, Idibus Martiis adesse reum iussit, quo die noui magistratus iniri erant honorati, ne diceretur, qui priuatus futurus esset. Ira rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est. Legati Carthaginenses ex ætate Romæ erant, & Gylustus filius Masanissæ: inter eos magnæ contentiones in senatu fuere. Carthaginenses querebantur, præter agrum, de quo ante legati ab Roma, q. in re presenti cognoscerent, missi essent, amplius L. XX. oppida castellaq; agri Carthaginensibus biennio proximo Masanissam vi atq; armâ possedisse. Id illi, cui nihil pensi sit, facile esse: Carthaginenses fœdere illigatos filere: prohiberi enim extra fines efferre arma. Quamquã sciant in suis finibus

alibus, si inde Numidas pellerent, se gesturos bellulis haud ambiguo capite fœderis deterreri, quo diserte veteratur cum sociis populi Romani bellum gerere. Sed iam vltra superbiam crudelitatemq; & auaritiam eius non pati posse Carthaginenses: missos esse qui orarent senatum, vt trium harum rerum vnam ab se impetrari sinerent: vt vel ex æquo apud socium populum, quid cuiusq; esset, disceptarent: vel permitterent Carthaginensibus, vt aduersus iniusta arma pro iustisq; se tutarentur bello: vel ad extremum, si gratia plus quam veritas apud eos valeret, semel statuerent, quid donatum ex alieno Masanissæ vellet. Modestius certe daturos eos, & scituros quid dedissent: ipsum nullum præterquam suæ libidinis arbitrio finem facturum. Horum si nihil impetrarent, & aliquot suum post datam a P. Scipione pacem delictum esset, ipsi potius animaduertent in se. Tutam seruitutem se sub dominis Romanis, quam libertatem expositam ad iniurias Masanissæ malle. Perire namq; semel ipsis satius esse, quã sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere. Sub hæc dicta lachrymantes procubuerunt, stratosq; humi non sibi magis misericordiã quam regi * interrogari Gylustam placuit, quid ad ea responderet: aut si prius mallet, expromeret super qua re Romam venire, de quibus nihil mandati a patre haberet: neque patri facile fuisse mandare, cum Carthaginenses nec de qua re acturi essent, nec omnino ituros se Romam indicauerint. In æde Æsculapii clandestinum eos per aliquot noctes consilium principum habuisse, vnde præterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti. Eã causam fuisse patri mittere se Romam, q. deprecaretur senatum, ne qd. comunibus

inimicis erimantibus se crederet, que ob nullam aliam causam nisi propter constantem fidem erga populum Romanum odissent. His vtrinq; auditis, senatus de postulatis Carthaginiensium consultus respondere ita iussit: Gulustam placere extempore in Numidiam proficisci, & nunciare patri, vt deinde quib. Carthaginienses querantur, legatos quamprimum ad senatum mittat, denuntietq; Carthaginiensibus, vt ad disceptandum veniant. Si aliquid possent Masanissæ honoris causa, & fecisse, & facturos esse. ius gratiæ non dare: agrum qua cuiusq; sibi possideri velle: nec nouos statuere fines, sed veteres se & vrbes & agros concessisse, non vt in pace eriperent per iniuriam, quæ iure belli non adempta sent. Ita regulus Carthaginiensesque demissi, mœnera ex instituto data vtrisque, aliaque hospitalia comiter conseruata. Sub idem tempus Cn. Seruilius Cæpio, Ap. Claudius Cento, T. Annius Lufcus legati, ad res repetendas in Macedoniam, renuntiata: amicitia regis missi, redierunt: qui iam sponte infestum Persei senatum, insuper accenderant, relatis ordine quæ vidissent, quæque audissent. Vnde disse se per omnes vrbes Macedonũ summa vi peritari bellum. Cum ad regem peruenissent, per multos dies conueniendi eius potestatem non factam. Postremo, cum desperato iam colloquio profecti essent, tum demũ se ex itinere reuocatos, & ad eum introductos esse. Sux orationis summam fuisse, factus cum Philippo ictum, cum ipso eo post morem patris renouari: in quo diserte prohiberi eum extrahere arma efferre, prohiberi socios pop. Rom. laessere bello. Exposita deinde ab se ordine, quæ ipsi nuper in senatu Eumenem vera omnia & comperita

vera referentem audissent. Samothraciæ praterita per multos dies occultum consilium cum legationibus ciuitatum Asiæ regem habuisse. Pro his iniuriis satisfieri senatum æquum censere, reddique sibi res sociisque suis, quas contra ius foederis habeat. Regem ad ea primo accensum ira, inclementer locutum, avaritiam superbiamq; Romanis oblitentem frequenter, quod alii super alios legati venient, speculari dicta factaque sua, quod se ad æquum imperiumque eorum omnia dicere ac facere æquum censerent. Postremo multum ac diu vaciferatum, reuerti postero die iussisse, scriptum se responsum dare velle: tum ita sibi scriptum traditum esse: Foedus cum patre ictum, ad se nihil pertinere. Id se renouari, non quia probaret, sed quia in noua possessione regni patienda omnia essent, passum. Si nouum foedus secum facere vellent, conuenire prius de conditionibus debere: & si in animam inducerent, vt ex æquo foedus fieret, & se futurum quid sibi faciendum esset, & illos credere se consuluros. Atque ita se proripuisse, & iuraueri e regia omnes cæptos: tum se amicitiam & societatem renuntiasse. Qua voce eum accensum restitisse, atque voce clara denuntiasse sibi, vt iudicio regni sui decederet finibus. Ita se profectos, nec sibi aut venientibus, aut manentibus quidquã hospitaliter aut benigne factum. Thesali deinde alioque legati auditi. Senatui, vt sciret quamprimum, quibus ducibus vsura respubl. esset, literas mitti cõs. placuit vt vter eorũ esset, Romã ad memorari creandos veniret. Nihil magnopere quod memorari attineat respubl. eo anno Cõs. gesserant: magis e respubl. vsum erat comprimere ac sedari exploratos Ligures, cum Macedonicum bellum expe-

staretur. Gentium quoque Illyriorum regem suscipi-
stium. Illenses legati fecerunt simul questi fines
suos secundo populatum: simul nuntiantes vno
nimo vivere Macedonum atque Illyriorum regem,
communis consilio parare Romanis bellum. & spe-
cie legatorum Illyrios speculatores Romæ esse.
Perseo auctore missos, vt quid ageretur scirent. Il-
lyrii vocati in senatum qui cum legatos se esse mis-
sos ab rege dicerent ad purganda crimina, si qua de
rege illenses deferrent, quæsitum: æquid ita non
adissent magistratum, vt ex instituto loca lauræ ac-
ciperent: sciretur denique venisse eos, & super qua
se venissent. *Haſitantibus in responſo, vt curia ce-
derent dictum: responſum tanquam legatis, vt
qui adire ſenatum non poſtulaſſent, dari non po-
tuit: mittendosq; ad regem legatos cenſuerunt qui
nuntiantent, qui ſocii quærentur apud ſenatū.
uſum a rege agrum non æquum eum facere, qui
ab ſociis ſuis non abſtineret iniuriam. In hanc lega-
tionem miſſi A. Terentius Varro, C. Pletorius, C. Ce-
cereius. Ex Aſia qui citra ſocios reges miſſi erant le-
gati redierunt, qui renuntiantent Eumenum in
Antiochia in Syria, Ptolemæum in Alexandria ſe-
ſe conueniſſe. Omnes ſolicitatō legationib; Perſe
ſed egregie in fide permanere, pollicitosq; omnia
quæ populis Romanis imperaſſet, præſtaturos, &
ciuitates ſocias ad ſe: ceteras ſatis fidas, ſolos Rhodios
fluctuantē & imbutos Perſei conſiliis imbu-
niſſe. venerant legati Rhodii ad purganda ea quæ
vulgo iactari de ciuitate ſciebāt: ceterum ſenatum
iis dari, cum noui conſules magistratum inſtitu-
erunt. C. Licinio prætori negotium datur, vt ex veteri-
bus quinqueremibus in naualibus Romæ ſubderet.*

lit, quæ poſſent vſui eſſe reſciceret, pararetque nau-
es quinquaſaginta. Si quid ad eum numerū explen-
deret, C. Memmio collegæ in Siciliam ſeri-
beret, vt eas quæ in Sicilia naues eſſent, reſciceret at-
que expediret, vt Brundūſium primo quoq; tēpore
parari poſſent. Socios nauales libertini ordinis in vi-
ginti & quinq; naues ex ciuib; Romanis Cn. Licin-
ius prætor ſcribere iuſſit: in quinq; & viginti præ-
torum Cn. Sicinius ſociis imperaret: idem præ-
torum V I I L. millia, C C C. equites a ſociis
latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brun-
duſi acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A.
Attilius Serranus, qui priore anno prætor fuerat
deligitur: Cn. Sicinius prætor qui exercitum paratū
ad traſiciendum haberet. C. Popilio coſ. ex auctori-
tate ſenatus C. Licinius prætor ſcribit, vt & legio-
nem ſecundam, quæ maxime veterana in Liguriis
erat, & ſocios Latini nominis quatuor M. peditum,
C. C. equites idibus Februarii, Brundūſi ad eſſe iu-
ueneret. Hac claſſe, & hoc exercitu Cn. Sicinius pro-
uinciam Macedoniam obtinere, donec ſueſſor ve-
garet, iuſſus, prorogato in annū imperio. Ea omnia
quæ ſenatus cenſuit, impigre facta ſunt. Duo de qua-
draginta quinqueremes ex naualibus deducti: qui
deduceret eas Brundūſium, L. Porcius Licinius præ-
toris duodecim ex Sicilia miſſæ. Ad frumentum
claſſi exercituiq; coemendū in Apuliam Calabriamq;
miſſi, Sex. Digitius, T. Iuuenius, M. Cæ-
lidarius ex vrbe proſectus, Brundūſium venit. Exitu
prope anni C. Popilius coſ. Romam rediit, aliquantū
ſenatus cenſuerat: cui primo quoque
tempore magistratus creare, cum tantum bellū im-
mineret, iuſſum erat. Itaque non ſecundis auibus

patrum auditus est Cos. cum in æde Bellonæ detentus in Liguriis gestis disereret: succlamationes frequentes erant interrogationesq; cur scelere fratris oppressos Ligures in libertatem non restituisset. Comitia consularia in quam edicta erant diem ad XI. I. calendis Martias sunt habita. Creati Coss. P. Licinius Crassus, C. Cassius Longinus. Postero die prætores facti, C. Sulpicius Galba, L. Furius Philus, L. Canuleius Diues, C. Lucretius Gallus, C. Caninius Rebilus, L. Iunius Annalis. His prætoribus prætoribusque decretæ, dux iure Romæ dicendo, Hispania, Sicilia, & Sardinia, vt vni fors integra esset, quo ferre natus censuisset. Coss. designatis imperauit senatus vt qua die magistratum inissent, hostiis maioribus rite mactatis precarentur, vt quod bellum P. R. in animo haberet gerere, vt id prosperum euectetur. Eodem die decreuit senatus, vt C. Popilius Coss. dos per dies X. Ioui Opt. Max. voueret, donaq; cuncta puluiniaria dari, si respub. X. annos in eodem statu fuisset. Ita vt censuerant, in Capitolio vrom Co. ludos fieri, donariaque dari, quanta ex pecunia decreverat senatus. cum centum & quinquaginta non minus adessent, præeunte verba Lepido pontifice maximo id votum susceptum est. Eo anno sacerdotum publici mortui, L. Æmilii Pappus, prior sacerdotum, & Q. Fuluius Flaccus pontifex, qui prior anno fuerat censor. Hic foeda morte periit. Ex duobus filiis eius, qui tum in Illyrico militabant, nati sunt alterum decepsisse, alterum graui & periculoso morbo ægrum esse. Obruuit animum simul factus metusque: mane ingressi cubiculum serui, quo dependentem inuenere. Erat opinio, post cetum minus compotem fuisse sui. vulgo Iunoniam Lacinia iram ob spoliatum templum alienasse mentem

non ferebant. Suffectus in Æmilii locum Xuir M. Valerius Messala, in Fuluii pontifex Cn. Domitius Anobarbus, oppidum adolefcens sacerdos lectus. P. Licinio, C. Cassio Coss. non vrbs tantum Roma, sed terra Italia, sed omnes reges ciuitatesque quæ in Europa, quæque in Asia erant, conuerterant animos in curam Macedonici ac Romani belli. Eum scelere eius odiū stimulabat, tum recens ira, quod et Trusias Bithyniæ rex statuerat abstinere armis, tum quæcumque expectare. Nam neque pro Romanis, neque quæcumque censere aduersus fratrem, vxoris arma petere. & apud Persea victorem veniam per fororem impetrabilem fore. Ariarathes Cappadocum rex petere quæ quod Romanis suo nomine auxilia pollicentus erat, ex quo est iunctus Eumeni affinitate. Antiochus omnia belli pacisque se consociauerat consilia. Antiochus imminerebat quidem Ægypti regno, & incertiam regis, & inertiam tutorum spernens, & Antigedo de Cœlesyria, causam belli se habiturum inuincibilem: gesturumque sine vlllo impedimento occupatis Rom. in Macedonio bello, id bellum: tantum omnia & per suos legatos senatus, & ipse legatos eorum eximie pollicitus erat. Ptolemaus proceratratem alieni etiam tum arbitrii erat: tutores bellum aduersus Antiochum parabant, quo vincerent Cœlesyriam, & Rom. omnia pollicebantur. Macedonicum bellum. Masanisâ & frumentum inuocabat Rom. & auxilia cum elephantis: Misagegenique filium mittere ad bellum parabat. Confidat, si penes Rom. victoria esset, suas quoque in eorum statu mansuras res, neque vltra quicquæ mandatum: non enim passuros Rom. vim Carthagi-

niensibus afferri. Si fractæ essent opes Romanorum
 quæ tunc protegerent Carthaginienſes, ſua omnia
 fricâ fore. Gentius rex Illyriorum fecerat potius, cui
 ſuſpectus eſſet Romanis, quâ ſatis ſtatuerat ut
 foueret parte: impetuq; magis quâ conſilio iis au-
 illis ſe adiuncturus videbatur, Cotys Thrac Odry-
 rum rex euidenter Macedonum partis erat. Hæc
 etia regibus cum eſſet de bello, in liberis gentibus
 pulisq; plebs ubiq; omnis ferme, ut ſolet, de re
 bus erat ob regem Macedonæq; inclinata: principum
 diuerſa cerneret ſtudia. Pars ita in Romanos con-
 erant, ut auctoritatem immodico fauore com-
 perent: pauci ex iis iuſtitia imperii Romani capi-
 plures ita, ſi præcipuam operam nauaſſent, poterant
 ſeſe in ciuitatibus ſuis futuros rati. Pars altera regis
 adulationis erat, quos æs alienum & deſperatio
 rum ſuarum eodem manente ſtatu, præcipites ad
 nouanda omnia agebat: quosdam ventuſum inge-
 nium, quia Perſeus magis auræ popularis erat. Te-
 tia pars, optima eadem & prudentiſſima, ſi vti que
 ptio domini potioris daretur, ſub Romanis quam
 ſub rege malebat eſſe. ſi liberum inde arbitrium
 tunæ eſſet, neutram partem volebant potior
 altera oppreſſa fieri: ſed illibatis potius viribus ven-
 niq; partis, pacem ex eo manere: ita inter vtroque
 optima conditione ciuitatū fore, protegente alteri
 ſemper inopem ab alterius iniuria. Hæc ſententias
 certamina fautorum vtriuſque partis taciti ex tunc
 ſpectabant. Coſ. quo die magiſtratum inierunt
 S. C. cum circa omnia ſana in quibus leſiſſimum
 maiorem partem anni eſſe ſolet, maioribus hoſtiis
 immolaſſent, inde preces ſuas acceptas ab diis im-
 mortalibus ominati, ſenatu rite ſacrificatū, præ-
 tionemq; de bello factâ renunciarunt. Aruſpices
 reſpon-

ponderunt, ſi quid rei nouæ inciperetur, id ma-
 andum eſſe: victoriam, triumphum, prorogatio-
 nem imperii portendi. Patres quod ſanctum felixq;
 eſſet, centuriatis comitiis primo quoq; die ſer-
 uad populū Coſs inſerunt, ut quod Perſeus Phi-
 lippo filius Macedonum rex aduerſus ſcedus cum pa-
 Philippo ictum, & ſecum poſt mortem eius re-
 uatum, locis P. R. arma intuliſſet, agros vaſtaſ-
 er, vrbeſq; occupaviſſet: quodq; belli parandi aduer-
 ſus P. R. conſilia inſerret, arma, milites, claſſem eius
 rei cauſa cõparaviſſet: ut niſi de iis rebus ſatiſfeciviſſet,
 bellum cum eo iniretur. Hæc rogatio ad populū
 ſua eſt. S. C. inde factum eſt, ut conſules inter ſe
 prouincias Italiam & Macedoniã comparare ſor-
 tuentur. Cui Macedonia obueniſſet, ut is regem
 Perſea, quique eius ſectam ſecuti eſſent, niſi pop-
 lom, ſatiſfeciviſſent, bello perſequeretur. Legiones
 quatuor nouas ſcribi placuit, binas ſingulis Coſs. Id
 præcipue prouinciæ Macedoniae datum, quod cum
 Perſius Coſ. legionibus quina millia & ducenti
 equites ex vetere inſtituto darentur in ſingulas legi-
 ones: in Macedonia ſena millia peditū ſcribi iuſ-
 ſa, equites trecenti æqualiter in ſingulas legiones, &
 ſociali exercitu conſuli alteri auctus numerus,
 & V. millia peditū, DCC. equites, præter eos quos
 C. Sicinius duxiſſet D C. equites, in Macedonia
 reſideret. Italiae ſatis viſa XII. millia ſociorum pe-
 ditum, D C. equites. Illud quoque præcipuū datam
 ſenatu Macedoniae, ut centuriones milites que vete-
 res ſcriberet, quos vellet Coſ. uſque ad quinquagim-
 ta annos, in tribunis militum nouatum: eo anno
 præter Macedoniae bellum, quod Coſs. ex S. C.
 ad populū tulerunt, ne tribunum militum eo anno
 ſuffragiis crearentur, ſed Coſs. pratorumque in iſ-

faciendis iudicium arbitriumque esset. Inter peregrinos ita partita imperia. Praetorem cuius fors fuisset, ut iret quo senatus censuisset, Brundisium ad classem ire placuit: utque ibi recognosceret socios aequales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis: & daret operam, ut duae partes civium Romanorum, tertia sociorum esset. Commeatus classis legionibusque vt ex Sicilia Sardiniaque subueheretur: praetoribus qui eas prouincias sortiti essent, mandari placuit, vt altera Sicilia, Sicilia C. Caninius Rebilus est sortitus, L. Fulvius Philus Sardiniam, L. Canuleius Hispaniam, C. Sulpicius Galba urbanam iurisdictionem, L. Iunius Aemilianus inter peregrinos. C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, fors euenit. Inter Coss. magis cauebitio quam magna contentio de prouincia fuit. Caelius sine sorte se Macedoniam oppugnaturum dicebat: nec posse collegam saluo iureiurando secum sortiri. Praetorem eum, ne in prouinciam iret in occasione iurasse, se statim loco statisque diebus facienda habere, quae absente se recte fieri non possent, quae non magis Coss. quam praetore absente recte fieri possent. Si senatus non quid vellet in consulti potius, quam quid in praetura iurauerit. P. Licinius, animaduertendum esse censeat: se tamen futurum, in senatus potestate. Consulti patres, cui consulatum P. R. non negasset, ab se prouinciam negari superbum rati, sortiri Coss. iusserunt. P. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obuenit. Legiones inde sortiti sunt: prima & tertia in Macedonia, ut traicerentur, secunda & quarta vt in Italia remanerent. Delectus Coss. multo intentiorem quam alias curam

curam habebant. Licinius veteres quoque scriberet milites centurionesque: & multi voluntate nomina dabant, quia locupletes eos videbant, qui praesens Macedonico bello, aut aduersus Antiochum in Asia stipendia fecerant. Cum tribuni militum centuriones, sed primum quenque citarent, tres & XX. centuriones qui primos pilos duxerant, citati T. R. appellarunt: Duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior, & M. Claudius Marcellus ad Coss. reiciebant. Horum cognitionem esse debere, quibus delectus quibusque bellum mandatum esset. Ceteri cognitores se de quo appellati essent, aiebant: & si iniuria fieret, auxilium ciuibus laturos. Ad subsellia T. R. agebatur. Eo M. Popilius consularis aduocatus, centuriones, & Coss. venerunt. Coss. inde postulati vt in concione ea res ageretur, populus in concionem aduocatus. Pro centurionibus M. Popilius, qui bitentio ante Coss. fuerat, ita verba fecit: Militares homines & stipendia iusta, & corpora & aetate & assuetis laboribus confecta habere: nihil recusare rationem: quo minus operam reipub. dent: id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos cum militassent, habuissent, attribuerentur. P. Licinius Coss. S. C. recitari iussit. Primum quod bellum senatus Perseo iussisset: deinde quod veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset: nec ulli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiae esse. deprecatus est deinde, ne nouo bello, tam propinquo Italiae, aduersus regem potentissimum, aut tribunos militum delectum, habentes impedirent, aut prohiberent Coss. quem cuique ordinem assignari reipub. esset, eum assignare. si quid in ea re dubium esset, ad senatum referrent. Postquam Consul quae voluerat dixit,

Sp. Ligustinus ex eo numero, qui Tripl. appellave-
rant, a consule & ab tribunis petiit: ut sibi paucis
ad populum agere liceret. Permissu omnium ita
catus fertur: Sp. Ligustinus tribus Crustuminae
Sabinis sum oriundus, Quirites. Pater mihi iugens
agri reliquit, & parvum tugurium, in quo natus es-
catulque sum, hodieque ibi habito. Cum primam
in ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui
am dedit: quæ secum nihil attulit, præter liberte-
tem pudicitiamque, & eum his fecunditate,
quanta vel in diti domo satis esset. Sex filii nobis
dux filiarum sunt, utraque iam nupte. filii quatuor
gas viriles habent, duo prætextati sunt. Miles sum
factus P. Sulpicio, C. Aurelio Coss. In eo exercitu
qui in Macedoniam est transportatus, biennium milis
gregarius fui aduersus Philippam regem: tertio anno
virtutis causa mihi T. Quintius Flaminius decem
ordinem hastatum assignavit. Deinceps Philippo
cedonibusque, cum in Italiam portati ac dimissi esse-
mus, continuo miles voluntarius cum M. Porcio
Coss. in Hispaniam sum profectus. Neminem digne
um imperatorum qui vivant, acriorem virtutis spe-
ctatorem ac iudicem fuisse sciunt, qui & illum &
lios duces longa militia experti sunt. Hic me impe-
rator dignum iudicavit, cui primum hastatum pa-
tris centuriam assignaret. Tertio iterum voluntari-
us miles factus sum in eum exercitum, qui adue-
sus Ætolos & Antiochum regem est missus, a M.
Acilio mihi primus princeps prioris centuriae est
repartiti sumus in Italiam: & deinceps bis que an-
tua merebatur legiones stipendia feci. Bis deinde in
Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum T.
Sempronio Graccho Pr. a Flacco inter ceteros quos
virtutis

virtutis causa feci ex provincia ad triumphum de-
cebat, deductus sum: a Tib. Graccho rogatus in
provinciam ii. Quater intra paucos annos primum
dux i. quater & tricies virtutis causa donatus
imperatoribus sum. Sex civicas coronas accepi.
XII. stipendia annua in exercitu emerita habeo.
& maior annis sum quinquaginta. Quod si mihi
stipendia omnia emerita essent, nec dum ætas
posicionem daret, tamen cum quatuor milites pro
me vno vobis dare P. Licini possem, æquum erat me
summitti. Sed hæc pro causa mea dicta accipiatis ve-
l ipse me quo ad quisquam qui exercitus scribit,
dignum militem iudicabit, nunquam sum excusa-
tus. Ordinem quo me dignum iudicent Tribb.
militum, ipsorum est potestatis: ne quis me virtute
in exercitu præferat, dabo operam, ut semper ita fecisse
me & imperatores mei, & qui vnâ stipendia fecer-
unt, testes sunt. Vos quoque æquum est commilito-
nes, & si appellationis vobis usurpatis ius, cum ado-
lescentes nihil aduersus magistratum senatusque
auctoritate vsquam feceritis, nunc quoque in pote-
state senatus ac consulis esse, & omnia honesta loca
dicere, quibus rempub. defensuri sitis. Hæc ubi dixit,
collaudatum multis verbis Cof. ex concione in sena-
tum duxit. Ibi quoque ei ex auctoritate senatus gra-
tiam adz, tribunique militares in legione prima pri-
mipila virtutis causa ei assignarunt. Ceteri centurio-
nes omnia appellatione, ad delectum obedienter respõ-
derunt. Quo maritimus in puincias magistratus pfcio
fertur, Latinæ Calpurnius fuere: eoque solleni perfe-
ctio C. Lucretius prætor omnibus que ad classem opus
est præmissis Brundisium est pfectus. præter eos ex-
ercitus quos Coss. comparabant, C. Sulpicio Galba
prætor negotium datum, ut quatuor legiones scri-

beret vrbanas, iusto numero peditum equitumque
isque quatuor Tri. mil. ex senatu legeret, qui pro
essent. socii Latini nominis imperaret quindecim
millia peditum, mille & CC. equites. Is exercitus
vri paratus esset, quo senatus censuisset. P. Licinius
Coss. ad exercitum civilem socialemque petenti ad
dita auxilia, Ligurum duo millia, Ceterenses sagi-
tarii incertus numerus, quantum rogati auxilia Cre-
tenses misissent. Numida item equites elephantum
In eam rem legati ad Masinissam Carthaginien-
sesque missi, L. Posthumius Albinus, Q. Terentius
Culleo, C. Aburius. In Cretam item legatos res-
ire placuit, A. Posthumium Albinum, C. Decimum
A. Licinium Neruam. Peridem tempus legati ad
rege Perseo venerunt. eos in oppidum intron-
non placuit, cum iam bellum regi eorum & Mac-
donibus & senatus decreveret, & populus iussisset
in eadem Bellonæ in senatum introducti, ita verba
fecerunt: Mirari Persea regem, quid in Macedonia
am exercitus transportati essent: Si impetrari de-
nato posset, ut ii reuocentur, regē de iniuriis, si quis
socii factas quereretur, arbitrato senatus satisfactu-
rū esse. Sp. Caruilius ad eā ipsam rem ex Græcia
missus ab Cn. Sicinio in senatu erat. Is Perseum
expugnata armis, Thessaliæ aliquot vrbes capere
cetera, quæ aut ageret aut pararet rex, cum age-
ret: respondere ad ea legati iussi, postquam hanc
bant, negantes sibi vltra quicquam mandatum esse
iussi renunciare regi, Coss. P. Licinium breui cum
exercitu futurum in Macedonia esse. Ad eum, si
tis facere in animo esset, mitteret legatos: Romanis
quod præterea mitteret, non esse: neminem con-
suli mandatum, intra vndeccimū diem iubere.

Italia excedere: & Sp. Caruilius mitteret, qui
nec nauem cōscendissent, custodiret. Hæc Romæ
nondū profectis in provinciam Coss. Iam Cn.
Licinius, qui priusquam magistratu abiret, Brundu-
cium & ad classem & ad exercitum præmissus erat,
praefectis in Epirū quinq; M. peditum, CCC. equiti-
bus, ad Nymphæum in agro Apolloniati castra ha-
bebat. Inde tribunos cum duobus millibus militū,
ad occupanda Dassaretiorum & Illyriorum castella,
quis accesserint præsidia, ut tutiores a finitimorū
impetu Macedonum essent, misit. Paucis post die-
bus Q. Marcius, A. Attilius, & P. & Ser. Cornelii Le-
ntulus & L. Decimius, legati in Græciam missi, Cor-
cyram peditum mille secum aduexerunt: ibi inter
e & regiones quas obirent, & milites diuiserunt.
Decimius missus est ad Gentium regem Illyriorum
quem, si aliquem respectum amicitie cum habere
mereret, tentare, aut etiam ad belli societate pel-
lere, iussus. Lentulus in Cephaleiam missi, ut in Pe-
loponnesum traicerent, oramq; maris in occiden-
tibus versis ante hyemem circumirent. Martio & At-
tilio Epirus, Aetolia & Thessalia circumeunda assi-
pantur. Inde Beotiam atque Eubœam aspiciere
iussus: tum in Peloponnesum traicere: ibi con-
gressuros se cum Lentulis constituant. Priusquam
discederent a Corcyra, literæ a Perseo allatæ sunt:
quibus quærebatur, quæ causa Romanis aut in Græci-
am traiciendi copias aut vrbes occupandi esset. Cui
responderi nihil placuit: nuncio ipsius qui literas at-
tulerat, dici, præsidii causa ipsarum vrbiū Rom-
anos facere. Lentulus circumeuntes Peloponnesi oppida,
cum sine discrimine omnes ciuitates adhortaren-
tur, ut quo animo, qua fide adiunissent Rom. Phi-
lippiunum, deinde Antiochi bello, eodē aduer-

sus Perſea iuarent, fremitus in concionibus au-
diebant: Achæis indignantibus eodem ſe loco eſſe
qui omnia a principiis Macedonici belli præſtit-
ſiſſent, & Macedonũ Philippi bello hoſtes
ſuiſſent, quo Meſſenii atque Elii, qui pro Antiocho
hoſte arma aduerſus P. R. uulſiſſent: ac nuper in A-
chaicum contributi concilium, velut præmiũ belli
ſe victoribus Achæis tradi quererentur. Martius &
Attilius ad Gitanas Epiri oppidum decem millia ho-
ſtium cum aſcenderent, concilio Epirotarum haſi-
to, cum magno omnium aſſenſu auditi ſunt: & qua-
dringentos iuuenturis eorũ in Oreſtas, vt præſidio
eſſent liberatis ab ſe Macedonibus, miſerunt. Inde
in Aſtoliam progreſſi: ac paucos ibi morati dies, tũ
in prætoris mortui locum alius ſufficeretur, & Ly-
ſicco prætoris facto, quem Rom. fauere rebus ſuis
compertũ erat, tranſierunt in Theſſaliã. Eo legati
Acarnanũ, & Bœotorum exules venerunt. Acarna-
nes nunciare iuſſi, quæ Philippi primum, Antiochi
deinde bello, decepti pollicitationib. regis, aduerſus
populũ Rom. comiſiſſent, eam corrigendi occasio-
nem illis oblatã. Si male meriti clementiam P. R. ex-
peti eſſent, bene merendo libertatem experire-
tur. Bœotis exprobratum, ſocietate eos cum Perſeo
iunxiſſe. iis, cum culpam in Iſmeniam principem al-
terius partis conferrent, & quaſdã ciuitates diſſe-
tientes in cauſam deductas: appariturũ id eſſe Mar-
tius reſpondit. Singulis enim ciuitatib. de ſe iſpis con-
ſulendi poteſtatem facturos. Theſſalorum Lariffa
fuit conciliũ. Ibi & Theſſalis benigna materna
gratias agendi Rom. pro libertatis munere fuit: &
legatis, quod & Philippi prius, & poſt Antiochi bel-
lo nixæ adiuta gente Theſſalorum eſſent. hæc
mutua commemoratiõ meritorum, acconi-
muni multitudinis ad omnia decernenda, quæ Ro-

ſtati vellent. Secundum hæc concilium legati a
Perſeo rege venerunt, priuati maxime hoſpitiũ fi-
ducia, quod ei paternum cum Martio erat. Ab hu-
ſus neceſſitudinis commemoratione orſi, pete-
runt legati, in colloquium veniendi regi poteſta-
tem faceret. Martius & ſe ita a patre ſuo accepſiſ-
ſe, amicitiam hoſpitiũ que cum Philippo fuiſſe:
minime inmemorem neceſſitudinis eius legatio-
nem eam ſuſcepſiſſe colloquium, ſi ſatis commo-
de valeret, non fuiſſe dilaturum. nunc, vbi primũ
poſſet ad Peneum flumen, qua tranſitus ab Omolio
Diam eſſet, præmiſiſſi qui nuntiarent regi, ventu-
ros. Et tum quidẽ ab Dio Perſeus in interiora regni
recepit ſe, leui aura ſpei obiecta, quod Martius ipſi-
us cauſa ſuſcepſiſſe ſe legationem dixiſſet. Poſt dies
paucos ad conſtitutum locum venerunt. Magnus
comitatus fuit regius, cum amicorum, tum ſatelli-
tum turba ſtipante. non minore agmine legati
venerunt: & ab Lariffa multis proſequentibus, & le-
gationibus ciuitatum, quæ conuenerant Lariffam
& renunciare domum certa quæ audiſſent, vole-
bant. Inerat cura inſita mortalibus videndi congre-
dientes nobilem regem, & populũ principis terrarũ
omnium legatos. Poſtquam in conſpectu ſteterunt
dirimente amne, pauliſper internunciando cun-
ſtatio fuit, vtri tranſgrederebantur, aliquid illi regie
maieſtati, aliquid hi P. R. nomini, cum præſertim
Perſeus perſiſſet colloquium, exitimabant deberi.
Ioco etiam Martius cunctantes mouit. Minor, in-
quit, ad maiorem, & (quod Philippo ipſi cogno-
men erat) filius ad patrem tranſeat. Facile perſua-
ſum id regi eſt. aliud deinde ambigebatur, cũ quam
multis tranſiret. Rex cũ omni comitatu tranſire re-
quæ cõſeſſet: legati vel cum trib. venire iubebãt vel

si tantum agmen traduceret, obfides daret, nihil fraudis fore in colloquio. Hippiam & Pantacum, quos & legatos miserat, principes amicorum obfides dedit: nec tam in pignus fidei obfides desiderati erant, quam ut appareret sociis, nequaquam et dignitate pari congreri regem cum legatis. Salutatio non tanquam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit, positisque sedibus consederunt. Cum paulisper silentium fuisset: Expectari nos, inquit Martius, ait bitror, ut respondeamus literis tuis, quas Corepgram misisti: in quibus queris, quid ita legati cum amicis tibus venerimus, & praesidia in singulas vrbes dimittamus. Ad hanc interrogationem tuam & non respondere vereor, ne superbum sit: & vera respondeo, ne nimis acerbum audienti tibi videatur. Sed cum aut verbis castigandus aut armis sit, qui fecerit rumpit: sicut bellum aduersus te alii quam mandatum malim: ita orationis acerbitate aduersus hospitem, utcumque est, subibo: sicut medici eam salutis causa tristiora remedia adhibent. Ex quo regnum adeptus es, vnam rem te qua facienda fuerit, senatus fecisse censet. quod legatos Romanos ad renouandum iudicat potius quam cum renouatum esset violandum. Abrypsolim socium arguam, amicum populi Romani regno expulsi. Arceam interfectores, ut cede (ne quid ultra dicam) letatum appareret, receperunt: qui omnium Illyriorum fidelissimum Romano nomini regulum occiderant. Perthesaliam & Maslisesem agrum cum exercitu contra foedus Delphis isti Byzantiis item contra foedus misisti auxilia: cum Beroitiis sociis nostris secretam tibi ipsi societatem, quam non licebat, iure iurando pepigisti. Thebanos legatos Euerfam & Callientiam venientes a nobis, querere malo quis interfecerit, quam

quam arguere. In Aetolia bellum intestinum & caeteros principum, per quos, nisi per tuos facta videri possunt: D olopes a te ipso euasati sunt. Eumenes rex ab Roma cum in regnum rediret, prope ut vrbe Delphis in sacro loco ante aras maclatus, quem insimulet, piget referre. Quae hospes Brundisius occulta facinora indicet, certum habeo, & scripta tibi omnia ab Roma esse, & legatos tuos renuntiasse. Haec ne diceretur a me, vno modo vitare potuisti, non querendo quam ob causam exercitus in Macedoniam traicerentur, aut praesidia in sociorum vrbes mitteremus. Querenti tibi superbius tacuissimus, quam vera respondimus. Equidem pro paterno nostro hospitio faueo orationi tuae: & opto ut aliquam mihi materiam praebes agendae apud senatum causae. Ad ea rex: Bonam causam, si apud iudices aequos ageretur, apud eosdem & accusatores & iudices agam. Eorum autem quae obiecta sunt mihi, partim ea sunt quibus nescio an gloriari debeam, partim quae fateri non erubescam, partim quae verbo obiecta, verbo negare sit. Quid enim, si legibus vestris hodie reus sum, aut index Brundisius, aut Eumenes mihi obiciat ut accusate potius vere, quam conuictari videantur? Scilicet nec Eumenes, cum tam multis grauis publicae ac privatae sit, alium quam me inimicum habuit: neque ego potiore quemquam ad ministeria facinorum, quam Raminium, quem neque vquam ante videram, nec eram postea visurus, inuenire potui: & Thebanorum, quos naufragio perisse constat, & Arctari credis mihi reddenda ratio est: in qua tamen nihil ultra obicitur, quam interfectores eius in regno exulasse meo. Cuius conditionis iniquitatem ita non sum recufaturus, si vos quoque accipitis,

vt quicunq; exules in Italiam aut Romam se con-
tulerunt, his facinorum, propter quæ damnati sunt,
auctores vos fuisse fateamini. Si hoc & vos recu-
bitis, & omnes alia gentes, ego quoque inter cæce-
ros ero. Et hercule quid attinet quicumq; exiliu[m] pe-
tere, si nusquam exuli futurus locus est? Ego ramenta
istos, vt primum in Macedonia esse admonitus
vobis comperi, requisitos abire ex regno iussi, & ia-
perpetuum interdixi finibus meis. Et hæc quidem
mihi tanquam causam dicenti reo obiecta funtilla
tanquam regi, & quæ de fœdere, quod mihi est vo-
biscum, disceptationem habeant. Nam si est in fœ-
dere ita scriptum, vt ne si bellum quidem quis in-
ferat, tueri me regnumque meum liceat: mihi li-
tèdum est, quod me armis aduersus Abrypolim so-
cium populi Romani defenderim, fœdus violatum
esse. Sin autem hoc & ex fœdere licuit, & iure gen-
tium ita comparatum est, vt arma armis propulsa-
tur, quid tandem me facere decuit, cum Abrypolis
fines mei regni vsque ad Amphipolim peruasisse.
multa libera capita, magnam vim mancipiorum,
multa millia pecorum abegisset? Quiescerem & præ-
terer, donec Pellam & in regiam meam, armatis
peruenisset? At enim bello quidem iusto sum per-
secutus: sed vinci non oportuit eum, neque ea quæ
victis accidunt, pati. quorum casum cum ego subie-
xim, qui sum armis læcessitus, quid potest queri sibi
accidisse, qui causa belli fuit? Non sum eodem mo-
do defensusus Romani, quod Dolopas armis coe-
cuerim. quia etsi non merito eorum, iure feci meo:
cum mei regni, mex ditionis essent, vestro decreto
patru[m] attributi meo. Nec, si causa reddenda sit, non
vobis nec fœderatis, sed iis qui ne in seruos quidem
sua atq; iniusta imperia probant, plus æquo & bo-
no sa-

no sanis in eos videri possum: quippe Euphrano-
tem præfectum a me impositum ita occiderunt, vt
mors pœnarum eius leuissima fuerit. Ac cum pro-
cessissem inde ad visendas Larissam & Antona &
Pyleon, quo in propinquo multo ante debita vota
perfoluere Delphos sacrificandi causa ascendi. Et
hic criminis augendi causa cum exercitu me fuisse
adiicitur: scilicet, vt quod nunc vos facere queror,
vires occuparem, arcibus imponerem præsidia. vo-
care in concilium Græciæ ciuitates, per quas iter fe-
ci, queratur vnusquilibet militis mei iniuriam: non
reculabo quin simulato sacrificio aliud petisse vi-
dear. Aetolis & Byzantiis præsidia misimus, & cum
locotis amicitiam fecimus. Hæc quæcunq; sunt,
per legatos meos non solum indicata, sed etiam ex-
cusata sunt, sæpe in senatu vestro: vbi aliquos ego
disceptatores, non tam æquos, quàm te Quinti Marci,
paternum amicum & hospitem, habebam. Sed nõ-
dum Romam accusator Eumenes venerat: qui ca-
lumnians omnia detorquendoque suspecta & in-
iusta efficeret: & persuadere vobis conaretur, non
posse Græciam in libertate esse, & vestro munere
tenui, quoad regnũ Macedoniæ incolume esset. Cir-
cumageretur hic orbis: erit mox qui arguat, neque-
quam Antiochum ultra iuga Tauri remotum: gra-
uiorem multo Asiæ, quam Antiochus fuerit, Eume-
nem esse, nec conquiescere socios vestros posse,
quoad regia Pergami sit: eam arcem supra capita fi-
nitimarum ciuitatum impositam. Ego hæc Q. Mar-
ci & A. Attili, quæ aut a vobis obiecta, aut purgata a
me sunt, talia esse scio, vt aures, vt animi audientiu[m]
sint: nec tã referre quid ego aut qua mète fecerim,
quam quomodo id vos factum accipiatis. Conscius
mihi sum, nihil me scientem deliquisse: & si quid

fecerim imprudentia lapsus, corrigi me & emendari castigatione hac posse. Nihil certe insanabile, ne quod bello & armis persequendum esse censueris, commisi. Aut frustra clementiæ gratiæque vestra fama vulgata per gentes est, si talibus de causis, quæ vix querela & expostulatione dignæ sunt, arma capitis, & regibus locis bella infertis. Hæc dicenti tum assensus Martius, auctor fuit mittendū Romam legati, cū experienda omnia ad vltimam, nec præmittendū spem vllam censuisset. reliqua consultatio erat, quonam modo tutum iter legatis esset. ad id cum necessaria petitio induciarum videretur, cuperetque Martius, neque aliud colloquio petisset, grauatæ & in magnam gratiam petentis concessit. Nihil enim satis paratum ad bellum in præsentia habebant Rom. non exercitum, non ducem. cum Perseus, ni spes vana pacis occurrasset consilia, omnia præparata atque instructa haberet, & suo maxime tempore atque alieno hostibus, incipere bellum posset. Ab hoc colloquio, hæc induciarum interposita, legati Romani in Bœotiam comparati sunt. Ibi iam motus ceperat esse, discedentibus a societate communis consilii Bœotorum quibusdam populis: ex quo renunciatum erat respondisse legatos, appariturum quibus populis proprie societate cum rege iungi displicisset. Primi a Cheronia legati, deinde a Thebis in ipso itinere occurrerunt, assitantes non interfuisse se quo societas ea decreta esset concilio: queis legati nullo in præsentia responso dato, Chalcidem se sequi iusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitibus prætoris Bœotorū victa pars iniuriam persequens, coacta multitudine decretum fecit. Thebis ne Bœotarchæ vrbibus reciperentur.

Exules

Exules Thespias vniuersi cōcesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas iam mutatis animis reuocati, decretum faciunt, vt XII. qui priuati cœrum, & concilium habuissent, exilio multentur. Nouus deinde pr. Ismenias, is erat vir nobilis ac potens, capitalis pœnæ absentes eos decreto damnat. Chalcidem fugerant: inde ad Rom. Larissam profecti, causam cū Perseo societatis in Ismeniam contulerant. Ex contentione ortū certamen: vtriusq; tam en partis legati ad Rom. venerunt, & exules accusatoresque Ismenia, & Ismenias ipse. Chalcidem vt ventum est, aliarum ciuitatum principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quiq; proprio decreto Persei societatem aspernati, Romanis se adiungebant: Ismenias gentem Bœotorum in fidem Romanorū permitti æquum censebat. Inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum absuit, quin ab exulibus fautoribusque eorum interficeretur. Thebe quoque ipsæ, quod Bœotiar caput est, in magno tumultu erant: aliis ad regem trahentibus ciuitatem, aliis ad Romanos: & turba Coronarum Hætiariorumq; conuenerat ad defendum decretū regie societatis. Sed constantia principum, docentium studiis Philippi Antiochique quanta esset vis & fortuna imperii Romani, victa eadem multitudo, & vt colleretur regia societas, decreuit: & eos qui auctores paciscendæ amicitia fuerant, ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari ciuitatem iussit. Thebanos Martius & Atilius læti audierunt, auctoresque & his separatim singulis fuerunt ad renouandam amicitia mittendi Romam legatos. Ante omnia exules restitui iusserunt, & auctores regie societatis decreto suo

damnarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso
Bœotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur.
Ser. Cornelio Chalcidem accersito, Argis præbitum
est iis conciliū: ubi nihil aliud a gente Acheorū pe-
tierunt, quam ut mille milites darent. Id præsidium
ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus
in Græciā traiceretur, missum est: Martius & Atti-
lius, peractis quæ agenda in Græcia erant, principio
hyemis Romam redierunt. Inde legatio sub eodem
tempus in Asiam circum insulas missa. Tres erant
legati, T. Claudius, P. Posthumius, M. Iunius: iucun-
dum euntes, hortabantur socios ad suscipiendam
aduersus Persea pro Romanis bellum: & quo qua-
que opulentior ciuitas erat, eo accuratius agebant,
quia minores securitæ maiorum auctoritatem e-
rant. Rhodii maximi ad omnia momenti habeban-
tur, quia non fauere tantum, sed adiuuare etiam vi-
ribus suis bellū poterāt, X L. nauibus auctore Heges-
tulo comparatis: qui cū in summo magistratu esset
(Prytanin ipsi vocant) multis rationib. peruenit
Rhodios, ut omnia, quam sapere vanam experti es-
sent, regum fouendorum spe Romanam societate-
tem, vnam tum in terris vel viribus, vel fide statu-
lem, retineret. Bellum imminere cum Perseo deli-
deraturos Romanos eundem naualem apparatum,
quem nuper Antiochi, quem Philippi ante bello vi-
dissent: trepidaturos tum repente paranda classe
cum mittenda esset, nisi rescicere naues, nisi instrue-
re naualibus sociis cœpissent. Id eo magis enixe fa-
ciendum esse, ut crimina delata ab Eumene, fide se-
rum resellerent. His incitati, X L. nauium classem
instruam, ornatamq; legatis Romanis aduenien-
tibus, ut non expectatam adhortationem esse appa-
retet, ostenderunt. Et hæc legatio magnum ad con-
ciliandos

ciliandos animos ciuitatum Asia momentum fuit.
Decimus vnus sine vilo esse seu captarū etiam pe-
oniarum ab regibus Illyriorū suspicione infamis,
Romam rediit: Perseus cum a colloquio Romano-
rum in Macedoniam recepisset sese, legatos Romā
de inchoatis cum Martio conditionibus pacis misit,
& Byzantium & Rhodum literas legatis ferendas
dedit. In literis eadem sententia ad omnes erat col-
locatum se cum Romanorum legatis, quæ audisset,
quæque dixisset, ita disposita, ut superior fuisset, in
dilectione videri posset. Apud Rhodios legati
addiderunt, confidere pacem futuram, auctoribus
enim Martio atque Attilio missos Romam legatos.
si pergerent Romani contra scædus mouere bellū,
tum omni gratia, omni ope emittendum fore. Rho-
diis, ut reconcilient pacem: si nihil deprecando pro-
sciunt, id agendum, ne omnium rerum ius ac po-
restas ad vnum populum perueniat. Cum ceterorū
id interesse, tum præcipue Rhodiorum, qui plus ir-
ter alias ciuitates dignitate atque opibus excellant,
quæ serua atq; obnoxia forent, si nullus aliū sit, quā
ad Romanos respectus. Magis & litera & verba le-
gatorum benigne sunt audita, quam momentum
ad mutandos animos habuerunt: potentior esse
partis melioris auctoritas corperat. Responsum ex
creto est, optare pacē Rhodios: si bellum esset, ne
terā amicitia, multis magnisq; meritis pace belloq;
parā, diuingeret sibi ab Romanis. Ab Rhodo rede-
ntes, Bœotia quoq; ciuitates & Thebas, & Coro-
nes, & Haliartū adierūt: quib. expressum inuitis exi-
mabatur, ut relicta regia societate, Romanis ad-
iungerentur. Thebani nihil moti sunt, quanquam
non nihil & damnatis principibus, & restitutis ex-

ulibus succensebant Romanis. Coronæ & Mallæ
tū fauore quoda insito in reges, legatos in Macedo-
niam miserunt, præsidium petentes, quo se adue-
sus impotentem superbiam Thebanorum vel
possint. Cui legationi responsum ab rege est, præ-
sidium se propter inducias cum Romanis factu-
mittere non posse: tamen suadere ita a Thebano-
rum iniuriis qua possent, vt se vindicaret, ne Ro-
manis præberent causam in se faciendi. Martius
Attilius Romam cum venissent, legationem in Ca-
pitolio ita renunciarunt, vt nulla re magis gloriari
rentur, quam decepto per inducias & spem pacis
rege, adeo enim apparatib. belli fuisse instructum,
ipsis nulla parata re, vt omnia opportuna loca præ-
occupante ab eo potuerint, quam exercitum in
Græciā traiceretur. Spacio autem induciarum
opto, venturum illum nihilo paratiorem, Romanos
omnib. instructiores rebus cœpturos bellum. Hæc
torum quoq; se concilium arte distraxisse, ne con-
iungi amplius vilo consensu Macedonibus possent.
Hæc, vt summa ratione acta, magna pars senatus
approbat: veteres, & moris antiqui memores
gabant se in ea legatione Romanas agnoscere
tes. Non per insidias & nocturna prælia, nec simu-
lata fugâ, improvisosq; ad incertum hoste reditus, nec
vt astu magis quâ vera virtute gloriaretur, bella ma-
iores gessisse. Indicere prius quâ gerere solitos be-
la: denuntiare etiâ, interdum loca finire, in quo
micaturi essent. Eadē fidē indicatū Pyrrho regi, me-
dicum vite eius insidiantē, eadem Fallicis vineam
traditâ, peditore liberorum regis. Hæc Romana esse
nō veritiarum Punicarum, neq; calliditatis Græ-
apud quos fallere hostē quâ vi superasse gloriari
tuerit. Interdum in præfens tempus plus præ-
do

lo quam virtute: sed eius demum animū in per-
nitium vinci, cui cōfessio expressa sit: se neque ar-
mæ, neque casu, sed collatis comminus viribus, in
pio bello esse superatum. Hæc seniores, quibus
hæc minis placebat sapientia: vicit tamen ca-
pars senatus, cui potior vtilis quam honesti cura e-
at, vt comprobaretur prior legatio Martii: & eodē
casus in Græciam cum quinqueremibus remitte-
retur, iubereturque cætera, vti e repub. maxime vi-
sum esset, agere. A. quoque Attilium miserunt ad
occupandam Larissam in Thessalia, timentes, ne si
induciarum dies exisset, Perseus præsidio eo misso,
occuparet Thessaliā in potestate haberet. duo millia pe-
ditum Artilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem
gendam iussus: & P. Lentulo, qui ex Achaia redie-
rat, CCC. milites Italici generis dati, vt Thebis da-
ret operam, vt in potestate Bœotia esset. His præpa-
ratis, quamquam ad bellum cōsilia erant destinata,
conatum tamen præberi legatis placuit. Eadem fere
que in colloquio ab rege dicta erant, relata ab legā-
tis. Insidiarum Eumeni factarum crimen, & maxi-
ma cura, & minime tamen probabiliter (manifesta
eum res erat) defensum. Cætera deprecatio e-
rat, non eis animis audiebantur, qui aut doceri
aut flecti possent. Denunciatum extemplum in cœ-
dibus vrbis Romæ, Italia intra XXX. diem excede-
rent. P. Licinio deinde Cos. cui Macedonia provin-
cia obtenerat, denunciatum, vt exercitui diem pri-
mam quanq; diceret ad conueniendum. C. Lucre-
tibus ab vrbē profectus, nam ex refectis nauibus
salus in alium usum retineti ad vibem placuit. Præ-
missus a prætorē est frater Lucretius cum quinque-
remibus vna nullisque ab sociis ex foderē acceptis na-

nibus ad Cephaleniam classi occurrere, ab Rhegini-
ri remi una, ab Locis duabus, ab Vritibus quatuor,
præter oram Italia: superuectus Calabria: extremum
promontorium in Ionio mari Dyrrachium traiecit.
Ibi decem ipsorum Dyrrachinorum, XII. Mlaorum
LIIII. Gentii regis lembos nactus, simulans esse
credere eos in usum Romanorum comparatos esse
omnibus abductis, die tertio Corcyram, inde proce-
nus in Cephaleniam traiecit. C. Lucretius Pr. ab Ne-
poli profectus, superato freto, die quinto in Ceph-
aleniam transmisit. Ibi stetit classis, simul operemur
ut terrestres cõpiz traicerentur, simul ut onerantur
ex agmine suo per altum dissipate consequerentur.
Per hos forte dies P. Licinius Cos. votis in Capito-
lio nuncupatis, paludatus ab vrbe pfectus est. Sen-
per quidem ea res cum magna dignitate ac maie-
state geritur: precipue tamen conuertit oculos an-
mosque, cum ad magnum nobilemque; aut virtutem
aut fortuna hostem, euntem Cos. prosequuntur.
Contrahit enim non officii modo cura, sed etiã illu-
dium spectaculi, ut videant duces suum, cuius in-
perio consilioque; summam republ. tuendam per-
miserunt. Subit deinde cogitatio animum, qui hostem
casus, quam incertus fortuna: euetus, communis
Mars belli sit, aduersa, secunda, quæque incerta.
temeritate ducum clades sæpe acciderint, quæ ven-
tra bona prudentia & virtus attulerit. Quem scire
mortalium, vtrius mentis, vtrius fortuna: Cos. ad he-
lum mittant: triumphantem ne mox cum exercitu
victore scandentem Capitolium ad eosdem deos
quibus proficiscatur, visuri: an hostibus eam præ-
turi lætitiã sint. Perseo autem regi aduersus quæ-
ibat, famam, & bello clara Macedonum gena:
Philippus patet, inter multa prospere gesta Romanis
etiam

etiam nobilitatus bello, præbebat: tum ipsius Persei
unaquam, ex quo regnum accepisset, desitum belli
expectatione celebrari nomen, cum his cogitatio-
nibus omnium ordinum homines proficiscentem
consulem profecti sunt. Duo consulares tribuni
militum cum eo missi, C. Claudius, Q. Mucius, & tres
illustres iuvenes, P. Lentulus, & duo Manlii Acidini:
alter M. Manlii, alter L. Manlii filius erat. Cuius con-
sul Brundisium ad exercitum, atque inde cum omni-
bus copiis transfectus ad Nymphæum in Apolloniati
agro posuit castra. Paucos ante dies Perseus, post-
quam legati ab Roma regressi præciderant spem
pacis, concilium habuit. Ibi aliquamdiu diuersis sen-
tentis certatum est. Erant quibus vel stipendium
pendendum si iniungeretur, vel agri parte ceden-
dam, si multarent: quicquid denique aliud pacis
causa patendum esset, non recusandum videretur:
nec committendum ut in aleam tanti casus se re-
gnumque daret. Si possessio haud ambigua regni ma-
neret, multa diem tempusque; afferre posse: quibus
non amissa modo recuperare, sed timendus vltro
his esse, quos nunc timeret, posset. Caterum multo
maior pars ferocioris sententiæ erat. Quidquid ces-
saret eum eo simul regno, ptinus cedendum esse affir-
mabat. Neque enim Rom. pecunia aut agro egere: sed
hoc scire, cum omnia humana, rum maxima queque; &
regna & imperia sub casibus, multis esse. Carthagini-
ensium opes fregisse sese, & ceruicibus eorum propo-
tentem finitimum regem imposuisse: Antiochum pro-
genicque; eius vltra iuga Tauri remotum. Vnum esse
Macedoniæ regnum, & regione propinquum, & quod
scilicet P. R. sua fortuna labet, antiquos animos re-
bus suis videatur posse; facere, dum integræ res
sunt, apud animum suum Persea debere statuere, vtrum

singula concedendo, nudatus ad extremum Opib^{us} extorrisq; regno, Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis, ubi priuatus superites regno suo in contemptu atque inopia confenscat, militari armatus vindex fortuna dignitatisq; suæ, ut viro forti dignum sit, patiatur quodecunq; casu belli tulerit: aut victor liberet orbem terrarum ab imperio Romano. Non esse admirabilius Romano Græcia pelli, quam Annibalem Italia pulsum esse, neque hercule videre, qui conueniat fratri afflicto per iniuriam regnum, summa vi restitisse, alienigenis bene parto eo cedere. Postremo ita bello & pæce queri, ut inter omnes conueniat, nec turpius quam esse, quam sine certamine cessisse regno: nec præclarium quicquam, quam pro dignitate ac maiestate omnem fortunam expertum esse. Pellæ in retere regia Macedonum hoc consilium erat. Ceterum ergo, inquit, diis bene iuuantibus, quando videtur, bellum: literisque circa præfectos dimissum Citium (Macedoniz oppidum est) copias omnes conerit, quam vocant Aleidam, confecto, cum purpuratorum & satellitum manu profectus Citium est. Eo iam omnes Macedonum externorumque auxiliorum conuenerant copis. Castra ante urbem ponit, omnesque armatos in campo struxit. Summa omnium quadraginta millia armata fuere, quorum pars ferme dimidia phalangitæ erant: Hippiarum Berens præerat. Delecta deinde & viribus & robore ætatis ex omni cetratorum numero duo erant agemata, hanc ipsi legionem vocabant: præfectos habebat Leonatum & Thrasipum Eulyestæ. Cæterorum cetratorum trium ferme millium hominum dux erat Antiphilus Edessæus Pæones, & ex Parorea & Parthy-

monia

monia (sunt autem ea loca subiecta Thraciæ) & Aplanes admixtis etiam Thracibus incolis trium millium ferme & ipsi expleuerunt numerum. Armatorum contraxeratq; eos Didas Pæon, qui adolescens Demetrium occiderat. Et armatorum duo millia Gallorum erant præfecto Asclepiodoto. Ab Hæcæa ex Sintis tria millia Thracum liberorum suorum duces sequebatur, Sufium Phalarænum, & Sylum Gnosium. Et Leonides Lacedæmonius quintus ex Græcia, misto generi hominum præerat. Legit is generis ferebatur, exul damnatus frequentissimo Achæorum literis ad Persea deprehensis. Achæorum & Bœotorum, qui non explebant plus quam quingentorum omnes numerum, Lyco Achæus præfectus erat. Ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis, duodecim millia armatorum ferme efficebantur. Equitum ex tota Macedonia contraxerat 11. millia. Venerat eodem Corys Seuthæ filius rex gentis Odryfarum, cum mille delectis equitibus pariter ferme peditum numero. Summa totius exercitus XXXIX. millia peditum erant, quatuor equitum. Sagittæ constabat secundum eum exercitum, quem Magnus Alexander in Asiam traiecit, nunquam vilius Macedonum regis copias tantas fuisse. Sextus & vicesimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat: per id omne tempus quæta Macedonia, & progeniem ediderat, cuius magna pars matris militiæ esset, & Ienibus bellis Thracum accolarum exerceret magis quam fatigaret, sub assidua tamen militia fuerat: & diu meditatam Philippo primo deinde & Perse Romanum bellum, omnia vniuersa parataq; essent effecerat. Mora parumper acta, non iusto decursu tamen, ne steritisse tantum in-

armis viderentur armatosque sicut erant, ad concilio-
nem vocavit. Ipse constitit in tribunali, circa se
habens filios duos, quorum maior Philippus ma-
iura frater, ad optione filius minor, quem Alexan-
dram vocabant, naturalis erat. Cohortatus est milites
ad bellum: iniuriam P. R. in patrem seque commemo-
ravit. Illum omnibus indignitatibus com-
pulsus ad rebellandum, inter apparatus belli fatis
oppressum: ad se simul legatos, simul milites ad oc-
cupandas Græciæ vrbes missos. Fallaci deinde con-
loquio per speciem reconciliandæ pacis extractam
hyemem, vt tempus ad comparandū haberent. Cy-
sulem nunc venire cum duabus legionibus Roma-
nis quæ trecentos equites habeat, & pari fere nume-
ro sociorum peditum equitumq;. Eo vt accedant
regum auxilia Eumenis & Mafanisiæ, non plus VII.
millia peditum, II. equitum futura. Auditis hostili-
scopiis, respicerent suum ipsi exercitum: quantum nu-
mero, quantum genere militum præstarent, tyronibus
raptim ad id bellum conscriptis, ipsi a pueris erudit
artibus militiæ, tot subacti atq; durati bellis. Auxilia
Romanis Lydos, & Phrygas & Numidas esse. Sibi
Thracas Gallosq;, ferocissimas gentium. Arma illis
habere ea, quæ sibi quisq; parauerit pauper milites
Macedonas prompta ex regio apparatu, per tot an-
nos patris sui cura & impensa facta. Commearum
illis cū procul, tum omnibus sub casibus maritimis lo-
re: se & pecuniam & frumentum, præter redditus me-
tallorum, in decem annos se possuisse. Omnia que
deorum indulgentia, quæ regia cura præparanda
fuerant, plena cumulatq; habere Macedonas: ani-
mum habendum esse, quem habuerint maiores eo-
rum, qui Europa omni domita transgressi in Asiam,
incognitum famæ aperuerint armis orbem terra-
rum: nec

nam: nec ante vincere desierint, quam rubro mari
inclusis, quod vincerent, defuerit. At hercule nunc
non de vltimis Indiæ oris, sed de ipsius Macedonia
possessione certamen fortunam indixisse. Cum pa-
tre suo gerentes bellum Romanos, speciosum Græ-
ciæ liberandæ iussisse titulum: nunc propalam Ma-
cedoniam in seruitutem petere, ne rex vicinus im-
petio sit Romano, ne gens bello nobilis arma ha-
beat. Hec enim tradenda superbis dominis esse cum
rege regnoque, si abstitero bello, & facere im-
perata velint. Cū per omnem orationem satis fre-
quenti assensu succlamatum esset, tum vero ea vo-
lueratio simul indignantiū minitantiumque, par-
sim iubentium bonum animum habere regem, ex-
orta est, vt finem dicendi faceret, tantum iussis ad-
ner parari: iam enim dici, mouere castra ad Nym-
phæo Romanos. Concione dimissa ad audiendas le-
gationes ciuitatum Macedonia se contulit. Vene-
rant autem ad pecunias pro facultatibus quæq; suis,
& frumentum pollicendum ad bellum. Omnibus
gratiæ actæ, remissum omnibus, satis regio appa-
tus ad ea dictum sufficere: vehicula tantum impera-
ta, vt tormenta, telorumq; missiliū ingentem vim
preparatam, bellicumq; aliud instrumentum vehe-
rent. Profectus inde toto exercitu Eordeam petēs,
ad Begorritem quæ vocat lacū positus castris, poste-
ro die in Elimeam ad Haliaemona fluium, possit.
Deinde saltu angusto superatis montibus, quos
Cambunios vocat, descendit ad (Tripolim vocant)
Azorū, Pythoum, & Dolichen incolentes. Hac tria
oppida paulisper cūstata, quia obsides Larisæis de-
derat, victa tamē præsentī metu in deditōne cōces-
serūt. Benigne his appellatis, haud dubius Perrabios
quoq; idē facturos, vrbē nihil cūstatis q̄ incolebant.

primo aduentu recipit. Cyretias oppugnare conatus, primo etiam die acri concursu ad portas armatorum est repulsus: postero die omnibus copiis ab ortu, in dedicationem omnes ante noctem accepit. Mylæ proximum oppidum ita munitum, ut inervabilis munimenti spes incolas ferociore faceret, non portas claudere regi satis habuerunt. sed portibus quoque in ipsum Macedonamque provocibus delatati sunt. Quæ res cum infestiore hostem ad oppugnandum fecisset, ipsos desperatione veniæ ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrinque animis & oppugnata sunt, & defensa. Multitudo Macedonum ad subeundum inuicem prælium haud difficulter succedebat: oppugnatos diem noctem eosdem tuentes, moenia, non valentia modo, sed etiam vigiliæ & continens labor conficiebat. Quarto die cum & scalæ undique ad muros erigerentur, & porta vi maiore oppugnaretur, oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt: quæ cum iræ magis inconsultæ: quam veræ fiducia virium esset, pauci & fessi ab integris pulsi terga dederunt, fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs, ac direpta est: libera quoque corpora, quæ cadibus super fuerunt, venundata. Diruto magna ex parte & incenso oppido, profectus ad Phalannam castra movit: inde postero die Cyronem peruenit. Quo cum T. Minucium Rufum, & Hippium Thessalorum Præ. cum præsidio intrasse accepisset, ne tentata quidem oppugnatione, prætergressus, Elatiam & Connum, percussis inopinato aduentu oppidanis, recepit. Vtraque oppida in faucibus sunt, quæ Tempe ad eunt, magis Connum itaque & firmiore id præsidio tutum equitum, peditumque,

namque, ad hoc fossa triplici ac vallo munitum reliquit. Ipse ad Sycurium progressus, operiri ibi hostium aduentum statuit: simul & frumentari passim exercitum iuber in subiecto hostium agro. Nanque Sycurium est sub radicibus Ossa montis, qua in meridem vergit, subiectos habet Thessaliæ campos, ab ergo Macedoniam atque Magnesiæ. Ad has opportunitates accedit summa salubritas & copia, pluribus circumiectis fontibus, perennium aquarum. Cos. Romanus per eosdem dies Thessaliæ cum exercitu petens, iter expeditum primo per Epirum petiit: deinde postquam in Athamania est transgressus, asperi ac prope inuicibilis, cum ingenti difficultate parvis itineribus ægre Gomphos peruenit: cui si vexatis hominibus, equisque tyronem exercitum ducens acie instructa & loco suo & tempore obstitisset rex, ne Romani quidem abnuunt magna sua cum clade fuisse pugnaturos. Postquam Gomphos sine certamine ventum est, præter gaudium periculosis salus superati, contemptus quoque hostium adeo ignorantium opportunitates suas accessit. Sacrificiis sine perfecto Cos. & frumento dato militibus, paucos ad requiem iumentorum hominumque; moratus dies, cum audiret vagari Macedonas effusos per Thessaliæ, vastarique sociorum agros, satis iam refectum militem ad Larissam ducit. Inde cum 11. millia ferme abesset a Tripoli (Sceam vocant) super Peneum amnem posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad Chalcidem navibus accessit cum Attalo atque Athenæo fratribus, Philatere fratre relicto Pergami ad tutelam regni. inde cum Attalo & quatuor militibus peditum, mille equitum ad Cos. venit. Chalcidem relicta duo millia peditum, quibus Athenæus præpositus. Et alia eodem auxilia Romanis ex o-

mnibus vndiq; Græciæ populis conuenerunt, quorum pleraque (adeo parua erant) in obliuionem adducta. Apolloniæ CCC. equites, centum peditum miserunt. Atolorum alē vnus instar, quantum in tota gente equitum erat, venerant. & Thessalorum omnis equitatus separatus erat: non plus quod CCC. erant equites in castris Romanis. Achæi inuentus suæ, Cretico maxime armatu, ad mille dederunt. Sub idem tempus & C. Lucretius Pr. qui nauibus præerat ad Cephaleniam, M. Lucretio fratre, eum classe super Maleam Chalcidem iussu petere, ipse triremem conscendit, sinum Corinthium petens ad præoccupandas in Bœotia res. tardior ei nauigatio propter infirmitatem corporis fuit. M. Lucretius Chalcidem adueniens, cum a P. Lentulo Haliarum oppugnari audisset, nuncium Pr. veniens, qui abscedere eum inde iuberet, misit. Bœotorum iuuentute, quæ pars cum Romanis stabat, eam rem aggressus legatus a moenibus abcessit. Hæc soluta obsidio locum alteri nouæ obsidioni dedit: namque extemplo M. Lucretius cū exercitu naualibus eum millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regionum qui sub Athenæo erant, Haliarum circum sediparantibusque iam oppugnare, superueniens a Creuâ Pr. Ad idem fere tempus & ab sociis nauibus Chalcidem conuenerunt: duæ Punicæ quinqueremes, duæ ab Heraclæa ex Ponto triremes, quatuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiæ quadrirèmes. Pr. quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis: & Q. Martius Chalcidem nauibus venit. Halope capta, Larissa, quæ Cremaste dicitur, oppugnata. Cū hic stratus in Bœotia esset, Perseus cum ad Sycurium (sicut ante dictum est) statum habere, frumento vndiq; circa ex agris conue-

no, ad vastandum agrum Thæzorum misit: ratus seruanda sociorum vrbes, longius ab castris abscissos deprehendi Rom. posse. Quos cū eo tumultu nihil motos animaduertisset, prædam quidæ præquam hominum, pecora autem maxime omnis generis fuere, diuisit ad epulandū militib. Sub idem inde tempus conciliū & consul & rex habuerunt, inde bellum ordirentur. Regis creuerunt animi vacatione concessa sibi ab hoste Pheræi agris itaq; eundem inde ad castra, nec dandum vitra spacium cunstandi censebat. & Rom. censebant cunstationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes non latam Pheræis opem consultantibus quid agerent (aderant autē Eumenes & Attalus in concilio) trepidus nunciū affert, hostem magno equine adesse. Concilio dimisso, signū extemplo datur, vt arma capiant. Interim placet ex regis auxiliis centum equites & parem numerū iaculatorū peditum exire. Perseus hora ferme diei quarta cū paulo plus mille passus abisset a castris Rom. conspexerit signa peditum iussit: pregressus ipse cū equitibus leui armatura, & Corys cum eo ducesq; aliorum auxiliorum præcesserunt. Minus quingentos passus ab castris aberant, cum in conspectū fuere hostiū equites. dux alæ erant magna ex parte Gallorū, Cassignatus præerat: & leuis armatura centum fere & quinquaginta, Mysi aut Cretenses. Confluit rex, in certus quantum esset hostium. Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas Macedonum, cum binis Cretensium cohortibus & Thracum misit. Præliū, eum pares numero essent, neque ab hac aut illa pariter noua auxilia subuenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis ferme XXX. interfecit: inter quos Cassignatus dux Gallorum occidit. & tunc

quidem Persens ad Sycurium copias reduxit: postero die circa eandem horam in eundem locum res copias admovit, plautris cum aqua frequentibus. nam XII. millium passuum via omnis sine aqua & plurimi pulveris erat: affectosque siti, si primo conspectu dimicassent, pugnatos fuisse apparebat. Cum Rom. quiescent, stationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in castra redeunt. Hoc per aliquot dies fecerunt, sperantes fore ut Rom. equites abeuntium novissimum agmē aggredere: tur: inde certamine orto, cum longius a castris coneliciuissent, facile ubiubi essent, se, qui equitatu & leui armatura plus possent, conuersuros aciem. Postquam inceptum non succedebat, castra propius hostem mouit rex, & a quinque millibus passuum communiit. Inde luce prima in eodem, quo solebat, loco peditum acie instructa, equitatum omnem leuemque armaturam ad castra hostium ducit. Valerius & plurium & propior solito puluis trepidationem in castris Rom. fecit: & primo vix creditum nunciante est, quia prioribus continuis diebus nunquam ante horam quartam hostis apparuerat, tum solis ortus erat. Deinde ut plurium clamore & cursu a portis dubitatio exempta est, tumultus ingentis oboritur, tribuni praefectiq; & centuriones in praetorium, miles ad sua quisque tentoria discurrit. M. nius quingentos passus a vallo instruxerat Persens suos, circa tumulum, quem Calicinum vocant. Leuo cornu Cotys rex praerat cum omnibus suae gentis, equitum ordines leuis armatura interposita distinguebat. In dextro cornu Macedones erant equites, intermixti turmis eorum Cretenses. Huic armaturae Midon Bereus, equitibus & summae partis eius Meno Antigonensis praerat: Proximi cornibus

constiterant regii equites, & mixtum genus delectatum plurium gentium auxilia: Patrocles Antigonensis, & Praonia praefectus Didas, erant praepositi. Medius omnium rex erat: circa eum agema quod vocant, equitumque sacrae ala. ante se statuit funditores iaculatoresque. quadringentorum manus intraque numerum expleuerat. Ionem Thessalonensem & Timanora Dolopem iis praefecit. Si regii constiterant. Consul intra vallum peditum acie instructa, & ipse equitatum omnem cum leui armatura misit, pro vallo instructi sunt. Dextro cornu praepositus C. Licinius Crassus Col. frater, cum omni Italico equitatu, velitibus intermixtis: sinistro M. Valerius Laevinus sociorum ex Graecis populis equites habebat, eiusdem gentis leuem armaturam. In mediam autem aciem cum delectis equitibus extrordinariis tenebat Quintus Mucius. CCC. equites Galli ante signa horum instructi, & de auxiliis Eumenis Cyrtiorum gentis CCC. Thessali CCC. equites paruo intervallo super laeuum cornu locati. Eumenes rex Attalusque cum omni manu sua ab tergo inter postremam aciem ac vallum steterunt. In hunc modum maxime instructae acies, parvas utrinque numerus equitum ac leuis armatura concurrunt, a funditoribus iaculatoribusque praecesserunt praelio orto. Primi omnium Thracum hand secus quam diu claustris retenta fere, conati cum ingenti clamore in dextrum cornu Italicos equites incurrerunt, ut vsu belli & ingenio impudica gens turbaretur, gladiis hastas petere pedes nunc succidere crura equis, nunc illa suffodere. Persens in mediam inuectus aciem, Graecos primo impetu auertit: quibus cum grauis ab tergo instaret hostis, Thessalorum equitatus, qui a laeuo cornu

breui spacio distinctus in subsidiis fuerat, extraxerunt primo spectator certaminis, deinde incedens nata re maximo usui fuit. Cedentes enim sensim integris ordinibus, postquam se Eumenis auxilium adiunxerunt, & cum eo tutum inter ordines suos receperunt sociis fuga dissipatis dabant: & cum maiore conferti hostes instarent, progredi etiam ausi, minus fugientium obuios exceperunt. Nec regii spem iam ipsi passim sequende, cum ordinatis & certioribus cedentibus gradu manus conferere audebant: cum recedentibus equis rex paruo momento si ad instans set, debellatum esset. opportune adhortanti superuenit phalanx, quam sua sponte, ne audaci exspectatione deesset, Hippas & Leonatus raptim adduxerunt. postquam prospere pugnasse equitem tamen fluctuante rege inter spem merumque tamen conandæ, Cretensis Euanther, quo ministro Delphos ad insidias Eumenis regis usus erat, postquam regem impeditum venientium sub signis vidit, ad regem accurrit, & monere institit, ne elatus temeritate summam rerum temere in non accedentiam aleam daret. Si contentus bene re gesta quiesceret eo die, vel pacis honestæ conditionem haberet, vel plurimos belli socios, qui fortunam sequebantur, si bellare mallet. In hoc consilium proposita erat animus regis. Itaque collaudato Euanthero signa referri, peditumque agmen redire in castra iubet, equitibus receptui canere. cecidere eo die ab Romanis CC. equites, II millia haud minus perditum, capti ferme CC. equites: ex regis autem CC. equites, XL pedites interfecti. Postquam redierunt in castra victores, omnes quidem latu, ante Thracum insolens latitia eminebat. cum canere superfixa capita hostium portantes redierunt.

Apud Romanos non incertitia tantum ex male gerere, sed pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis intraderetur. Eumenes suadere, ut trans Peneum transferret castra, ut pro munimento amnem haberet, dum percussis milites animos colligeret. Confessio silentio noctis transductis copiis, castra in ultiore ripa communit. Rex postero die ad lacessendos hostes progressus, postquam trans amnem in tuto posita castra animaduertit, fatebatur quidem peccatum, quod pridie non institisset victis: sed aliquando maiorem culpam esse, quod nocte foret cessatum. Nam ut neminem alium suorum moueret, leui armatura immissa, trepidantium in transitu fluminis hostes deleri magna ex parte copias potuisse. Romanis quidem praesens pavor deceptus erat, in tuto castra habitantibus, damnum inter cetera praecipue fame moriebatur. & in concilio apud Cos. pro se quisque in Aetolos conferebant causam: ab his fuge terrorisque principum ortum: secutos pauorem Aetolorum & ceteros socios Graecorum populorum. Quinque principes Aetolorum primi terga vertentes conspectu dicebant. Thessali pro concione laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati. Ad regem spolia caestorum hostium referebantur: dona ex his aliis infusa, data alii equos, quibusdam captiuos dono dabatur. plura erant supra MD. lorica thoracesque M. armamentum summam explebant, galearum gladiatorumque. Hae per se ampla, pleraque multiplicata verbis regis, quae ad concionem vocato exercitu habuit: praedicatum euentum belli habetis: meliorem partem hostium, equitatum Romanum, quo inuiti se esse gloriabantur, sudistis. Equites enim illis

principes iuuentutis, equites seminatium senatus inde lectos in patrum numerum consules, inde diuites peratores creant. Horum spolia paulo ante diuisimus inter vos. Nec minore de legionibus partem victoriam habetis, quæ nocturna fuga vobis subtracta, naufragorum trepidatione passim natum flumen compleuerunt. Sed facilius nobis inuentibus victos Penam superare erit, quam in trepidantibus fuit: transgressique extemplo castra oppugnabimus, quæ hodie cepissemus, ni fugissemus. Aut si acie decernere volent, eundem pugne partem ne fuerit. Et qui vicerant, alacres spolia ex hostium humeris gerentes ante ora sua, audientes ex eo quod acciderat, spem futuri præcipientes. Impedites aliena gloria accensi, præcipue qui in Macedonum phalangis erant, sibi quoque & nauarum regi opera, & similem gloriam ex hoste partem occasionem optabant. Concione dimissa, postea die profectus inde ad Mopselum posuit castra. Romulus hic inter Tempe & Larissam medius est. Romanis non abscedentes ab ripa Penei, transulerunt in locum tutiorem castra. Eo Misagenes Numantini venit cum mille equitibus, partem pedum numero ad hoc elephantis duobus & XX. Per eos dies concilium habenti regi de summa, cum iam confederat ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amici concilium dare, vt secunda fortuna in condicione honestæ pacis vteretur potius, quam spe vana contentus in casum irrenocabilem se daret. Modum impendere secundis rebus, nec nimis credere serenitati præsentis fortunæ, prudentis hominis & merito leticis esse. Mitteret ad Cos. qui foedus in casum leges renouarent, quibus Philippus pater eius pacem

Quintio victore accepisset. neque finire bellum regnificentiis, quam a tam memorabili pugna: neque spem firmiorem pacis perpetuo dari, quam perculsos aduerso prælio Romanos molliores præsertim sit ad paciscendum. Quod si Romani tum quoque insita pertinacia æqua aspernarentur, deos omnesque, & moderationis Persei, & illorum perniciæ superbix futuros testes. Numquam ab tali consilio abhorrebat regis animus. Itaque pluri assensu comprobata est sententia. Legati ad Cos. missi, adhibito frequenti concilio auditi sunt. Partem petere, vestigal quantum Philippus pactus esset, daturum Persea Romanis pollicentes: vrbibus, locisque quibus Philippus cessisset, cessurum. Hæc legati. Summotis his, cum consultata Romana constantia vicit in concilio. Ita tum erat, in aduersis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis. Responderi placuit pacem dari, si de summa rerum liberum sententiæ ius. Hæc cum renuntiasent legati, mirantibusque veterare amplius mentionem pacis facebant. vitro mox quæsituros quod oblatum fastidiant. hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia vultum esse, timere: & summam pecuniam augens, si preterire pacem emere possent, non destitit animum Cos. Postquam nihil ex eo, quod primo responderat, mutabat: desperata pace ad Sycurium, vnde profectus erat, rediit, belli casum de integro tentaturus. Fama equestris pugna vulgata per Greciam, præsertim voluntates hominum. non enim solum qui gentis Macedonum erant, sed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis, quidam vim su-

perbiamq; experti, lati eam famam accepere: non
ob aliam causam quam prauo studio, quo etiam in
certaminibus ludicris vulgus vitur, deteriori atque
infirmiori fauendo. Eodem tempore in Bœotia
summa vi Haliartum Lucretius Pr. oppugnarat, &
quanquam nec habebat externa auxilia oblesse,
præter Cotonæorum iuniores, qui prima obliuione
mœnia intrauerant, neque sperabant: tamen ipse
animis magis quam viribus resistebat. Nam & e-
ruptiones in opera crebro faciebant, & arietem ad
motum, libramento plumbi grauatum ad terram
virgebant: & si qua declinarent qui agebant idem
pro diruto muro nouum tumultuario opere. In
ptim ex ipsa ruinx strage congestis saxis, extruce-
Cum operibus oppugnatio lentior esset, scalas per
manipulos diuidi prætor iussit, vt corona vndique
mœnia aggressurus: eo magis suffecturam ad
multitudinem ratus, quod qua parte palus vrbem
cingit, nec attinebat oppugnari, nec poterat. Ipse
ab ea parte qua dux turres, quodque inter eas mura-
prorutum fuerat, duo M. militum delectorum ad-
mouit, vt eodem tempore quo ipse transcederet,
ruinas conareret, concursu aduersus se oppidan-
rum facto, scalis vacua defensoribus mœnia oppi-
parte aliqua possent. Haud segniter oppidani vici-
eius arcere parant. Nam super stratum ruinis locum
fascibus aridis sarmentorum iniectis, stantes cum
ardentibus facibus accensuros ea se sæpe minabantur,
vt incendio intercepti ab hoste spaciū ad ob-
ficiendum interiorem murum haberent. quod in-
ceptum eorum fors impediit. Nam tantus repente
effusus est imber, vt nec accendi facile pateretur, &
extingueret accensa. Itaque & transitus per ditius
sta fumantia virgulta patuit, & in vnus loci prætor
dium

nam omnibus versis, mœnia quoq; pluribus simul
partibus scalis capiuntur. In primo tumultu capte
vrbis seniores impubesque, quos casus obuios ob-
tulit, passim caesi: armati in arcem confugerunt: &
postero die cum spei nihil superesset, deditioe fa-
cta sub corona venierunt. fuerunt autem MM ferme
& D. ornamenta vrbis, statux & tabulæ pictæ,
& quicquid pretiosæ prædæ fuit, ad naues delatum:
vrbis diruta a fundamentis. Inde Thebas ductus ex-
citatus: quibus sine certamine receptis, vrbem tra-
didit exulibus, & qui Romanorum partis erant: ad-
uersæ factionis hominum, fautorumq; regis ac Ma-
cedonum familias sub corona vendidit. His gestis
in Bœotia, ad mare ac naues rediit. Cum hæc in Bœo-
tia gererentur, Perseus ad Sycurium statua dierū
aliquot habuit. Vbi cum audisset, raptim Romanos
causa ex agris demessum frumentum conuohere,
deinde ante sua quenq; tentoria spicas fascibus de-
ferentem, quo purius frumentum tereret, ingentis
turos per tota castra stramentorum fecisse: ra-
tus incendio opportuna esse, faces, tædamque
medias nocte stuppæ illitos pice parari iubet: atque ita
peret, nequicquam primæ stationes oppressa tu-
multu ac terrore suo ex teros excinerūt: signumq;
causa est arma ex templo capiendi, simulq; in vallo ad
portas miles instructus erat, & intentus propugna-
tioni castrorum. Perseus & ex templo circumegit
sciem, & prima impedita ire, deinde pedi-
tam signa ferri iussit. Ipse cum equitatu & leui ar-
matura substitit ad agmen cogendum, ratus id
quod accidit, insecuturos ad extrema ab tergo car-
penda hostes. Breue certamen leuis armature ma-
tunc cum prætor ab vrbis fuit, equites peditesque

fine tumultu in castra redierunt. Demessis circa fe-
getibus, Romani ad Ctannonium in ractum agrum
castra movent. Ibi cum securi & propter castrorum
longinquitatem, & via inopis aquarum difficultate
tem, quæ inter Sycurium & Crannona est, flamma
habent, repente prima luce in imminentibus tu-
mulis equitatus regius cum leui armatura vitus in-
gentem tumultum fecit. Prædite per meridiem pro-
fecti ab Sycurio erant. peditum agmen sub luce
reliquerant in proxima planitie. Stetit paulisper
in tumulis, elici posse ratus ad equestre certamen
Romanos. qui postquam nihil mouebant, equites
mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa iube-
ret, ipse mox insecutus. Romani equites modico
intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos
uadere possent, postquam confertos abire signa
que ordines seruantes viderunt, & ipsi in castra
deunt. Inde offensus longinquitate itineris rex
Mopselum castra mouit. & Romani demessis Cre-
tonis fegetibus, in Phalanneum agrum transie-
rent. Ibi cum ex transfuga cognosset rex, sine vlllo
præsidio passim vaganteis per agros Romanos
metere, cum M. equitibus, duobus millibus
cum & Cretensium profectus, cum quantum
lerare poterat effuso agmine, inprovisis
gressus est Romanos. Iuncta vehicula, pleraque
onusta mille admodum capiuntur, D. C. ferme
CCC. Cretensium dedit. Ipse reuocato ab effuso
de equite, & reliquis peditum ducit ad proximum
præsidium, ratus hand magno certamine oppugnare
posse. L. Pompeius Tr. mil. præerat, qui periculum
milites repentino hosti aduenire, in propinquo
tumulum recepit, loci se pri-

viribus impar erat, defensusus. Ibi cum in orbem
milites coegisset, vt densatis scutis ab iactu sagitta-
rum & iaculorum sese tuerentur, Perseus circunda-
to armatis tumulo, alios ascensum vndique tenta-
re iubet, & comminus prælium conserere, alios e-
minus tela ingerere. Anceps Romanos terror cir-
cumstabat: nam neq; conferti pugnare, propter eos
qui ascendere in tumulum conabantur, poterant: &
virescunt ordines procurfando soluisent, patebant iacu-
tis sagittisve. Maxime cestro sphendonis vulnera-
bantur. hoc illo bello nouum genus teli inuentum
erat. Bipalme spiculum hastili semicubitali infixum
erat. crassitudine digiti. huic ad libramen pinna tres
velut sagittis solent, circumdabantur: funda media,
quo funalia imparia habebat. cum maiori sinu libra-
rum funditor habena rotaret, excussum velut glans
emitebat. Cum & hoc & alio omni genere telorum
pars vulnerata militum esset, nec facile iam arma
cessi sustinerent: instare rex vt dederent se, fidem
dare, præmia interdum polliceri: nec cuiusquam ad
obeditionem flectebatur animus, cū ex insperato iam
obstinatis mori spes affulsit. Nam cum ex frumen-
tatoribus refugientes quidam in castra nuntiasent
Cox. circumfideri præsidium: motus periculo tot ci-
uium (nam DCCC. ferme & omnes Romani erant)
auxilia Numidæ pedites equitesq; & elephantis ca-
mellis egreditur: & tribunis militum imperat, vt legi-
onum signa sequantur, Ipse velitibus ad firmanda
præcedit. Consul latera tegunt, Eumenes, Attalus
& Misagenes regulus Numidarum. Cum in conspe-
ctu prima signa suorum circumfessis fuerunt, Ro-
manis quidem ab vltima desperatione recreatus

est animus. Perseus, cui primum omnium fuerat
vt contentus fortuito successu, captis aliquot fru-
mentariorib; occisisque, non tereret tempus in obli-
dione praesidii: secundum, ea quoq; tentata vt un-
que, cum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret
intacto abire, & ipse hostium aduentum elatus sine
cessu mansit, & qui phalangem accerserent prope-
misi: qua & serius quam res postulabat, & rapitum
acta, turbati cursu aduersus instructos & preparatos
erant aduenturi. Cos. anteueniens, exemplo pre-
lium conferuit. Primo resistere Macedones, deinde
de vt nulla re pares erant, amissis CCC. peditibus,
XXIII. primoribus equitum ex ala, quam Sacrianus
vocat, inter quos Antimachus etiam praefectus a-
lae cecidit, abire conantur. Caeterum iter prope ipso
praelio tumultuosius fuit. Phalanx abs trepido nu-
cio accita cum raptim duceretur, primo in angu-
stia captiuorum agmini oblata, vehiculisque in-
mento onustis: iis casis, ingens ibi vexatio partem
vtriusque fuit, nullo expectante vt unque expliceretur
agmen: sed armatis detrudentibus per pro-
ceps impedimenta (neque enim aliter via aperire
poterat) iumentis cum stimulantur in turba se-
nientibus. Vix ab incondito agmine captiuorum
expedierant sese, cum regio agmini perculsisque
equitibus occurrunt. Ibi vero clamor iubentium
referre signa, ruinae quoque prope similem trepe-
dationem fecit: vt si hostes introire angustias aud-
erit. Cos. recepto ex tumulto praesidio, contentus
modico successu, in castra copias reduxit. Sunt qui
eo die magno praelio pugnatum auctores sint, VII.
millia hostium caesa in his Sopatrum & Antipatrum
regios duces: viuos captos circiter MMCCC.

Signa

signa militaria capta XXVII. Nec incrementam vi-
toriam fuisse supra quatuor millia & CCC. de ex-
ercitu consulis cecidisse, signa sinistra ala quinque
millia. Hic dies & Romanis refecit animos, & Per-
sea percudit, vt dies paucos ad Mopselum moratus,
sepulturae maxime militum amissorum cura, praesidio
satis valido ad Connum relicto, in Macedoniam
recepit copias. Timotheum quendam ex regis
praefectis cum modica manu relinquit ad Philam,
Iulium Magnetis & propinquos tentare. Cum Pel-
lam venisset, exercitu in hyberna dimisso, ipse cum
Corye Thessalonicam est profectus. Eo fama asser-
tur, Atlesbium regulum Thracum & Corragum
Thracum praefectum, in Coryis fines imperam fe-
cisse: & regionem Marenen (quam vocant) cepisse.
Itaque dimittendum Coryn ad sua tendenda ratus,
magis proficiscentem donis prosequitur. CC. ta-
lenta, semestre stipendium equitatum numerat, cum
primo annum dare constituisset. Cos. postquam
profectum Persea audiuit, ad Connum castra mo-
uet, si potiri oppido posset. Ante ipsa Tempe in fau-
cibus situm, Macedoniam claustra tutissima praebet,
in Thessaliam opportunum Macedonibus de-
cursum. Cum & loco & praesidio valido inexpugnabilis
res esset, abstinet incepto. In Perrabiam
suis itineribus Mallaea primo impetu capta ac
recepta, Tripoli aliaque Perrabia recepta, La-
ssiam rediit: inde Eumene atque Attalo domum
remissis, Misagenem Numidasque in hyber-
na in proximis Thessalis urbibus distribuit, & par-
tem exercitus ita per totam Thessaliam dimisit,
vt & hyberna commoda omnes haberent, & praesidio
urbibus essent. Quintum Mucium legatum
cum duobus millibus ad obrinendam Ambraciam

misit. Græcarum ciuitatum socios omnes præter Achæos dimisit. cum exercitus parte profectus in Thraciam Phthiorum, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis. Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitus profectus: vrbem incolebant, alliceret. Postquam nec ut dederent se compellere, neque capere obsidendo poterat: ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset, quam prius intactam urbem reliquerat, diripuit. Alter Cof. C. Cassius nec in Gallia quam sortitus erat, memorabile quicquam gessit: sed per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus. Ingressum hoc iter contumacem, senatus ex Aquileiense legatis cognouit: qui querentes coloniam suam nouam & infirmam necdum satis munitam inter infestas nationes Histriorum & Illyriorum esse, cum peterent ut senatus curæ haberet quomodo ea colonia munitur, interrogati vellentne eam rem C. Cassio Cof. mandari, responderunt Cassium Aquileiam indistincto exercitu profectum per Illyricum in Macedoniam esse. Eas res primo incredibilis visa, & pro se quisque credere, Cantis forsitan aut Histris bellum illatum. Tum Aquileienses, nihil se ultra scire, nec audere affirmare quam XXX. dierum frumentum militi datum: & duces qui ex Italia itinera in Macedoniam nosset, conquisitos abductosque. Enimvero senatus indignari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum nouo periculoso itinere inter exteras gentes ducere, viam tot nationibus in Italiam aperire. Decernant frequentes, ut C. Sulpicius prætor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiantur ex

DECADIS QUINTA LIB. III

Epitome.

Ratores nonnulli, eo quod auare & crudeliter prætoribus administrassent, damnati sunt. P. Licinius Crassus prætor consul complures in Græcia vrbes expugnauit, & prætor iter diripuit. ob id captiui, qui ab eo venerant, ex S. C. restituti sunt. A præfectis classium Romanarum multa præpotenter in socios facta. Res præterea a Persæ rege in Italia prosperè gestas continet: victum Dardanis, & Illyricis, prætor erat Gentius. Motus, qui in Hispania ab Olonice factus erat: ipso interempto confedit. M. Æmilius Lepidus a censoribus princeps in senatu lectus.

S A

ADEMARESTATE, qua in Thessalia equestris pugna vicere Romani, legatus in Illyricum a Cos. missus, opulenta duos oppida vi atque armis coegit in dedicationem: omniaque iis sua concessit, ut opinione clementie eos, qui Carnuntum munitam urbem incolebant, alliceret. Postquam nec ut dederent se compellere, neque capere obsidendo poterat: ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset, quam prius intactam urbem reliquerat, diripuit. Alter Cof. C. Cassius nec in Gallia quam sortitus erat, memorabile quicquam gessit: sed per Illyricum ducere legiones in Macedoniam vano incepto est conatus. Ingressum hoc iter contumacem, senatus ex Aquileiense legatis cognouit: qui querentes coloniam suam nouam & infirmam necdum satis munitam inter infestas nationes Histriorum & Illyriorum esse, cum peterent ut senatus curæ haberet quomodo ea colonia munitur, interrogati vellentne eam rem C. Cassio Cof. mandari, responderunt Cassium Aquileiam indistincto exercitu profectum per Illyricum in Macedoniam esse. Eas res primo incredibilis visa, & pro se quisque credere, Cantis forsitan aut Histris bellum illatum. Tum Aquileienses, nihil se ultra scire, nec audere affirmare quam XXX. dierum frumentum militi datum: & duces qui ex Italia itinera in Macedoniam nosset, conquisitos abductosque. Enimvero senatus indignari, tantum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum nouo periculoso itinere inter exteras gentes ducere, viam tot nationibus in Italiam aperire. Decernant frequentes, ut C. Sulpicius prætor tres ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiantur ex

vibe, & quantum accelerare possent, Cassium Cōs
vbiunque sit, persequantur nunciant ne bellum
cum vlla gente moueat, nisi cū qua senatus gene-
rum censuerat. Legati III. profecti, M. Cornelius
Cethegus, M. Fulvius, P. Martius Rex. Merus de cō-
sule atque exercitu distulit eo tempore munitende
Aquileiæ curam. Hispaniæ deinde vtriusque legati
aliquot populorum in senatum introducti. *li. de*
magistratum Romanorum auaritia superbiaque
conquæsti, nisi genibus ab senatu petierunt, ne se
socios fœdius spoliari vexarique quam hostes pati-
antur. Cum & alia indigna quererentur, manile-
stum autem esset pecunias captas, L. Canuleio præ-
tori, qui Hispaniam sortitus erat, negocium dactum
est, vt in singulos, a quibus Hispani pecunias pete-
rent, quinos recuperatores ex ordine senatorio
reipatronosque quos velle sumendi potestatem
ceret. Vocatis in curiam legatis, recitatum est. S. C.
iussique nominare patronos, quatuor nominave-
runt, M. Porcium Catonem, P. Cornelium Cn. F. Scipio-
nem, L. A. milium, M. F. Paulum, C. Sulpicium
Gallum. Cum M. Titinio primum, qui Pr. A. Man-
lio, M. Iunio Coss. in citeriore Hispania fuerat, re-
peratores sumperunt. Bis ampliat, tertio abso-
tus est reus. Dissensio inter duarum p. ouinciarum
legatos est orta: citerioris Hispaniæ populi M. Ca-
tonem & Scipionem, vltioris L. Paulum, & Gal-
lum Sulpicium patronos sumperunt. Ad recupe-
ratores adducti, a citerioribus populis P. Furius
M. Matienus, ille Sp. Posthumio, Q. Mucio Coss. triennio ante, hic biennio prius
L. Posthumio, M. Popilio Coss. prætor fuerat. Cuius
nisi criminibus accusati ambo ampliatique, cum
dicenda de integro causa esset, excusati exiliū causam
solam

solam vertiss. Furius Præneste, Matienus Tibur-
tularum abierunt. Fama erat prohiberi a patronis
nobiles ac potentes compellere: auxiliumque eam su-
picionem Canuleius prætor, quod omnia ea re-
lectum habere instituit. dein repente in provin-
ciam abiit, ne plures ab Hispanis vexaretur. Ita præ-
toris silentio obliteratis, in futurum consultum
ab senatu Hispanis, quod impetrarunt ne frumenti
estimationem magistratus Romanus haberet, neve
togeret vicesimas vendere Hispanos quanti ipsi
vellet, & ne præfecti in oppida sua ad pecunias cog-
endas imponerentur. Et alia noui generis homi-
num ex Hispania legatio venit. Ex militibus Roma-
nis, & ex Hispanis mulieribus, cum quibus connu-
tium nō esset, natos se memorantes, supra quatuor
millia hominum, orabant, vt sibi oppidum in quo
habitarent, daretur. senatus decreuit, vt nomina
sua apud L. Canuleium profiterentur: eorumque
si quos manumississet, eos Cartheiam ad Oceanum
deduci placere. Qui Cartheiensium domi manere
vellet, potestatem fore, vt numero colonorum
essent, agro assignato Latinam eam coloniā fuisse,
libertinorumque appellari. Eodem tempore ex A-
frica & Gulusa Malaniæ regis filius legatus patris,
& Carthaginenses venerunt. Gulusa prior in sena-
tum introductus, & quæ missa erant ad bellum
Macedonicum a patre suo, exposuit: & si qua præ-
terea vellent imperare, prætorum merito P. R.
est pollicitus: & monuit patres cōscriptos vt a fra-
de Carthaginensium cauere. Classis eos magna
parandæ consilium cepisse, specie pro Romanis, &
aduersus Macedonas: vbi ea parata instructaque
esset, ipsorum fore potestatis, quem hostem aut so-
ciam habeant.

Omif tantum pauorem ingressi castra ostentantes capia
subhoc fecerunt, vt si ad motus extemplo exercitus foret
loco vi capi castra potuerint. Tum quoque fuga ingenio
dictur facta est: & erant qui legatos mittendos ad pacem
C.Ho. precibus petendam, censerent: ciuitatesq; complu
stily res eo nuncio audito in deditionem venerunt. Quo
Man. bus purgantibus sese, culpamq; in duorum amon
cini am conferentibus, qui se vltro ad poenam ipsi ob
A. lissent, cum veniam dedisset praetor, profectus ex
Atti templo ad alias ciuitates, omnibus imperata facien
lySer tibus, quieto exercitu pacatum agrum, qui pacat
rani ante ingenti tumultu arserat, peragrauit. Hæc
consu tas praetoris, qua sine sanguine ferocissimam
latius. rem domuerat, eo gratior plebi patribusque
 quo crudelius auariusque in Græcia bellatum &
 Cos Licinio, & ab Lucretio praetore erat. Lucretius
 tribuni plebis absentem concionibus assiduè lae
 rabant, cum reipublicæ causa abesse excusaretur
 tum adeo vicina etiam inexplorata erant, vt is
 tempore in agro Antiati esset, aquamq; ex ma
 nubis Antium ex flumine Loracinae duceret. Id
 pus centum triginta millib. æris locasse dicitur. In
 bulis quoque pictis ex præda sanum Aesculapii
 ornauit. Inuidiam infamiamque ab Lucretio au
 terunt in Hortensium successorem eius Abderitis
 legati, stentes ante curiam, querentesque oppidum
 ab Hortensio expugnatum ac direptum esse. Cui
 sam excidii fuisse vrbi, quod cum centum millia
 nariùm, & tritici quinquaginta millia modium
 pararet, spaciū petierunt, quo de ea re & ad Ho
 stiliū consulem & Romam mitterent legatos
 dum ad consulem se peruenisse, & audisse oppidum
 expugnatum, principes securi percussos, sub corona

eteros venisse. Indigna senatui visa decreuerunt
 que eadem de Abderitis, quæ de Coronæis decre
 uerant priore anno eademq; pro concione edicere
 O Manium praetorem iusserunt. Et legati duo, C.
 Sempronius Blaesus, Sex. Iulius Caesar, ad restitu
 endos in libertatem Abderitas missi. Iisdem mandatū
 vt & Hostilio consuli & Hortensio pratori nuncia
 rent, senatū Abderitis iniustum bellum illatū, con
 quiriq; omnes qui in seruitute sint, & restitui in li
 bertatem, æquū censere. Eodem tempore de C.
 Cassio, qui Cos. priore anno fuerat, tum tribunus
 militum in Macedonia cum A. Hostilio erat, quere
 læ ad senatum delatæ sunt: & legati regis Gallorum
 Cincibili venerunt. Frater eius verba in senatu fe
 cit, questus Alpinorum populorum agros sociorum
 suorum depopulatum C. Cassium esse, & inde mul
 ta millia hominum in seruitutem abripuisse. Sub i
 dem tempus Carnorum Historumque & lapidum
 legati venerunt, duces sibi ab consule Cassio primū
 imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum
 iter monstrarent, pacatum ab se tanquam ad aliud
 bellum gerendum abisse: inde ex medio regres
 sum itinere, hostiliter peragrasse fines suos: passim
 rapinasq; & incendia facta: nec se ad id locorum sci
 re, propter quam causam consuli pro hostibus fue
 rint. Et regulo Gallorum absenti, & his populis re
 sponsum est, senatum ea quæ facta querantur, neq;
 scisse futura, neq; si sint facta, probare: sed in dicta
 causa damnari absentem consulem virum, iniuri
 um esse, cum is reipublicæ causa ab sit. Vbi ex Mace
 donia redisset C. Cassius, tum si coram eum arguere
 vellet, cognita re senatum daturum operam, vt
 satisfiat. Nec responderi tantum iis gentibus, sed
 legatos mitti, duos ad regulum trans Alpes, tres cir

castra

ea eos populos placuit, qui indicarent, quæ pariter
sententia esset. Munera mitti legatis ex binis milli-
bus æris censuerunt: duobus fratribus regulis hæ-
pæcipua, torques duo ex quinque pondo auri faci-
vafa argentea quinque; & viginti pondo, & duo egi-
phalæ cum agathonibus, & equestris arma æ-
gula: & comitibus eorum vestimenta liberis seruique.
Hæc missa, illa petentibus data, ut denorum equo-
iis commercium esset, educendique ex Italia potestatem
fieret. legatis cum Gallis missi trans Alpes C. Lælius
Æmilius Lepidus: ad cæteros populos C. Sici-
Cornelius Blasio, T. Memmius, multarum simul
eiz Asiæque civitatum legati Romam convenere.
Primi Athenienses introducti: si se quot navium
buerint militumque, P. Licinio Cos. & Lucretio por-
tori misisse exposuerunt, quibus eos non videri
menti sibi centum millia imperasse quod quantum
sterilem terram arerent, ipsosque etiam agrestes per-
grino frumento alerent, tamen ne deessent officio
cõfessisse: & alia quæ imperantur, prestare parati
esse. Milesium nihil prestitisse memorantes si quid im-
perare ad bellum senatus vellet, prestare se parati
esse polliciti sunt. Alabandenses templum urbis Romæ
se fecisse commemorauerunt, ludosque anniver-
ei diuæ instituisse: & coronam auream quinquaginta
podo, quam in Capitolio ponerent, donum Ioni Op-
Max. attulisse: & scuta equitum tria CCC. ea cui ius-
sent tradituros. Donum ut in Capitolio ponere
facilitate liceret, petebant. Hoc Læpaci L. X. X.
pondo coronam afferentes petebant, commemoran-
tes discessisse se a Perseo, postquam Romanus
exercitus in Macedoniam venisset, cum sub ditione
Persei, & ante Philippi fuisset. Pro eo, & quod im-
peratoribus Romanis omnia præstitissent, id se tan-
sum ora-

rum orare, ut in amicitiam populi Romani recipere-
ntur, & si pax cum Perseo fieret, exciperentur, ne
in regiam potestatem reciperentur. Cæteris legatis
comiter responsum. Lampaceno: in locorum for-
malam referre Q. Mænius prætor iustus munera om-
nibus in singulos binum millium æris data. Ala-
bandenses scuta reportare ad A. Hostilium consu-
lem in Macedoniam iussi. Et ex Africa legati simul
Carthaginiensium tritici decies centum millia &
hordei quingenta, indicantes se ad mare deesse
habere, ut quo senatus censuisset, deportarent. Id
munus officiumque suum scite minus esse, quam pro
meritis populi Romani & voluntate sua: sed sepe a-
has bonis in rebus utriusque populi se gratorum fide-
rumque socium muneribus functos esse. Item Ma-
cedoniz legati tritici eandem summam polliciti, &
mille & C. C. equites, XII. elephantos, & si quid a-
liud opus esset, uti imperaret senatus, æque pro-
pense animo, ac quæ ipse ultro pollicitus sit, præ-
staturum esse. Gratia & Carthaginiensibus, & regi-
z, rogati; ut ea quæ pollicerentur, ad Hostilium
consulem in Macedoniam deportarent. Legatis in
singulos binum millium æris munera missa. Creten-
sibus legatis commemorantibus se quantum sibi
imperaturum a P. Licini consule esset sagittariorum
in Macedoniam misisse: cum interrogati non infici-
entur, apud Persea maiorem numerum sagittari-
orum, quam apud Romam militare, responsum est: si
Cretenses bene, & gnauiter destinarent potiorum
populi Romani quam regis Persei amicitiam habere,
senatum quoque Romanum iis tanquam certis so-
cietatis responsum daturum esse: interea nuntiarent
suis placere senatui, dare operam Cretenses, ut quos
indites intra præsidia regis Persei haberent, eos

primo quoque tempore domum reuocarent. Cretensibus cum hoc responso dimissis, Chalcidensis legatio ipso introitu, ob id quod Miccion princeps eorum pedibus captus, lectica in introlatus, vltimæ necessitatis extemplo visa res. qua ita affecto excusatio valerudinis, aut ne ipsi quidem petenda visa foret, aut data petenti non esse. Cum sibi nihil viui reliquum, præterquam linguam ad deplorandas patriæ suæ calamitates, præfatus esset, exposuit ciuitatis primum suæ benefacta & cetera, & ea quæ Persei bello præstitissent ducibus exercitibusque Rom. tum quæ primo C. Lucretium populares suos prætor Rom. superbe, auare, crudeliter fecisset: deinde quæ tum, cum maxime L. Hortensius faceret. Quemadmodum omnia sibi, eiusque quæ patiantur, tristiora, patienda esse ducuntur, potius quam se dedant Perſi. quod ad Lucretium Hortensiumque attineret: scire tutius fuisse ducere portas, quam in urbem eos accipere. Quæ elusissent eos, Emathiam, Amphipolim, Maroneam, & num, incolumes esse: apud se templa omnium ornamentis compilata spoliataque, sacrilegibus, Lucretium nauibus Antium deuexisse: libera eorum pora in seruitutem abrepta, fortunas sociorum populi Rom. direptas esse, & quotidie diripi. Nam in instituto C. Lucretii Hortensii quoque; in testibusque me pariter atque æstate naualeis socios habere, & in mos suas plenas turba nautica esse: versari inter coniuges liberosque suos, quibus nihil neque ducere penſi, neque facere Accersere in senatum Lucretium placuit, vt disceptaret eorum, purgaretque sese. Ceterum multo plura presens audiuit, quam in abſentem iacta erant, & grauiores potentioresque accesserunt accusatores duo tribuni plebis, M. Luuentius Tribunus & C.

& Cn. Aufidius. si non in senatu modo eum lacerant, sed in concionē etiā pertracto, multis obiectis probis diem dixerunt. Senatus iussu Chalcidensibus Q. Mænius prætor respondit quæ bene meritos sese, & ante, & in eo bello quod geratur, de populo Rom. dicant, ea & scire vera eos referre senatum, & perinde ac debeant grata esse. Quæ facta à C. Lucretio, fierique ab L. Hortensio Prætor Rom. queantur: ea neque facta, neque fieri voluntate senatus, quem non posse existimare, qui sciat bellum Perſi ante Philippo patri eius intulisse P. R. pro libertate Græciz, non vt ea a magistratibus sociis atque amicis paterentur. Literas se ad L. Hortensium prætorem daturos esse: quæ Chalcidenses querantur ad ea, ea senatui placere. Si qui in seruitutem liberi venissent, vt eos conquirendos primo quoque tempore restituendosque in libertatem curaret. Sociorum naualium neminem præter magistratos in hostilitia deduci æquum censere. Hæc Hortensio iussu senatus scripta. Munera binum millium æris legis missa, & vehicula Miccioni publice locata, quæ eum Brundisium commode peracherent. C. Lucretium vbi dies quæ dicta erat, venit, tribuni ad populum accuserunt, multamque decies centum millium æris dixerunt. Comitibus habitis omnes V. & XXX. tribus eum condemnarunt. In Liguribus eo anno nihil memorabile gestum. Nam nec hostes mouerunt arma, neque consul in agrum eorum legiones induxit: & satis explorata pace eius anni, milites duarum legionum Romanarum, intra dies L. X. quam in prouinciam venit, dimisit: sociorum hominis Latini exercitu mature in hyberna Lunam & Pisas reducto, ipse cum equitibus Galliz prouinciam pleraque oppida adiit. Nusquam alibi quam in

Macedonia bellum erat, suspectum tamen & Gen-
tium Illyriorum regē habebant. itaq; & octo naues
ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas ad
C. furium legatū Iffam, qui cum praesidio duarum
Iffensium nauium insulae praerat. duo millia mil-
tū in eas naues sunt imposita. Quae Q. Maenius pe-
S. C. in ea parte Italiae, quae obiecta Illyrico est, con-
scripsit. & Cos. Hostilius Ap. Claudium in Illyricum
cum quatuor millibus peditum misit, vt accolas Il-
lyrici tutarentur. qui non contentus iis quas adde-
rebat copiis, auxilia ab sociis corrogando, ad V. I. I.
millia hominum vario genere armauit: peragrando
que omni ea regione ad Lyenidum Dassaretionem
confedit. Haud procul inde Vlcana oppidum habet
um plerunque Persei erat. X. millia ciuium habebat,
& modicum custodiae causa Cretensium praesidio
diū, inde nuntii ad Claudium occulti veniebant. Si
si propius copias ad mouisset, paratos fore qui in-
derent urbem: & operae precium esse, non se ad
eosq; tantum, sed etiam milites praeda expleturum
Spes cupiditati admota ita occaecauit animum, vt
nec ex iis qui venerunt, quenquam retineret, nisi
obsides pignus futuros furto & fraude agenda
polceret, nec mitteret exploratum, nec fidem acci-
peret. die tantum statuta profectus a Lyenido ab-
decem millia ab vrbe ad quam tendebat, posuit ca-
stra, quarta inde vigilia signa mouit, mille ferme
ad praesidium castrorum relictis: in composito longior
gmine effusi, infrequentes, cum nocturnus error
dispares, ad urbem peruenerunt. Creuit acci-
gentia postquam neminem armatum in muris con-
derunt. ceterum vbi primum sub iactu telli fuerunt
duabus simul portis erumpitur: & ad clamorem
impentium ingens strepitus e muris ortus, vbi

nam mulierum cum crepitu vndique aeris, & incō-
sita multitudo, turba immixta seruili, variis vocib.
personabat. Hic tam multiplex vndique obiectus
terror effecit, ne sustinere primam procellam eru-
ptionis Rom. possent. Itaq; fugientes plures quam
pugnantes interempti sunt: vix duo millia hominū
tam ipse legato in castra perfugerunt. Quo longi-
us iter in castra erat, eo plures fessos conlectandi
hostibus copia fuit. ne moratus quidem in castris
Appius, vt suos dissipatos fuga colligeret: quae res
palatis per agros saluti fuisset: ad Lyenidum protin-
us reliquias cladis reduxit. Hae & alia haud pro-
spere in Macedonia gesta, ex Sexto Digitio tribuno
missum, qui sacrificii causa Romā venerat, sunt au-
dita. Propter quae veriti patres, ne quae maior i-
gnominia acciperetur, legatos in Macedoniam M.
Valium Flaccum & M. Caninium Rebilum mise-
runt, qui comperta quae agerentur referrent: & vt
A. Hostilius Cos. comitia consulibus subrogandis
ita ediceret, vti mense Ianuario comitia haberi pos-
sent: & vt primo quoque tempore in urbem red-
ret. Interim M. Retio Pr. mandatum, vt edicto se-
natores omnes ex tota Italia, nisi qui reipub. causa
absissent, Romā reuocaret: q. Romae essent, ne quae
vltra mille passuum ab Roma absset. Ea vti senatus
essuit, sunt facta Comitia Consularia ad V. Calend. 585.
sept. fuere. creati Coss. sunt Q. Martius Philippus
uerū & Q. Seruilius Capio. Post diē tertii Pr. sunt
facti, C. Decimius, M. Claud. Marcel. M. Sulpicius
Gallus, C. Martius Figulus, Ser. Cornelius Lentulus,
P. Fonteius Capito. Designatis Pr. praeter duas vr-
banas, quatuor provinciae sunt decretae, Hispania,
& Sardinia, & Sicilia, & classis. Legati ex Macedo-
nia exaesto admodū mense Februario redierunt. Hi

quas res ea zitate prospere gessisset rex Persens, referrebat: quantusque timor socios populi Romani cepisset, tot vrbib. in potestatem regis redacta. Exercitum consulis infrequentem commocuit, vulgo datis per ambitionem esse: culpam eius consul in tribunos militum, contra illos in consulem conferre. Ignominiam Claudii temeritate accepta eleuare eos patres acceperunt, qui per patres Italici generis, & magna ex parte tumultu delectu conscriptos ibi milites amissos referrebat. Consules designati vbi primum magistratum inuenissent, de Macedonia referre ad senarum iussi: de Macedoniaq; prouincia iis sunt, Italia & Macedonia. Hoc anno intercalatum est: tertio die post Terminalem calendæ intercalares fuere. Sacerdotes intra eundem annum mortui L. Flamininus, augur. pōtiffices decesserunt, L. Furius Philus, & C. Liuius Salinator. In locum Furii, T. Manlium Torquatium, in Liuii M. Seruiliū pōtiffices legerunt. Principio insequenti anni cum Coss. noui Q. Martius, & Q. Seruilius de prouinciis retulissent, primo quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam & Macedoniam aut fortiri placuit. Priusquam id fors cerneret, incertum, ne quid gratia momenti faceret, in vtraque prouinciam quod res desideraret supplementa decerni. In Macedoniam peditum Rom. sex milia, sociorum nominis Latini sex millia: equites Rom. CCL. socios CCC. veteres milites dimittenda ut in singulas Rom. legiones ne plus sena milia peditum, CCC. equites essent. Alteri Coss. natus certus finitus numerus ciuium Romanorum, quem in supplementum legeret: id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quæ quina millia peditum & duccenos haberet equites trecenos. Peditum Lat

tinorum

tinorum maior quam collegæ decretus numerus: Peditum X. millia, & D. C. equites. quatuor præterea legiones scribi iussit, quæ si quo opus esset educerentur. Tribb. mil. nō permissum vt Coss. facerent, populus creauit. Sociis nominis Latini XVI. millia peditum, & mille equites imperati. Hunc exercitum parari tantum placuit, vt exiret si quo res posceret. Macedonia maxime curā præbebat: in classem militum socii nauales ciues Romani, libertini ordinis ex Italia scribi iussit: totidem vt ex Sicilia scriberentur: & cui ea prouincia euenisset, mandatum vt eos in Macedoniam, vbi cunque classis esset, deportandos curaret. In Hispaniam tria millia peditum Romanorum in supplementum, CCC. equites decreti. Finitus ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina millia, treceni & XXX. equites. Et sociis imperare prætor, cui Hispania obuensilet, iussus, quatuor millia peditum, & trecenti equites. Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant neque nunciari admodum nulla prodigia in publicum, neque in annales referri. Cæterum & mihi vetustas res scribenti, nescio quo pacto antiquus sit animus: & quedam religio tenet, quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quæ in meos annales referam. Anagnina duo prodigia eo anno sunt nunciata: facem in cælo conspectam: & bouem foeminam locuta publice ali. Minurnis quoq; per eos dies cæli ardētis species affulserat. Reate imbri lapidauit. Cum in arce Apollo stidatum ac tres noctes lachrymauit. in vrbe Romanæ duo æditui nunciarunt, alter in æde Fortunæ antiquam iubatam a complurib. visum esse, alter in æde Primigeniæ Fortunæ, quæ in colle est, duo dies

HHh 8

sa prodigia: palmam in area enatam, & sanguine terdium pluuisse. Duo non suscepta prodigia sunt. Alterum quod in privato loco factum esset: palma enata in pluvio suo T. Martius Figulus nunciabat. Alterum quod in loco peregrino: Fregellis in domo L. Atrii hasta quam filio militi emerat, interea plus duas horas arsisse, ita ut nihil eius amburere ignis, dicebatur. Publicorum prodigiorum causa libenter decemviris aditi, XL maioribus hostiis, quibus et is Coss. sacrificarent. & addiderunt uti supplicatio fieret, cunctiq; magistratus circa omnia pulvinaria victimis maiorib. sacrificaret, populusq; coronatus esset. Omnia uti Xviri praezierunt, facta. Censoribus deinde creâdis comitia edicta sunt. Petierunt censorum principes civitatis C. Valerius Laevinus, L. Postumius Albinus, P. Mucius Scaevola, C. Junius Brutus, C. Claudius Pulcher, Tib. Sempronius Gracchus. Hos duos censores creavit populus Romanus. Cum delectus habendi maior quam alias propter Macedonicum bellum cura esset, Coss. plebem apud senatum accusabant, quod & iuniores non responderent: adversus quos C. Sulpicius & M. Claudius tribunus plebis causam egerunt. Non consules sed ambitiosis consulibus delectum difficile esse neminem inuitum militem ab iis fieri. id ita ut eos scirent & patres conscripti: praetores, quibus & imperii minor & auctoritas esset, delectum, si in senatu videretur, perfecturos esse. Id praetoribus magna patrum consensione non sine suggillatione consulum mandatum est. Censores ut eam rem adiuuarent, ita in concione edixerunt: legem censuendo dicturos esse, ut praeter commune omnium civium infurandum haec adiurarent: Tu muneribus annis sex & quadraginta es, tuq; ex edicto C. Clau-

Tib. Sempronii censorum ad delectum prodito: quotiescunque delectus erit, quem hic censores magistratum habebunt, si miles factus non eris, in delectum prodibis. Item quia fama erat, multos ex Macedonicis legionibus, incertis commentibus, per ambitionem imperatorum ab exercitu abesse, edixerunt de militibus P. Aelio, C. Popilio Coss. post eos Coss. in Macedoniam scriptis: ut qui eorum in Italia essent, intra dies XXX. censi prius apud se, in provinciam redirent. qui in patria aut aui potestate essent, eorum nomina ad se ederentur. Missorum quoq; causas sese cognituros esse: & quorum ante emerita stipendia gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri iussuros. Hoc edicto litterisq; censorum per fora & conciliabula dimissis, tanta multitudo iuniorum Romam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset. Praeter delectum eorum, quos in supplementum mitti oportebat, quatuor a C. Sulpicio Pr. scriptae legiones sunt, intraq; vndecim dies delectus est perfectus. Consules deinde sortiti provincias sunt: nam Pr. propter iurisdictionem maturius sortiti erant. Urbana C. Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat. Hispania Marcus Claudius Marcellus, Sicilia Ser. Cornelius Lentulus, Sardinia P. Fonteius Capito, classem C. Martius Figulus erat sortitus Coss. Q. Serullio Italia, Q. Martio Macedonia obuenit: Latinisq; actis Martius ex templo est profectus. Ceptione deinde referente ad senatum, quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius Pr. ex his quas scripserunt legionibus, quas videretur consuli darent. Indigne patre praetorum arbitrio consule subiecti, dimisso senatu ad tribunal praetorum stans postulavit, ex S. C. destinarent

sibi duas legiones. praetores consili in eligendo arbitrium fecerunt. Senatum deinde censores legerrunt M. Aemilius Lepidus princeps ab tertius ab censoribus lectus. Septem e senatu eieci sunt. In censu accipiendo populi, milites ex Macedonia exercitu, qui quam multi abessent ab signis, censu docuit, in provinciam cogebant: causas stipendiorum missorum cognoscebant, & cuius nondum iussu missio visa esset, ita iurandum adigebant. Ex illi animi sententia tu ex edicto C. Claudii, Tib. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redibis: quod sine dolo malo facere poteris. In equitibus recensendis tristis admodum. eorum atque aspera censura fuit. multis equos ademerunt. in eoque cum equestrem ordinem offendissent, flammam inuidiae adiecere edicto, quo edixerunt, ne quis eorum, qui Q. Fulvio, A. Posthumio censoribus publica vectigalia aut vltro tributa conduxissent, hastam suam accederet, sociusve aut affinis eius conductionis esset. Saepe id querendo veteres publicani, cum impetrare nequissent ab senatu, vt modum potestati censorum imponerent, tandem Trib. pleb. P. Rutilium ex rei privatae contentione iratum, censoribus, patronum cause nacti sunt. Clientem libertinum parietem in Sacra via aduersus aedes publicas demoliri iusserunt, quod publico inaedificatus esset, appellati a privato tribuni, cum praeter Rutilium nemo intercederet, censores ad pignora capienda miserunt, multamque pro concione privato dixerunt. Hinc contentione orta, cum veteres publicani se ad tribunal contulissent, rogatio repente sub vnus tribuni nomine promulgatur. Quae publica vectigalia, vltro tributa, C. Claudius & Tib. Sempronius locassent, ea ista locatio ne esset: de integra

integra locarentur, & vt omnib. redimendi & concipiendi promiscue ius esset. Diem ad eius rogationem concilio Trib. plebis dixit. Qui postquam venit, vt censores ad dissuadendum processerunt, Gracchio dicente silentium fuit: cum Claudio obstrepere, audientiam facere praecone iussit. Eo facto invocata a se concione tribunus questus, & in ordinem se coactum, ex Capitolio, vbi erat concilium, abiit. Postero die ingentis tumultus ceteris. Tib. Gracchi primum bona consecrauit, quod in multis signoribusque eius, qui tribunal appellasset, in concessioni non parendo, se in ordinem coegisset. Tib. Claudio diem dixit, quod concionem ab se auocasset: & vtrique censori perduellionem se iudicare pronunciauit, diemque comitiis a C. Sulpicio Pr. urbano petiit. Non recusantibus censoribus, qui minus primo quoque tempore iudicium de se populus faceret, in ante dies VIIII. & VII. Calend. Octobr. comitiis perduellionis dicta dies. Censores extra urbem in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis seruis publicis, negarunt se prius quidquam publici negotii gesturos: qua iudicium populi de se factum esset. Tib. Gracchus causam dixit: & cum ex XII. centuriis equitum VII. censorem condemnassent, multaque aliae primae classis, ex templo principes civitatis non conspectu populi aureis positos, vestem mutarunt, vt supplices plebem circumiret. Maxime tamen sententiam vertisse dicitur Tib. Gracchus, quod cum clamor vndique plebis esset, periculum Graccho non esse coeceptis verbis iuravit: si collega damnatus esset, non expectato de se iudicio, comitem exilium eius futurum. Adeo tamen ad extremum spei venit reus, vt octo centuriarum ad damnati-

onem defuerint. Absoluto Claudio tribunus plebis
negavit se Gracchū morari. Eo anno postulatō
senatu Aquileiensium legatis vt numerum colono-
rum augetet, M. & D. familia ex S. C. scripta: trun-
viriq; qui eas deduceret, missi sunt, T. Annius Lu-
scus, P. Decius Subulo, M. Cornelius Cethegus. Eo-
dem anno C. Popilius & Cn. Octavius legati, qui in
Graciam missi erant, S. C. Thebis primū recitaram,
per omnes Peloponnesi vrbes circumtulerunt, ne
quis vllam rem in bellum magistratibus Romanis
conferret, præterquam quod senatus censuisset.
Hoc fiduciam in posterum quoq; præbuerat, leu-
tos se oneribus impensisq; quibus alia aliis impe-
rantibus exhauriebantur. Achaico concilio Argi-
gitato, benigne locuti auditique, egregia spe futu-
ritatis fidissima gente relicta in Ætoliam traieci-
runt. ibi nondum quidem seditio erat, sed omnia
suspecta, criminumque inter ipsos plena: ob qua
oblibidib. postulatis, neq; exitu rei imposito, in Æ-
toliam naniā inde profecti legati sunt. Tyrei concilio
legatis Acarnanes dederunt. Ibi quoq; inter fratre
nes erat certamen: quidā principum postulare
præsidia in vrbes suas induceretur, aduersus ame-
tiā eorū qui ad Macedonicā gentē trahebant: non
recusare, ne quod bello captis & hostibus mos esse
id pacatā & sociā ciuitates ignominia acciperent.
Iusta deprecatio hæc visa. Larissam ad Hostilium
eos, ab eo enim missi erāt, legati redierunt. Octavius
retinuit secum. Popilium cum mille ferme milibus
in hyberna Ambraciam misit. Perseus principio hy-
emis egredi Macedoniæ sinibus non ausus, ne que
in regnum vacuum irumperent Romani sub rege
pus brumæ, cum in exsuperabiles ab Thessalia mo-
tes ninis altitudo facit, occasionem esse ratus fratre

tendi finitimorum spes animosq; , ne quid auerso
in Romanum bellum, periculi subesset. Cum a
Thracia pacem Cotys, ab Epiro Cephalus repenti-
na deflectione a Rom. præstarent, Dardanos recens
domuisset bello: solum infestū esse Macedoniā la-
tus, quod ab Illyrico pateret, cernens neq; ipsis qui-
bus Illyriis, & aditum præbentibus Rom. si domu-
isset proximos Illyriorū, Gentium quoq; regem iā
dubium in societatem perlici posse: cum decem
millib. peditum, quorum pars Phalangitæ erant, &
duobus millib. leuiū armatorū, & quingentis equi-
tibus profectus, Stuberam venit. Inde frumento cō-
plurū dierū sumpto, iussuq; apparatu oppugnā-
darū vrbiū sequi, tertio die ad Vscanam (Penefti-
ane terræ ea maxime vrbs est) posuit castra: prius
tamen, quā vim ad moueret, missis qui tentarent nū-
præfectorum præsidii, nunc oppidanorum animos:
erat autem ibi cum iuuentute Illyriorum Roma-
num præsidium. postquam nihil pacati referabant,
oppugnare est adortus, & corona eam capere con-
tus est. Cum sine intermissione interdiu noctuque
alii alii succedentes, pars scalas muris, ignem
portis inferrent, sustinebant tamen eam tempesta-
tem propugnatores vrbs: quia spes erat, neque hy-
emis vim diutius pati Macedonas in aperto posse,
nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore,
vt posset morari. Ceterum postquam vineas agi-
tantesque excitari viderunt, victa pertinacia est.
Nam præterquam quod aduersus vim pares non
erant, ne frumenti quidem aut vilius alterius
rei copia intus erat, vt in nec opinata obsidione,
itaque cum spei nihil ad resistendum esset, C.
Carullius Spoletinus, & C. Afranius a præsidio Ro-
mano missi, qui a Perseo peterent: primo, vt a-

matos suaque secum ferentes abire sineret: deinde id minus impetrarent, vitæ tantum libertatisque eadem acciperent. Promissum id benignius est ab terge quam præstitum: exire enim sua secum efferentibus iussis, primum arma ademit. His vrbem egressis & Illyriorum cohortis (quingenti erant) & Vicanensium se vrbemque dederunt. Perseus præsidio Vicanensium imposito multitudinem omnem deditorum, quæ prope numero exercitum æquabat, Stuberam adducit. Ibi Romanis, quatuor millia autem hominum erant, præter principes, in custodiam ciuitatum diuisis, Vicanensibus Illyriisq; venditis, in Penestiam exercitum reducit ad Oeneum oppidum in potestatem redigendum, & alioqui opportunum situm: & transitus ea est in Labeates, vbi Gentius regnabat. Prætereunti frequens castellum Draudacum nomine peritorum quidam regionis eius nihil Oeneo capto opus esse ait, nisi in potestatem Draudacum sit: opportunus etiam ad omnia potestum esse. Admoto exercitu omnes extemplo dederunt sese. Qua spe celeriore deditio, ereclius postquam animaduertit quantus agminis sui terror esset, vndecim alia castella eodem metu in potestatem redigit. Ad perpauca vi opus fuit: cætera voluntate dedita, & in his recepti mille & D. dispositi per præsidia milites Romani. Magno vsui Caracilius Spoletinus erat in colloquiis, dicendo nihil in ipsos se uitum. Ad Oeneum peruentum est, quod sine iusta oppugnatione capi non poterat: & maiore aliquanto quam cætera iuuentute, & validum oppidum mœnibus erat: & hinc annis Artatus nomine, hinc mons præaltus & aditu difficilis cingebat. Hæc spem ad resistendum oppidanis dabat. Perseus circumvallato oppido aggerem a parte superior

iore ducere instituit, cuius altitudine muros superaret. Quod opus dum perficitur, crebris interim præliis, quibus per excursions & mœnia sua oppidani tutabantur, & opera hostium impediēbāt, magna eorum multitudo variis casibus absumpta est: & qui supererant, labore diurno nocturnoque vulneribus inutiles erant. Vbi primum agger iniunctus muro est, & cohors regia, quos Nicatoras appellat, transcendit: & scalis multis simul partibus impetum in vrbem est factus. Puberes omnes interfecti sunt: coniuges liberosque eorum in custodiam dedit: prædæ alia militum cessere. Stuberam inde victor reuertens ad Gentium legatos, Pleuratum Illyricum exulantem apud se, & Aputeum Macedonem a Berœca, mittit. Iis mandat vt exponerent æque eius hyemisque acta sua aduersus Romanos Dardanosque: adiiērent recentia in Illyrico hybernæ expeditionis opera: hortarentur Gentium in auxiliam secum & cum Macedonibus iungendam. Ii transgressi iugum Scordi montis, per Illyrici fondanes, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem peruenerunt. Lissi rex Gentius erat: eo acciti legati mandata exponētes benigne auditi sunt. Quod responsum sine effectu tulerunt, voluntatem suam non deesse ad bellandum cum Romanis: ceterum ad conandum id quod velit, pecuniam maxime deesse. Hæc Stuberam retulere regi tum maxime captiuos ex Illyrico vendenti. Extemplo iidem legati addito Glaucia ex numero custodum corporis remittuntur, sine mentione pecuniar, qua vrbem barbarus inops impelli ad bellum poterat. Ancyra hinc populatus Perseus, in Penestas rursum exercit

tum reducit: firmatisque Vscanæ, & circa eam per
omnia castella que receperat, præsidii, in Macedo-
niam sese recipit. L. Cœlius legatus Romanus præ-
erat Illyrico: qui mouere non ausus, cum in iis locis
rex esset, post profectio- nem demum eius conatus
in Penestis Vscanam recipere, a præsidio, quod in
Macedonũ erat, cū multis vulnerib. repulsus Lyca-
dum copias reduxit. Inde post dies paucos M. Tre-
bellium Fregellanum cum satis valida manu in Pe-
nestas misit, ad obsides ab his vrbibus, que in an-
nibus cum fide permanferant, accipiendos. Proce-
dere etiam in Partinos (ii quoque obsides dare
pigerant) iussit ab vtraque gente sine tumultu exi-
gi. Penestiarum obsides Apolloniam, Partinorum
Dyrrachium (tum Epidamni magis celebre nomen
Græcis erat) misit Ap. Claudius acceptam in Illy-
co ignominiam corrigere cupiens, Phanotem Epi-
castellum adortus oppugnare, & auxilia Athamæ
Thesprotorumq; præter Romanum exercitũ ad se
millia hominum secum adduxit neque operæ præ-
sum fecit, Cleua qui relictus a Perseo erat cum in
lido præsidio, defendente. Et Perseus in Elimæ
profectus, & circa eam exercitu lustrato, ad Stra-
tum vocantibus Epirotis ducit. Stratus vrbis
sima tum vrbs Ætoliz erat. Sita est super Ambrac-
um sinum, prope amnem Acheloum. Cum decem
millibus peditum eo profectus est, & equitibus
centis, quos pauciores propter angustias viarum
asperitatem duxit. Tertio die cum peruenisset
Citium montem, vix transgressus propter altitu-
nem inuis, locum quoque castris aggre inuenit. Pro-
fectus inde, magis quia manere non poterat, quam
quod tolerabilis aut via, aut tempestas esset, alio
ingenti vexatione, præcipue iumentorum, alio

die ad templũ Iouis, quem Niceum vocant, posuit
castra. Ad Arachthum inde flumen itinere ingenti
mense, retentus altitudine, amnis mansit. Quo
spacio temporis ponte perfecto, traductis copiis di-
gressus iter obuium Archidamum principem
Ætolorum, per quem ei Stratus tradebatur, habuit.
Eo die ad finem agri Ætoli castra posita. Inde alte-
ro die ad Stratum peruentum: vbi prope Achelo-
um amnem castris positus, cum expectaret effusos
omnibus portis Ætolos in fidẽ suam venturos, clau-
sis portas, atque ipsa ea nocte qua venerat, receptũ
Romanum præsidium cum C. Popilio legato inue-
nit. Principes qui præsentis Archidami auctorita-
te compulsi regem acceperant, obuiam egresso
Archidamo certiores facti, locum aduersã factioni
cederant ad Popilium cum mille peditibus ab Am-
bracia accersendum. In tempore & Dinarchus
præfectus equitum gentis Ætolorum cum D. C.
peditibus & equitibus C. venit. Satis constabat, eũ
tanquam ad Persea tendentem Stratum venisse:
marato deinde cum fortuna animo, Romanis se
aduersus quos venerat, iunxisse. Nec Popilius secu-
rior quam debebat esse, inter tam mobilia ingenia
erat: clauẽs portarum custodiamque murorum su-
per templo potestatis fecit. Dinarchum Ætolosque
cum iuuentute Stratorum in arcem per præsidii
spaciũ amouit. Perseus ab imminentibus superi-
ori parti vrbis tumulis tentatis colloquiis, cum
obstinosos, atque etiam telis procul arcentes vide-
ret, quinque millia passuum ab vrbe trans Perita-
rum amnem posuit castra. Ibi concilio aduocato,
cum Archidamus Epirotarumq; transfugæ retine-
rent, Macedonum principes non pugnandum
cum Ætolis in festo tempore anni censerent, nullis

tis comeatibus: cum inopiam prius obsidentium quam obsessi sensuri essent, maxime quod hostium haud procul inde hyberna erant, territus in Apheratiam castra movit. Apheratiam cum propter Archidami magnam in ea gente gratiam auctoritatemque consensu omnium acceperunt, is ipse cum oculis genitorum militum praesidio his est praepositus. Rex cum minore vexatione iumentorum hominumque quam venerat, in Macedoniam rediit. Appium tamen ab obsidione Phanotis fama ducentis ad Stratum Persei summouit. Cleuas cum praesidio in agrorum iuuenum insecutus, sub radicibus propinuius montium ad mille hominum ex agmine impedito occidit, ad ducentos cepit. Appius supercraugustis in campo quem Eleona vocant, statuerat dierum paucorum habuit. Interim Cleuas assumptum Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in agrum Antigonensem transcendit. Macedones ad depopulationem profecti, Philostratus cum coherente sua in insidiis loco obscuro confedit. In palatio populatores cum erupissent ab Antigonea armati, fugientes eos persequentes effusus in vallem insensellam ab hostibus precipitant. Ibi ad M. occisus, captum ferme captis, vbi que prospere gesta re, propinqua Appii castra mouent, ne qua vis focis sua ab Romano exercitu inferri possit. Appius nequamquam in his locis terens tempus, dimissis, Charanumque, & si qui alii Epirotae erant, praesidiis, cum Italicis militibus in Illyricum regressus, per Parthenorum focias vrbes in hyberna militibus dimissis, ipse Romam sacrificii causa rediit. Perseus ex Peneistarum gente M. pedites, C. C. equites reuocatos Callandriam praesidio vt essent, misit. Ab Gentio caetera adherentes redierunt. Nec deinde alios atque alienamittendo

nitendo tentare cum destitit, cum appareret quantum in eo praesidii esset: nec tam impetrare ab homine possit, vt in praesentem in rem maximi ad omnia momenti faceret.

DECADIS QUARTA LIB. IIII.
Epitome.

Quintus Marius Philippus per insidias salus penetravit in Macedoniam, compluresque vrbes occupauit. Rhodij misere legatos Romam, minantes, vt Perseus auxilio: nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam conseruaret, indigne id latum. Cum id bellum L. E. Paulo sequentis anni consulti iterum mandatum esset, Romano in concione precatus est, vt quidquid diu populo immineret, supra domum suam conuerteretur: & Macedoniam profectus Perseus vicis: vniuersamque Macedoniam in potestatem redegit, antequam confugeret, C. Iulius Gallus tribunus militum praedixit exercitus, ne miseretur, quod luna nocte proxima defectura esset. Gentius quoque, rex Illyriorum, cum rebellasset, ab Anicio pratore viuentem in deditionem: & cum vxore, & liberis, & propinquos Romam missus. Ab Alexandria legati a Cleopatra, & Ptolemaeo regibus venerunt, querentes de Antiocho rege Syriae, quod his bellum inferret. Perseus sollicitus in auxilium Eumene rege Pergami, & Gentio rege Illyriorum, quia is pacem quam promiserat, minime dabat: & eis relictus est.

incipio veris, quod hyemem eam, qua haec gesta sunt insecutum est, ab Roma profectus Q. Martius Philippus consul eum quinque millibus, quod in supplementum legionum secum traditurus erat, Brundisium peruenit. M. Popilius co-

pter Octolophū diximus regis castra Philippi fuisse. Præmitti tamen IIII. M. armatorum ad loca opportuna præoccupanda placuit, quos præpositi sunt M. Claudius & Q. Martius Cof. filius: confestim & vniuersæ copię sequebantur. Cæterum adeo ardua & aspera & confragosa via fuit, vt præmissi expedito confecto, castra posuerint: turrim Eudieru, quem cepere locum appellant. Inde postero die VIII. M. progressi, tumulo haud præcul hostium castris præto, nuncium ad Cof. remittūt, peruentum ad locum esse, loco se tuto & ad omnia opportuno esse sedisse: vt quantum extendere iter posset, conquireretur. Sollicito consuli & propter itineris difficultatem, quod ingressus erat, & eorū vicem, quos paucos inter media præsidia hostiū præmiserat, tunc ad Aferūdem paludem occurrit. Ad dita tunc & ipsi fiducia est, coniunctis que copiis, castra tumulo qui tenebatur, quā aptissimum ad loci naturam erat, sunt acclinata. Non hostium modo castra paulo plus mille passuum aberant, sed omnis regio ad Diūm & Philam, oraque maris, late patente tam alto iugo prospectu, oculis subiicitur. Quæ accendit militi animos, postquam summam bellipinquo conspexerunt. Itaque cum alacres, prociuduceret ad castra hostium, consule hortaretur, vnus festis labore viæ ad quietem datus est. Tertio die parte copiarum ad præsidium castrorum relictus, consul ad hostem ducit. Hippas nuper ad tuendum saltum ab regem missus erat: qui ex quo castra Romana in tumulo conspexit, præparatis ad certamen animis suorum, venienti agmini Cof. obuius & Romani expediti ad pugnam exierant, & hostium

leuis armatura erat, promptissimum genus ad lacendum certamen. Congressi igitur extemplo telaconiecerunt: multa vtrinque vulnera temerario incursi & accepta & illata, pauci vtriusque partis ceciderunt. Irritatis in posterum diem animis, maioribus copiis atque infestius concursum ab illis, si loci satis ad explicandam aciem fuisset: iugum montis in angustum dorsum cuneatum, vix ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. Itaque paucis pugnantibus, cætera multitudo, præcipue qui grauium armorum erant, spectatores pugne stabant: leuis armatura etiam per anfractus iugi procurrere, & ab lateribus cum leui armatura conferere, per iniqua atque æqua loca pugnam petere: ac pluribus ea die vulneratis quam interfectis, prælium nocte direptum est. Tertio die egere consilio Rom. imperator: nam neque manere in iugo inopi, neque regredi sine flagitio atque etiam periculo, sed cedenti ex superioribus locis instare hostis poterat: nec aliud restabat, quā audacter commissum, pertinaci audacia, quæ prudens interdū in exitu est, corrigere. Ventū quidē erat eō, vt si hostē simile antiquis Mæcedonum regibus habuisset consul, magna clades accipi potuisset. Sed cum ad Diūm per litora cum equitibus vageretur rex, & ab XII. M. prope clamorem & strepitum pugnantium audiret, nec auxit copias, integros festis submitteudo, neque ipse, quod plurimū intererat, certamini affuit. cū Rom. imperator maior LX. annis & prægrauis corpore, omnia militaria munera ipse impigre obiret: egregie ad vltimum in audacter commissio perseverauit: & Popilio relicto in custodia iugi, per inuia trāgressus, præmissis qui repurgarent iter: Attalum & Misagenem, cum suæ gentis vtrumque auxiliariis præsidio esse saltum

aperientibus iubet. Ipse equites impedimentaque præ se habens, cum legionibus agmen cogit. Inenarrabilis labor descendentibus cum ruina iumentorum, fœtinarumque; progressis, vix dum 1111. millia passuum nihil optabilius esse, quam redire qua venerant, si possent. Hostilem prope tumultum agmini elephanti præbebant: qui ubi ad inuia venerant, deiectis rectoribus, cum horrendo stridore pauorem ingentem equis maxime incutiebant, donec tradiderunt eos ratio inrita est. Per procliuem summo fastigio longi duo validi asseres ex inferiore parte in terra desigebantur, distantes inter se paulo plus quam quanta beluæ latitudo est: in eos transfuersi incumbentes tigni ad tricenos longi pedes, ut pons esset, iniungebantur: humusque insuper inficiebatur. modico deinde infra intervallo, similibus alter pons deinde tertius, & plures ex ordine, qua rupes abscissa erant, fiebant. Solido præcedebat elephas in pontem: cuius priusquam in extremum procederet, successis asseribus collapsus pons, usque alterius initium pontis prolabi cum leniter cogebat. alii elephanti pedibus insistentes, alii clunibus subsidentes prolabebantur. ubi planities altera pontis exciperet eos, rursus simili ruina inferioris pontis deterebantur, donec ad æquorem vallem peruentum est. Paulo plus V. II. millia die Romani processerunt, minimum pedibus itineris confectum: plerumque provoluentes se simul cum armis aliisque oneribus, ea omni genere vexationis processerunt: adeo ut ne dux quidem & auctor itineris inficiaretur, parua manu deleri omnem exercitum potuisse. Nocte ad modicum planiciem peruenerunt: neque an infestus is locus esset, septus undique, circumspiciendi spacium fuit. *vix tandem ex imperato stabile ad insistenti in pacis loco,*

loent, postero quoque die in tam caua valle opperiri Popilium ac relictas cum eo copias necesse fuit: quos & ipsos cum ab nulla parte hostis turbisset, locorum asperitas hostiliter vexauit. Tertio die coniunctis copiis eunt per saltum, quem incolæ Callipeucen appellant. quarto inde die per æque inuia, sed assuetudine peritius, & meliore cum spe, quod nec hostis usquam apparebat, & mari appropinquabant, digressi in campos, inter Haracetum & Libethrum posuerunt castra peditum, quorum pars maior tumulos tenebat: in vallem, campi quoque partem ubi eques tenderet, amplectebantur. Lauanti regi dicitur nunciatum hostes adesse: quo nuntio cum pauidus exiisset e folio, victum se sine prælio clamitans, proripuit: & subinde per alia atque alia pauidæ consilia & imperia trepidans, duobus ex amicis Pellam alterum Asclepiodotum, ubi pecunia deposita erat, ex præfidiis reuocat, omnesque aditus aperit bello. Ipse ab Dio auratis status omnibus, raptim, ne præda hosti essent, in classem congestis ociis demigrare Pœdnâ cogit: & quæ temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, vnde inuito hoste regredi nequiret, eâ non incosultam audaciâ fecit. Duos enim saltus, per quos inde euadere possent, habebant Rom. vnum per Tempe in Thessaliâ, alterum in Macedonia præter Diuum: quæ utraq; regibus tenebantur præfidiis. Itaque si dux intrepidus X. diues primam speciem appropinquantis terroris sustulisset, neque receptus Rom. per Tempe in Thessaliâ, neque com meatibus peruehendis eo paruisset iter. Sunt enim Tæpe, saltus, etiâ si non bello fiat, infestus transitu difficilis: nâ præter angustias per quinque millia qua exiguum iumento onusto iter est, rupes vtrumque: ita abscissa sunt, ut despici vix sine vertigine

quadam simul oculorum animique possit terret
& sonitus & altitudo per mediam vallem fluen-
tibus. Hic locus tam suapte natura infestus,
per quatuor distantia loca praefidiis regis fuit infes-
tus: vnum in primo aditu ad Connum erat: altera
Condylon castello inexpugnabili: tertium circa La-
pathunta, quem Characa appellant: quartum, viz
ipsi, qua & media & angustissima vallis est, imposi-
tum: quam vel decem armatis tueri facile est. Ince-
cluso per Tempe simul aditu commeatibus, simul
reditu, ipsi montes per quos descenderant, repe-
di erant: quod vt furto sefellerant, ita propalam, te-
nentibus superiora cacumina hostibus, non pote-
rant: & experta difficultas spem omnem incidit.
Supererat nihil aliud in temere commisso, quam
in Macedonia ad Diuum per medios euadere ho-
stes: quod nisi dii mentem regi ademissent, ipsius
ingentis difficultatis erat. Nam cum Olympi radices
montis paulo plus quam mille passuum ad mare
relinquant spacium, cuius dimidium loci occupat
ostium late restagnans Baphyri amnis: partem plu-
niciei aut Iouis templum aut oppidum tenet: reli-
quum per exiguum fossa modica valloq; claudi po-
terat. & fautorum ad manum syluestrisque mare
tantum erat, vt vel murus obici, turresque excitari
poterint. Quorum nihil cu discessisset cecata mens
subito terrore, nudatis omnibus praefidiis, patefa-
ctisque bello, ad Pydnam refugit. Cos plurimum
& praefidii & spei cernens in stulticia & segnitie ho-
stis, remisso nuncio ad Sp. Lucretiu Larissam, vt ca-
stella relicta ab hoste circa Tempe occuparet: pra-
misso Popilio ad explorandos transitus circa Diuum:
postquam patere omnia in omnes partes animad-
uertit, secundis castris peruenit ad Diuum, in eamque
sub

sub ipso templo, ne quid sacro in loco violaretur,
iussit. Ipse urbem ingressus, sicut non magnam, ita
et ornata publicis locis & multitudine statuarum,
munimentaque egregie, vix satis credere in tantis re-
bus sine causa relictis non alicquem subesse dolum.
vnum diem ad exploranda circa omnia moratus
castra mouet, satisque credens paratam frumenti
copiam fore. Eo die ad amnem nomine Mityn pro-
cessit. Postero die progressus Agaſiam urbem, tra-
dentibus sese ipsis recepit: & vt reliquorum Mace-
donum animos sibi conciliaret, oblidibus conten-
tus sine praefidio relinquere se eis urbem, immunes-
que ac suis legibus victuros est pollicitus. Progres-
sus inde diei iter, ad Ascordum flumen posuit ca-
stra: & quantum procederet longius a Thessalia, eo
maiores rerum omnium inopiam sentiens, regres-
sus ad Diuum est: dubitatione omnibus exempta,
quid intercluso ab Thessalia patiendum fuisset, cui
procul inde abscedere tutum non esset. Persus con-
tractis in vnum omnibus copiis ducibusque, incre-
pare praefectos praefidorum, ante omnes Asclepio-
dorum atque Hippiam: ab his dicere claustra Mace-
doniz tradita Romanis esse: cuius culpa reus ne-
mo iustius, quam ipse fuisset. Consuli postquam ex
alto conspecta classis spem fecit cum comate na-
ues venire (ingens enim caritas annonae ac prope
inopia erat) ab inuectis, iam portum audit, onera-
tas naues Magnesia relictas esse. Incerto inde quid-
nam agendum foret (adeo sine vlla ope hostis quae
aggranaret, cum ipsa difficultate rerum pugnandum
erat) peropportune literae a Spurio Lucretio allatae
sunt: castella se, quae super Tempe essent, & circa
Philam tenere omnia, frumentiq; in iis & aliarum
in vsum rerum copia inuenisse. His magno opere latius

Cof ab Dio ad Philan ducit simul vt præficiam
firmaret, simul vt militi firmetum, cuius tã da sibi
iectio erat, diuideret. Ea profectio famã haud qua
quam secundam habuit nam ab inuictu receffisse
eum ab hoste ferebant, quia manenti imperatori
prælio dimicandum foret: alii ignatum belli, qui
indies fortuna nouaret: vt qui offerentibus sese re
bus omiffisset e manib. ea quæ mox repeti non po
sent. Simul enim cessit possessione Dii, excitant
hostem, vt tunc tandem sentiret recuperanda esse
quæ prius culpa amiffa forent. Audita enim præ
fatione Cof. regressus Diom, quæ disiecta ac vallata
ab Romanis erant, reficit: pinnas moenium decussis
reponit, ab omni parte muros firmat: deinde
milliapassuum ab vrbe citra ripam Enipei amnis ce
stra ponit, amne ipsam transitu perdifficile pro ma
nimeto habiturus. Fluit ex valle Olympi montis
state exiguus, hybernus idem incitatus pluuiis: & se
pra rupes ingêtes gurgitib. facit: & intra prorupta
in mare euoluendo terram præaltas voragines, ca
uatoq; medio alueo ripas vtrinque præcipites. Hoc
flumine Perseus septu iter hostis credês, extra hec
reliquu tempus eius cõstatis in animo habebat. Inter
hæc consula Phila Popilium eum duob. millib. ar
matorum Heracleam mittit. Absit a Phila V. M.
ferme passuum, media regione inter Diom Temp
que, in rupe amni imminente positum. Popilium
priusquã armatos muris admoerit, misit qui ma
gistratibus principibusque suaderent, fidem cle
mentiamq; Romanorum, quam vim experiri mol
lent. Nihil ea consilia mouerunt, quia ignes ad En
peu ex regijs castris apparebant. Tum terra marigi
(& classis appulsa ab littore stabat) simul armis, fr
mul operib. machinisq; oppugnari cepti. Inueniunt
etiam

etiam quidã Romani, ludicro Cireffi ad vsu belli
verso, partem humillimam muri ceperunt. Mos ce
rarum, nondũ hac effusione inducta bestiis omni
um gentium circum complendi, varia spectaculo
rum conquirere genera nec semel quadrigis, semel
desultore misso, vix vnus horæ tẽpus vtrunq; cur
ticulum complebat. Inter cetera sexageni ferme
iuuenes, interdum plures, ab apparitoribus ludi ar
mati inducebantur. Horum inductio in parte simu
lachrum decurrentis exercitus erat, ex parte elegã
tioris exercitii quam militaris artis, propiorq; gla
diatorum armorum vsu. Cum alios decursus edi
dissent motus, quadrato agmine facto, scutis super
capita densatis, stantibus primis, secundis summis
sioribus, tertiis magis & quartis, postremis etiam
geni nix, fastigia tam sicut tecta adificio sunt,
testudinem faciebant. Hinc L. ferme pedum
spacio distantes, duo armati procurrebant, commi
natiq; inter se ab ima in summam testudinem per
densata scuta cum euasissent, nunc velut propugnã
tes per oras extremæ testudinis, nunc in media in
ter se concurrentes, haud secus quam stabili solo
perfulstabant. Huic testudini simillima parti muri
admota, cum armati superstantes subsissent, propu
gnatoribus muri fastigio altitudinis æquabantur,
depulsisq; iis, in urbem duorum signorum milites tran
sederunt. Id tantũ dissimile fuit, quod & in fronte
extrema, & ex laterib. soli nõ habebant super capi
ta clata scuta, ne nudaret corpora, sed præ tecta pu
gnantiũ more: ita nec ipsos tela ex muro misa sub
eicteis lessetũt, & testudini iniecta imbris in modum
lubrico fastigio innoxia ad imũ labebantur. Et Cof.
capta iam Heraclea castra eo promouit, tanquam
Diu, atq; inde summo rege, in Picriã etiã prægressu

rus. Sed hyberna iam preparans, vias commeatibus subuehendis ex Thessalia muniri iubet, & eligi haurireis opportuna loca, testaque edificari, vbi diuersari portantes commearus possent. Perseus tandem pauore eo quo attonitus fuerat, recepto animo, malle imperiis suis non obtemperatum esse, cum trepidans, gazam in mare deici Pellæ, Thessalonice naualia iusserat incendi. Andronicus Thessalonicam missus traxerat tempus ipsum quod accidit, poenitentia relinquens locum. Incantior Nicæ Pellæ proiciendo pecuniæ partem, quod fuerat perditus: sed in rem emendabilem visus lapsus esse, quod per vrinatores omne ferme extractum est: tantum pudor regi pavoris eius fuit, vt vrinatores clam interfici iusserit: deinde Andronicum quoque & Nicæ clam, ne quis tam dementis imperii conscius existeret. Inter hæc C. Martius cum classe ab Heraclea Thessalonice profectus, & agrum pluribus locis expositis per littora armatis late vastauit: & percurrentes ac vrbe secundis aliquot præliis trepidans intra mœnia compulit. iamque ipsi vrbi terribilis erat, cum dispositis omnis generis tormentis, non vagi modo circa muros temere appropinquantes, sed etiam qui in nauibus erant, saxis tormento eorum cantibus percutiebantur. Reuocatis igitur in naves militibus, omniaque Thessalonice oppugnatio. Aniam inde petant. XV. millia passuum, ea vastabit, aduersus Pydnam posita, fertili agro. Perueniens stans sinibus eius, legentes oram Anrigoneam perueniunt. Ibi egressi in terram primo & vastarunt, & gros passim, & aliquantum prædæ contulerunt, ad naues. dein palatos eos adorti Macedones mixti perditos equitesque fugientes effuse ad mare persequenti, D. ferme occiderunt, & non minus ceperunt

hec aliud quã vltima necessitas, cum recepere se tuto ad naues prohiberentur, animos militum Romanorum simul desperatione alia salutis, simul indignitate irritauit. sed integrata in litore pugna est: adiutare, & qui in nauibus erant. Ibi Macedonum ducenti ferme cæsi, par numerus captus. Ab Antigonæ classis profecta ad agrum Pallenensem, excensionem ad populandum, fecit. Finitus ager Cassandrensius erat, longe fertilissimus omnis ortus quam præteruerti fuerant. Ibi Eumenes rex XX. testis nauibus ab Elea profectus obuius fuit, & quinque missæ a Prusia rege testæ naues. Hæc virum accessione animus creuit. vt Cassandream oppugnaret. Condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quæ Pallenensem agrum ceteræ Macedoniae iungunt, hinc Toronaico, hinc Macedonico septem mari. Et in eis namque in altum lingua, in qua sita est: nec minus quam in altum magnitudine Athomons excurrit, obuersa in regionem Magnesiæ duobus imparibus promontoriis, quorum maiori Posidæum est nomen, minori Canastreum. Diuisis partibus, oppugnare adorti Romanus ad Clitas quas vocant, munimenta cernis etiam obiectis vt viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaicum mare perducit. Ab altera parte Euripus est, inde Eumenes oppugnabat. Romanis in fossa complenda, quã nuper obiecerat Perseus, plurimum erat laboris. Ibi querenti per quia nusquam cumuli apparebant quo regesta e fossa terra foret, monstrati sunt fornices non ad eandem crassitudinem qua veterem murum, sed simplici laterum ordine structos esse. Consiliū igitur cepit, transfosso pariete iter in vrbum patefacere. Fallere autem ita se posse, si muros a parte alia scalis adortus, tumultu iniecto in custodi-

am eius loci propugnatores vrbs auertisset. Erant
in praesidio Castandreae praeter non contemnendam
iuuentutem oppidanorum DCCC. Agrianes &
duo milia Peneftarum Illyriorum a Pleurato in
missi, bellicosum utrunque genus. His tueribus
muros, cum subire Romani summa vi niterentur,
moineto temporis parietes fornicum perfossi vrbs
patefecerunt. quod si qui irrupere armati fuissent,
extemplo cepissent. Hoc ubi perfectum esse opus
militibus nunciatum est, clamorem alacres gaudio
repente tollunt, aliis parte alia in vrbs irrumpunt.
Hosteis primum admiratio cepit, quidnam sibi re-
petinus clamor vellet. Postquam patere vrbs ac-
cepere praefecti praesidii, Pytho & Philippus Proco-
qui occupasset aggredi opus factum esse rati, cum
valida manu Agrianum Illyriorumque erumpunt.
Romanosque qui alii aliunde coibant conuocant.
turq; ut signa in vrbs inferrent, in compositos
atq; inordinatos fugant, persequunturque ad sol-
fam: in qua compulsos ruina cumulant. D. C. ferunt
ibi interfecti, omnesque prope qui inter mura-
fossamq; deprehensi erant, vulneratur. Ita suo ipse
conatu perculsus praetor, segnior ad alia factus co-
silia erat: & ne Eumeni quidem, simul a mari, simul
a terra aggredienti, quicquam satis procedebat. Ma-
cauit igitur utriusque custodis firmatis, ne quod praes-
sidium ex Macedonia introummiti posset, quoniam
vis aperta non processisset, operibus moenia oppug-
nare. Haec parantibus his, decem regii lem-
bi ab Thessalonica cum delectis Gallorum auxilia-
ribus missi, cum in salo stantes hostium naues con-
spexissent, ipsi obscura nocte simpliciter ordine quam
poterant proxime litus tenentes, intrarunt vr-
bs. Huius noui praesidii fama abhistere oppugnato-

ne simul Romanos regemque coegit. circumue-
ni praemontorium ad Toronem classem appule-
rant. Eam quoque oppugnare adorti, vbi valida
defendi manu animaduertent, irrito incepto De-
metriadem petunt. Ibi cum appropinquantes re-
pleta moenia armatis vidissent, praeteruecti ad sol-
ton classem appulerunt. inde agro vastato, Deme-
triadem quoque aggressuri. Inter haec & C. os. ne-
segnis sederet tantum, in agro hostico, M. Popili-
um cum V. millibus militum ad Meliboeam vrbs
oppugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossa-
montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportu-
ne imminens super Demetriadem. Primus ad-
uentus hostium perculit incolas loci: collectis de-
inde ex nec opinato pauore animis, discurrunt ar-
mati ad portas ac moenia qua suspecti aditus erant.
peremptumque extemplo inciderunt, capi primo im-
petu posse. Obsidio igitur parabatur, & opera op-
pugnationum fieri coepta. Perseus cum audisset si-
mul Meliboeam consulis exercitu oppugnari, si-
mul classem Iolci stare, ut inde Demetriadem ag-
gredere tur. Euphranorem quendam ex ducibus
cum delectis duobus millibus Meliboeam mittit.
eidem imperatum, ut si a Meliboea summouisset
Romanos, Demetriadem prius occulto itinere in-
traret, quam ab Iolco ad vrbs castra mouerent
Romani, & ab oppugnatoribus Meliboeae cum in su-
perioribus locis repente apparuisset, cum trepidati-
one multa relicta opera sunt, ignisque iniectus. Ita
a Meliboea abcessum est. Euphranor soluta vnus
vrbs obsidione, Demetriadem extemplo ducit. Nec
tum moenia modo, sed agros etiam considerunt se a
populationibus tueri posse: & eruptione in vagos
populatores non sine vulneribus hostium facte sunt.

Circumuesti tamen mœnia sunt Pr. & rex, firmo
vrbs contemplantes, si qua parte tentare aut opte-
re aut vi possent. Fama fuit per Cydam Cretensem
& Antimachum qui Demetriadi præerat, tractata
inter Eumenem & Persea conditiones amicitia:
Demetriadi certe abscessum est. Eumenes ad cel-
navigat: gratulatus quod prospere Macedoniam in-
traisset, Pergamum in regnum abiit. Martius Figulus
Pr. parte classis in hyberna Sciathum missa, cum
reliquis naubus Oreum hæotia: petiit: eam vrbe
aptissimam ratus, vnde exercitibus qui in Macedo-
nia, quiq; in Thessalia erant, mitti commeatus pos-
sent. De Eumene rege longe diuersa tradunt. Si Ve-
lerio Antiati credas, nec classe adiutum ab eo pro-
torem esse, cum sæpe eum literis accessisset, tra-
nec eum gratia ab consule profectum in Asiam
dignatum quod vt iisdem castris tenderet, perma-
sum non fuerit. ne vt equites quidem Gallos, quos
secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo po-
tuisse. Attalum fratrem eius, & mansisse apud
sulem: & synceram eius fidem æquali tenore, ege-
giant; operam in eo bello fuisse. Dum bellum in
Macedonia geritur, legati trāalpini ab regulo Gal-
lorum (Balanos ipsius traditur nomen, gēris ex quo
fuerit, non traditur) Romam venerunt pollicentes
ad Macedonicum bellum auxilia. Gratia ab senatu
acta, muneraque missa, torquis aureus duo pondus
& pateræ auræ quatuor pondo, equus phaleratus
coronam auream ex X X. millibus Philippeorum
factam, in curiam intulerunt: petentibusq; iis, vrba
donum in cella I. O. M. ponere, & sacrificare in Ce-
pitolio liceret, pmissum: benigneq; amicitia: reue-
nare volētibus legatis respōsum: & binū militū
singulis

singulis missum munus. Tum ab rege Prusia, & pau-
lo post ab Rhodiis de eadem re longe aliter dis-
tantes legati auditi sunt. vtraque legatio de pace
reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusiaz preces
magis quam postulatio fuere, profitentis & ad id
tempus se cum Romanis stetitisse, & quo ad bel-
lum foret, staturum. Cæterum cum ad se a Perseo
legati venissent definiendo cum Romanis bello, &
his pollicitum deprecatorum apud senatum futurū,
petere, si possent inducere in animum, vt finiant i-
ram, se quoque in gratia reconciliatæ pacis posse-
ri. Hæc regii legati. Rhodii superbe commemorata
erga populum Romanum beneficiis, & pene vi-
toriaz vtique de Antiocho rege maiore parte a se
indicata, adiecerunt cum pax inter Macedonas
& Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege Perseo
cepit eam se inuitos, nullo eius in se merito, quo-
niam ita Romanis visum sit, in societatem belli tra-
here interrupisse. Tertium se annum multa eius in-
commoda belli sentire, mari intercluso inopia in-
salam premi, amissis maritimis vectigalibus atque
commeatibus. Cum id vltra pati non possent, lega-
tos alios ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei
denunciarent, Rhodiis placere pacem cum compo-
nere cum Romanis: se Romam eadem nuntiatum
missos: per quos stetitisset, quo minus belli finis fie-
ret: aduersus eos quid sibi faciundum esset, Rho-
dios consideraturos esse. Ne nunc quidem hæc sine
indignatione legi audiri posse certum habeo: in-
de existimari potest, qui habitus animorum audi-
entibus ea patribus fuerit. Claudius nihil respon-
sum auctor est: tantum S. C. recitatum, quo Caras &
Lycios liberos esse iuberet P. R. literasq; exemplo
ad vtramque gentem scirent indicatum mitti. Qua
Kkk

audita re principē legationis, cuius magniloquentiam vix curia paulo ante ceperat, corruisse. Alii sponsum esse tradunt: P. R. & principio huius bellum haud vanis auctoribus compertum habuisse, Rhodios cum Perseo rege adueisus rempubl. suam multa consilia inisse: & si id ante dubium fuisset, negotiorum paulo ante verba ad certum redegisset. plerumq; ipsam se fraudem, etiam si initio cauta fuerit, detegere. Rhodios nuntio in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere: deorum nutu an sumptuosos positurosque Romanos esse iam in deos foederum testeis, sed Rhodios habituros. tandem iis pareatur, exercitusque de Macedonia deportentur? Visuros esse quid sibi faciendum, quid Rhodii visuri sint, ipsos scire: populum Romanum deuicto Perseo, quod propediem fore visurum, vt pro meritis cuiusq; in eo bello uitatis gratiam dignā referat. Munus tamen legationis in singulos binum millium æris missum est: quod non acceperunt. Literæ deinde recitatae. Q. Marci consulis sunt, quemadmodū saltu superato in Macedonia transisset, & ibi & ex aliis locis communitatis a profectos in hycem habere, & ab Epitimo XX. millia modium tritici, X. hordei sumptibus pro eo frumento pecunia Romæ legatis eorum retaretur. Vestimenta militibus ab Roma mittenda esse: equis C. C. ferme opus esse, maxime Numidicis nec sibi in his locis vllam copiam esse. S. C. vt omnia ex literis consulis fierent, factum est. C. Sulpicius prætor V. I. M. togarum, XXX. tunicarum, equos, deportanda in Macedonia, præbendaque arbitratu consulis locauit: & legatis Epirotarum pecuniam pro frumento soluit. & Onchimum Pythionis filium nobilem Macedonem in senatum intro-

duxit. Is pacis semper auctor regi fuerat, monueratque, sicut pater eius Philippus institutum vique ad hunc diem vitam seruabat, quorū die bis in die foederis isti cum Romanis perlegēdi, vt eum morem, non semper, crebro tamen vsurparet. Postquam deterrere eum a bello nequirit, primo subtrahere sese per alias atque alias causas, ne interesset iis que non probabat. coepit: postremo cum suspectum se esse cerneret, & proditionis interdum crimine insimulari, ad Romanos trās fugit: magnoq; vsui Cof. fuit. Ea introductus in curiam cum memorasset, senatus in formulam sociorum eum referri iussit: locum lautia præberi: agri Tarentini, qui publicus populi Romani esset, ducenta iugera dari, & ædes Tarenti emi: vt ea curaret, C. Decimio prætori mandatum. Censores censum Idibus Decembris seu iugis quam ante habuerunt: multis equi ademti, inter quos P. Rutilio, qui trib. pl. eos violenter accusarat, tribu quoque is motus, & operarius factus ad opera publica facienda. Cum eis dimidium ex veteribus eius anni attributum ex senatus consulto a quaestoribus esset, T. Sēpronius ex ea pecunia, quæ ipsi attributa erat, ædes P. Africani pone veteres ad vorturani signum, laneasque & tabernas coniunctas in publicum emit: basilicamque faciendam curauit, quæ postea Sēproniana appellata est. iam in exitu annus erat, & propter Macedonici maxime belli curam in sermonibus homines habebāt, quos in annum Cof. ad finiendum tandem id bellū crearent. Itaque S. C. factum est, vt Cn. Seruilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret. S. C. Sulpicius Pr. ad Cof. post paucos dies recitauit, quibus ante diem in urbem venturum. & Cof. maturaturus: & comitia eo die qui dictus erat, sunt perfecta.

P. C.
189.

Consules creati L. Aemilius Paulus iterum, septimo decimo anno postquam primo Consul fuerat, & C. Aemilius Crassus Praetores postero die facti, Cn. Papirius Pamphilus, L. Anicius Gallus, Cn. Octavius, P. Papirius Teius Balbus, M. Ebutius Helua, C. Papirius Carbo. Omnia ut maturius agerentur, belli Macedonici placuit provincias, ut utriusque Macedoniae consuli, cuius praetori classis euenisset, sciretur: ut iam inde cogitarent pararentque, quae bello usui forent: scirent tamen, si qua re consulto opus esset, ut in Italia, ut in Hispania, ut in Macedoniae praetoribus, praeter duas iurisdictiones in vrbibus, Sicilia, & Sardinia nominatae sunt. Consulibus L. Aemilio Macedonia, L. Anicio Italia euenit Praetores Cn. Baebius urbanam, Cn. Octavius classem, P. Fontei Hispaniam, M. Ebutius Siciliam, C. Papirius Sardiniam esse sortitos. Extemplo apparuit omnibus non segniter id bellum L. Aemilium gesturum, praeterquam quod alio vir erat, etiam quod dies noctesque intentus, ea se laque ad id bellum pertinerent, animo agitabat. Iam omnium primum a senatu petit, ut legati Macedoniae mitterentur ad exercitum visendos eius, semperque, & comperta referenda, quid aut terrestribus aut navalibus copiis opus esset. Praeterea ut explorarent copias regias, quantum possent, quaque provincia nostra, qua hostium foret: utrum in Italia saltus castra Romani haberent, an iam omnes angustiae exuperatae, & in aqua loca peruenissent: qui

fideles

fideles nobis socii, qui dubii, suspensaque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur: quanti praeparati commeatu, & vnde terrestri itinere, vnde navalibus supportarentur: quid ea aestate terra marique gesturum esset: ex his bene cognitis certa in praetoribus consilia capi posse ratus. Senatus Cn. Seruilio Consul negotium dedit, ut in Macedonia quosdam familiam videretur, legaret. Legati biduo post profecti, Cn. Domitius Anobarbus, A. Licinius Nerua, L. Baebius. Bis in exitu anni eius lapidatum esse nuntiatum est in Romano agro: simul in Veientibus nuntiabile sacrum factum est. Sacerdotes eo anno morui sunt, P. Quintilius Varus flamen Martialis, & M. Claudius Marcellus Xuir: in cuius locum Cn. Octavius successit. Et iam magnificentia crescente horarum est, ludis Circensibus P. Cornelii Scipionis Naficae, & P. Lentuli aditium curulum LXXIIII. Africanas, & XL vrsos & elephantos iussisse L. Aemilio Paulo, C. Licinio Consul. Idibus Martii principio sequentis anni, cum in expectatione patres fuissent, maxime quidnam consul de Macedonia, cuius ea provincia esset, referret, nihil se habere. Paulus quod referret, cum nondum legati redissent, dixit. Ceterum Brundisii legati iam esse, bis ex cursu Dyrrachium eiectiones. Cognitis mox, quae nosci prius in rem esset, relaturum: id fore intra perpaucos dies. Et ne quid profectioem suam teneret, pridie Idus Apulias Latinis esse constitutam diem. Sacrificio rite perfecto, se & Cn. Octavium, simul senatus curata se absente, ut si qua parari mitti ad id bellum opus sit, parentur mittanturque. Interea legationes exterarum nationum audiri posse. Sacrificio rite perfecto, primi Alexandrini legati ab Ptolemaeo &

Kkk 3

Cleopatra regibus vocati sunt. Sordidati, barba & capillo promisso, cum ramis oleæ ingressi curiam, procubuerunt: & oratio quam habitus fuit miserabilior. Antiochus Syriæ rex, qui obses Romæ fuerat per honestam speciem maioris Ptolemæi reducendi in regnum, bellum cum minore fratre eius, quatum Alexandriam tenebat, gerens: & ad Pelusium navali prælio victor fuerat, & tumultuario opere, ponte per Nilum facto transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Alexandriam tenebat, nec proci abesse, quin potiretur regno opulentissimo, videbatur. Ea legati querentes orabant senatum, ut in regno regibusq; amicis imperio ferrent. Ea mente P. R. in Antiochum, eam apud omnes reges gentesq; auctoritatem esse, ut si legatos misissent, & denunciatet non placere senatui sociis regibus fieri: ex templo abscessurus a mœnibus Alexandriam abdukturusque exercitum in Syriam esset. Quod cum cunctentur facere, breui extorres regno Ptolemæi & Cleopatram Romam vêturos cum pudore quædam P. R. quod nullam opem in vltimo discrimine fortunarum tulissent. Moti partes precibus Alexandrinorum, ex templo C. Popilium Lænatem, & C. Decimum, & C. Hostilium, legatos ad finiendum inter reges bellum miserunt. Prius Antiochum, deo Ptolemæum adire iussi, & nunciare, ni abisset, ut prolo, per vtrum stetit, cum non pro amico nec pro socio habituros esse. His intra triduum simul cum legatis Alexandrinis profectis, legati ex Macedonia quinquatribus vltimis adeo expectati venerunt. Vt nisi vesper esset, ex templo senatum vocaturi consules fuerint. Postero die senatus fuit, legariq; additi sunt. Li nunciant, maiore periculo quam cum iumento exercitum per inuios saltus in Macedonia

nam inductum. Pieriam, quo processisset, regem tenere castra castris prope ita collata esse, ut flumine sinuato interiecto arceantur: neq; regem pugnantia potestatem facere, nec nostris vim ad cogendum esse: hunc etiam asperam rebus gerendis interuenisse: in otio militem alii, nec plus quam VI. ditum frumentum habere. Macedonum dici XXX. millia aratorum esse. Si Ap. Claudio circa Lynidum satis validus exercitus foret, potuisse ancipiti bello distingere regem: nunc & Appium, & quod cum eo prædidi sit, in summo periculo esse: nisi prope sanctus exercitus eo mittatur, aut illi inde deducantur. Ad classem se ex castris profectos, sociorum aualiu partem morbo audisse absumptam, partem, maxime qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse, & homines nauibus deesse: qui sint, neq; stipendium accepisse, neq; vestimenta habere. Eumenem classemq; eius, tanquam vento allatas naues, sine causa & venisse, & abisse: nec animum eius regis constare satis visum. Sicut omnia de Eumene dubia, Attali egregie constantem fidem nunciabant. Legatis auditis tunc de bello referre sese L. F. milius dixit. Senatus decreuit vt in octo legiones parem numerum tribunorum consules & populus crearent: creati autem neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset. Tum ex omnibus Tir. mil. vti L. F. milius in duas legiones in Macedoniam, quos eorum velit, eligat: & vt soleni Latinarum perfectio L. F. milius C. Octavius Pr. cui classis obtigisset, in prouinciam proficiscantur. Additus est his tertius L. Anicius Pr. cuius inter peregrinos iurisdicatio erat. Eum in prouinciam illyricum circa Lynidum Ap. Claudio succedere placuit. Delectus cura C. Licinio Cos. imposta. is V. I. millia ciuium Romanorum & equi-

tes CC. scribere iussus, & sociis nominis L. Licini septem millia peditum imperare, CCC. equites, & Cn. Seruilio Galliam obtinenti prouinciam litteras mittere, vt DC. equites conscriberet. hunc exercitum ad collegam primo quoque tempore mittere in Macedonia iussus, neq; in ea prouincia plura quam duas legiones esse. eas repleti, vt sena millia peditum, trecentos haberent equites. ceteros equites peditesq; in praediis disponi. qui eorum idonei ad militandum non essent, dimitti. X. praeterca millia peditum imperata sociis, & DCCC. equites. id praedii additum Anicio praeter duas legiones, quas portare in Macedonia iussus, quina millia peditum, & ducentos habentes, trecentos equites: & in classem V. millia naualium socium sunt scripta. Licinius consul duabus legionibus obtinere prouinciam iussus, eo addere sociorum X. millia peditum, & DC. equites. S. C. C. perfectis, L. Aemilius Co. & Curtia in concione processit, orationemq; talem habuit: Animaduertisse video, Quirites, maiorem mihi sortito Macedonia prouinciam gratulationem factam, quam cum aut consul essem consulata, aut aut quo die magistratum inissem: neq; id ob aliam causam, quam quia bello in Macedonia, quod dicitur trahitur, existimatis dignum maiestate P. R. existeret. per me imponi posse deos quoque huic fauisse forsiter spero, eosdemque in rebus gerendis asfuturos esse. Hec partim opinari, partim sperare possum. Illud affirmare pro certo habeo audeoque, me omni opere adiuurum esse, ne frustra vos hanc spem de me conceperitis. Quae ad bellum opus sunt, & senatus decreuit, & (quoniam) ex templo proficisci placet, neque ego in mora sum) C. Licinius collega, vir egregius, atque enixe parabit, ac si ipse id bellum gesturus

turnus esset. Vos, quae scripsero senatus aut vobis, credite: rumores credulitate vestra ne alatis, quorum aut or nemo extabit. Nam nunc quidem quod vulgo fieri hoc praecipue bello animaduerti, nemo tam huius contemptor est, cuius non debilitari animus possit. In omnibus circulis, atque etiam (si diis placet) in conuiuiis sunt, qui exercitum in Macedonia uocant: ubi castra locanda sint sciant, quae loca praediis occupanda, quando aut quo saltu intranda Macedonia, ubi horrea ponenda, qua terra mari subuehantur commearus, quando cum hoste manus conferenda, quando quiescendum sit. Ne quid melius faciendum sit, modo statunt, sed quidquid aliter quam ipsi censuere, factum est, consulem veluti dicta die accusant. Hec magna impedimenta res gerentibus sunt. Neque enim omnes tam firmi & constantis animi contra aduersum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit: qui suum imperium minui per vanitatem populi maluit, quam secunda fama male rem gerere. Non sum is, qui non existimem, admonendos duces esse, imo eum qui de sua vnus sententia omnia gerat, superbum iudico magis quam sapientem. Quid ergo est? Primum a prudentibus & proprie rei militaris peritis, & vsu doctis moneantur imperatores sunt, deinde ab his qui intersunt gerendis rebus, qui loca, qui hostem, qui temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut nauis participes sunt periculi. Itaque si quis est, qui quod e R. pub. sit suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum, confidat, ne denegat operam reip. & in Macedonia mecum veniat: naue, equo, tabernaculo, viatico etiam a me iuuabitur. Si quem id facere piget, & otium urbanum militiae laboribus praoptat, e terra ne gubernauerit. Sermonum satis

„ ipsa præbet vrbs. loquacitatem suam contineat. non
„ castrensibus consiliis contentos futuros esse sciat.
„ Ab hac concione, Latinis quæ pridie Calend. April.
„ fuerunt, in monte sacrificio rite perpetrato, protinus inde & Cos. & Pr. Cn. Octavius in Macedoniam profecti sunt. Traditum est memoriz, maiore quam solita frequentia prosequentium cõsulem celebratum, ac prope certa spe ominatos esse homines, finem esse Macedonico bello, maturumq; reditum. eum egregio triumpho cõsulis fore. Dum hæc in Italia geruntur. Perseus quod iam inchoatum perficere, quia impensa pecuniæ faciendæ erat, nõ inducebat in animum, vt Gentium Illyriorum regem sibi adiungeret: hoc postquã intrasse saltum Romæ & adesse discrimen vltimum belli animaduertit non vltra differendũ ratus, cum per Hippium legatum CCC. argenti talenta pactus esset, ita vt oblidet vltro citroq; darentur, Pantaucum missit ex fidelissimis amicis ad ea perficienda. Medæone Labeatidis terræ Pantaucus regi Illyrio occurrit: ibi & iniuriam dum ab rege & oblidet accepit. Missus & a Gentio est legatus nomine Olympio, qui iusiurandum a Perseo oblidetq; exigeret. Cum eodem ad pecuniã accipiendam missi sunt, & auctore Pantauco, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio & Morsus destinatur. Quibus ita mandatum, vt iuriurando oblidetibusq; & pecunia accepta, tum deum Rhodum proficiscerentur. Duorum simul regum nomine incitari Rhodios ad bellum Romæ posse. Adiunctam ciuitatem, penes quam vnantium rei naualis gloria esset, nec terra, nec mari spem relicturam Rom. Venientibus Illyriis, Perseus ab Enipeo amni ex castris cum omni equitatu profectus, ad Diuum occurrit. Ibi ea quæ conuenerunt, circue-

circunfuso agmine equitum facta, quos adesse foderi sancitæ cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eam rem ratus animorum iis adiecturam, & oblidet in conspectu omnium dati acceptique. & Pellam ad thesauros regio missis, qui pecuniã acciperent, qui Rhodum irent cum Illyriis legatis, Thesalonica conscendere iussit. Ibi Metrodorus erat, qui nuper ab Rhodo venerat, auctoribusq; Dione & Poliarato principib. ciuitatis eius affumabat Rhodios paratos ad bellum esse. Is princeps iunctæ cum Illyriis legationis datus est. Eodem tempore ad Eumenem & ad Antiochum communia mandata, quæ subicere conditio rerum poterat. Natura inimica inter se esse liberam ciuitatem & regem. Singulos populũ Rom. aggredi, & quod indignus sit, regibus reges oppugnare. Attalo adiutore patrem suum oppressum: Eumene adiuuante & quadam ex parte etiam Philippo patre suo, Antiochum oppugnatum: in se nunc & Eumenem & Prusiam armatos esse. Si Macedoniæ regnum sublatum foret, proximam Asiam esse, quam iam ex parte sub specie liberandarum ciuitatum suam fecerint: deinde Syriam. Iam Prusiam Eumeni honore præferri, iam Antiochum victorem præmio belli ab Ægypto arceri. Hæc cogitantem, puidere iubebat, vt aut ad pacem secum faciendam compelleret Rom. aut perseuerantes in bello iniusto cõmunes duceret omnium regum hostes. Ad Antiochũ aperta mandata erant, ad Eumenem per speciem captiuorum redimendorum missus legatus erat: verum occultiora quædam agebantur, quæ in præsentia inuisum quidem & suspectum Rom. Eumenem falsis grauioribus. Prodiit enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges captantes fraude & auaritia certant. Cydas

erat Cretensis ex intimis Eumenis: hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem, semel eum Menecrate quodam, iterum cum Antiocho regis ducibus sub ipsis moenibus vrbis collocatus fuerat. Eropon quoque, qui tum missus est, dabatur ad eundem Eumencem iam ante legationibus functus erat, quæ colloquia occulta, & legationes infames quidem erant, sed quid actum esset, quidve inter reges convenisset, ignorabatur. Res autem ita se habuit. Eumenes neque favit victoriæ Persei, neque bello eum inuadere in animo habuit, non tam quia paternæ inter eos inimicitia erant, quam ipsorum odii inter se accensæ. Non ea regum æmulatio ut a quo animo Persea tantas adipisci opes tantamque gloriam, quanta Romanis victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. Cernebat & Persea iam inde ab initio belli omni modo spem pacis ceterasse, & indes magis quo propior admoueretur terror, nihil neque agere aliud, neque cogitare. Romanos quoque, quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, & ipsos duces & senatum non abhorreere a finiendotam incommo ad difficili bello. Hac vtriusque partis voluntate explorata, quod fieri etiam sua sponte cædō validioris, metu infirmioris credebat posse, in eo suam operam venditare cœcilanda gratia magis cupiit. Nam modo ne iuuaret bello Romanos terra marique, modo pacis patrandæ cum Romanis pacifcebatur mercedem, ne bello interesset, M. & D. talenta. in vtroque non fidem modo se, sed obsequium quoque dare paratum esse ostendebat. Perseus ad rem inchoandam promptissimus erat cogentemque, & de obsidibus accipiendis sine dilatione agebat, conueneratque ut accepti Cretam mitterentur. vbi

tur. vbi ad pecuniæ mentionem ventum erat, ibi hæstabat, & vtique alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam, & danti & magis accipienti mercedem esse. Malebat in spem Romanæ pacis non reculare impensam, sed eam pecuniam perfectare daturum: interea Samothracæ in templo depositurum. Ea insula cum ipsius ditiois esset, videte Eumenes nihil interesse an Pellæ pecunia esset: id agere vt partem aliquam præsentem ferret. Ita nequicquam inter se captari nihil præter infamiam mouere. Nec hæc tantum Perseo per avaritiam est dimissa res, cum pecuniam tutam & pacem habere per Eumencem, quæ vel parte regni redimenda esset, ac receptus protrahere inimicum mercede onustum, & hostes merito ei Rom. posset facere. Sed etiam Gentii regis parata societas, & tum Gallorum effusorum per Illyricum ingens agmen oblatum avaritia dimissum est. Veniebant decem millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium curulam equis, & in vicem prolapsorum equitum, vacuos capientium ad pugnam equos. Hi partem erant, eques denos præsentis aureos, pedes quinos, mille dux erant. Venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus obuiam cum dimidia copiarum parte, nuntiare per vicos vrbesque quæ vicē propinquæ sunt cepit, vt commeatus expedirent, frumētī, vini, pæporum vt copia esset. Ipse equos phalerasque & sagittarum principibus ferre, & parum auri, quod inter paucos diuideret, multitudinem credens trahi posse. Ad Alamanam vrbe[m] peruenit, & in ripa fluminis Axii posuit castra. circa Desudabam in Medica exercitus Gallorum confederat, mercedem partem operiens. Eo mittit Antigonum ex purpuratis vnum, qui iuberet multitudinem Gallorum ad

Bylazora (Pegonia is locus est) castra mouere, principes ad se venire frequentes. LXXV. millia ab Aëlio flumine & castris regis aberant. Hæc madata ad eos cum pertulisset Antigonus, adiecissetq; per viam, quanta omnium præparata cura regis copia multitudini foret, quibusque muneribus principes aduenientes vestis, argenti, equorumq; excepturus rex esset: de his quid se coram cognituros respondent. Illud quod præfens pepigissent, interrogant, ecquid aurum quod in singulos pedites equitelq; diuidendum esset, secum adduxisset. Cum ad id nihil responderetur, Clondicus regulus eorum, Abi, renuntia ergo, inquit, regi, nisi aurum obdisesq; accepissent, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos. Hæc relata regi cum essent, aduocato concilio, cum quid omnes suasuri essent appareret, ipse pecuniam quam regni melior custos, insitit de perfidia & feritate Gallorum differere. Multorum iam ante claudibus expertum, periculosum esse tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne grauiores eos seruos habeant, quam hostes Rom. Quinque millia equitum sat esse, quibus & vti ad bellum possent, & quorum multitudinem ipsi non timeant. Apparuit in omnibus mercedem multitudinis timere, nec quidquam aliud: sed cum suadere cõsulerent, ne mo auderet, remittitur Antigonus, qui nuntiat quinque millium equitum opera tantum vti regem, temnere multitudinem aliam. Quod vbi audiuit barbari, ceterorum quidem fremitus fuit indignum, se frustra excitos sedibus suis: Clondicus rursus interrogat, ecquid ipsis quinque millibus quod conuenisset numeraret. Cum aduersus id quoq; misceretur ambages cerneret, inuiolato fallaci nuncio (quod vix sperauerat ipse posse contingere) retro ad castrum,

strum, perpopulati Thraciam, qua vicina erat via, redierunt. Quæ manus quieto sedente rege ad Enipeum, aduectus Romanos Perrabiæ saltu in Thessaliam traducta, nõ agros tantum nudare populando potuit, ne quos inde Romani com meatu expectarent, sed ipsas excindere vrbes, tenente ad Enipeum Perseo Romanos ne vrbibus sociis opitulari possent. Ipsi quoq; Romanis de se cogitandum fuisset: quando neq; manere amissa Thessalia, vnde exercitus alebatur potuissent, neq; progredi, cum ex aduerso castra Macedonum, qui ea pependerant spe, haud mediocriter debilitauit. Eadem auaritia Gentium regem sibi alienauit. Nam cum CCC. talenta Pellæ missa a Gentio numerasset, signare eos pecunia passus est. Inde X. talenta ad Pantaucum missa, eaq; præsentia dari regi iussit: reliquam pecuniam signatam Illyriorum signo portantibus suis præcipit paruis itineribus vcherent: dein cum ad finem Macedoniæ ventum esset, subsisterent ibi, ac nuncios ab se operirentur. Gentius exigua parte pecuniam accepta, cum assidue a Pantauco ad lacessendos hostili tacto Romanos stimularetur, M. Perpennam & L. Petiliam legatos, qui tum sorte ad eum venerant, in custodia coniecit. Hoc audito Perseus, contraxisse eum necessitates ratus ad bellum utiq; cum Romanis, ad reuocandum qui pecuniam portabant, misit, velut nihil aliud agens, quam, vt quanta maxima posset, præda ex victo Romanis referuaretur. Et ab Eumene Eropon, ignotis que occulte acta erant, redit. De captiuis actum esse & ipsi euulgauerant: & Eumenes Consulë vitanda suspitionis causa certorem fecit. Perseus post reditum ab Eumene, Eroponis spe deiectus, Antenorë & Callippum præfectos classis cum XL. lembis (adiecit ad hunc

numerum quinque praefices erant) Tenedum mittit
vt inde sparsim per Cycladas in sulas naues, Macedo-
niam cum frumento perentes, tutarentur. Callias
drex deducta naues in portus primum qui sub
Atho monte sunt, inde Tenedum placido mari con-
traieissent, stantes in portu Rhodias apertas naues
Eudamumque praefectum earum, inuiolatas, atque
etiam benigne appellatos dimiserunt. Cognito de
inde in latere altero quinquaginta onerarias suam
stantibus in ostio portus Eumenis rostratis, quibus
Damius praerat, inclusas esse: circumuectus prop-
re, ac sum motis terrore hostium nauibus, onerarias
datis qui prosequerentur X. lembis, in Macedoniam
mittit, ita vt in tutum profecti redirent Tenedum
Nono post die ad classem iam ad Sigium stantem
redierunt. Inde Subota (insula est interiecta Elea
Atho) traiciunt. Forte postero die quam Subota
classis tenuit, quinque & XXX. naues, quas Hippo-
gogos vocant, ab Elea profecta cum equiribus, Gal-
equisque, Phanas promotorium Chiorum petebat
vnde transmittere in Macedoniam possent, Attalum
ab Eumene mittebantur. Has naues per altum fretum
cum ex specula signum datum Anteriori esset, pro-
fectus a Subotis, inter Erythrarum promontoria
Chiumque, qua arctissimum fretum est, iis occurrat
Nihil minus credere praefecti Eumenis, quam Ma-
cedonum classem in illo vagari mari: nunc Romanos
nos esse, nunc Attalum aut remissos aliquos ab At-
talo ex castris Rom. Pergamum petere. Sed cum
iam appropinquantium forma lemborum hanc
dubia esset, & concitatio remorum, directaque
se prorae, hostes appropinquare apparuissent, tum
iniecta terpiditas est, cum resistendi spes nulla esse
inhabilique nauium genere, & Gallis vix quietem
ferentibus

ferentibus in mari. Pars eorum qui propiores conti-
nenti littori erant, in Erythream enarunt: pars velis
datis ad Chium naues eiecere, relictiq; equis effusa
fuga urbem petebant. Sed propius urbem lembi ac-
cessiq; commodiore cum exposuissent armatos,
partim in via fugientes Gallos adepti Macedones
occiderunt, partim ante portam exclusos (clauserat
enim Chii portam) ignari qui fugerent aut seque-
rentur. DCCC. ferme Gallorum occisi, CC. viui
capti, equi pars in mari fractis nauibus absumpti,
partim neruos succiderunt in littore Macedones.
XX. eximia equos forma cum captiuis, eosdem X.
lembos, quos ante miserat, Antenor deuohere
Thessalonicam iussit, & primo quoq; tempore ad
classem reuertit: Phanis se eos expectaturum. Tri-
bus ferme classis ad urbem stetit. Phanas inde pro-
gressi sunt, & spe celerius reuersis X. lembis euecti,
in Aegeo mari Delum traiecerunt. Dum haec geruntur,
legati Rom. C. Popilius & C. Decimius, & C. Hostilius
a Chalcide profecti tribus quinqueremibus De-
lura cum venissent, lembos ibi Macedonum XL. &
Y. regis Eumenis quinquetemes inuenerunt. San-
ctas templi insulaq; inuiolatas praestabat omnes.
Itaque permixti Romanique & Macedones, & Eu-
menis nauales focii, in templo, inducias religionis
soci praebente, versabantur. Antenor Persei praefe-
ctus, cum aliquas alto praeferris onerarias naues ex
speculis significatum foret, parte lemborum ipse
insequens, parte per Cycladas disposita, praeterquam
haec que Macedoniam peterent, omnes aut supprime-
bat, aut spoliabat naues: quibus poterat Popilius aut
Eumenis naues, succurrebat: sed vediti nocte binis
aut ternis plerunq; lembis Macedones fallebat. Per
id sero tempus legati Macedones Illyricque simul

Rhodom venerunt: quibus auctoritatem addidit, memborum modo aduentus passim per Cycladas ad Regem vagantium mare, sed etiam coniunctio ipsorum regum Persei Gentiumque, & fama cum magno numero peditum equitumque; venientium Gallorum. Et iam Persei partium erant, non benigne modo respondunt. regibus est, sed palam pronuntiatum, bello finem auctoritate sua imposituros esse. itaque ipsi quoque reges quos adhiberent animos ad pacem accipere. Iam veris principum erat, nonique duces in provinciam venerant: Cos. A. Milius in Macedonia, Octavianus Oreum ad classem, Anicius in Illyricum, cui bellandum adversus Gentium. Patre Pleurata rege Illyriorum, & matre Eurydica genitus, fratrem duos Platorem utroque parente, Carantantium matrem eadem natum habuit. Hoc propter ignobilitatem patris ternam minus suspecto, Platorem occidit, & ducem amicis eius, Ettritum & Epicadam, impigros viros quo tutius regnaret. Fama fuit Honuni Dardaneorum principis filiam Etutam pacto fratri eum invidiosam tanquam his nuptiis adiungenti sibi Dardanorum gentem. & similis id vero fecit ducta ea virgo. Partem interfecto grauis deinde dempto fratris metu popularibus esse cepit. & violentiam insitam ingentem temperantia vini accendebat. Ceterum, sicut antea dictum est, ad Romanum incitatus bellum, Lissa omnes copias contraxit, XV. M. armatorum fuerunt. Inde fratre in Cauiorum gentem vi aut terrore subigendam cum mille peditibus. & quinquaginta equis tribus misit, ipse ad Bassaniam urbem quinque milibus ab Lissa ducit. Socii erant Romanorum: itaque permissos nuncios prius tentati, obsidionem patique dederunt sese maluerunt. Carantantium in Cauis Dardani

num oppidum aduenientem benigne accepit: Carantantium altera urbs exclusit: & cum agros eorum effusa vastaret, aliquot palati milites agrarium concursu interfecti sunt. Iam & Ap. Claudius, adsumptis ad eum exercitum quem habebat, Bullianorum & Apollonianorum & Dyrhachinorum auxiliis, profectus ex hybernis circa Genusum omnem castra habebat. audito federe inter Persea & Gentium, & legatorum violatorum iniuria accensus, bellum haud dubie adversus eum gesturus. Anicius Pr. eo tempore Apolloniam auditis que in Illyrico gererentur, praemissisque ad Appium legatis, ut se ad Genusum operiretur, triduo & ipse in castra venit: & ad ea quae habebat auxilia, assumptis Partinorum iuuentutis duobus millibus peditum, & equitibus CC. peditibus Epicadam, equitibus Agalsum praerat. Parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solueret obsidione. tenuit impetum eius fama lemborum vastantium maritimam oram. LXXX. erant lembi auctore Pantauco missi a Gentio ad Dyrhachinorum & Apollonianum agros populandos. Tum classis ad

to eo tradiderunt se: deinceps & urbes regionis eius idem faciebant, adiuvante inclinationem animorum elementia in omnes & iustitia pratoris Romani. Ad Scodram inde ventum est: id quod belli caput fuerat, non eo solum quod Gentium eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est, & difficilis adiuncta. Duo cingunt eam flumina, Claufala latere urbis quod in orientem patet praefluens, Barbania ab regione occidentis ex Labeatide palude oriens. Hi duo flumines confluentes incidunt Oriundi flumini: quod ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis

mari Adriatico infertur. Mons Scodrus longe altissimus regionis eius, ab oriente Dardaniam subleuam habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricam. Quamquam munitum situ naturali oppidum cepit, genisq; id tota Illyriorum & rex ipse tuebatur. Prætor Romanus, quia prima successerant prorege, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus, & repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad moenia succedit. quod si clausis portis eos portarumq; turres dispositis armatis defendissent, vano cum incepto mœnibus pepulissent Romanos. Nunc porta egressi prælium loco æquo maiorem nimo commiserunt quam sustinerunt. Pulsi enim fuga conglobati, cum C. C. amplius in ipsis fuerant, porta cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores ex templo ad prætorem mitteret. Gellius Teuticum & Bellum principes gentis, per quos inducias peteret, ut deliberare de statu rerum possent. Triduo in hoc dato, cum castra Romana quædam ferme passus ab vrbe abessent, nauem ascendit, & flumine Barbana nauigat in lacum ad statum, velut secretum locum petens ad consulatum sed, ut apparuit, falsa spe exciuit, Carauantium multis millibus armatorum actis ex ea regione quam missus erat, aduētare qui postquam euasum, tertio post die nauem eandem secundo Scodram demisit: præmissisq; nunciis ut sibi appellandi prætoris potestas fieret, copia facta in castris venit. Et principium orationis ab accusatione militum orsus suæ, postremo ad preces lachrymarum effusus, genibus prætoris accedens in potestate se dedit. Primo bonum animum habere iustitiam coenam etiam inuitatus, in urbem ad suos rediit. cum prætoris eo die honorifice est epulatus. de

in custodia C. Cassio Tr. militum traditus, vix gladiatorio accepto X. talentis ab rege rex, ut in castris fortunam recideret. Anicius Scodra recepta, nihil prius quam requisitos Petilium Perpennamq; legatos ad se duci iussit, quibus splendore suo restituto, Perpennam ex templo mittit ad comprehendendos amicos cognatosq; regis: qui Medeonem Labetium gentis urbem profectus, Etleuam uxorem cum filiis duobus Scerdileto Pleuratoq; & Carauantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius bello Illytico intra XXX. dies profecto, nuncium victorie Perpennam Romam misit: & post dies paucos Gentium regem ipsum cum parente, coniuge, ac liberis ac fratre aliisq; principibus Illyriorum. Hoc unum bellum prius perpetratum quam ceptum Romæ auditum est. Quibus diebus hæc agebantur, Perseus quoque in magno terrore erat, propter aduentum simul Anicium noui consulis, quem cum ingentibus minis aduentare audiebat, simul Octauii Pr. Nec minus terrore a classe Romana & periculo maritimæ oræ habebat. Thessalonice Eumenes & Athenagoras præerant cum paruo præsidio MM. cetratorum. Eo & Androclen præfectum mittit, iussum sub ipsis navalibus castra habere. Anem M. equites cum Androcleno misit ad tutandam maritimam oram, ut quocunque littore applicuissent naues hostium, audissent, ex templo ferrent agrestibus opem. V. M. Macedonum missa ad præsidium Pythoi & Petra, quibus præpositi erant Histiax & Theogenes & Midon. His profectis ripam munire Enipei fluminis aggressus est: quia sicco alveo transiri poterat. Huic ut omnis multitudo vacaret, foeminae ex propinquis urbibus coactæ cibaria in castra afferbant. miles iussus ex propinquis syluis

postremo sequi *sc* vtrarios ad mare, quod minus
CCC. passus aberat, iussit, & in littore alios alibi mo-
dicis interuallis fodere. montes ingentis altitudinis
spem faciebant, eo magis, quia nullos apertos eue-
gerent riuos, occultos continere latentes. quorum ve-
na in mare permanentes vna miscerentur. Vir-
deducta summa arena erat, cum scaturigines turbi-
da primo & tenues emicare, dein liquidam multa-
que fundere aquam velut deum dono ceperunt.
Aliquantum ea quoque res duci fama & auctoritatis
apud milites adiicit. iussis deinde militibus expedi-
re arma, ipse cum tribunis primisque ordinibus. ve-
dit ad contemplandos transitus: qua descensus fac-
lis armatis, qua in vltiorem ripam minime im-
quus ascensus esset. His satis exploratis, illa quoque
primum vt ordine ac sine tumultu omnia in agme-
ne ad nutum imperiumque ducis fierent, prouidit.
Vbi omnibus simul pronuntiaretur quod fieret, ne-
que omnes exaudirent, incerto imperio accepto al-
ios ab se adicientes, plus eo quod imperatum sit,
alios minus facere: clamores deinde dissonos omni-
omnibus locis, & prius hostes quam ipsos quid pe-
retur scire. Placere igitur, Tri. militum primo pilo
legionis secretum edere imperium: illum & deinde
singulos proximo cuique in ordine centurioni dicere
quid opus factum sit, siue a primis signis ad nouissi-
mum agmen, siue ab extremis ad primos perferen-
dum imperium sit. Vigiles etiam nouo more scu-
tum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam
vigilem ire vt armis vtratur, sed ad vigilandum, vt cu-
senferit hostium aduentum, recipiat se, excitetque
ad arma alios. Scuto praese erecto stare galeatos de-
inde vbi fessi sunt, innixos pilo, capite super margi-
nem scu-

nem scuti posito sopitos stare: vt fulgentibus armis
procul conspici ab hoste possit, ipse nihil prouideat.
Stationum quoque morem mutauit. armati omnes,
& frangatis equis equites die in totum perstabat. Id
cum astitiuis diebus vtrere assiduo sole fieret, tot ho-
rarum aestu & languore ipsos equosque fessos inte-
gri saepe adorti hostes vel pauci plures vexabant. I-
taque ex matutina statione ad meridiem decedi, & in
postmeridianam succedere alios iussit: ita nunquam
fatigatos recens hostis aggredi poterat. Hac cum
ita fieri placere concione aduocata pronuntiasset,
adiicit vrbanae concioni conuenientem orationem:
Vnum imperatorem in exercitu prouidere & con-
sulere quid agendum sit debere, nunc per se, nunc
cum iis quos aduocauerit in concilium: qui non sint
aduocati, eos nec palam nec secreto iactare consilia
sua. Militem haec tria curare debere, corpus, vt qua
validissimum & perniciosissimum habeat, arma apta,
animum paratum ad subita imperia: cetera scire
de se diis immortalibus & imperatori suo curare
esse. In quo exercitu milites, consul & imperator
rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare
esse. Sc. quod sit officium imperatoris, prouidendum,
vt bene gerendae rei occasionem eis praebeat. illos
nihil quod futurum sit querere: vbi datum signum
sit, tum militarem operam nauare. Ab his praecipis
concionem dimisit, vulgo etiam veteranis fatenti-
bus, se illo primum die tanquam tyrones quid age-
ndum esset in re militari, didicisse non sermonibus
tantum his, cum quanto assensu audissent verba con-
sulis, ostenderunt, sed rerum praesens effectus erat.
Neminem totis mox castris quietum videres: acueres
alii gladios, alii galeas buculasque, scuta alii loricasque
tergere, alii aptare corpori arma, experiri; sub his

saembronum agilitatem: quater alii pila, alii mittere gladiis, mucronemque intueri: vt facile quicquid cerneret, vbi primum conferendi manum cum hoste data occasio esset, aut victoria egressa, aut morte memorabilis inituros bellum. Perfens quoque, cum aduentu consulis simul & veris principio streperet, omnia mouerique apud hostes velut nouo bello cerneret, mota a Phila castra in aduersa ripa posita nunc ad contemplanda opera sua circumire duces haud dubie transitus speculantem.

norum esse. Quae res Romanis auxit animos: Macedonibus regibus eorum haud mediocrem attulit terrorem. Et primo suppressere in occulto famam eius rei est conatus, missis qui Pantaucum inde venturum appropinquare castris vetarent: sed iam & periri quidam visi ab suis erant inter obsides Illyrios detecti: & quo quaeque accuratius curantur, eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant. Sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt, cum iisdem de pace mādatis, quae Romae ingentem iram patrum excitauerent. Multo iniquioribus animis a ceteris consilio auditi sunt. Itaque cum alii praecipites sine responso agendas castris, pronunciauit post diem quintumdecimum se responsum daturum. Interim, vt appareret quantum pacificatum Rhodiorum auctoritas valuisset, consultare de ratione belli gerendi coepit. Placebat quibusdam & maxime maioribus natu, per Enipei ripam munitionemque vim facere: confertis & vim facientibus resistere Macedonas non posse: ex tot castellis aliquanto altioribus ac munitioribus, quae validis praesidiis infestiffent, priore anno diectos. Aliis placebat Octavianum cum classe Thesalonicam petere: & popula-

tionem

tionem maritimae orae distringere copias regias, vt altero ab tergo se ostendente bello, circumactus ad interiorem partem regni tuendam, nudare aliqua parte transitus Enipei cogeretur. Ipsi natura & operibus in exuperabilis ripa videbatur, & praeterquam quod tormenta vbiq; disposita essent missilibus etiam melius & certiore ictu hostes vt audierat. Alio spectabat mens tota ducis, dimissosq; concilio Perrebios mercatores Scoenum & Menophilum, notae & fidei iam sibi & prudentiae homines, accessit secreto percunctatur, quales ad Perrabiam transitus sint. Cum loca non iniqua esse dicerent, praesidiis autem regis obsideri spem cepit, si nocte in prouiso valida manu aggressus nec opinantes esset, deiici praesidia posse. Iacula enim & sagittas & caetera missilia in tenebris, vbi quid petatur procul prouideri nequeat, inutilia esse: gladio comminus geri rem in permixta turba, quo miles Romanus vincat. His ducibus vsurus praetorem Octavianum acceperunt, exposito quid pararet, Heracleam cum classe petere iubet, & mille hominibus decem dierum costa cibaria habere. Ipse P. Scipionem Nasicam, Q. Fabium Maximum filium suum cum quinque delectis millibus Heracleam mittit, velut classem conscensuros ad maritimam oram interioris Macedoniae, quod in concilio agitatum erat, vastandam. Secreto indicatum cibaria his praeparata ad classem esse, ne quid eos moraretur. Inde iussi duces itineris ita diuiderentur, vt quarta vigilia tertio die Pythoum adiri possent. Ipse postero die, vt distineret regem ab circumspectu rerum aliarum, prima luce medio in alueo cum stationibus hostium praelium commisit: pugnatumque vtrinque est leui armatura: nec grauioribus armis in tam inaequali alueo pugnari poterat.

Descensus ripæ vtriusque in alueum trecentorum milium ferme passuum erat: mediū spacium torrentis alibi aliter cauati paulo plus quam mille passus patebat: ibi in medio spectantibus vtrinque; ex vallo castrorum, hinc rege, hinc Coscum suis legionibus pugnatum est. Missilibus procul regia auxilia melius pugnant, comminus stabiliior & tutior aut parma, aut scuto Ligustino Romanus erat. Meridie fere receptui cani suis Cos. iussit. ita eo die diremptum prælium est, haud paucis vtrinque interfectis. Sole orto postero die, irritatis certamine animis, etiam acris concursum est: sed Romani non ab his tantum, cum quibus contractum certamen erat sed multo magis ab ea multitudine quæ disposita in turribus stabat, omni genere missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur. Vbi propius ripam hostium subsissent, tormentis missa etiam ad ultimos perueniebant. Multo pluribus eo die amissis, consul paulo ferius recepit suos. Tertio die prælio abstinentis digressus ad imam partem castrorum, veluti per deuium in mare brachium, transitum tentaturus Perseus quod in oculis erat

*
anni post circumactum solstitium erat, hora diei iam ad meridiem vergebat, iter multo puluere & incalente sole factum erat. lassitudo & sitis iam sentiebatur, & meridie instate magis accessurū vtrinque apparebat. Statuit sic affectos recenti atque integro hosti non obicere. Sed tantus ardor in animis ad dimicandum vtrinque erat, ut consuli non minore arte ad suos eludendos quam ad hostes opus esset. Nondum omnibus instructis, instabat tribunis militū ut maturaret instruere: circumibat ipse ordines animos militū hortando in pugnam accendebat. Ibi primo

primo alacres signum posebant: deinde quantum increveret ætus, & vultus minus vigentes, & voces segniotes erant, & quidā incumbentes scutis nixique pilis stabant. Tum iam aperte primis ordinibus imperat, metarentur frontem castrorum, & impedimenta constituerent. Quod vbi fieri milites senserunt, alii gaudere palā, quod fessos viæ labore, flagrantissimo æstu non coegisset pugnare. Legati circa imperatorem ducesque; externi erant, inter quos & Attalus, omnes approbantes, cum pugnatum consulem credebant. Neque enim ne his cunctationem aperuerat suam. Tunc mutatione consilii subita cū alii silerent, Nasica vnus ex omnibus ausus est movere consulem, ne hostem quidem ludificatos priores imperatores, fugiendo certamen manibus emittere, veteri ne nocte abeat, sequendus maximo labore ac periculo in intima Macedoniæ, exercitusque, sicut prioribus ducibus, per calles salustique; Macedonicorum montium vagando circumagatur. Se magno opere suadere, dum in campo patenti hostem habeat, aggrediatur, nec oblatam occasione vincendi amittat. Consul nihil offensus libera admonitione tam clari adolescentis. Et ego, inquit, animū istū habui Nasica, quem tu nunc habes: & quæ ego nunc habeo, tu habebis. Multis belli casibus didici, quādo pugnandum, quando abstinendum pugna sit. Non opera sit stanti nunc in acie docere, quibus de causis hodie quiescere melius sit: rationes alias reposcito, nunc auctoritate veteris imperatoris contentus es. Conticuit adolescens, haud dubie videre aliquos impedimenta pugne consulem, quæ sibi non passerent. Paulus postquam metata castra, impedimenta que collocata animaduertit, ex postrema acie triarios primos subducit: deinde principes,

stantibus in prima acie hastatis, si quid hostis moueret: postremo hastatos, ab dextro primum coram singulorum paulatim signorum milites subtrahens. Ita pedites equitibus cum leui armatura ante aciem hosti oppositis, sine tumultu abducti, nec ante quam prima frons valli ac fossa perducta est, ex statione equites reuocati sunt. Rex quoque, cum sine detestatione paratus pugnare eo die fuisset contentus, quod per hostem moram fuisse pugnae scirent, & ipse in castra copias reduxit. Castris permunitis C. Sulpicius Gallus tribunus militum secundae legionis, qui praetor superiore anno fuerat, consulis permissu ad concionem militibus vocatis pronunciauit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis lunam defecturam esse: id quia naturali ordine statim temporibus fiat, & sciri ante & praedici posse. Itaque quemadmodum, quia certi solis lunaeque & ortus & occasus sint, nunc pleno orbe, nunc senescente exiguu cornu fulgere lunam non mirarentur: ita ne obscurari quidem, cum condatur umbra terrae, trahere in prodigium debere. Noctem, quam pridie nonas Septembris infecuta est dies, edita hora luna defecisset, Romanis militibus Galli sapientia propediua videri: Macedonas ut triste prodigium occisum regni perniciemque gentis portendens mouerent, nec aliter vates clamor vltulatusque in castris Macedonum fuit, donec luna in suam lucem emerisset. postero die tantus utriusque ardor exercitui ad concurrendum fuerat, ut & regem & consulem suorum quidam quod sine praelio discessum esset, acculerent. Regi prompta defensio erat, non ea solum quod hostis prior aperte pugnam detrectans in castris copias reduisset: sed etiam quod eo loco signa

consti-

constituisse, quo phalanx, quam inutilem vel mediocri iniquitas loci efficeret, promoueri non posset. Consul ad id quod pridem praetermissis pugnae occasionem videbatur, & locum dedisse hosti si nocte abire vellet, tunc quoque per speciem immolandi terere videbatur tempus, cum luce prima signum propositum pugnae ad exeundum in aciem fuisset. Tertia demum hora, sacrificio rite perpetrato, concilium aduocauit: atque ibi, quod rei gerendae tempus esset, loquendo & in tempus consulendo videbatur quibusdam extrahere: post sermones tamen Cos. orationem habuit. P. Nasica egregius adolescens, ex omnibus vnus quibus hesternadie pugnari placuit, denunciavit mihi suum consilium: idem postea, ita ut transisse in sententiam meam videri posset, tacuit. Quibusdam aliis absentem carpere imperatorem, quam praesentem mouere, melius visum est. & tibi P. Nasica, & quicumque idem quod tu occultius senserunt, non grauaabor addere dilatae pugnae rationem. Nam tantum abest ut me hesternae quietis poeniteat, ut seruatum a me exercitum eo consilio credam. In qua me opinione esse, ac quis sine causa vestrum credat, recognoscat agendum mecum, si videretur, quam multa pro hoste & aduersus nos fuerint. Iam omnium primum quantum numero nos praesentem, neminem vestrum nec ante ignorasse, & hesternodie implicatam intuentem aciem, animaduertisse certum habeo. Ex hac nostra paucitate, quarta pars militum praesidio impeditantis relicta erat, nec ignauissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum scitis. Sed fuerimus omnes, parum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris in quibus hac nocte mansimus, exitum in aciem hodierno aut summam crastino die, si

ita videbitur, diis bene iuuantibus, sumus? nihil ne
interest, vtrum militem, quem neq; via labor ho-
die, neq; operis fatigauerit, requietum, integrum in
tentorio suo arma capere iubeas, atque in aciem
plenum virium vigentem & corpore & animo edu-
cas: an longo itinere fatigatum, & onere fessum,
madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atq;
oculis repletis puluere, torrentem meridiano sole,
hosti obicias recenti, quieto, qui nulla re ante com-
sumptas vires ad prælium adferat? Quis, pro delin-
quente, ita cõparatus vel iners, atq; imbellis fortissi-
mum virũ non vicerit? Quid quod hostes per sum-
mos, stabant cõpositi suis quisq; ordinib; nobis tur-
pente repente trepidandũ in acie instruenda erat, & inco-
positis concurrendũ? At hercule aciem quidem in-
cõditã inordinatamq; habuissimus, castra munita,
prouisam aquationem, tutũ ad eũ iter præsidii in-
positis, explorata circa omnia: an nihil nostri habe-
tes præter nudum campũ in quo pugnaemus? Ma-
iores vestri castra munita, portũ ad omnes casus ex-
ercitus ducebant esse, vnde ad pugnaẽ exirent, quo
iactati tempestate pugnaẽ receptũ haberent. Ideo eũ
munimentis ea sepissent, præsidio quoq; valido firmabãt:
quod qui castris exutus erat, etiamsi pugnaẽ
do acie vicisset, pro victo haberetur. Castra sunt vi-
ctori receptaculum, victo perfugium. Quam multa
exercitus, quib; minus prospera pugnaẽ fortuna fuit,
intra vallum compulsi, tempore suo interdum mo-
mento post eruptione facta victore hostem pepu-
lerũt? Patria altera est militaris hæc sedes, vallumq;
pro moenibus, & tentorium suum cuique militi
domus ac penates sunt. Sine vlla sede vagi dimicat-
semus, vt quo victores nos recipemus? His distri-

cultari-

cultatibus & impedimentis pugnaẽ illud opponitur:
Quid si hostis hac interposita nocte abisset, quantũ
rursus sequendo eo penitus in vltimã Maecdoniam
exhauriendum laboris erat? Ego autem neq; man-
surum eum, neque in aciem copias educiturum fu-
isse certum habeo, si cedere hinc statuisset. Quanto
enim facilius abire fuit cum procul abessemus, quã
nunc cum in ceruicibus sumus? Nec falleret nos,
nec interdiu, nec nocte abeundo. Quid autem est
nobis opratius, quam vt quorum castra præalta
fluminis ripa tuta, vallo in super septa ac crebris tur-
ribus oppugnare adorti sumus, eos relictis munime-
ntis agmine effuso abeuntes in patentibus campis
ab tergo adoriamur? Hæ dilata pugna ex hesterno
die in hodiernum cause fuerunt. Pugnare enim &
ipsi mihi placet: & ideo quia per Enipeum amnem
septa ad hostem via erat, alio saltu deiectis hostium
præsidii nonum iter aperui, neq; priusquam debel-
lauero, abistam. Post hanc orationem silentium
fuit, partim traductis in sententiam eius, partim ven-
tentibus nequicquã offedere in eo, quod vteunq;
prætermisissimum reuocari non posset. Ac ne illo ipso
quidẽ die aut cõsule aut rege optante pugnatũ est:
rege, quod nec fessos vt pridie ex via, neq; trepidã-
teis in acie instruenda, & vis dum composito ag-
gressurus erat: cõsule quod in nouis castris non li-
gna, non pabulũ coniectum erat, ad qua petenda
ex propinquis agris magna pars militum e castris
exierat: neu tro imperatorum volente, fortuna qua
plus cõsiliis humanis pollet, cõtraxit certamen. Flu-
mine erat haud magnũ propius hostiũ castris, ex quo
& Maecdones & Rom. aquabãtur, præsidii ex vtra-
que ripa positus, vt id facere tyto possent. Dux co-
hortes a parte Rom. erant, Marrucina & Peligna:

duz turme Samnicium equitum, quibus præerat
Sergius Sylus legatus: & aliud pro castris statum
erat præsidium. sub C. Cluuiio legato tres cohortes
Firmanæ, Velsinæ, Cremonensis: duz turmæ equi-
tum, Placentinæ & Esfernina. Cum otium ad ho-
men esset neutris lacescentibus, hora circiter qua-
ta iumentum e manibus curantium elapsum, in
terio rem ripam effugit. Quod cum per aquam te-
men genu tenus altam tres milites sequerentur
Thracæ duo id iumentum ex medio alveo in sinu
ripam trahentes: altero eorum occiso, recepto
eio iumento ad stationem suorum se recipiebant
Ostingentorum Thracum præsidium in hostium
ripa erat: ex his pauci primo ægre passi popularentur
in suo conspectu casum, ad persequendos inter-
fectores fluuium transgressi sunt: dein plures, post-
mo omnes, & cum præsidio

prælium ducit. Mouebat imperii maiestas, gloria
ri, ante omnia ætas, quod maior LX annis iuuen-
munia in parte præcipua laboris periculique capere
sebat. Interuallum quod inter cetratos & phalan-
gem erat, impleuit legio, atque aciem hostium inter-
rupit. A tergo cetratis erat, frontem aduersus op-
peatos habebat: aglaspides appellabatur. Secundæ
legionem L. Albinus cõsularis ducere aduersus La-
calpidem phalangem iussus: ea media acies hostium
fuit. In dextrũ cornu, vnde circa fluuiũ committitur
prælium erat, elephantés inducti, & ala socio rum
hinc primũ fuga Macedonũ est orta. Nam sicut pla-
raq; noua cõmentã mortaliũ in verbis vim habent
extemplo, cum agi, nõ quemadmodũ agantur, edic-
feri oportet, sine vilo effectu euaneſcunt: ita tur-
elephanti in acie nomen tantum sine vñ fuerunt

Elephant

Elephantorum impetum subsecuti sunt socii no-
minali Latini, pepuleruntque lænum cornu. In me-
dio secunda legio missa dissipauit phalangem: neq;
illa euidentior causa victoria fuit, quã quod multa
passim prælia erant, quæ fluctuantem turbant
primo, deinde dissecerunt phalangem: cuius con-
terzæ & intenti, horrentis hãllis intolerabiles vires
sunt. Si carptim aggrediendo circumagere immo-
bilem longitudine & grauitate hastam cogas, con-
sula strue implicantur: si vero aut ab latere, aut ab
tergo aliquid tumultus increpuit, ruina modo tur-
cantur: sicut tum aduersus cateruatim incurrentes
Romanos, & interrupta multifariam acie obuiam
ite cogebantur: & Romani quacunq; data inter-
ualla essent, insinuabant ordines suos. Qui si vni-
uersa acie in frontem aduersus instructam phalan-
gem concurrissent, quod Pelignis principio pugna
incaute congressis aduersus cetratos euenit, indu-
issent se hastis: nec conferam aciem sustinissent.
Cæterum sicut peditum passim cædes fiebant, nisi
qui abiectis armis fugerunt, sic equitatus prope in-
teger pugna excessit. Princeps fugæ rex ipse erat.
iam a Pydna cum sacris alis equitum Pellam pete-
bat, confestim Costocus sequebatur, Odyrum
que equitatus. cætera quoque Macedonia alæ in-
tegeris abibant ordinib; quia inuestita peditum a-
cies, cuius cædes victores tenebant, immemores fe-
cerat sequendi equites. diu phalax a fronte, a la-
teribus, ab tergo caesa est: postremo qui ex hostium
manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes,
quidam aquam etiam ingressi, manus ad eos qui in
classe erant tendentes, suppliciter vitam orabant,
& cum scaphas concurrere vndiq; ab nauib; cerne-
rent, ad excipiendos sese venire rati, vt caperent po-

M M M

tius quam occideret: longius in aquam quidam etiam natantes progressi sunt. Sed cum hostiliter et fortis exderentur, retro qui poterant nado repetere terram, in aliam foediorum pestem incidebant: elephantum enim ab rectoribus ad littus acti, excurrentibus obtebant elidebantque. Facile conveniebant Romam nunquam una acie tantum Macedonum interfectum: caesa enim ad XXX. millia hominum sunt, ad sex M. qui Pydnam ex acie perferant, viui in praesentem perueniunt: & vagi e fuga V. M. hominum capta. Ex victoribus ceciderunt non plus centum, eorum multo maior pars Peligni: vulnerati aliquot plures sunt. Quod si maturius pugnari coepisset, ut satis diei victoribus ad persequendum impetisset, delatae omnes copiae forent: nunc inmensus nix & fugientes textit, & Roma pigritiam adhibens non locis ignotis fecit. Perseus ad Pieriam in viam via militari frequenti agmine equitum & agmine comitatu fugit. Simul in sylvam vetum est, ut plures diuersae semitae erant, & nox appropinquabat, cum per paucis maxime fides via diuertit. Expectantes sine duce relicti alii aliam in ciuitates suas disperunt: per pauci inde Pellam celerius quam ipse Perseus, quia recta expedita via ierant, perueniunt. Nox ad mediam ferme noctem terrore & variis diffidatibus, via vexatus est. In regia Perseo qui Pella erat Euctus, regiique pueri praesto cant: contra ea amicum qui alio casu seruati ex praesidio Pella venerant, cum saepe accessit essent, nemo ad eum venit. Tres erant tantum cum eo fugae comites, Euctus Cretenensis, Neon Boeotius, & Archidamus. Euctus cum iis iam metuens ne qui venire ad se abirent, maius aliquid mox auderent, quarta vigilia profugit. Secuti eum sunt admodum D. Cretenensis

petebat Amphipolim, sed nocte a Pella exierat, properans ante lucem Axium amnem traicere, eum sequendi propter difficultatem transitus fortis raturis Romanis. Cofcum se in castra victor recepit, ne sincero gaudio frueretur, cura de minore filio stimulabat. P. Scipio is erat, Africanus & ipse postea delata Carthagine appellatus, naturalis consulis Patuli, adoptione Africani nepos. Is decimum septimum tunc annum agens, quod ipsum curam agebat, dum effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablatus erat. & serius cum redisset, tunc demum recepto sospite filio, victoriae tantae gaudium consul sensit. Amphipolim cum iam fama pugnae peruenisset, concursusque matronarum in templum Dianae, quam Tauropon vocant, ad opem exposcendam fieret, Diodorus qui praerat urbi, metuens ne Thraeces, quorum duo millia in praesidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subornato ab se per fallaciam in tabellarii speciem, literas in foro medio accepit. Scriptum in iis erat, ad Emathiam classem Rom. appulsam esse, agrosque circa veterari: orare praefectos Emathiae ut praesidium aduersus populos mittat. His lectis hortatur Thraecas, ut ad tuendam Emathiae oram proficiscantur: magis eos eadem praedamque palatis passim per agros Rom. facturos. simul eleuat famam aduersae pugnae: quae si vera foret, alium super alium recentis ex fuga veturos fuisse. Per hanc causam Thracibus ab legatis, simul transgressos eos Strymonem vidit, portas clausit. Tertio die Perseus quam pugnam erat, Amphipolim venit: inde oratores cum caduceo ad Paulum misit. Interim Hippas & Midon & Pantaneus principes amicorum regis Beream, quo ex acie confugerant, ipsi ad consule profecti Roma

nis dedunt: hoc idem & alia deinceps metu percen-
se parabant facere. Cos. nuntiis victoriz Q. Fabio
filio, & L. Lentulo, & Q. Metello cum literis Roma
missis, spolia iacentis hostium exercitus peditibus
concessit: equitibus prædam circumiecti agri dum
ne amplius duabus noctibus a castris abessent. Ipse
propius mare ad Pydnæ castra mouit. Berœa prima
deinde Thessalonica & Pella, & deinceps omnia
ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnæ qui
proximi erant, nondum miserant legatos: multitu-
do incondita plurium simul gentium, turbaque
ex acie fuga in vnum compulsæ erat, consilium &
consensum ciuitatis impediēbat: nec clausæ moen-
portæ, sed etiam inædificatæ erant. Missi Midon &
Pantaucus sub muros ad colloquium Solonis, qui
præsidio erat: per eum emittitur militaris turba, op-
pidum deditum militib. datur diripiendum. Perfecto
vna tantum spe Bisaltarum auxillii tentari, ad quem
nequicquam miserat legatos, in concionem pro-
cessit, Philippum secum filium habens, vt & ipse
Amphipolitanos, & equitum peditumque qui ante
semper secuti, aut fuga eodem delati erant, ad hoc
tando animos confirmaret. Sed aliquotiens dicere
incipientem cum lachrymæ præpeditissent, quia ipse
dicere nequit, Euandro Cretenſi editis quæ agri
multitudine vellet, de templo descendit. Multitudo
sicut ad conspectum regis steturaque tam miserabilem
& ipsa ingemuerat lachrymaueratque, ita Euandri
orationem aspernabatur: & quidam ausi sunt
media ex concione succlamare, Abite hinc, ne qui
pauci supersumus, propter vos pereamus. Horum
ferocia vocem Euandri clausit. Rex in domum se
recepit, pecuniaque & auro argentoque in
lembos qui in Strymone stabant, delatis, & ipse ad
flumina

flumen descendit. Thracæ nauibus se committere
non ausi, domos dilapsi, & alia militaris generis
turba: Cretenſes spem pecunie secuti: & quoniam
in diuidendo plus offensionum quam gratia erat,
L. talenta iis posita sunt in ripa diripienda. Ab hac
direptione cum per tumultum naues conscende-
rent, lembum vnum in ostio amnis multitudine
grauatum miserunt. Galipsum eo die, postero
Samothracam quam petebant, perueniunt: ad duo
millia talentum peruecta eo dicuntur. Paulus per om-
nes deditas ciuitates dimissis qui præessent, ne
qua iniuria in noua pace victis fieret, retentisque
apud se caduceatoribus regis, P. Nasicam, ignarus
fuge regis Amphipolim misit cum modica peditum
equitumque manu, simul vt Sinticon euas-
set, & ad omnes conatus regis impedimento esset.
Inter hæc Melibœa a Cn. Octauio capitur diripitur-
que: ad Aginium, ad quod oppugnandum Cn. Ani-
cius legatus missus erat, C. C. eruptione ex oppido
facta amissi sunt, ignaris Aginienſibus debellatum
esse. Cos. a Pydna profectus cum toto exercitu die
altero Pellam peruenit: & cum castra M. passus in-
de posuisset, per aliquot dies ibi statina habuit, situ
vrbis vndique aspiciens, quam non sine causa dele-
ctam esse regiam aduertit. Sita est in tumulo ver-
gente in occidentem hybernus: cingunt paludes
inexuperabilis altitudinis æstate & hyeme, quas re-
flagnantes faciunt lacus. In ipsa palude qua proxi-
ma vrbi est, velut insula eminent aggeri operis inge-
nis imposita: qui & murum sustineat, & humore cir-
cusfus paludis nihil lædatur. Muro vrbs coniuncta
procul videtur: diuisa est intermurali amni, & eadē
ponte iuncta: vt nec oppugnante externo aditum
ab vlla parte habeat, nec si quem is ibi rex includat,

villum nisi per facillimam custodiam potem effugium.
Et gaza regia in eo loco erat, sed tum nihil praeter
CCC talenta, quae missa Gentio regi, deinde re-
tentae fuerant, inuentum est. Per quos dies ad Pel-
lam statim fuerunt, legationes frequentes, quae ad
gratulandum conuenerant, maxime ex Thessalia
audita sunt. Nuntio deinde accepto, Perseus Samo-
thraciam traiecit. profectus a Pella consul quatuor-
castis Amphipolim peruenit. Effusa omnis obui-
turba, cuius indicio erat, non bono ac iusto regis
ob ra-

DECADIS QUARTA LIB. V.
Epitome.

Perseus ab Emilio Paulo in Samothracia captus.
Cum Antiochus Syriae rex, Ptolemaeus & Cleopatra
Egypti reges obsideret, & missis ad eum a senatu lega-
tis, qui iuberent, ab obsidione socij regis abssistere: editis
datis consideraturum se ille, quid faciendum esset, respondit.
vni legatorum Popilius virga regem circumscriptis: *Antiochus*
antequam circulo excederet, responsum daret, qua assere-
re effectit, ut Antiochus bellum omitteret. Legationes graui-
tantium populorum, ac regum in senatum aduersisse. Roman-
rum, quia eo bello contra populum Romanum fuerant, ex-
clusa. postero die cum de eo quaereretur, ut ipsi bellum inducer-
retur: causam in senatu patriae legati egerunt: nec tam
quam hostes, nec tanquam socij dimissi. Macedonia in pro-
uincia formata redacta est. *Emilius Paulus* repugnanti-
bus militibus suis propter minorem praedam, & contradicentibus
Sulpicio Galba triumphauit: & Perseum cum tribus

populi ante currum duxit. Cuius triumphus latitia, nec solida ei
coningeret, duorum filiorum suaueribus insignita est. quoru
alterius mors patris triumphum praecessit: alterius secuta est.
Lastrum conditum est a censoribus. Censa sunt ciuium capi-
ta CCCXII. millia DCCCV. Prusias Bithyniae rex
Romam, ut senatus gratularetur ob victoriam ex Macedo-
nia partam, venit, & Nicomedem filium suum senatus com-
mendauit: rex plenus adulationis, libertum se populi Romani
esse dicebat.

Victoriz nuntii Quintus Fabius, & Lati-
cius Lentulus, & Quintus Metellus,
quanta potuit adhiberi festinatio, ce-
leriter Romam cum venissent, praer-
ceptam tamen eius rei latitiam inue-
nerunt. Quarto post die quam cum rege est pugna-
tum, cum in circo ludi fierent, murmur repente
populi tota spectacula peruasit, pugnatum in Mace-
donia, & deuictum regem esse: dein fremitus incre-
buit: postremo clamor plaususque, velut certo nun-
tio victoriz allato, est exortus. Mirari magistratus,
& quaerere auctorem repentinae latitiae: qui post-
quam nullus erat, euanuit quidem, tanquam
incertae rei gaudium, omen tamen latum infidebat
animis. Quod postquam veris nuntiis Fabii Len-
tuli, & Metelli aduerum firmatum est, cum victoria ipsa
cum augurio animorum suorum letabatur. Et aliter tra-
ditur Circensis turbae non minus similis verbi latitia, ad
X. Calend. Octobr. ludorum Romanorum secundo die,
C. Licinio Cos. ad quadrigas mittendas exscedenti, ta-
bellarius qui se ex Macedonia venire diceret, red-
didisse laureatas litteras dicitur, quadrigis missis
consul currum conscendit: & cum per circum reue-
heretur ad fores publicas, laureatae tabellas a populo

offendit. Quibus inspectis, repente immensus spectaculi populus in medium decurrit: eo senatum consul vocavit, recitatisque tabellis, ex auctoritate patrum pro foris publicis, denunciauit populo, L. Aemilium collegam signis collatis cum rege Perseo pugnas: Macedonum exercitum caesum, fustumque regem cum paucis fugisse: ciuitates omnes Macedoniae in ditionem P. R. venisse. His auditis clamor cum ingenti plausu ortus: ludis relictis, domus magna pars hominum ad coniuges liberosque latius nuncium portabant. Tertius decimus dies erat, quo eo quo in Macedonia pugnatum est. Postero die senatus in curia habitus, supplicationesque decretae. S. C. factum est, vt consul quos praeter milites sociisque nauales coniuratos haberet, dimitteret: de militibus sociisque naualibus dimittendis referretur. cum legati ab L. Aemilio consule, a quibus praemissus tabellarius esset. Ad VI. Calend. Octobris, legati fere secunda legati urbem ingressi sunt: ingentium occurrentium quacunquē ibant prosequentiumque trahentes turbam, in forum ad tribunal perrexerunt. Senatus forte in curia erat: eo legati C. Cos. introduxit. Ibi tantum temporis retenti, dum exponerent quantae regiae copiae pedum equitumque fuissent, quot millia ex his caesa, quae capta forent, quam paucorum militum iactura, tanta hostium strages facta, quam cum paucis rex fugisset: existimari Samothraciam petiturum, paratam classem ad persequendum esse: neque terra neque mari elabi posse. eadem haec paulo post in concione traducti exposuerunt, renouataque laetitia, cum Consul edixisset, vt omnes aedes sacrae aperirentur, pro sociisque, ex cōcione ad gratias agēdas ire diis: ingentiumque turba non virorum modo, sed etiam foeminarum, conferta

conferta tota vrbe deorum immortalium templa adierunt. Senatus reuocatus in curiam, supplicationes ob rem egregie gestam, ab L. Aemilio Cos. in quinque dies circa omnia puluaria decreuit, hostibusque maioribus sacrificari iussit. Naues quae in Tiberi paratae instructaeque stabant, vt si rex posset regem, in Macedonia mitteretur, subduci, & in naualibus collocari, socios nauales dato annuo stipendio dimitti, & cum his omnes qui in consulis verba iurauerant: & quod militum Corcyrae, Brundisii, ad mare superum, aut in agro Latinati esset (omnibus his locis dispositus exercitus fuerat, cum quo si res posceret, C. Licinius collegae ferret opem) hos omnes milites dimitti placuit. Supplicatio pro cōcione populi indicta est ex ante ad V. Idus Octob. cum eo die in quinque dies. Ex Illyrico duo legati C. Licinius Nerua, & P. Decius nunciarunt, exercitum Illyriorum caesum, Gentium regem captum in ditione P. R. & Illyricum esse. Ob eas res gestas ductu auspicioque L. Aemilii Pr. senatus in triduum supplicationes decreuit, vt Latinus edicta a Cos. sunt, in ante diem III. & III. & prid. Id. Nouemb. Tradidere quidam legatos Rhodios nondum missos, post victoriam nuntiatam, velut ad ludibrium stolidae superbiae, in senatum vocatos esse. Ibi Agepolium principem eorum ita locutum, missos esse legatos ab Rhodiis ad pacem inter Romanos & Persea faciendam, quod id bellum graue atque incommodum Graeciae omni, sumptuosum ac damnosum ipsis Romanis esset. Fortunam perbene fecisse, quando finito aliter bello gratulandi sibi de victoria egregia Romanis opportunitate dedisset. Haec ab Rhodiis dicta. Responsum ab senatu esse, Rhodios nec vtilitatum Graeciae, neque curae impensarum P. R. sed pro Perseo legationem eam

mississe. Nam si ea fuisset cura quæ simularetur, tum mittendos legatos fuisse, cum Persens in Thessalia exercitu inducto per biennium Græcas vrbes alias obsideret, alias denunciatione armorum terreret. Tum nullam pacis ab Rhodiis mentionem factam. postquam superatos saltus transgressosq; in Macedonia Romanos audirent, & inclusum teneri Persea, tunc Rhodios legationem mississe, non ad vllam aliam rem quam ad Persea ex imminente periculo eripiendum. Cum hoc responso legatos dimissos. Per eosdem dies & M. Marcellus ex prouincia Hispania decedens, Marcolica nobili vrbe capta, X. pondi auri & argenti ad summâ festertiu decies in xarium retulit. Paulus Æmilius Cos. cum castra, vt supra dictum est, ad Syras terræ Odomantidicæ haberet, cû litteras ab rege Perseo per ignobiles tres legatos cerneret, & ipse illachrymasse dicitur fortis humane, quod qui paulo ante nõ contentus regno Macedoniz Dardanos Illyriosq; oppugnasset, hostiarum sciuisset auxilia: is tum amitto exercitum extorris regno, in paruam insulâ cõpulsus, supplicis fani religione, non viribus suis tutus esset. Sed postquam regem Persea consuli Paulo S. legit, miseracionem omnem stultitia ignorantis fortunam suâ exemit Itaq; quanquã in reliqua parte litterarũ minime regis preces erãt, tamẽ sine responso ac sine litteris ea legatio dimissa est. Sensit Perseus cuius nominis obliuiscendũ victo esset: itaque altera littera cum priuati nominis titulo missa & petiere & intraperauerit, vt aliqui ad eũ mitterentur, cum quibus loqui de statu & conditione sua fortuna posset. Missi sunt tres legati, P. Lentulus, A. Posthumius Albinus, A. Antonius. nihil ea legatione perfectũ est, Perseo regium nomen omni vi amplectente, Paulo, vt se

suaque

suãq; omnia in fidem & elementiam P. R. permitteret, contendente. Dum hæc aguntur, classis Cn. Octauii Samothracam est appulsa. Is quoq; presentim admoto terrore, modo minis, modo spe periculi vt se traderet, eũ conaretur, adiuit in hoc cum res seu casu contracta, seu consilio. L. Attilius illustris adolescens cum in concione esse populum Samothracum animũ aduertisset, a magistratib; petiit, vt sibi paucis alloquendi populi potestatem facerent. Permissio, vtrũ nos, hospites Samothraces, vere accepimus, an falso sacrã hanc insulam & augusti totã atq; inuiolati soli esse? Cum credite sanctitati assentirentur omnes, Cur igitur, inquit, pollutã homicida sanguine regis Eumenis violauit? & cum omnibus præfatio sacrorũ eos quib; non sunt pura manus, sacris arceat, vt penetralia vestra contaminari truento latronis corpore sinetis? Nobilis fama erat apud omnes Græciã ciuitatis, Eumenis regis per Euandru Delphis prope perpetrata cades. Itaque præterquã quod in potestate Romanorum sese, insulamq; totã & templũ cernebant esse, ne immerito quidem ea sibi exprobrari rati, Theondam, qui summus magistratus apud eos erat (regem ipsi appellent) ad Persea mittunt, qui nuntiaret argueret. Eum autem iudicia apud sese more maiorũ comparata, de iis qui inestas manus intulisse intra terminos sacrosos tẽpli dicantur. Si confideret Euander, innoxiu se rei capitalis arguit: veniret ad causam dicendam: si cõmittere se iudicio non auderet, liberaret religione templum, ac sibi met ipse consuleret. Perseus euocato Euandro, iudicium subeundi nullo pacto auctor esse; nec causa nec gratia parem fore. Suberat & ille metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris, ptrahe-

ret. Reliqui quid esset, nisi vt fortiter moriatur. Nichil palam abnuere Euander, sed cum veneno se malle mori quam ferro dixisset, occulte fugam parabat. Quod cum renunciatum regi esset, metuens ne tanquam a se subtracto poenæ reo, iram Samo- thracum in se conuerteret, interfici Euandrum iussit. Quæ perpetrata temere cæde, subiit extemplo am- mum, in se nimirum receptam labem quæ Euandri fuisset: ab illo Delphis vulneratum Eumenem, ab se Samo thracæ Euandrum occisum: ita duo sanctissima in terris templa, se vno auctore sanguine humano violata. Huius rei crimen corrupto pecunia Theonda auertitur, vt renunciaret populo Euandrum sibi ipsum mortem conscisse. Ceterum tanta facinore in vnicum relictum, amicum, ab ipso per- tot casus expertum, proditumque: quia non prode- derat, omnium ab se abalienauit animos, pro se quisque transire ad Romanos: fugæq; consilium ce- pere solum prope relictum coegerunt: Oroandesque Cretensem, cui nota Thraciz ora erat, qui mercaturas in ea regione fecerat, appellat, vt se sub- latum in lembum ad Corym deueheret. Demetrius est portus in promontorio quodam Samo thracæ: ibi lembus stabat. Sub occasum solis deferuntur quæ ad usum necessaria erant, defertur & pecunia qua- ta clam deferri poterat. Rex ipse nocte media cum tribus conscis fugæ per posticum ædium in propin- quum cubiculo hortum, atq; inde maceriam ægre transgressus, ad mare peruenit. Oroandes iam tum dum pecunia deferretur, primis tenebris soluerat nauem, ac per altum Cretam petebat. Postquam in portu nauis non inuēta est, vagatus Perseus aliqui- diu in litore, postremo timens lucem iam appro- pinquantem, in hospitium redire non ausus, in la- tere

tere templi prope angulum obscurum delituit. Pu- eri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi, ad ministerium electi regis. ea cohors perse- cuta regem fugientem, ne tum quidem abscedebat, donec iussu Cn. Octauii pronunciatum est per præ- conē, regios pueros Macedonasq; alios qui Samo- thracæ essent, si transire ad Romanos, incolumi- tatem libertatemque, & sua omnia seruaturus, quæ aut secum haberēt, aut in Macedonia reliquissent. Ad hanc vocem transitio omnium facta est, nomi- naque dabant ad C. Posthumium tribunū militum. Liberos quoq; paruos regios Ion Thessalonicensis Octauius tradidit: nec quisquam præter Philippum maximum natu e filiis cum rege relictus. Tum sese filiumq; Octauius tradidit, fortunam, deosque quo- rum in templo erant, nulla ope supplicem iuuantes accusans. In prætoriam nauem imponi iussus, eodē & pecunia quæ superfuit, delata est, extemploque classis Amphipolim repetit. Inde Octauius regem in castra ad Cos misit, præmissis literis vt in potesta- te cum esse, & adduci sciret. Secundam eam Paulus, sicut erat, victoriam ratus, victimas cecidit: eo nun- tios: & concilio aduocato literas Præcum recitasset, Octauium Tuberonem obuiam regi misit, ceteros manere in prætorio frequentes iussit. Non alias ad- vilius spectaculum, tanta multitudo occurrit. Pa- trum ætate Syphax rex captus in castra Romana adductus erat: præterquam quod nec sua, nec gen- tis fama comparandus, tunc quoque accessio Puni- ci belli fuerat, sicut Gentius Macedonici. Perseus caput belli erat, nec ipsius tantum, patris autique quos sanguine ac genere contingebat, fama con- spectum eum efficiebat: sed effulgebant Philippus ac Magnus Alexander, qui summum imperium in

orbe terrarū Macedonū fecerāt. Pullo amictus pal-
lio Perseus, ingressus est castra, nullo suorū alio co-
mitem, qui socius calamitatis miserabiliorē eum face-
ret. progredi prae turba occurrentium ad spectacu-
lum non poterat, donec Cos. lictores misisset, qui
summonendo iter ad prae torium facerent. Consi-
lione rexit Cos. & iussis sedere aliis, progressusque
illum introcunt regi dextram porrexit, summi-
temque se ad pedes sustulit: nec attingere genu-
passus, introductum in tabernaculum aduersus
uocatos in concilium considere iussit. Prima ne-
contatio fuit, qua subactus iniuria contra P. R. he-
lum tam infesto animo susceperat, quo se regnum
que suum ad vltimum discrimen adduceret. Con-
responsum expectantibus cunctis, terram intrasse
» diu tacitus staret, rursus Cos. Si iuuenis regnum
» acceperis, minus equidem mirarer ignorasse te
» quam grauis aut amicus aut inimicus esset P. R. *in*
» vero cum & bello patris tui, quod nobiscum gessis-
» interfuisses, & pacis postea, quam cum summa
» aduersus eum coluimus, meminisses, quod contra
» quorum & vim bello, & fidem in pace expertus
» ses, cum iis tibi bellum esse, quam pacem malles.
» Nec interrogatus, nec accusatus cum responderet
» Vacunq; tamen hęc, siue errore humano, seu cal-
» seu necessitate inciderunt, bonum animum habere
» multorum regum, populorum casib. cognita. *in*
» clementia, nō modo spem tibi, sed prope certam
» duciam salutis praebet. Hęc Graeco sermone Perseus
» Latino deinde suis. Exemplum insigne cernitis, in
» quit, mutationis rerū humanarum. vobis hoc pro-
» cipue dico iuuenes: ideo in secundis rebus nihil
» quenquam superbe ac violenter consulere. *deceat*
» nec praesenti credere fortunæ, cū quid vespere *ferat*
incertum

incertum sit. Is demum vir erit, cuius animum nec
prospera statu suo esseret, nec aduersa infringet.
Concilio dimisso, tuendi cura regis Q. Alio manda-
tur. Eo die & inuitatus ad consulē Perseus, & alius
omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali for-
tuna poterat. Exercitus deinde in hiberna dimissus
est: maximam partem copiarum Amphipolis, reli-
quas propinquas vires acceperunt. Hic finis belli,
eum quadriennium continuū bellatum esset in-
ter Romanos ac Perseam, fuit: idemque finis inelyti-
per Europæ plerumque atq; Asiam omnem regni.
Vicesimum ab Carano qui primus regnavit, Per-
sea numerabant. Perseus Q. Fulvio, L. Manlio Cos.
regnum accepit: a senatu rex est appellatus M. Iu-
nio, A. Manlio Cos. regnavit XI annos. Macedonū
obscura admodum fama vsque ad Philippum. A-
myntæ filium fuit: inde ac per eum crescere cū cep-
isset, Europæ se tamen finibus continuit, Graeciam
omnem & partem Thraciz atq; Illyrici amplexa.
Superfudit deinde se in Asiam: & XI Iannis, qui-
bus Alexander regnavit, primum omnia, qua Per-
sarum prope immenso spacio imperium fuerat, sug-
ditionis fecit. Arabas hinc Indiamq; qua terrarum
vltimus finis rubrum mare amplectitur, peragrauit.
Tum maximum in tertis Macedonum regnum no-
taenq; inde morte Alexandri distractum in multa
regna: dum ad se quisq; opes rapiunt lacerantes vi-
ribus, a summo culmine fortunæ ad vltimū finem
centū quinquaginta annos stetit. Victoria Romana
fama cū peruulisset in Asiam. Antenor qui cū clas-
se lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde
traiecit. C. Popilius qui ad Delum praesidio nauibus
Macedoniā petentibus erat, postquam de bellatū in
Macedonia, & statione summos hostiū lembos

audiuat, dimissis & ipse Atticis nauibus, ad suscepi-
legationem peragendam nauigare Ægyptum per-
git: vt prius occurrere Antiocho posset, quam ad A-
lexandriæ mœnia accederet. Cum præterueheren-
tur Asiani legati, & Loryma uenissent, qui portum
X X paulo amplius millia ab Rhodo abest, ex ad-
uerso urbi ipsi positus: principes Rhodiorum oc-
currunt, (iam enim eo quoque uictoriæ fama per-
lata erat) orantes vt Rhodum deueherentur: peti-
nere id ad famam salutemque ciuitatis, noscere
ipsos omnia quæ acta essent agerenturq; Rhodi, &
comperta per se, non uulgata fama Romam refer-
re. Diu negantes perpulerunt, vt moram nauigatio-
nis breuem pro salute sociæ urbis paterentur. Post
quam Rhodum uentum est, in concionem quoq;
eos iidem precibus pertraxerunt. Aduentum legatio-
rum auxit potius timorem ciuitati quam minuit.
omnia enim Popilius, quæ singuli uniuersique eo
bello hostiliter dixerant fecerantque, retulit. & ut
asper ingenio augebat atrocitatem eorum quæ di-
cerentur, uultu truci, & accusatoria uoce: vt cû pro-
pria simulatis nulla causa cum ciuitate esset, ex u-
nius senatoris Romani acerbitate, qualis in se uni-
uersi senatoris animus esset, coniectarēt. C. Decimii
moderatoris oratio fuit: qui in plerisque eorum quæ
commemorata a Popilio essent, culpam non penes
populum, sed penes paucos concitatores vulgi esse
dixit: eos uenalem linguam habentes, decreta plena
regiæ assentationis fecisse, & eas legationes misisse,
quarû Rhodios semper non minus puderet quam
pœniteret: quæ omnia, si potestas populo foret, in-
capita noxiarum uersura. Cum magno assensu au-
ditus est, non magis eo quod multitudinis noxam
cleuabat, quam quod culpam in auctores uerterat.

Itaq;

Itaque cum principes eorum Romanis responde-
rent, nequaquam tamen tam grata oratio eorum
fuit, qui quæ Popilius obiecerat, diluere ut unque
conati sunt, quam eorum qui Decimio in auctoribus
ad piaculum noxæ obiciendis assensu sunt. Decretum
igitur extemplo, vt qui pro Perseo aduersus Roma-
nos dixisse quid aut fecisse conuincerentur, capitis
condemnaerentur. Excesserunt urbe sub aduentum
Romanorum quidam, alii mortem sibi consciscerunt.
Legati non ultra quam quinq; dies Rhodi morati,
Alexandriam proficiscuntur. Nec eo segnibus iudicia
ex decreto eorum his factis Rhodi exercebantur,
quam perseuerantiam in exequenda re Decimii le-
nitas afferebat. Cum hæc gereretur, Antiochus
frustra tentatis mœnibus Alexandriæ abscesserat: cæ-
teraq; Ægypto potitus relicto Memphi maioris
Ptolemæo, cui regnum quæri suis uiribus simula-
bat, vt victorem mox aggrediretur, in Syriam ex-
ercitum abduxit. Ne cuius uoluntatis eius ignarus
Ptolemæus, dum conterritum obsidionis metu mi-
norem fratrem haberet, posse se recipi Alexandriæ
& sorore adiuuante, & non repugnantibus fratri
amicis, ratus: primum ad sororem, deinde ad fratrem
amicosq; eius non prius desistit mittere, quam pa-
cera cum iis confirmaret. Suspectum Antiochum
effecerat, quod cætera Ægypto sibi tradita, Pelusii
validum relictum erat præsidium: apparebat claustra
Ægypti teneri, vt cû uelit rursus exercitum induce-
ret. Bello intestino cum fratre, quiq; cum eo erant
storressus certamine nequaquam par Antiocho
futurus esset. Hæc prudenter animaduersa a maio-
re, cum assensu minor fratris, quiq; cum eo erant
acceperunt: soror plurimum adiuuit, non consilio
modo, sed etiam precibus. Itaq; consentientibus

N N R

cunctis pace facta Alexandriam recipitur, ne multitudine quidem aduersante: quæ in bello non per obsidionem modo, sed etiam postquam a moribus abscissum est, quia nihil ex Ægypto subuehebatur, omnium rerum attenuata inopia erat. His cum latari Antiochum conueniens esset, si reducendi eius causa exercitum Ægyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiæ & Græciæ ciuitates legationibus recipiendis, litterisq; dimittendis usus erat: adeo est offensus, ut multo acrius infestiusq; aduersus duos, quàm ante aduersus unum pararet bellum. Cypri extemplo classem misit: ipse primo vere cum exercitu Ægyptum petens, in Coelen Syriam percessit. Circa Rhinocolura Ptolemæi legati agentibus gratias, quod per eorum regnum patrium recepisset, petentibusq; ut suum munus tueretur, & diceret potius quid fieri uellet, quàm hostis ex socio factus, ut atq; armis ageret, respondit, non aliter neq; classem reuocaturum, neq; exercitum reduciaturum, nisi sibi & tota Cypro & Pelusio agro, qui circa Pelusiacum ostium Nili esset, cederet: demq; præstituit: intra quam de conditionibus petentis responsum acciperet. Postquam dies data induciis præterit, nauigantibus ostio Nili ad Pelusium per deserta Arabiæ ad Memphim incolebant, & ab cæteris Ægyptiis partim uoluntate, partim metu, ad Alexandriam modicis itineribus descendit. Ad Leusinem transgresso flumen, qui locus quatuor millia ab Alexandria abest, legati Romani occurrerunt. Quos cum aduenientes salutasset, dextramq; Popilio potrigeret, tabellas ei Popilius scriptas habentes tradidit, atq; omnium primum id legere iubet. Quibus perlectis, cum se consideraturum adhibitis amicis quid faciendum sibi esset, dixisset: Popilius pro cætera asperitate animi, uirga quam in manu gerebat,

bat, circumscriptis regem, ac prius quam hoc circulo excedas, inquit, reddere responsum senatui quod referam. Obstupescit tam uolento imperio, parumper cum hæsitasset, Faciam, inquit, quod censeat senatus. Tum demum Popilius dextram regi tanquam socio atque amico porrexit. Die deinde finita cum excessisset Ægypto Antiochus, legati cõcordia etiam auctoritate sua inter fratres firmata, inter quos uixdum conuenerat, pars Cyprum nauigant: & inde quæ iam uicerat prælio Ægyptias naues classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Ægyptus habenti iam, reditumq; patrium regnum stirpi Ptolemæi fuerat. Cofcius anni sicut alterius clarus consulatus insigni uictoria, ita alterius obscura fama: quia materiam res gerendi non habuit. Iam primum cum legionibus ad conueniendum diem dixit, non auspicato templum intrauit: vitio diem dictam esse augures, cum ad eos relatum est decreuerunt. Profectus in Galliam circa Maeros cæpos ad montes Sicimiam & Papiniam statina habuit: deinde circa eadem loca cum sociis nominis Latini hybernabat. Legiones Romanæ, quod vitio dies exercitui ad conueniendum dicta erat, Romæ mæsuerant. Et Prætor C. Papirius Carbonem, cui Sardinia conuenerat, in prouincias ire: eum ius dicere Romæ (nam eam quoque sortem habebat) inter ciues & peregrinos patres censuerant. Et Popilius, & ea legatio quæ missa ad Antiochum erat, Romam rediit: retulit controuersias inter reges sublatas esse, exercitumque ex Ægypto in Syriam rediitum. Ipsi ipsorum regum legati uenerunt: Antiochi legati referentes omni uictoria potiorẽ pacem regi, quæ senatui placuisset, uisam: eumq; haud secus quæ deorum im-

perio legatorum Rom. iussis paruisse. Gratulati deinde victoriam sunt. ad quam summa ope si quid imperatum foret, ad futurum regem fuisse. Ptolemaei legati communi nomine regis & Cleopatrae gratias egerunt. plus eos S. P. Q. R. quam parentibus suis, plus quam diis immortalibus. debere: per quos obsidione miserima liberati essent, regnum patrum prope amissum recepissent. Responsum ab senatu est, Antiochum recte atque ordine fecisse, quod legatis paruisset, gratumque id esse S. P. Q. R. Regibus Aegypti Ptolemaeo Cleopatraeque, si quid per se boni commodique euenisset, id magnopere senatum letari, daturumque operam, ut regni sui maximum sentiper praesidium positum esse in fide populi Romani ducant. Munera legatis vt ex instituto mittenda curaret, C. Papirio praetori mandatum. Littere deinde Macedoniae allatae, quae victoriae latitiam geminarent: Persea regem in potestatem. Cofvenisse. Dimissis legatis, disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos: Pisanis querentibus agro se a colonis Rom. pelli: Lunensibus affirmantibus, eum de quo agatur, a triumviris agrum sibi assignatum esse. Senatus qui de finibus cognoscerent ita tuerent, quae, quinque viros misit, Quintum Fabium Borbonem, P. Cornelium Blasionem, T. Sempronium Muscam, L. Naevium Balbum, C. Apuleium Saturninum. Et ab Eumene & ab Attalo & ab Athenaeis fratribus, communis legatio de victoria gratulatum venit. Et Masgabae regis Masanisae filio Purconis naucem egresso praesto fuit obviam missus cum pecunia L. Manlius quaestor, qui Romam cum publico sumptu perduceret. Aduenienti extemplo senatus datus est. Is adolescens ita locutus est, vt quae rebus grata erant, gratiora verbis faceret. Commemoraui

morauit quot pedites equitesque, quot elephantos, quantum frumenti eo quadriennio pater suus in Macedonia misit. Sed duas res ei rubori fuisse: vna quod rogasset eum per legatos senatus quae ad bellum opus esset, & non imperasset: alteram quod pecuniam ei pro frumento misisset. Masanisam meminisse regnum a populo Romano partum auctumque, & multiplicatum habere: vsu regni contentum, scire dominium & ius eorum qui dederint esse. Sumere itaque eosdem, non se rogare aequum esse: neque emerere ea ex fructibus agrorum se dati, quae ibi proueniant. Id Masanisae satis esse, & fore, quod populo Romano superesset. Cum iis mandatis a patre profectum, postea consecutos equites, qui deuictam Macedoniam nuntiarent: gratulatumque senatu iubent indicare, tantae eam re latitiae patri suo esse, vt Romam venire velit, Iouique Opt. Max. in Capitolio sacrificare, & grates agere: id, nisi molestum sit, vt ei permittatur, ab senatu petere. Responsum regulo est: facere patrem eius Masanisam, quod virum gratum bonumque; facere deceat, vt pretium honoremque debito beneficio addat. Et populum Romanum ab eo bello Punico forti fidelique opera adiutum, & illum fruente populo Romano regnum adeptum: equitate sua postea trium regum bellis, deinceps omnibus sanctum officii. victoria vero populi Romani latitiam regem mirum non esse, qui sortem omnem fortunae regni que sui cum rebus Romanis immiscuisset: Grates diis pro populi Romani victoria apud suos penates ageret, Romae filium pro eo acturum. Gratulatum quoque satis suo ac patris nomine esse. ipsam relinquere regnum, & Africa excedere, praeterquam quod illi inutile esset, non esse e republica. B. Senatum censere petenti Masgabae vt Hannone

Amilcaris filius * obses in locum exigeret. Munera ex senatusconsulto emere regulo quæstor iussus ex C. pondo argenti, & prosequi eum Puteolos, omnemque sumptum quoad in Italia esset, præbere, & duas naues conducere, quibus ipse comitesque regis in Africam deueherentur: & comitibus omnibus liberis seruisque vestimenta data. Haud ita multo post de altero Masanissa filio Misagene litteræ ablatæ sunt, missum eum ab L. Paulo post deuictum Persea in Africam cum equitibus suis: nauigantem dispersa classe in Adriatico mari Brundisium tribus nauibus ægrè delatum. Ad eum cum iisdem muneribus quæ data Romæ fratri eius erant, L. Stertinus quæstor Brundisium missus, iussusque; curare, ut ædes hospiti-

In quatuor urbanas tribus descripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquennii maior ex S. C. esset. Eos, ubi proximo lustro censi essent, censiti iusserunt: & eos qui prædium prædiave rustica pluris sestertium XXX. millium haberent. censendi ius factum est. Hoc cum ita seruatum esset, negabat Claudius suffragitationem iniussu populi censitorem cuiquam homini, nedum ordini vniuerso adimere posse. Neque enim si tribu mouere possidet, quod sit nihil aliud quam mutare iubere tribum, ideo omnibus V. & XXX. tribubus emouere possidet id est, ciuitatem libertatemque; eripere, non ubi censetur finire, sed censu excludere. Hæc inter ipsos disceptata: postremo eo descensum est, ut ex quatuor urbanis tribubus vna pampalam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes qui seruitutem possiderent, conicerent. Exquilinæ fors exiit: in ea Tribus Gracchus pronunciauit, libertinos omnes censeri placere. Magno ea res honori censoribus

apud

apud senatum fuit. gratia actæ & Sempronio, qui bene cæpto perseuerasset: & Claudio, qui non impedisset. Plures quam a superioribus & senatu cænoti sunt, & equos vendere iussi: omnes iidem ab utroque; & tribu remoti & ærarii facti: neque; vilius quæ alter notaret, ab altero leuata ignominia. Petentibusque instituto ad facta testæ exigenda, & ad opera que locassent probanda, anni & bimensis tempus prorogaretur: Cn. Tremellius tribunus, quia lectus non erat in senatum, interest. Eodem anno C. Cicereius ædem in monte Albano dedicauit, quinquennio postquam uouit. Flamen Martialis inauguratus est eo anno L. Posthumus Albinus. Q. Aulo M. Iunio cos. de prouinciis referentibus, censuere patres duas prouincias Hispaniam rursus fieri, quæ vna per bellum Macedonicum fuerat. & Macedoniam Illyricumque eisdem L. Paulum & L. Anicum obtinere. donec de sententia legatorum & res bello turbatas, & statum alium eius regni formâdoscopsuissent. Cos. Pise & Gallia decretæ cum binis legionibus peditum & equitum quadringentis. Pretorum loces fuere, Q. Cassii urbana, M. Iuuentii Taluz inter peregrinos, Tib. Claudii Neronis Sicilia, Cn. Fuluii Hispania citerior, C. Licinii Neruz vltior. A. Manlio Torquato Sardinia obuenerat, nequit in prouinciam, ad res capitales quærendas ex S. C. retentus. De prodigiis deinde nunciatis senatus est consultus. Aedes deorum Penarium in Velia de caelo tacta erat, & in oppido Mineriuo due portæ, & muri aliquantū. Anagninæ terra pluerat, & Lanuuii fax in caelo visa erat. Et Calatiz in publico agro M. Valerius cuius Romanus nuntiabat e foco sanguine per triduū & duas noctes mansisse. Ob id maxime decemuirii libros adire iussi, supplicati-

nem in diem vnum populo edixerunt, & L. cepis in foro sacrificauerunt: & aliorum prodigiorū causa diem alterum supplicatio circa omnia puluinaria fuit, & hostiis maioribus sacrificatum est, & vrbs iustrata. Inde quod ad honorem deū immortalium pertineret, decreuit senatus, vt quoniam perducelles superati Perseus & Gentius reges cum Macedonia atque Illyrico in potestate populi Romani essent: vt quanta dona Ap. Claudio, M. Sempronio Cos. ob deuictum Antiochum regem data ad omnia puluinaria essent, tanta Q. Cassius & M. Iunentius Pr. curarent danda. Legatos deinde, quorum de sententia imp. L. Paulus, L. Anicius componerent res, decreuerunt: decem in Macedoniam, quinque in Illyricum. In Macedoniam sunt hi nominati, A. Posthumius Lufcus, C. Claudius, ambo censorii. C. Licinius Crassus collega in consulatu Pauli, tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat. His consularib. addidere Cn. Domitium Anobarbum, Ser. Cornelium Syllam, L. Iunium, C. Antistium Labeonem, T. Numisium Tarcuiniensem, A. Terentium Varronem. In Illyricum autem hi nominati, P. Aelius Ligus consularis, C. Cicereius, & Cn. Bæbius Pamphilus (hic priore anno, Cicereius multis ante annis Pr. fuerat) P. Terentius Tusciceianus, P. Manlius. Moniti deinde Cos. a patribus, vt quoniam alterū ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam oporteret: primo quoque tempore provincias aut compararent inter se, aut sortirentur. sortiti sunt. M. Iunio Pifz obuenerunt, (quem prius quam in provinciam iret, legationes quæ vndiq; Romam gratulatum conuenerunt, introducere in senatum placuit) Q. Aelio Gallia. Cæterum quamquam tales viri mitterentur, quorum

quorum de consilio sperare posset, imp. nihil indignum nec clementia, nec grauitate P. R. decreturos esse: tamen in senatu quoque agitata est summa consiliorum: vt inchoata omnia legati ab domo ferre ad imperatores possent. Omnium primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, vt omnibus gentibus appareret, arma P. R. non liberis seruitutem, sed contra seruiantibus libertatem asserre: vt & in libertate gentes quæ essent, tutam sibi, perpetuamq; sub tutela P. R. esse: & quæ sub regibus viuerent, & in præsens tempus mitiores eos sustioresq; respectu P. R. habere se: & si quando bellum cum P. R. regibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem allaturum crederent. Metalli quoq; Macedonici, quod ingens vestigal erat, locationesq; prædiorum rusticorum tolli placebat. Nam neque sine exercere publico posse: & vbi publicanus est, ibi aut ius publicum vanum, aut libertatem sociis nullam esse. Ne ipsos quidem Macedonas idem exercere posse. vbi in medio præda administrantibus esset, ibi nunquam causas seditionum & certaminis desore. Communis concilium gentis nullum esse, ne improbum vulgus a senatu aliquando libertatem salubri moderationi datam ad licentiam pestilentem traheret. In quatuor regiones describi Macedoniam, vt suum quæq; concilium haberet, placuit: & dimidium tributū quod regibus ferre soliti erant, populo Romano pendere. Similia his & in Illyricum mandata: cætera ipsi imperatorib. legatisq; relicta, in quib. præsens tractatio rerum certiora subiectura erat consilia. Inter multas regum gentiumq; & populorum legationes Attalus frater regis Eumenis maxime conuertit in se omnium oculos animosq; exceptus enim

est ab his qui simul eo bello militauerunt, haud paulo benignius quam si ipse rex Eumenes uenisset. Ad duxerant eum duce in speciem honesta res, vna gratulatio conueniens in ea victoria quam ipse adiunxerat: altera querimonia Gallici tumultus. Aduertraxi gladiis regnum in dubium adductum esse. Suberat & secreta spes honorum praemiorumque ab senatu, quae vix salua pietate eius contingere poterant. Erant enim quidam Romanorum quoque non boni auctores, qui spe cupiditatem eius elicerent, eam opinionem de Attalo & Eumene Romae esse, tanquam de altero Romanis certo amico, altero nec Romanis, nec Persi fido socio. Itaque vix statui posse, vtrum quae pro se, an quae contra fratrem petiturus esset, ab senatu magis impetrabilia forent, adeo vniuersos omnino & huic tribuere, & illi vero negare. Eorum hominum (vt res docuit) Attalus erat, qui quantum spes spondisset, cuperent, ni vnus amici prudens monitio velut frenos animo eius gestienti secundis rebus imposuisset. Stratius cum eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene Romam missus speculator rerum quae a fratre agerentur, monitorque; fidus si decedi fide vidisset. Is ad occupatas iam aures, sollicitatumque iam animum cum venisset, aggressus tempestiuis temporibus rem prope prolapsam restituit: aliis alia regna creuisse rebus dicendo: regnum eorum nouum, nullis vetustis fundatum opibus fraterna stare concordia: quod vnus nomen regum, & principum capitis insignis gerat, omnes fratres regnet. Attalus vero, quia aetate proximus, quis non pro rege habeat? neque eo solus quia tantas praesentes eius opes cernat, sed quod haud ambiguum prope diem regnaturum eum infirmitate aetateque Eumeneis esset nullam stirpem liberum habentis: (nec dum

nam enim agnouerat eum, qui postea regnauit.) Quid attineret vim afferre rei sua sponte, mox ad eum aduenturum? Accessisse etiam non iam tempestatem regno tumultus Gallici, cui vix consensu & concordia regum resisti queat. Si vero ad externum bellum domestica seditio adiiciatur, sisti non posse: nec aliud eum quam ne frater in regno moriatur, sibi ipsam spem propinquam regni erepturum. Si vtraque gloriosa res esset, & seruasse fratri regnum & eripuisse seruati tamen regni, quae iuncta pietati sit, portionem laudem fuisse. Sed enim uero cum detestabilis altera res, & proxima parricidio sit, quid ad deliberationem dubii superesse? Vtrum enim partem regni petiturum esse, an totum erepturum? si partem, ambo infirmos distractis viribus, & omnibus iniuriis obnoxios fore. Si totum, priuatum ne ergo maiorem fratrem, an exulem illa aetate, illa corporis infirmitate, an vltimum mori iussurum? Egregium enim, vt fabulis traditus impiorum fratrum euentus taceatur, Persei exitum videri: qui ex fraterna caede raptum diadema in templo Samothracum, velut praesentibus diis exigentibus poenas, ad pedes victoris hostis prostratus posuerit. Eos ipsos, qui non illi amici, sed Eumene infesti, stimulent eum, pietatem constantiamque laudaturos, si fidem ad vltimum fratri praestitisset. Haec plus valere in Attali animo, itaque introductus in senatum gratulatus victoriam, & sua merita eo bello fratrisque (si qua erant) & Gallorum defectionem, quae nuper ingenti motu facta erat, exposuit. Petiit vt legatos mitteret ad eos quorum auctoritate ab armis auocarentur. His pro regni utilitate editis mandatis, Aenum sibi & Maroneam petiit. Ita destituta eorum spe, qui fratre accusato partitionem regnum petiturum crediderant, curia ex-

cessit. Vt raro alias quisquam rex aut priuatus tanto favore, tantoq; omnium assensu est auditus omnibus honoribus munitibusq; & præsentibus est cultus, & proficiscentem profecuti sunt. Inter multas Alie Græciæq; legationes, Rhodiorum maxime legati ciuitatem conuerterunt. Nam cum primo in veste candida visi essent, quod & gratulanteis decebat, & si sordidâ vestem habuissent, lugentiū Persei casum præbere speciē poterant: postquā consulti ab Marco Iunio Cos. patres, stantibus in cōmitio legati, in locum, lautia senatumq; darent, nullū hospitale ius in iis seruandum censuerunt: egressus e curia Cos. cum Rhodii gratulatum se de victoria, purgatumq; ciuitatis crimina dicentes venisse, petissent vt senatus sibi daretur, pronunciat: sociis & amicis, & alia comiter atque hospitaliter præstare Romanos & senatum dare consueffe: Rhodios non ita meritos eo bello, vt amicorum sociorum numero habendi sint. His auditis prostrauerunt se omnes humi, consulemq; & cunctos qui aderant orantes, ne noua fallaq; crimina plus obesse Rhodiis æquum censerent quam antiqua merita, quorum ipsi testes essent. Exemplo veste sordida sumta, domos principum cum precibus ac lachrymis circumibant, orantes vt prius cognoscerent causam, quam condemnarentur. Marcus Iuuentius Talua prætor, cuius inter ciues & peregrinos iurisdictio erat, populum aduersus Rhodios incitabat: rogationemque promulgauerat, vt Rhodiis bellum indiceretur, & ex magistratibus eius anni deligerent qui ad id bellum cum classe mitteretur, se eum speras futurum esse. Huic actioni M. Antonius, & Marcus Pomponius tribuni pl. aduersabantur. Sed & prætor nouo maioq; exemplo rem ingressus erat, quod ante non consulto

consulto senatu, non consulibus certioribus factis, de sua vnus sententia rogationem ferret: vellent liberentne Rhodiis bellum iudici: cum antea semper prius senatus de bello consultus esset, deinde ad populum latum. & tribuni plebis: cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis suadendi dissuadendiq; legem potestas facta esset: eosq; persæpe euenisset, vt qui non professi essent se intercessuros, animaduertis vitii legis ex ratione dissuadentium, intercederēt: & qui ad intercedendum venissent, desisterent victi auctoritatibus suadentium legem. Tum inter prætorem tribunosq; omnia intempestiue agendi certamen erat. Tribuni festinationem prætoris ante tempus intercedendo in aduentum imperatoris

* *
peccauerimusne adhuc dubium est: pœnas, ignominias omnes iam patimur. Antea Carthaginensibus victis, Philippo, Antiocho superatis, cum Romanis venissemus, ex publico hospitio in curiam gratulamur vobis patres cōscripti, ex curia in Capitolium ad deos vestros dona ferentes veniebamus. nunc ex sordido diuersorio vix mercede recepti, ac prope hospitium more extra urbem manere iussi, in hoc qualore venimus in curiam Romanam Rhodii, quos prouinciis nuper Lycia atque Caria, quos præteritis atq; honoribus amplissimis donastis. Et Mactonas Illyriosq; liberos esse, vt audiuius, iubetis, cum seruierint ante quam vobiscum bellarent (nec cuiusquā fortunæ inuidemus, imo agnoscimus cleuentiam populi Romani) Rhodios, qui nihil aliud quam quieuerunt hoc bello, hostes ex sociis facturi estis: Certe quidem vos estis Romani, qui ideo feracia bella vestra esse, quia iusta sint, præ vobis fertis: "

” nec tam exitu eorum quod vindicatis, quam prin-
” cipis, quod non sine causa suscipiatis, gloria min-
” Mellana in Sicilia oppugnata: Carthaginenses, Athe-
” nae oppugnatae, & Graecia in seruitute petita, & adite-
” tus Annibal pecunia auxiliis Philippum hostem se-
” cerunt Antiochus ipse vtro ab Aetolis hostibus ve-
” stris accersitus, ex Asia classe in Graeciam traiecit,
” Demetriade & Chalcide & saltu Thermopylarum
” occupato, de possessione imperii vos deicere cona-
” tus. Cum Perseo, socii vestri oppugnati, alij interie-
” sti reguli principesque gentium, aut populorum,
” causa belli vobis fuere. Quem tandem titulum nos-
” tra calamitas habitura est, si perituri sumus? Non-
” dum segrego ciuitatis causam a Polyarato & Diane
” ciuibus nostris, & iis quos vt traderemus vobis ad-
” duximus. Si omnes Rhodii aequae, noxii esse mus,
” quod nostrum in hoc bello crimen esset? Persei par-
” tibus fauimus: & quemadmodum Antiochi Philip-
” piq; bello, pro vobis aduersus reges, sic nunc pro re-
” ge aduersus vos stetimus. Quemadmodum soleamus
” socios iuare, & quam impigre capessere bella, Ca-
” ium Liuium, L. Aemiliū Regillum interrogate, qui
” classibus vestris in Asia praefuerunt. Nunquam ve-
” strae naues pugnaere sine nobis: nostra classe pu-
” gnaumus semel ad Samum, iterum in Pamphylia
” aduersus Annibalē imperatorem: quae victoria no-
” bis eo gloriosior est, quod cum ad Samū magnam
” partem nauium aduersa pugna, & egregiam iuven-
” tutem amisissetis, ne tanta quidem clade territi,
” iterum ausi sumus regiae classi ex Syria venienti ob-
” uiam ire. Haec non gloriandi causa retuli, neq; enim
” ea nunc nostra est fortuna: sed vt admonerē quem-
” admodum adiuuare socios solerent Rhodii. Prae-
” mia Philippo & Antiocho deiciatis, amplissima ac-
” cepimus

” cepimus a vobis. Si quae vestra nunc est fortuna deū
” benignitate, & virtute vestra, ea Persei fuisset, & pre-
” mia petitum ad victorem regem venissemus in Ma-
” cedoniam, quid tandem diceremus? Pecuniam a no-
” bis adiutum, an frumento auxiliis terrestribus, an
” naualibus? quod praesidium tenuisse nos: vbi pugna-
” se, aut sub illius ducibus, aut per nos ipsos? si qua re-
” tet, vbi miles noster, vbi nauis intra praesidia sua fu-
” isset, quid responderemus? Causam fortasse dicere-
” mus apud victorem, quemadmodum apud vos di-
” citus. Hoc enim legatos vtroque de pace mitten-
” do cōsecuti sumus, vt nec ab vtraque parte gratiam
” uideremus, ab altera etiam crimen & periculum ef-
” feret. Quanquam Perseus vere obiceret, id quod vos
” non potestis, patres conscripti: nos principio belli
” misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis quae
” ad bellum opus essent: naualibus armis, iuuentute
” nostra sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore.
” ne praestaremus per vos stetit, qui de quacunque
” causa tum aspernati nostra auxilia estis. Neque fe-
” cimus igitur quicquam tanquam hostes, neque bo-
” norum fociorum de sumus officio, sed a vobis pro-
” hibiti praestare fuimus. Quid igitur? nihilne factum
” neq; dictum est in ciuitate vestra Rhodii quod nol-
” ueris, quo merito offenderetur populus Romanus?
” Hinc iam non quod factū est defensus sum, non
” deo infansio, sed publicā causam a primatorum cul-
” pa segregaturus. Nulla enim est ciuitas quae non &
” pro nobis ciues aliquādo, & imperitam multitudi-
” nem semper habeat. Etiam apud vos fuisse audiri,
” praesentando multitudini grassarentur & secessis-
” saliquādo a vobis plebē, nec in potestate vestra po-
” tuit Rom. fuisse. Si hoc in hac ta bene morata ci-
” uitate accidere potuit, mirari quisquam potest ali-

quos fuisse apud nos, qui regis amicitiam petentes plebem nostram consiliis depraverent? qui tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in officio cessaremus. Non prateribo id quod grauissimum est in hoc bello, crimen ciuitatis nostrae. Legatos eodem tempore & ad vos, & ad Persea de pace misimus. quod infelix consilium furiosus (vt postea audiuius) rator stultissimum fecit, quem sic locutum constat tanquam C. Popilius legatus Romanus, quem ad summouendos a bello Antiochum & Ptolemaeos reges misistis, loqueretur. Sed tamen ea siue superbia, siue stultitia appellanda est, eadem quae apud vos & apud Persea fuit. Tam ciuitatum quam singulorum hominum mores sunt: gentes quoque aliae iracundae, aliae audaces, quaedam timidae: in vinum, ut viderem priores aliae sunt. Atheniensium populorum fama est celerem, & supra vires audacem esse ad conandum: Lacedaemoniorum cunctatorē, & vix in ea quibus fidit, ingredientē. Non negauerim & totam Asiae regionē inania parere ingenia: & neque istorum tumidiorem sermonē esse: quod excellere inter finitimas ciuitates videamus: & id ipsum non tam viribus nostris, quam vestris, honoribus ac locis diciis. Satis quidem & tunc in praesentia castigata illa legatio erat, cum tam tristi responso vestro dimissum si tum parum ignominiae pensum est, haec certe tam miserabilis ac supplex legatio, etiā insolentioris quam illa fuit, legationis satis magnum piaculum esse. Superbiam, verborum praesertim, iracundi odere, prudentes irrident: vti que si inferioris aduersus superiorem est: capitali poena nemo vnquam dignam iudicauit. Id vero periculum erat, ne Romanos Rhodii contemnerent: etiam deos aliqui verbis serocioribus increpant, nec ob id quenquam fulmine ictum

ictum audiuius. Quid igitur superat quod purgamus: si nec factum hostile vllum nostrum est: & verba tumidiora legati offensionem aurium, non perniciem ciuitatis meruerunt? Voluntatis nostrae tacite velut litem aestimari vestris inter vos sermonibus audio P. C. fauisse nos regi, & illū vincere maluuisse: ideo bello persequendos esse credūt. Alii vestrum, voluisse quidem nos hoc, non tamen ob id bello persequendos esse: neque moribus, neque legibus vllius ciuitatis ita comparatum esse, vt si quis vellet inimicum perire, si nihil fecerit quo id fiat, capitis damnentur. His qui nos poena non crimine liberant, gratiam quidem habemus: ipsi nobis hanc dicimus legem, si omnes volumus quod arguimur, non distinguimus voluntatem a facto, omnes plectamur. Si alii principum nostrorum vobis, alii regi fauerūt: non postulo vt propter nos, qui partium vestrarum sumus, regis fautores salui sint. Illud deprecor, ne nos propter illos pereamus. Non estis vos illis infiores, quam ciuitas ipsa: & hoc qui sciebant, perique eorum aut profugerunt, aut mortem sibi conscuerunt: alii damnati a nobis in potestate vestra erunt, Patres conscripti. Ceteri Rhodii, sicut gratiam nullam meriti hoc bello, ita ne poenam quidem sumus. Priorum nostrorum benefactorum cumulus, hoc quod nūc cessatum in officio est, expleat. Cum tribus regibus gessistis bella per hos annos: ne plus ob sit nobis quod vno bello cessauimus, quā quod duobus bellis pro vobis pugnauius. Philippum, Antiochum, Persea tanquam tres sententias penite: dux nos absolunt, vna dubia est, vt grauior sit illi de nobis si iudicarent, damnati essemus. vos iudicate patres conscripti, sit Rhodus in terris, an iudicatus deleatur. Non enim de bello deliberatis

Patres conscripti, quod inferre potestis, gerere non potestis: cum nemo Rhodiorum arma aduersus uos laturus sit. Si perseuerabitis in ira tepus a uobis petemus, quo hanc funestam legationem domum referamus: omnia libera capita, quicquid Rhodiorum uirorum foeminarum est, cum omni pecunia nostra naues conscendemus: ac relictis penatibus publicis priuatisq; Romam uenimus: & omni auro & argento, quicquid publici, quicquid priuati est, in comitio in vestibulo curiae uestrae cumulo, corpora nostra coniugumque ac liberorum uestrae potestati permittemus, hic passuri quodcumque patiemur, dum erit procul ab oculis nostris urbs uestra dispartur, incendatur. Hostes Rhodios esse Romanis dicare possunt: est tamen & nostrum aliquod de nobis iudicium, quod nunquam iudicauimus nostris uestros hostes, nec quicquam hostile, etiam si omnia patiemur, faciemus. Secundum talem omnem uniuersi rursus prociderunt, ramosque oleae supplices iactantes, tandem excitati curia excesserunt. Tunc sententia interrogari coepit. In festis mi Rhodiis erant, qui consules praetoresue aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum eorum adiuuit M. Porcius Cato, qui asper ingenio, tum lenem mitemque senatorem egit. Non inferam simulachrum uiri copiosum quae dixerit referendo, ipsius oratio scripta extat Originum quatuor libro inclusa. Rhodiis responsum ita reddidit: est, ut nec hostes fierent, nec focii permanerent. Philocrates & Astymedes principes legationis erant: partem cum Philocrate renuntiare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Romae subistere: quaeque agerentur sciret, certioresque suos faceret. In praesentia deducere ante certam diem ex Ly-

cia Cr

cia Cariaque iusserunt praefectos. Haec Rhodum nunciata, quae per se tristia fuissent: quia maioris mali leuatus erat timor, cum bellum timuissent, in gaudium renunciata uerterunt. Itaque ex templo corona XX millibus aureorum decreuerunt. Theodorum praefectum classis in eam legationem miserunt. Societatem ab Romanis ita uolebant peti, ut nullum de ea re scitum populi fieret, aut literis mandaretur: quod nisi impetraret maior repulsis ignominia esset. Praefecti classis id uisus erat ius, ut agere de ea re sine rogatione ulla perlata posset. Nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali foedere se cum Romanis non illigarent: ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus abscederent auxilii sui, si cui opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate & fortuna eorum percipiendi. Tunc utique petenda societas uidebatur, non quae tutiores eos ab aliis faceret (nec enim timebant quemquam praeter Romanos,) sed quae ipsis Romanis minus suspectos. Sub idem fere tempus & Caunii desciuere ab his, & Mylassenses Euromensium oppida occuparunt. Non fracti animi ciuitatis erant, ut non sentirent, si Lydia & Caria adempta ab Romanis forent, extera aut se ipsa per defectionem liberarent, aut a finitimis occuparentur: includi se insulae parum & sterilis agri littoribus, quae nequaquam alere tantae urbis poterat possent. Missa igitur iuuentute prope, & Caunos, quamquam Cybistarum ascuerant auxilia, coegerunt imperio parere: & Mylassenses Alabandenosque qui Euromensium prouincia adempta, ad ipsos conuincto exercitu uenerunt, circa Orthosiam acie uicerunt. Dum haec ibi alia in Macedonia alia Romae gerantur, interim in Illyrico L. Anicius rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodre

quæ regia fuerat, præsidio imposito Gabinius præfecit Rhizoni & Olcinio vrbibus opportunis C. Licinium. Prepositis his Illyricum, cum reliquo exercitu in Epirum est profectus. Vbi prima Phanota ei dedita, tota multitudine cum infulis obuiam effudit. Hic præsidio imposito, in Molossidem transgressus, eius oppidis præter Passaronem & Tegmonem, & Phylacem, & Horreum receptis, primum ad Passaronem ducit. Antinous & Theodotus principes eius ciuitatis erant, insignes & fauore Persei, & odio aduersus Romanos, iidem vniuersæ genti auctores desiscendi ab Romanis. Hi conscientia primatæ nostræ quia ipsis nulla spes veniæ erat, vt communi totius patriæ opprimerentur, clauerunt portas: multitudinem vt mortem seruituti præponerent hortantes. Nemo aduersus præpotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam nobilis & ipse adolescens, cum maiora Romanis metus timorem a principibus suis vicisset. Quæ vos rabies, inquit, agitat, qui duorum hominum noxæ ciuitatis accessionem in citis: Equidem pro patria qui lethum appetissent, sæpe fando audiui: qui patriam pro se perire æquum censerent, hi primi inuēti sunt. Quin aperimus portas, & imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit? Hæc dicentem cum multitudo sequeretur, Antinous & Theodotus in primam stationem hostium irruerunt, atque ibi offerentes se ipsi vultu neribus interfecti, vrbs dedita est Romanis. Simili pertinacia Cephalonis principis clausum Tegmonem, ipso interfecto per dedicationem recepit. Nec Phylacæ nec Horreum oppugnationem tulerunt. Profecta Epiro, diuisisq; in hyberna copiis per opportunas vrbes regressus ipse in Illyricum, Scodram, quod quinq; legati ab Roma venerant, euocatis ex tota

provinciâ

provincia principibus conuentum habuit. Ibi prætribunali pronūciauit de sententia cōciliij, S.P.Q.R. Illyrios esse liberos iubere, præfidia ex omnibus oppidis, arcibus & castellis sese deducturum, non solū liberos, sed etiam immunes fore Issenses & Taulantios, Dassaretiorū Tirustas, Rhizonitas, Olcinias, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent. Daorfes quoque immunitatem dare, quod relictæ Carauantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus & Dassarensibus & Selepitanis ceterisq; Illyriis vestigal dimidium eius quod regi pendissent. Inde in tres partes Illyricum diuisit. vnam ei fecit quæ supra dicta est, alterâ Labeatas omnes, tertiam Agrauonitas, & Rhizonitas, & Olcinias, accolasque eorum. Hac formula dicta in Illyrico, ipse in Epiro Passaronem in hyberna rediit. Dum hæc in Illyrico geruntur, Paulus ante aduentum decem legatorum Quintum Maximum filium iam ab Roma regressum, ad Æginium & Agassas diripiendas mittit. Agassas, quod cum Martio Coss. tradidissent vrbes, petita vltro societate Romana, defecerant rursus ad Persea: Æginensium nouum crimē erat: famæ de victoria Romanorum fidem non habentes, in quosdam militum vrbes ingressos hostiliter seauerant. Ad Æniorum quoque hostiliter vrbes diripiendam L. Posthumium misit, quod pertinacius quam finitimæ ciuitates in armis fuerant. Autumni fere tempus erat, cuius temporis initio circumeundam Græciam, visendaque quæ nobilitate fama magis auribus accepta sunt, quam oculis noscuntur, vt statuit: præposito castris C. Sulpicio Gallo, profectus cum haud magno comitatu, tegentibus latebra Scipione filio & Atheno Eumenis regis fratre, per Thessaliam Delphos petit inelytūm oriz-

culum. Vbi sacrificio Apollini facto, inchoatas in vestibulo columnas, quibus imposituri statuas regum Persei fuerant, suis statuis victor destinavit. Lebedia quoque templum Iouis Trophonis adiit: ibi ceteri vidisset os specus, per quod oraculo videntes scilicet deos descendunt, sacrificio Ioui Hecyngarum facto, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi, quoque ante insulae ponte conuenienti iuncta descendit. A Chaloide Aulidem tranxit trium millium spacio distantem, portum inopertum statione quondam mille nauium Agamemnonia classis. Dianaeque templum, vbi nauibus cursum ad Troiam, filia victima aris admoti, rex ille regum petiit. Inde Oropum Atticae ventum est: vbi pro deo vares Amphilocho colitur, templumque; vetustum est fontibus iuisque circa amœnum. Athenas inde, plenas quidem & ipsas vetustate fame, multatamen visenda habentes: arcem portus, muros Pyraeum vbi iungentes naualia magnorum imperatorum, simulachra deorum hominumque omni genere & materiae & artium insignia. Sacrificio Minerae praesidi arcis in vrbe facto profectus, Corinthum altero die peruenit. Vrbs erat tunc preclara ante exitium. arx quoque & Isthmus praebere spectaculum: arx inter omnia in immanem altitudinem edita, scateens fontibus: Isthmus duo maria ab occasu & ortu solis finitima, arcis faucibus dirimens. Sicyonem inde & Argos nobiles vrbes adit: inde haud parum opibus Epidaurum, sed inelytam Aesculapii nobili templo, quod V. millibus passuum ab vrbe distans, nunc vestigiis reuulsorum donorum, tum donis diues erat, quae remediorum salutarium aegri mercedem sacrauerant deo. Inde Lacedaemonem adit, non operum magnificentia, sed disciplina

intit.

institutiisque; memorabilem: vnde per Megalopolim Olympiam ascendit, vbi & alia quidem spectanda sunt, & Iouem velut praesentem intuens, motus animo est. Itaque haud secus quam si in Capitolio immolaturus esset, sacrificium amplius solito apparari iussit. Ita peragrata Graecia, vt nihil eorum quae quisque Persei bello priuatim ac publice sensisset, inquireret, ne cuius metu sollicitaret animos sociorum: Demetriadem cum reuertit, in itinere sordidata turba Aetolorum occurrit. mirantique & percunctanti quid esset, desertur D. L. principes ab Lycisco & Tisippo circumfesso senatu per milites Romanos missos a Babio praeside interfectos: alios in exilium actos esse, bonaque eorum, qui interfecti essent, & erulum possidere qui arguebant. Iussit Amphipolim adesse, ipse conuento Cn. Octauio Demetriade, postquam fama accidit traicisse iam mare X. legatos, omnibus aliis omissis, Apolloniam ad eos pergit. Quo cum Perseus obuiam Amphipoli nimis soluta custodia processisset (id diei iter est) ipsum quidem benigne allocutus est: ceterum postquam in castra ad Amphipolim venit, grauius increpauit traditur C. Sulpicium: primum quod Persea tam procul a se vagari per prouincia passus est: deinde quod adeo indulsissent militibus, vt nudare tegulis muros vrbis ad tegenda hybernacula sua pateretur: referri que tegulas, & refarciri tecta sicut fuerant, iussit. Et Persea quidem cum maiore filio Philippo traditos Posthumio in custodiam misit: filiam cum minore filio a Samotrace accitos Amphipolim, omni liberali cultu habuit. Ipse vbi dies venit quo adesse Amphipoli denos principes ciuitatum iusserat, literisque; omnes quae vbi que depositae essent, & pecuniam regiam conferri, cum X. legatis circumfusa omni

multitudine Macedonum, in tribunali cōfedit. Af-
fuctis regio imperio, tamen nouum formam terri-
bilem præbuit tribunal, summotor aditus, præco, ac-
census, insueta omnia oculis auribusque, que vel so-
cios, nedum hostes victos terrere possent. Silentio
per præconem facto, Paulus Latine que senatui, que
sibi ex concilii sententia visa essent, pronūtiauit: ca-
Cn. Octavius Pr. (nam & ipse aderat) interpretata
sermone Græco referebat. Omnium primum libe-
ros esse iubere Macedonas, habentes vrbes easdem
agrosque, vtentes legibus suis, annuos creates ma-
gistratus, tributum dimidium eius quod pendit-
sent regibus, pendere P. R. Deinde in IIII regiones
diuidi Macedoniam. vnam fore & primam partem,
quod agri inter Strymonem & Nessum amnem sit-
accessurum huic parti trans Nessum ad orientem
versum, qua Perseus tenuisset vicos, castella, oppida,
præter Ænum & Maroneam & Abdera: trans Stry-
monem autem vergentia ad occasum, Bisalticam
omnem cum Heraclea, quam Sinticen appellat. Se-
cundam fore regionem quam ab ortu Strymo am-
plecteretur amnis, præter Sintigen Heracleam &
Bisaltas: ab occasu qua Axius terminaret fluius, ad-
ditis Pzonis, qui prope Axium flumen ad regionem
orientis colerent. Tertia pars facta, quam Axius ab
oriēte, Peneus amnis ab occasu cingūt. ad septen-
trionem Bora mons obiicitur. adiecta huic parti re-
gio Pzonix, qua ab occasu præter Axium amnem
porrigitur. Edessa quoque & Berœa eodem concesser-
unt. Quarta regio trans Boram montem, vna par-
te cōfinis Illyrico, altera Epiro. Capita regionum
vbi concilia fierent, primæ regionis Amphipolim,
secundæ Thessalonicen, tertiæ Pellam, quartæ Pella-
goniam fecit. Eo concilia suæ cuiusque regionis in-
dicū

dici, pecuniam conferri, ibi magistratus creari ius-
sit. Pronūtiauit deinde, neque connubium, neque
commercium agrorum & edificiorumque inter se
placere cuiquam, extra fines regionis suæ esse. Me-
talla quoque auri atque argenti non exerceri: ferri
& æris permitti: vectigal exercentibus dimidium e-
ius impositum quod pendissent regi. Et sale in-
uesto vti vetuit. Dardanus repetentibus Pzoniam
quod & sua fuisset, & continens esset finibus suis, o-
mnibus dare libertatem pronūtiauit, qui sub re-
gno Persei fuissent. Post non impetratam Pzoniam,
salis commercium dedit. tertiæ regioni imperauit,
vt Stobos Pzonix deucherent, pretiumque statuit.
Naualem materiam & ipsos cadere, & alios pati ve-
tuit. Regionibus, quæ affines barbaris essent (excep-
ta autem tertia omnes erant) permisit. vt præsidia
armata in finibus extremis haberent. Hæc pronun-
tiata primo die cōuentus varie affecerunt animos.
Libertas præter spem data arroxit, & leuatum an-
nuum vectigal regionatim commerciis interruptis
ita videri lacerata, tanquam animalia in artus alte-
rum alterius indigentes distracta: adeo quanta Ma-
cedonia esset, quam diuisui facilis, vt a seipsa quæque
contenta pars esset, Macedones quoque ignotabāt.
Pars prima Bisaltas habet fortissimos viros (trans
Nessum amnem incolūt, & circa Strymone) & mul-
tas frugū proprietates, & metalla, & opportunitatē
Amphipolis, quæ obiecta claudit omnes ab oriente
sole in Macedoniam aditus. Secunda pars celebra-
tissimas vrbes Thessalonicen & Cassandriam habet,
ad hoc Pallenem fertilem ac frugiferam terrā: ma-
ricimas quoque; opportunitates ei præbent portus ad
Toronem ac montem Atho (Æneque vocent hunc) a-
lii ad insulam Eubœam alii ad Hellepontū oppor-

tunc versu. III. regio nobiles vrbes Edessam & Beream & Pellam habet, & Vettioru bellicosam gentem: incolas quoq; per multos Gallos & Illyrios impigros cultores. IIII. regionem Eordei & Linceis & Pelagones incolut: iuncta his Atintania & Strymphalis & Elimiotis. Frigida hæc omnis, duraq; cultu & aspera plaga est: cultoru quoq; ingenia terre similia habet: ferociores eos & accola barbari faciunt, nunc bello exereentes, nunc in pace miscentes ritus suos. Diuisa itaq; Macedonia partium vsibus separatis, quanta vniuersos teneat Macedonas formula dicta, cum leges quoq; se daturum ostendisset. Aetoli deinde citati: in qua cognitione magis vtra pars Romanis, vtra regi fauisset, quaesitu est, quam vtri fecissent iniuriam, aut accepissent. Noxa libertati interfectores, exilium pulsæ æque ratum fuit, ad mors interfectis. A. Bëbius vnus est damnatus, quod milites Romanos præbuisset ad ministerium cæcis. Hic euentus Aetolorum causæ in omnibus Græciæ gentibus populisque eorum, qui partis Romanorum fuerant, inflauit ad intolerabilem superbiam animos, & obnoxios pedibus eorum subiecit, quos aliqua parte suspicio fauoris in regem contigerat. Tria genera principum in ciuitatibus erant: duo quæ adulsio aut Romanorum imperium, aut amicitiam regum sibi priuatim opes oppressis faciebant ciuitatibus: medium vnum vtrique generi aduersum, libertatem & leges tuebatur. His vt maior apud suos charitas, ita minor apud externos gratia erat. Secundis rebus elati Rom. partis eius fautores, solum in magistratibus, solum in legationibus erant. Hi cum frequentes & ex Peloponneso & ex Beotia, & ex aliis Græciæ conciliis adessent, implere eures decem legatorum: non eos tantum qui se propa

propalam per vanitatem iactassent tanquam hospites & amicos Persei, sed multo plures alios ex occulto fauisse: reliquos per speciem tuenda libertatis in conciliis aduersus Romanos omnia instruxisse: nec aliter eas mansuras in fide gentes, nisi fractis animis partium aleretur, confirmareturq; auctoritas eoru, qui nihil præter imperium Romanoru expectarent. Ab his editis nominibus, euocatis literis imperatoris ex Aetolia Acarnaniæq; & Epiro & Beotia, qui Romam ad causam dicendam sequerentur: in Achaiam ex decem legatoru numero profecti duo, C. Claudius, & Cn. Domitius, vt ipsi edicto euocarent. Id duabus de causis factum, vna quod fiducia plus animorumq; esse Achæis ad non pendum credebant, & forsitan etiam in periculo fore Callicratem & ceteros criminu auctores delatoresq;: altera cur præfentes euocarent causa erat, quod ex aliis gentibus principu literas deprehensas in cõmentariis regis habebat: in Achæis cæcum erat crimen, nullis eoru literis inuentis. Aetolis dimissis, Acarnanum citata gens: in his nihil nouatum, nisi quod Leucas exempta est Acarnanum concilio. Quærendo deinde latius, qui publice aut priuatim partiu regis fuissent, in Asiã quoq; cognitionem extendere: & ad Antissiam in Lesbo insula diuendum traducendos Methymnam Antissios, Labeonem miserunt: quod Antenorem regium præfectum, quo tempore cum lembis circa Lesbum est vagatus, portu receptum com meatibus inuisent. Duo securi percussu viti insignes, Andronicus, Andronici filius Aetolus, quod patrem secutus arma contra populũ Rom. tulisset, & Neo Thebanus, quo auctore societatem cum Perseo iunxerant. His rerum externarum cognitionibus interpositis, Macedonum rursus aduocatu concilium:

pronunciatum, quod ad statum Macedoniz pertinebat: senatores quos Synedros vocant, legendos esse, quorum consilio respublica administraretur. Nomina deinde sunt recitata principum Macedonum, quos cum liberis maioribus quam XV. annos natis præcedere in Italiam placeret. Id prima specie suum, mox apparuit multitudini Macedonum pro libertate sua esse factum. Nominati sunt enim regni amici purpuratique duces exercituum, præfecti navium aut præsidiorum, seruire regi humiliter, aliis superbe imperare assueti, prædiuites alii, alii quos fortuna non æquarent his sumptibus pares: regni omnibus victus vestitusque, nulli civis animus neque legum neque libertatis æque patiens. Omnes igitur qui in aliquibus ministeriis regis, etiam qui in minimis legationibus fuerant, iussi Macedonia excedere, atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denunciata. Legis Macedoniz dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis, sed sociis benemeritis dare videretur: & quas ne vsus quidem longo tempore, qui vnus est legum corrector, experiendo argueret. Ab seruis rebus ludicrum, quod ex multo ante preparato, & in Asiæ ciuitates, & ad reges missis qui denuntiarent, & cum circumiret ipse Græciæ ciuitates, indixerat principibus magno apparatu Amphipoli fecit. Nam & artificum omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, & athletarum & nobilium equorum conuenit: & legationes cum victimis, & quicquid aliud deorum hominumque causa fieri magnis ludis in Græcia solet. Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis ad quæ rudes tum Romani erant, admirarentur. Epulæ quoque legationibus paratæ & opulentia & cura eadem.

Vulgo

Vulgo dictum ipsius ferebant, & conuiuium instruere, & ludos parare, eiusdem esse, qui vincere bello sciret. Editio ludicra omnis generis, clypeisque & arcibus in naues impositis, cætera omnis generis arma cummulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Minervam Lunamque; matrem & cæteros deos, quibus spolia hostium dicare ius fasque est, ipse imp. face subdita succendit: deinde circumstantes tribuni militum pro se quisque ignes cõiecerunt. Notata est in illo conuentu Europæ Asiæque; vndique; partim ad gratulationem, partim ad spectaculum contracta multitudine, tantis naualibus terrestribusque exercitibus, eacopia rerum, ea vilitas annonæ, ut & priuatis & ciuitatibus, & gentibus dona data pleraque; eius generis sint ab imperatore, non in vsuum modo præsentem, sed etiam quod domos auherent. Spectaculo fuit ei que venerat turbe, non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum aut curricula equorum, quæ præda Macedonica omnis ut viseretur exposita, statuarum tabularumque, textilium & vasorum ex auro & argento, & ære, & ebore factorum ingenti cura in ea regia, ut non in præsentem modo specie qualibus referta regia Alexandriæ erat, sed in perpetuum vsuum fierent. Hæc in classem imposita, deuenienda Romam Cn. Octauius data. Paulus benigne legatis dimissis, transgressus Strymonem, mille passuum ab Amphipoli castra posuit: inde profectus, Pellam quinto die peruenit. Prætergressus urbem, ad Spelæum (quod vocant) biduum moratus, P. Nasicam & Q. Maximum filium cum parte copiarum, ad depopulandos Illyrios qui Persæ iuuerant bello, misit, iussos ad Oricum sibi occurrere. Ipse Epizurum petens quintis decimis castris Passaronem peruenit. Haud procul inde Anicium castra aberant. ad

quem literis missis, ne quid ad ea qua fierent, moveretur: senatum praedam Epiri ciuitatum, quae ad Persea defecissent, exercitui dedisse. summissis centurionibus in singulas vrbes, qui se dicerent ad praesidia deducenda venisse, vt liberi Epirotæ sicut Macedones essent, de nos principes ex singulis enocauit ciuitatibus. Quibus cum denuntialet, vt aurum atq; argentum in publicum pferretur, per omnes ciuitates cohortes dimisit: ante in vltiores quam in propiores profecti, vt vno die in omnes perueniretur. Edita tribunis centurionibusq; erant quae agerentur, mane omne aurum argentumque collectum: hora quarta signum ad diripiendas vrbes datum est militibus: tantaque praeda fuit, vt in equitem CCCC. denarii, peditibus duceni diuidebantur, centum quinquaginta millia caputurum humanorum abducerentur. Muri deinde direptarum vrbiu diruti sunt: ea fuere oppida circa LXX. vendita praeda omnium, de ea summa militi numerata est. Paulus ad mare Oricum descendit, nequaquam vt ratus erat, expletis militum animis, qui tanquam nullum in Macedonia gessissent bellum, expertes regie praeda esse indignabantur. Orici cum missas cum Scipione Nasica Maximoq; filio copias inuenissent, exercitum in naues imposito in Italiam traiecit. Et post paucos dies Anicius conuenitur reliquorum Epirotarum Acarnanumq; acto, iussisque in Italiam sequi principibus, quorum cognitionem causa referret: & ipse nauibus expectatis, quibus vsus Macedonicus exercitus erat, in Italiam traiecit. Cum haec in Macedonia Epiroq; gesta sunt, legati qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos & regem Eumenem missi erant, in Asiam peruenierunt. Inductis per hyemem factis, & Galli domos abierant, & rex in hy-

in hyberna concesserat Pergamum, grauiq; morbo aeger fuerat. Ver primum ex domo exiuit: iamque Synnada peruenierat, cum Eumenes ad Sardis vndiq; exercitum contraxerat. Ibi & Romani Solouetium ducem Gallorum Synnadis allocuti, & Attalus cum eis profectus: sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo Gallorum est locutus, retulitque ferociorem eum deprecando factum, vt mirum videri posset, inter opulentos reges Antiochum Ptolemaumq; tantum legatorum Romanorum, verba valuisse, vt ex templo pacis facerentur apud Gallos nullius momenti fuisse. Romam primum reges captiui Perseus & Gentius in custodiam cum liberis abducti, dein turba alia captiuorum: tum quibus Macedonum denunciatum erat, vt Romam venirent: principumque Graeciae. nam hi quoque non solum praesentes exciti erant, sed etiam si qui apud reges esse dicebantur, literis accessiti sunt. Paulus ipse post dies paucos regia naue ingentis magnitudinis, quam XL. versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum, sed etiam regionum textilium, aduerso Tiberi ad vrbe[m] est subuectus, completis ripis obuam effusa[m] multitudinem. Paucos post dies Anicius & Octauus classe sua aduecti. Tribus iis omnibus decretus est ab senatu triumphus mandatumq; Q. Cassio praetori, cum tribunis plebis ex auctoritate patrum ageret, rogationem ad plebem ferent, vt iis quo die vrbe[m] triumphantes inueheretur, imperium esset. intacta inuidia in media sunt, ad summa ferme tendit. Nec de Anicii, de Octauii triumpho dubitatum est. Paulu[m], cui ipsi quoque se comparare erubissent, obtestatio carpit. Antiqua disciplina milites habuerat: de

præda parcius quam sperauerant, ex tantis regniis opibus dederat, nihil relicturus, si auiditati indigeretur, quod in ærarium deferret. totus Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter adfuerat, cuius comitiis ferendæ legis: sed eos Seruius Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundæ legionis in Macedonia fuerat, priuatim imperatori inimicus, prensando ipse, & per suæ legionis milites sollicitando, stimulauerat vt frequentes ad suffragium adessent, imperiosum, ducem & malignum, antequando rogationem quæ de triumpho eius ferretur, vlciscerentur. plebem vrbanam secururam eam militum iudicia pecuniam illum dare non potuisse, militem honorem dare non posse: ne speraret illi fructum gratiæ, vbi non meruisset. His incitatus cum in Capitolio rogationem eam T. Sempronius tribunus plebis ferret, & priuatis lege dicendi locus esset ad suadendum, vt in re minime dubia, si quæquam procederet: Seruius Galba repente processit, & a Tr. postulauit, vt quoniam hora iam octaua diei esset, nec satis temporis ad demonstrandum haberet, cur L. Æmilius non iuberent triumphare, in posterum diem differrent, & mane eam rem agerent. Integro sibi die ad causam eam orandam opus esse. Cum tribunus dicere eo die si quid vellet iuberet: in noctem rem dicendo extraxit, referendo admonēdoq; exacta acerbe munia militiæ: plus laboris, plus periculi quàm desiderasset res, iniunctum contra in præmiis, in honoribus, omnia arctata: militiamq; si talibus succedat ducibus, horridiorē asperitoremq; bellatibus, eandē victoribus inopē atq; in honoratā futurā. Macedonas in meliori fortuna, quam milites Romanos esse. Si frequentes postero die ad legem antiquandā adessent, intellecturos potentes viros,

viros, nō omnia in ducis, aliquid & in militum manu esse. His vocibus incitati, postero die milites tanta frequentia Capitolium compleuerunt, vt aditus nulli præterea ad suffragium ferendum esset. Intro vocata primæ tribus cum antiquarent, concursus in Capitolium principū ciuitatis factus est, indignum facinus esse clamitantium, L. Paulum tanti boni virorem dispoliari triumpho: obnoxios imperatores tradi licentiæ atque auaritiæ militari: in vno nimis se per ambitionem peccare. Quid si domini milites imperatoribus imponantur? In Galbam pro se quicquæ probra ingerere. Tandem hoc tumultu sedato, M. Seruilius qui Cōs. & magister equitum fuerat, vt de integro eam rem agerent, ab tribunis petere, dicendique sibi ad populum potestatem facerent. Tribuni cum ad deliberandum secessissent, victi auctoritatibus principum, de integro agere ceperunt: reuocaturusq; se eisdem tribus renunciarunt, si M. Seruilius aliq; priuati qui dicere vellent, dixissent. Tum Seruilius: Quantus imp. L. Æmilius fuerit Quirites, si ex alia re nulla æstinari possit, vel hoc satis erat, quod cum tam seditiosos & leues milites, tam nobilem, tam temerarium, tam eloquentem ad instigandam multitudinem inimicum in castris haberet, nullam in exercitu seditionem habuit. Eadem seueritas imperii quam nunc oderunt, tūc eos continuit. Itaque antiqua disciplina habiti neque fecerunt. Seruius quidem Galba, si in L. Paulo accusando tyrocinium ponere, & documentū eloquentiæ dare voluit, non triumphum impedire debuit: quem si nihil aliud, senatus iustum esse indicauerat, sed postero die quam triumphatum est, priuatim cum visurus esset, nomen deferret, & legibus interrogaret, aut terius paulo, cum primum magi-

stratus ipse cepisset, diem diceret, inimicum ad
pulum accusaret: ita & pretium recte facti triumphus
haberet. L. Paulus pro egregio bello gesto: & poena
si quid & veteris gloria sua & noua indigni fecisset.
Sed videlicet cui crimen nullum probrum diceret
poterat, eius obtestare laudes voluit. Diem inter
gratum hesterno die ad accusandum L. Paulum petiit
quatuor horas quantum supererat diei, dicendo ab-
sumpsit. Quis vnquam tam nocens reus fuit, cuius
vitia vita tor horis expromi non possent? Quid in-
terim obiecit quod L. Paulus, si causam dicat, nego-
tium velit? Duas mihi aliquis conciones parumpet-
faciat, vnam militum Macedonicorum: parum al-
teram integrioris iudicii & a favore & odio vnice-
so iudicante P. R. apud concionem togatam & ve-
banam prius reus agatur. Quid apud Quirites Ro-
manos Serui Galba diceret? Illa enim tibi tota ab-
scissa oratio esset. In statione seuerius & in contraria
institisti: vigilix acerbis & diligentius circumi-
sunt: operis plus, quam antea fecisti, cum ipse impe-
rator & exactor circumires. Eodem die & iter feci-
sti, & in aciem exitinere duxisti. Ne victorem qui-
dem te acquiescere passus est, statim ad persequen-
dos hostes duxit. Cum te prada partienda locuplet-
tem facere posset, pecuniam regiam translaturus in
triumpho est, & in ararum laturus. Hæc sicut ad mi-
litum animos stimulos aliquem aculeum ha-
bent, qui parum licentia, parum auaritia suæ infer-
uitum consent: ita apud P. R. nihil valuisse, qui
vt vetera atque audita a parentibus suis non repe-
tat, quæ ambitione imperatorum clades acceptæ
sint, quæ seueritate imperii victoriae parte: proximo
certe Punico bello, quid inter M. Minucium magi-
strum equitum, & Quintum Fabium Maximum di-
statorum

statorum interfuerit, meminit. Itaque accusatorem
id scire potuisse, & superuacaneam defensionem
Pauli fuisse. Transeat ad alteram concionem, nec
Quirites vos, sed milites videor appellaturus, si no-
men hoc saltem roborem incurrere, & verecundiam
aliquam imperatoris violandi afferre possit. Equi-
dem ipse aliter affectus animo sum, qui apud exer-
citum mihi loqui videar, quæ paulo ante eram cum
ad plebem vrbanam spectabat oratio. Quid etiam
dicitis milites? Aliquis est Roma, præter Persea, qui
triumphari de Macedonibus nolit: & cum non his-
dem manibus discerpitis, quibus Macedonas vici-
stis? Vincere vos prohibuisset, si potuisset, qui tri-
umphantes vrbem inire prohibet. Erratis milites,
si triumphum imperatoris tantum, & non militum
quoque & vniuersi populi Romani esse decus cen-
setis. Non vnus hoc Pauli. Multi etiam qui ab se-
naru non impetrarunt triumphum, in monte Al-
bano triumpharunt. Nemo Lucio Paulo magis eri-
pere decus perfecti belli Macedonici potest, quam
C. Luctatio primum Punici belli, quam P. Cornelio fe-
cundi, quam illis qui triumphauerunt. Nec L. Pau-
lum minorem aut maiorem imperatorem triumphus
faciet: militum magis in hoc vniuersiq; P. R. fama agi-
tur: primum ne inuidia & ingrati animi aduersus cla-
rissimum quemque ciuem opinionem habeat, & imitari
in hoc populum Atheniensem lacerantem inuidia
principes suos videatur. Satis peccatum in Camillo a
maioribus vestris est, quem tamen ante receptam per-
eum a Gallia vrbem violarunt: satis in super vobis in
P. Africano, Literni domicilium & sedem fuisse domi-
toris Africæ, Literni sepulchrum offendi. Erubescamus,
gloria si par illis vitiis L. Paulus iniuria vestra ex-
quetur. Hæc igitur primum infamia deleatur, sorda

apud alias gentes, damnosa apud nostros. Quis enim aut Africani aut Pauli similis esse in ingrata & inimica bonis ciuitate velit? Si infamia nulla esset, & de gloria tantum ageretur, qui tandem triumphus non communem nominis Romani gloriam habet? Tot de Gallis triumphi, tot de Hispanis, tot de Pœnis, ipsorum tantum imperatorum, an populi Romani dicuntur? Quemadmodum non de Pyrrho modo, nec de Annibale, sed de Epirotis Carthaginiensibusque triumphus acti sunt: sic non M. Curius tantum, nec P. Cornelius, sed Romani triumphauerunt. Militum quidem propria est causa, qui & ipsi laureati, & quisque donis quibus donati sunt insignes, triumphum nomine cient: suasque & imp. laudes canentes per urbem incedunt. Si quando non deportati ex prouincia milites ad triumphum sint, fremunt: tam enim suum quoque se absentes, quod suis manibus parata victoria sit, triumphare credunt. Si quis vos interroget milites, ad quam rem in Italiam deportati, & non statim confecta prouincia dimissis sitis: quid Romam frequentes sub signis ueneritis, quid moremini hic, & non diuersi domos quisque abeatis uestras: quid aliud respondeatis, quam vos triumphantes uideri uelle? Vos certe uictores conspicere uelle debebatis. Triumphatum nuper de Philippo patre huius & de Antiocho est. ambo regnabant cum de his triumphatum est. De Perseo capto in urbem cum liberis abducto non triumphabitur? Quod si in curru scandentes Capitolium auratos purpuratosque, ex inferiore loco Lucius Paulus in turba rogatorum vnus priuatus interroget: Luci Anici, C. Octaui, utrum uos digniores triumpho esse, an me censetis? currum ei cessuri, & præ pudore uidentur insignia ipsi sua tradituri: & uos Gentium quam Per-

sea da-

sea duci in triumphum manultis Quirites, & de accessione potius belli quam de bello triumphari? Et legiones ex Illyrico laureate urbe inibunt, & nauales socii? Macedonicæ legiones suo abrogato triumphos alienos spectabunt? Quid deinde tam optime prædæ, tam opulente uictoriæ spoliis fiet? Quonam abdentur illa tot millia armorum detracta corporibus hostium? an in Macedoniam remittentur? Quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabula picta, textilia, tantum argenti calati, tantum auri, tanta pecunia regia? an noctu tanquam furtiua in gratium deportabuntur? Quid illud spectaculum maximum? nobilissimum opulentissimumque rex captus uictori populo ostenditur? Quos Syphax rex captus, accessio Punicæ belli concursus fecerit, plerique minimus. Persens rex captus, Philippus & Alexander filii regis, tanta nomina subtrahentur ciuitatis oculis? Ipsum L. Paulum bis Cos. domitorem Græcia, omnium oculi conspiciere urbem curru ingredientem auent. Ad hoc fecimus consulem, ut bellum per quadriennium ingenti etiam pudore nostro tractum perficeret: cui sortito prouinciam, cui proficiscenti præfagientibus animis uictoriæ triumphumque destinauimus, ei uictori triumphum negaturi? & quidem non homines tantum, sed deos etiam suo honore fraudaturi? diis quoque enim, non solum hominibus debetur. Vtrum maiores uestri omnium magnarum rerum & principia exorsi ab diis sunt, & finem eum statuerunt? Consul proficiscens prætor uel paludatis listoribus in prouincia & ad bellum, uota in Capitolio nuncupat: uictor perpetrato eodem, in Capitolio triumphans, ad eosdem deos, quibus uota nuncupauit, merita dona populi Romani tradit. Pars non minima triumphum

est, victimæ præcedentes, vt appareat diis grates a-
gentem imperatorem ob rempub bene gestam re-
dicere. Omnes illas victimas quas traducendas in tri-
umpho vindicavit, alias alio credere mactate. illas
quidem epulas senatus, quæ nec priuato loco, nec
publico profano, sed in Capitolio eduntur. vtrum-
hominum voluptatis causa, an deorum hominum-
que auctore Seruio Galba turbaturi essis? L. Pauli
triumpho portæ claudentur? rex Macedonum Per-
seus cū liberis & turba alia captiuorum, spolia Ma-
cedonum circa stumen relinquuntur? L. Paulus pri-
uatus tanquam iure rediens a porta domum ibit?
Et tu centurio miles, quid de imp. Paulo senatus de-
creuit potius, quam quid Seruini Galba fabuletor,
audi: & hoc dicere me potius quam illum audi. Ille
nihil præterquam loqui, & ipsum maledice ac mali-
gne didicit. Ego ter & vicies cum hoste per provoca-
tionem pugnaui: ex omnibus cum quibus manum
conserui spolia retuli, in sine corpus honestis cicat-
ricibus omnibus aduerso corpore exceptis habeo.
Nudasse deinde se dicitur, & quo quæq; bello vul-
nera accepta essent, retulisse. Quæ dum ostentat, ad-
aperitis forte quæ velanda erant, tumor inguinum
proximis risum mouit. tum, hoc quoq; quod ridebis
inquit, in equo dies noctesque persedendo habeo:
nec magis me eius quam cicatricum harum pudet
pœnitetq;: quando nunquam mihi impedimento
ad rempub. bene gerendam domi militiaq; fuit. Er-
go hoc ferro sepe vexatum corpus vetus miles ad-
olescentibus militibus ostendi. Galba nitens & in-
regnum denudet. Reuocate, si videtur, tribuni ad
suffragium tribus: ego ad vos milites,

summam omnis captiuæ auri argentique translati
H. S. m. i.

H. S. millies ducenties fuisse, Valerius Antias tradit:
quæ haud dubie maior aliquanto summa ex nume-
ro plaurorum ponderibusq; auri argenti genera-
tim ab ipso scriptis efficitur. Alterum tantum aut
in bellum proximum absumptum, aut in fuga cum
Samotheam peteret dissipatum, tradunt: eoq; id
mirabilius erat, quod tantum pecunie intra XXX.
annos post bellum Philippi cū Romanis, partim ex
fructu metallorum, partim ex vestigalibus aliis co-
accruatū fuerat. Itaq; admodum inops pecunie Phi-
lippus, Perseus contra prædies, bellare cū Romanis
cepit. Ipse postremo Paulus in curru, magnam cū
dignitate alia corporis, tum senectū ipsa maiestate
præ se ferens, post currum inter alios illustres viros
filii duo, Q. Maximus & P. Scipio, deinde equites tur-
marum, & cohortes peditum suis quæq; ordinibus.
Rediti in singulos dati centeni, duplex centurioni,
triplex equiti: tantum pediti daturum fuisse credūt,
& pro rata aliis, si aut nō refragati honori eius fuif-
sent, aut benigne hac ipsa summa nunciata accla-
massent. Sed non Perseus tantum per illos dies do-
cumētum humanorum casuum fuit, in catenis an-
te currum victoris ducis per urbem hostiū ductus,
sed etiam victor Paulus aturo purpuraq; fulgens. Nā
duobus e filiis, quos duobus datis in adoptionem,
solos nominis sacrorum familiaque hæredes reti-
nerat domi, minor ferme XII. annos natus, quin-
que diebus ante triumphum, maior XIII. anno-
rum triduo post triumphum decessit, quos præ-
statos curru vehi cum patre, sibi ipsos similes
prædestinantes triumphos oportuerat. Fautis post
diebus data a M. Antonio tribuno plebis conci-
one, cum de suis rebus gestis more ceterorum
imperatorū disseruisset, memorabilis eius oratio,

• & digna Romano principe fuit: Quæquã & quam
• feliciter Rempubl. adminiftrauerim, & quod duo
• fulmina domum meam per hos dies perculerint,
• non ignorare vos Quirites arbitror, cum fpectaculo
• vobis nunc triumphus meus, nunc funera libero-
• rum meorum fuerint: tamen paucis quæfo finatis
• me cum publica felicitate comparare, eo quo de-
• beo animo priuatam meam fortunam. Profectus
• ex Italia clafsem a Brundifio fole orto folui: nona
• diei hora cum omnibus meis nauibus Corcyram
• tenui. Inde quinto die Delphis Apollini pro me
• exercitibusq; & claffibus veftis luftra facrificauit. A
• Delphis quinto die in castra perueni: vbi exercitu
• accepto, mutatis quibusdam, quæ magna impedi-
• menta victoriæ erant, progressus, quia inexpugna-
• bilia castra hostium erant, neque cogi pugnare po-
• terat rex, inter præfidia eius saltum ad Petram eua-
• si: & ad pugnam rege coactò acie vici, Macedoniam
• in potestatem populi Romani redegi. & quod bel-
• lum per quadriennium quatuor ante me confules
• ita gesserunt, vt semper fuccessori traderent gra-
• uius, id ego quindecim diebus perfeci. Aliarum de-
• inde fecundarum rerum velut præuentus fecutusque
• ciuitates omnes Macedoniæ se dederunt: gaza re-
• gia in potestatem venit: rex ipse, tradentibus pro-
• peipfis diis, in templo Samothracum cum liberis
• est captus. Mihi quoq; ipsi nimia iam fortuna mea
• videri, eoque suspecta esse. Maris pericula timere
• corpi in tanta pecunia regia in Italiam traicienda,
• & victore exercitu transportando. Postquam omnia
• secundo nauium cursu in Italiam peruenerunt, ne-
• que erat quod vltra precarer, illud optaui, vt cum
• ex summo retro volui fortuna confuisset: mutatio-
• nem eius domus mea potius quam respública sen-
• taret.

tiret. Itaq; defunctam esse fortunã publicam mea
• tam insigni calamitate spero, quod triûphus meus
• velut ad ludibrium casuum humanorum, duob. fu-
• neribus liberorum meorum est interpositus. Et cû
• ego & Perseus nunc nobilia maxime sortis morta-
• lium exempla spectemur, ille qui ante se captiuos
• captiuus ipse duci liberos vidit, incolumes tamen
• eos habet: ego qui de illo triumphauit, ab alterius
• funere filii curui ex Capitolio ad alterum prop-
• iam expirantem veni: neq; ex tanta stirpe liberum
• superest: qui Lucii Æmilii Pauli nomen ferat. Duos
• enim tanquam ex magna progenie liberorum in
• adoptionem datos Cornelia & Fabia gens habent,
• Pauli in domo præter se nemo superest. Sed hanc
• cladem domus meæ, vestra felicitas & secunda for-
• tuna publica consolatur. Hęc tanto dicta animo ma-
• gis confudere audientium animos, quam si misera-
• biliter orbitatem suam deslendo locutus esset. Cn.
• Octauius Calend. Decembribus de rege Perseo na-
• ualem triumphum egit. Is triumphus sine captiuis
• fuit, sine spoliis. Dedit sociis naualibus in singulos
• denarios septuagenos quinq; gubernatoribus, qui
• in nauibus fuerant, duplex: magistris nauium qua-
• druplex. Senatus deinde habitus est, patres cen-
• suerunt vt Q. Cassius Persea regem cum Alexandro
• filio Albam in custodiam duceret, comites, pecu-
• niam, argentum, instrumentum quod haberet. Bi-
• tis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam
• Carseolos est missus. Cæteros captiuos qui in tri-
• umpho ducti erant, in carcerem condidit placuit. Pau-
• cos post dies quam hæc acta, legati ab Corye rege
• Thracum venerunt, pecuniam ad redimendum
• filium aliosq; obsides apportantes. Eis in senatum
• introductis, & id ipsum argumenti prætentibus

orationis, non sua voluntate Coryn bello iuuisse Perse, quod obsides dare coactus esset, orantibusque ut eos precio quantum ipsi statuisent patres, redimi paterentur: responsum ex auctoritate senatus est, P. R. meminisse amicitiae, quae cum Corye maioribusque eius & gente Thracum fuisset. obsides datos crimen, non criminis defensionem esse, cum Thraci genti ne quietus quidem Perseus, nedum bello Romano occupatus, timendus fuerit. Ceterum etiam Cotys Persei gratia praelulisset amicitiae populi Romani magis quid se dignum esset, quam quid merito eius fieri posset, aestimaturum: filium atque obsides ei remissurum. Beneficia gratuita esse populi Romani, precium eorum malle relinquere in accipientium animis, quam praesens exigere. Legati nominati, T. Quinctius Flamininus, C. Licinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui obsides in Thraciam reducerent: & Thracibus munera data in singulos binum millium aëris. Bistis cum ceteris obsidibus a Carseolis accessit, ad patrem cum legatis missus. Naues regiae captae de Macedonibus inusitate ante magnitudinis in campo Martio subductae sunt. Hærente adhuc non in animis modo, sed pene in oculis memoria Macedonici triumphi, L. Anicius Quirinalis triumphavit de rege Gëtio Illyrii. Similia omnia magis visa hominibus quam pariam: minor ipse imperator & nobilitate Anicius cum Hamilco, & iure imperii prætor cum Cossus collatus: non Gentius Perseo, non Illyrii Macedonibus non spolia spoliis, non pecunia pecuniae, non donadonis comparari poterant. Itaque sicut præfulgebatur huic triumphus recens, ita apparebat ipsum per se inuentibus nequaquam esse contemnendum. Perdomuerat intra paucos dies terra marique ferocem, locisque annuitis fretam gentem Illyriorum regem, regisque omnes

omnes stirpis ceperat: trāstulit in triumphum multa militaria signa, spoliaque alia, & supellestem regiam: auri pondus XX. & VII. argenti X. & IX. pondus: denarium tria millia, & CXX. millia Illyrici argenti. Ante curzum ducti Gentius rex cum coniuge & liberis, & Carauantius frater regis, & aliquot nobiles Illyrii. De præda militibus in singulos quadragenos quinque denarios, duplex ceteri, triplex equiti, sociis nominis Latini quantum civibus. & sociis naualibus dedit, quantum militibus. Lætor hunc triumphum esse secutus miles, multique dux ipse carminibus celebratus. H. S. ducenties ex ea præda redactum esse auctor est Antias. præter aurum argentumque: quod in ærarium sit latum: quod quia unde redigi potuerit non apparebat, auctorem pro repositi. Rex Gentius cum liberis & coniuge & fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus: ceteri captiui Romae in carcerem coniecti, recusantibusque custodiam Spoletinis, Igiturium reges trahunt. Reliquum ex Illyrico præde CXX. lembi erant: de Gëtio rege captos eos Corcyreis & Apolloniatis & Dyrrachinis Q. Cassius ex senatusconsulto tribuit. Cossus eo anno agro tantum Ligurum populato, cum hostes exercitus nunquam eduxissent, nulla re memorabili gesta, Romam ad magistratus subrogandos redierunt: & primo comitiales die Cossus crearent, M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum. deinde prætores postero die, L. Liniu, L. Apuleium Saturninum, A. Licinium Nerva, P. Rutilium Caluum, P. Quintiliu Varu, M. Fonteium. His prætoribus dux vrbane provinciae sunt decretae, dux Hispaniae Siciliae ac Sardiniae. Inter calatum eo anno, postridie Terminalis intercalares fuerunt. Augustus eo anno mortuus est C. Claudius in eius locum

L. FLORI IN RELI-
QVOS T. LIVII LIBROS,
QVI DESIDERANTVR,
EPITOME.

LIB. VI.

FVMENES Rex Romam venit: quia Macedonico bello se medium eg-
rat: ne aut inimicus iudicatus videretur,
se exclusus esset: aut liberatus eriminetur
admitteretur: in comitio lex lata est, ut
cuiquam regi Romam venire liceret. Claudius Ad-
cellus eos, alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallos Ligures
subegit. Legati Prusae regis conquesti sunt de Euanthe:
quod fines suos depopularetur: dixeruntque, eum con-
spirasse cum Antiocho contra populum Romanum.
Societas cum deprecantibus Rhodis iuncta est. Lustrum
a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita
cccxxvii. milia, xxi. Princeps senatus lectus est
Emilius Lepidus. Ptolemeus Aegyptiorum rex a ma-
nore fratre et regno pulsus, missus ad eum legatus, in re-
gnum restitutus est. Ariarathes Cappadociae rex et mor-
tuo, filius eius Ariarathes accepit regnum: et amicitiam
per legatos cum populo Rom. renouavit. Res praeterita
aduersus Ligures, Corsos, et Lusitanos vario eventu
in ge-

tu gestas, et motus Syria mortuo Antiocho, qui fi-
lius. Antiochum puerum admodum reliquerat, con-
tinet. Hunc Antiochum puerum cum Lyfia tutore De-
metrius, Seleuci filius, qui Romam obses missus fuerat:
clam, quia minime dimittebatur a Romanis, interemit:
et ipse in regnum receptus. L. Emilius Paulus, qui Per-
seum vicerat, mortuus: cuius tanta abstinentia fuit:
ut cum ex Hispania, et Macedonica maximas opes
reliquisset: vix ex auctione bonorum eius redactum sit,
unde dos uxori eius redderetur. Pomptina paludes a
Cornelio Cethego consule, cui ea provincia euenerat,
secata, agerque exiis factus.

LIB. VII. EPITOME.

CN. Tremellio trib. pleb. multa dicta est: quod
cum M. Emilio Lepido pontifice maximo iniu-
riose contenderat, sacrorum quoque magistratum ius
potentius fuit. Lex de ambitu lata. Lustrum a censoribus
conditum est, censa sunt civium capita cccxxviii. milia
cccxxiiii. Et princeps senatus lectus Emilius Lepi-
dus. Inter Ptolemeos fratres, qui distidebant, scelus
ictum, ut alter in Aegypto, alter Cyrenis regnaret. A-
riarathes Cappadociae rex consilio Demetri regis Sy-
riae, et viribus pulsus regno a senatu restitutus est. Missi
a senatu legati, qui inter Masaniissam, et Carthaginien-
ses de agro iudicarent. C. Martius eos aduersum Dab-
matas parum prospere primū, postea feliciter pugnavit,
cum quibus bello confligendi causa fuit, quod illyrios
populi Romani socios vastauerant, eandemque gentem

Cornelius Nasica cos. domuit. Quintus Opimius cos. transalpinos Ligures, qui Masiliensium oppida Antipolim & Niceam vastabant, subegit. Præterea in Hispania a compluribus parum prospere res gestas continet. Consules anno quingentesimo xcviii. ab urbe condita magistratum, peractū comitiū, insequentisque anni consulis creatū, inire coeperunt. Mutandi comitiū causa fuit, quod Hispani rebellabant. Legati ad disceptandum inter Masanissam, & Carthaginiensium missi, nunciaverunt vim navalium materie se Carthagine deprehendisse. Quidam prætores a provinciis avaritiæ nomine accusati & damnati sunt.

LIB. VIII. EPITOME.

Livium a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita cccxxiiii. millia. Semina tertii belli Punici referuntur. Cum in finibus Carthaginiensium maximus Numidarum exercitus, Arabumque a rege Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato sua sit, ut Carthaginiensibus, qui exercitum specie contra Masanissam regem, sed re vera contra Romanos accitum in finibus haberent, bellum indiceretur, tradidit P. Cornelio Nasica placuit legatos mitti Carthaginiem, qui specularentur, quid ageretur. Castigato senatu Carthaginiensium, quod contra factus exercitus & navales materias haberent, pacem inter Masanissam & eos facere voluerunt: Masanissa agro, de quo litis erat, cedente: sed Gisco, Amilcaris filius, homo seuditiosus, qui tunc in magistratu erat, cum senatus pariterum.

turum se iudicio legatorum dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicerit. Id nunciantes infestum iam senatum Carthaginiensibus infestiores fecerunt. M. Porcius Cato funus mortui filii in pratūra tenuissimo, ut valuit (nam pauper erat) sumptu fecit. Andrisicus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniae, ingenti assuetatione mentiretur, Romam missus. M. Emilius Lepidus, qui princeps senatus ab sextis iam censoribus erat lectus, antequam expiraret, præcepit filius lecto se strato sine linteis, sine porpura efferrent, in reliquum funus ne plusquam aris denos consumerent: imaginum specie, non sumptibus nobilitati maximorum virorum funera solere. De Senescis quaesitum Publilia, & Licinia nobiles fam. n.æ, quæ viros suos necasse insinulabantur, cognita causa, cum prætori prædes, vadesque, dedissent, cognatorum decreto necate sunt. Gullussa Masanisse filius denunciavit Carthagine delectus agri, classem coparari, & haud dubium bellum strui. Cui Cato suaderet, ut iis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente, nihil temere faciendum, placuit decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Posthumius Abinus cos. cum delectum sine re agerent, nec quemquam gratia dimitterent, a tributis pl. qui pro amicis suis vacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt. Hispaniense bellum cum parum prospere aliquoties gestum ita quædidisset civitatem Romanam, ut ne quid inveniatur,

qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Emilianus profectus, & excepturum se militiam genus, quodcumque imperatum esset, professus est, quo exemplo ad militandi studium omnes incitavit. L. Lucullus Cos. cui Claudius Marcellus successerat, percaesse omnes Celtiberia populos cum videretur: Paccius Cantabros & alias regiones, & iterum alias incogetas nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus Scipio Emilianus, L. Pauli F. Africanus nepos, sed a adoptivione procreatore barbari trib. mil. occidit. In expugnatione captae urbis maius, multo etiam periculum accidit: nam murum primus omnium transcedit. Servius Sulpicius Galba praetor male adversus Lusitanos pugnavit. Cum legati ex Africa cum Carthaginiensibus oratoribus, & Gylussa Masaniisse filio redissent, dicerentque se & exercitum & classem Carthagine detinere, perrogari sententiam placuit, Catone, & aliis principibus senatus sua dedit, ut in Africam confestim transportarentur exercitus. Quia vero Cornelius Nasica dicebat: nondum sibi iustam causam belli videri, placuit ut bello desisteretur: si Carthaginienses classem excussissent, & exercitum dimississent, si minus, proximi consules de bello Punico referrent. Cum locatum a censoribus theatrum exstrueretur, P. Cornelio Nasica auctore, tanquam inutile, & nocivum publicis moribus, ex S. C. destructum est: populusque aliquam diu stans ludos spectavit. Carthaginienses adversum foedus bellis Masaniisse intulissent: vultu ab eo non agis-

non agisimum secundum annum habente, & sine postamine mandere, & gustare cibum tantummodo solito, insuper Romanum bellum meruerunt.

LIB. IX. EPITOME

Tertium Punici belli initium altero & sexcentesimo anno ab urbe condita: intra quintum annum quam erat captum consummatum omnino est, inter M. Porcium Catonem, & Scipionem Nasicam, quorum alterum sapientissimum virum in civitate habebant: alter vir optimus a senatu iudicatus erat, diversis certatum est sententiis: Catone sua dente bellum, & ut omnino deleteretur Carthago, Nasica dissuadente: placuit nihilominus, eo quod contra foedus navis haberet, & extra fines exercitum duxissent: quo daz, socio populi Romani & amico Masaniisse arma intulissent, & quod filium eius Gylussam, qui cum legatis Romanis erat in oppidum minime recepissent, bellum ius iudici. Prius quam velle topic in navis imponerentur: Vitentis legati Romam venerunt, se suaque omnia dederunt. Ea legatio veluti maxima belli omen grata patribus, acerba Carthaginiensibus fuit. Diu patri ludi ad Tarantum ex precepto librorum Sibyllinorum facti, qui anno primo primi Punici belli quingentesimo & altero anno ab urbe condita facti erant. Legati trientia Romam venerunt, per quos Carthaginienses se dedebant. Catonis sententia periclit, ut decreto postaretur, & ut consules quam primum proficerentur ad bellum. Quae ubi in Africam transie-

runt, acceptis, quos imperauerant, trecentis obsidibus, et armis omnibusque instrumentis belli, si qua Carthagine erant, tunc cum ex auctoritate patrum iuberetur. Et in alio loco procul a mari decem millia passuum, minus remoto, oppidum facerent: indignitate rei ad bellum Carthaginenses compulerunt. Obsideri, oppugnarique: capta est Carthago a L. Marcio, M. Manlio consulibus. In qua oppugnatione, cum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere cum cohortibus irrupissent, et ab oppidanis grauius cederentur: a Scipione Africano expliciti sunt. Per quem et castrum illud Romae quod nocte oppugnabant, pauci et uicibus uentibus liberatum est, castrisque, quae Carthaginensibus omnibus copiis pariter ab urbe egressi oppugnabant, liberatis, is praecipuam gloriam tulit. Praeterea cum ab irrita oppugnatione Carthaginiensium (alter n. Romanus ad comitia ierat) exercitum ducere aduersus Alabalem uellet: quicum altera manu iniquum saltum infederat: suasisit primo consuli, ne tam iniquo loco commigeret. victus deinde complurium, qui et prudentia eius et uirtuti inuidebant, sententiam, et ipse saltum ingressus est. Cum, sicut praedixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus: et duae cohortes ab hoste obsiderentur, cum exiguis equitum turmis in saltum reuersus, liberauit eas et incolumes reduxit. Quam uirtutem eius et Cato uir promptioris multo ad uituperandum lingua, in senatu sic profecutus est, ut diceret: reliquos, qui in Africa militarent umbras militare, Scipionum

nonem uigere: et populus Romanus eo favore illum complexus est, ut comitibus complurimae eum tribus consulem scriberent, cum hoc per atatem minime liceret. Cuius L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani, ex foedere populo Romano dediti a Sergio Galba in Galliam uenissent, in libertatem restituerentur. M. Cato acerrime suasisit, extat oratio in Annalibus eius inclusa. Q. Fuluius Nobilior etiam ab eo in senatu laeratus, respondit pro Galba. ipse quoque Galba cum e damnari uideret, complexus duos filios praetextatos, et filium Caii Sulpicii, cuius tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. Exstant tres rogationes eius, duae aduersum Libonem trib. plebis, rogationesque eius habitas de Lusitanis, una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Lusitanos prope sese castris habentes caesos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis per speciem pacis aduersari exercitum suum, in animo habuisse. Andronicus quidam Silitimae sortis homo, Persei regis se filium ferens, et mutato nomine Philippus uocatus, cum ab urbe Romana quod illum Demetrius Syriae rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam fabulam uelut ad ueram euntibus, contracto exitu, totam Macedoniam aut uoluntate incolentium, aut armis occupauit. Fabulam autem huiusmodi finxit. Ex pellice se Perseo rege ortum tradidit educandum Syriam, cuiusdam esse, ut in belli casibus, quod ille cum Romanis ageret, aliquod uelut semen stirpis regiae exta-

res. Perseo demortuo, Adramiti se educatam usque ad
duodecimum annum aetatis patrem cum esse credentem,
a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui: affecto
deinde eò, cum prope vitæ suæ ultimum esset, dere-
ctam tandem sibi originem suam falsaque matris libel-
lum datum signo Persei regis signatum, quem sibi tra-
deret, cum a puberens etatem venisset, obtestationem
que ultimas a dictas, ut res in occulto ad id tempus
servaretur. pubescenti libellum tradidit, in quo relatu
sibi duo thesauri a patre dicerentur, tum scientem mu-
lierem subdititium se esse, veram stirpem ignoranti re-
didisse genus, atq; obtestatam, ut prius quæ ad Eume-
nem maneret res, Perseo inimicum, excederet iis locis,
ne interficeretur: eo se exterritum, simul sperantem esse
quod auxilium a Demetrio, in Syriam se contulisse, at-
que ibi primum quis ipse omnino esset; palam exponere
re ausum.

LIB. X. EPITOME.

Thessalia cum et illam inuadere armis, atque
cupere Pseudophilippus vellet: per Romanorum
legatos auxiliis Achæorum defensa est. Prusias rex
Thynæ omnium humillimorum fautor, atq; vitiorum
a Nicomede filio, adiuvante Attalo rege Pergamie
cisus est. Habebat alium filium, qui pro superiore ordi-
ne dentium inatum habuisse unum os continens dicitur.
Cum legatos ad pacem inter Nicomedem et Prusiam
faciendam Romani misissent, et unus ex iis caput

multis

multis cicatricibus sparsum haberet, alter pedibus eger
esset, tertius ingenio socors haberetur, dixit Cato eam le-
gatione nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria,
quæ eo tempore ex stirpe generis Persei regis Macedonæ
inertia socordiaq; similem Prusiæ regem habebat, ia-
cente eo in gæneo et ludæis, Ammonius regnabat,
per quem et amici omnes regis, et Lao diceregina, et
Antigonus Demetrii filius, occisi. Masanissa Numidiæ
rex maior nonaginta annis vir insignis decessit. Inter
cetera opera iuuenilia, quæ ad ultimam edidit: adeo eti-
am versus in senectam viguit, ut post sextum et octo-
gesimum annum genuerit unum filium. Inter tres libe-
ros, maximum natu Mycissam, Gulsam, et Ma-
satabalem, qui etiam Græcissiteris erat eruditus. P.
Scipio Emilianus, cum commune eis pater regnum re-
liquisset, et diuidere eos arbitrio Scipionis iussisset,
administratione regni diuisit. Item Phaniæ Similconis
prefecto equitum Carthaginiensium, viro forti et co-
sius opera præcipua Panni utebantur, suasit, cum equi-
tatu suo ad Romanos transire. Trium legatorum, qui ad
Masanissam missi fuerant, Claudius Marcellus coor-
ta tepestare suctibus obrutus est. Carthaginienses Adru-
lem Masanissæ nepotem, quem prætoris habebant prodi-
tionis suspectum, in curia interemerunt, que suspicio
inde emanauit, quod propinquus esset Gulsæ, auxi-
lia Romanorum iuvantis. P. Scipio Emilianus cum
adilitatem peteret, consul a populo datus, quoniam per
decem annos consulem fieri minime licebat, cum ma-

248 T. LIVII DE CAD. VI.

ximo certamine suffragantibus plebeis, & repugnantibus aliquantibus patribus, legibus solutus, & cos creatus est. M. Aemilius nonnullas urbes circumpositas Carthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, esse cum exercitu M. Luentionis pratore, a Q. Cecilio victus, captusque est, relicta Macedonia.

DECADIS SEXTÆ LIBRI I. EPITOME.

CARTHAGO viginti tria millia quidem passuum in circuitu labore maximo obsessa, & per partes capta est, priusquam a Mancino legato, deinde a Scipione consule cui extra sortem provinciam Africa data est. Carthaginenses portu novo, quia vetus a Scipione erat obstructus, facto, & contracta exiguo tempore ampla classe, navali prelio inseliciter pugnaverunt. Asdrubalis quoque eorum ducis castra ad Nesentem oppidum loco difficillimo sita, cum exercitus deleta sunt a Scipione, qui tandem urbem expugnavit septingentesimo anno, quam erat condita. spoliorum maior pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. Plinimo urbis excidio cum se Asdrubal Scipioni dedidisset, uxor eius, qua paucis ante diebus de marito minime impetrare potuerat ut ad victorem transfugeret, se flagrantis in medium urbis incendium duobus cum liberis

LIB. II. EPITOME 249

beris ex arce precipitavit. Scipio exemplo patris sui Aemilii Pauli, qui Macedoniam viceret, ludos fecit, transugas, atque fugitivos bestias obiecit. Belli Achaici semina referuntur haec, quod legati populi Romani ab Achaicis pulsati sunt. Corinthum missi erant ut eas civitates quae sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico consilio secererent.

LIB. II. EPITOME.

Cum Achaeis, qui in auxilium Baeotum, & Chalcidenses habebant, Q. Cecilius Metellus ad Thermopylas bello conflixit, quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem conscivit, in cuius locum Dracus Achaici motus primus auctor ab Achaeis dux creatus, ad Isthmon a L. Mummius consule victus est, qui omni Achaia in deditioem accepta, Corinthum ex S. C. diruit, quia ibi legati Romanorum violati erant. Thebe quoque, & Chalcis, quae auxilio fuerant, dirute. Ipse L. Mummius se abstinentissimum virum egit, nec quicquam ex iis opibus ornamentisque, quae praedives Corinthus habuit, in domum eius peruenit. Q. Cecilius Metellus de Andrico triumphavit. P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus de Carthagine & Asdrubale. Viriatus primum in Hispania ex pastore venator, & ex venatore latro, mox iusti quoque exercitus dux factus, universam Lusitaniam occupavit, M. Petilium praetorem fuso eius exercitu, cepit. Post quem C. Plautius prator nihil felicitius rem

gestis, tantumque terrorem is hostis intulit, ut aduersus eum consulari opus esset & duce & exercitu. Præterea motus Syriæ, & bella inter reges gesta referuntur. Alexander homo ignotus, & incerti stirpis, occiso (sicut ante dictum est) Demetrio rege, in Syria regnabat. Hunc Demetrius, Demetrii filius, qui a patre quondam ob incerto belli casu ablegatus in Græciâ fuerat, contempta socordia inertiaque eius, adiuuante Ptoleæo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram acceperat in matrimonium, bello interemit. Ptoleæus in caput grauius vulneratus, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, expirauit: atque in locum eius frater minor Ptoleæus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quæ per tormenta in suos exercebat, a Diodoro quodam uno ex subiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum regnum asserabat bello superatus, Seleuciâ fugit. L. Mummius de Achaia triumphauit, signa ærea, marmoreaque, & tabulas pictas in triumpho tulit.

LIB. III. EPITOME.

AP. Claudius Cos Salassos gentem alpinam, domuit. Alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quaestore cum exercitu cepus est. Q. Cæcilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. a Q. Fabio proconsule pars maxima Lusitania, expugnatis multis urbibus, recepta est. C. Iulius senator Græcæ Romanas manserpsit.

LIB.

LIB. IIII. EPITOME.

Quintus Pompeius Cos in Hispania Terretinos subegit, cum eisdem quidem & Numantinis pacem ob infirmitatem fecit: Lusitrum a censoribus conditum est. Censa sunt ciuium capita CCCCXXVIII millia, CCCXLII. Cum Macedonum legati conuulsi uenissent de D. Iunio Syllano pretore, quod acceptis pecuniis prouinciam spoliasset, & senatus de querelis eorum uellet cognoscere: T. Manlius Torquatus, Syllani pater, petiit, impetrauitque, ut sibi huiusmodi cognitio mandaretur, & domi causa cognita si ium condemnauit, abdicauitque, ac ne faneci quidem eius, cum suspendio uitam finisset, interfuit: sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul, rebus in Hispania prospere gestis labem impo-suit, pace cum Viriato æquis conditionibus facta. Viriatus a proditoribus consilio Seruiliæ Cepionis interceptus est, & ab exercitu eius multum coploratus, ac nobilissime tumulatus, uir duxque maximus per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

LIB. V. EPITOME.

Publio Cornelio Nasica cui cognomine Scipionis fuit, ab irridente Curatio tribuno plebis, impositum, & D. Iunio Bruto Cos, delectum habentibus in conspectu Syronum res saluberrimi exempli facta est: nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset, damnatusque sub

furca diu virg'is casus est, & sesterterio nummo venit. Tribuni plebis, quia nō impetrarent ut sibi denos, quos Vellent, milites eximere liceret, consules in carcerē mitti iusserunt. Iunius Brutus Cos. in Hispania iis, qui sub Viriato militauerant, agros oppidumque dedit, quod Valentia vocatum est. M. Popilius a Numantinis, cō quibus pacem factam senatus irritam fieri censuerat, cum exercitu fufus fugatusque. C. Hostilio Mancino consule sacrificante,ulli ex cauea euolauerāt, conscendēti deinde in nauim, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit auri: mane mane Mancine, Mancino auspicia tristia fuisse probatum est. Victus enim a Numantinis, & castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus veluit. Triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victa erant. D. Iunius Lusitaniam urbium expugnationibus vsque ad Oceanum perdomuit: & cō fluium Oblisionem transire nolent, raptum signifero signū ipse transtulit, & sic ut tras redebantur milites persuasit. Alexandri filius rex Syriae, decem annos admodum habens, a Diodoro, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo per fraudem occisus est: corruptis quidem medicis, qui cum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant illum, occiderunt.

LIB. VI. EPITOME.

D Iunius Brutus in ulteriore Hispania feliciter aduersus Gallicos pugnavit, dissimili euentu M. *Emilius*

Emilius Lepidus praefectus a duersus Vacceos rem gessit, et eademque similem Numantinis passus est. ad evolendum Numantini foederis religione populum Mancinus, cum huius rei auctor fuisset, deditus Numantinis minime est receptus. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita CCCXXIII. millia. Fulvius Flaccus cos. Vardeos in Illyrico subegit. M. Caesonius praetor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. Cum vitio ducum bellum Numantinum non sine publico pudore duraret: delatus est ultro Scipioni Africano a senatu, populoque Romano consulatus, quem cum ille capere oblegem, quae vetabat, quenquam intra decem annos iterum consulens fieri licere, minime vellet. secuti priori consulatu, legibus solutus est. Bellum seruile in Sicilia ortum, cum opprimi a praetoribus minime valuisset, C. Fulvius consuli mandatum est, cuius belli initium fuit Eunus seruus, natione Syrus, qui contracta agrorum seruorum manu, & solutus erga stulis iuncti exercitus numerum implevit. Cleon quoque alter seruus ad LXX. millia seruorum contraxit, & copiis iunctis contra populum Romanum, exercitumque eius, bellum saepenumero gesserunt.

LIB. VII. EPITOME.

S Cipio Africanus Numantiam obsedit, & corruptum licentia luxuriaque exercitum ad generosissimam militiae disciplinā reuocauit. omnia enim deliciarum instrumenta recidit, duo millia scortorum a castris

reiecit, militem omni die in opere habuit, & triginta dierum frumentum, ad septenos vallos ferre cogebat, egre propter omnis incedenti, dicebat cum gladio te val-lare scieris, vallum ferre desinito. Alii nimis parum habilititer scutum ferenti, eum scutum amplius iusto fer-re iussit, neq; id se reprehendere, quoniam melius scuto, quam galea uteretur. Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, virgis cecidit. lumenta quidem omnia ne exonerarent milites, vol didit. Multoties contra hostiu eruptiones fe-liticiter pugnavit. Vaccei obsesi, liberi & coniugibus trucidatis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima mu-nera sibi ab Antiocho rege Syria missa, cum celare do-liis imperatoribus regem munera mos esset, pro tribu-nali accepturum se esse dixit: ea que omnia referre qua-storem in publicas tabulas iussit, ex iis viris fortibus munera se daturum. Cum undiq; Numantiam obsidio-ne clausisset, & oppressos fame sideret, urgeri, hostes qui pabulatum exierant, utiuit interimi, quo d diceret ve-locius eos absumpturos frumentum, quod haberent, si plures quidem fuissent.

LIB. VIII. EPITOME.

Tlb. Sempronius Gracchus tribunus pl. cum agraria legem ferret adversus voluntatem senatus, & equestris ordinis, ne quis ex publico agro plus quam decem iugera possideret, in eum furor em exarsit, ut M. Octavianus collegae causam diverse partis deserventi po-tes-tatem

estatem lege lata abrogaret, seq; Fratrem Gracchum, & Ap. Claudium socerum trium viros ad dividun-dum agrum crearet. Promulgavit & aliam legem a-grariam: qua si quis latius agrum patefaceret, ut i-dem omnino triumviris iudicarent, quia publicus ager, qua prius usus esset, deinde cum minus agri esset, quam quo d dividi posset, sine offensa etiam plebis, quonia eos ad cupiditatem amplam modo sperandi incitauerat, le-gem se promulgaturum ostendit, ob id, ut ius, qui Sem-pronia lege agrum accipere deberent, pecunia, qua regis Attali fuisset, divideretur. Heredem autem populum Rom. reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. Tot indignationibus commotus graviter senatus, ante omnes C. Antonius cos, qui cum in senatu in Gracchio perorasset, raptus ab eo ad pulvum, delatusq; plebi, tur-sus in eum pro rostris concionatus est. Cum iterum tri-bunus pl. creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica in Capitolio a primatibus occisus est, ictus pri-mum fragmentis subelliorum, & inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, in sepultus est in flumen pro-ductus. Res praeterea in Sicilia vario euentu aduersum fugiuos gestas continet.

LIB. IX. EPITOME.

Numantini fame maxime coacti, ipsi se per vires trucidaverunt. Captam urbem Scipio Africa-nus deleuit, & de ea triumphavit: quartodecimo anno post Carthaginem deletam. P. Attilius cos, in Sicilia cum

fugitivis debellavit. Aristonicus, regis Eumenis filius
Asiam occupavit, cum testamento Attali regis lega-
ta populo Romano libera esse deberet. Adversus eum
P. Licinius Crassus Cos. cum idem pontifex maximus
esset, quod nunquam antea factum erat, extra Italiam
profectus pro alio victus, & interemptus est. M. Perpen-
na Cos. victum Aristonicum in deditioem accepit. Q.
Pompeius & Q. Metellus tunc primum uterque ex ple-
be censors facti. Lustrum a censoribus est constitutum.
Censa sunt capita CCCXIII. millia DCCCXII.
preter pupillos & viduas. Q. Metellus censor censuit,
ut ducere uxores omnes omnino cogerentur liberorum
creandorum causa, extat oratio eius, quam Augustus
Caesar, cum de maritandis orationibus ageret, velut eo tem-
pore scriptam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo
tribunus plebis Q. Metellum censorem, a quo in senatu
legendo preteritus erat, de saxo deiici iussit, quod ne-
fieret, ceteri tribuni plebis auxilio quam maxime sue-
runt. Cum Carbo tribunus plebi rogationem tulisset,
ut eundem tribunum plebis quoties quidem vellet, creari
liceret, rogationem eius P. Africanus gravissima ora-
tione dissuasit, in qua dixit: Tib. Gracchum iure casum
videri. Gracchus contra sua sit rogationem, sed Scipio
tenuit. Bella inter Antiochum regem Syriæ, & Phra-
atem Parthorum regem gesta, nec magis quietæ res
Ægypti referuntur. Ptolemæus Evergetes cognomi-
natus, ob nimiam eius crudelitatem suis iniussus, in cen-
sura a populo regia clam in Cyprum profugit, & cum
sorori

forori eius Cleopatre, quam eius virgine filia per vim
compressa, & in matrimonium ducta, repudiaverat,
regnum a populo datum esset, in sensu filium, que ex
illa habebat, in Cypro occidit caput, eius & manus,
& pedes matri misit. Seditiones a triumviro Fulvio
Flacco & C. Graccho & C. Carbone de agro dividendo
creati excitatæ, quibus cum P. Scipio Africanus ad-
versaretur, forte que ac validus pro die domum se rece-
pisset, mortuus in cubiculo in ætus est. Suspecta fuit, &
quam venenum ei dedisset Sempronia uxor. Inne ma-
xime, quod soror esset Gracchorum, cum quibus simul-
tas Africano fuerat: de morti tamen eius nulla qua-
estio acta, quo defuncto, seditiones triumvirailes a-
crius exarsunt. C. Sempronius cos. contra lapidas
primo rem male gessit, mox victoria cladem acce-
ptam emendavit, virtute C. Iulii Bruti, eius qui Lu-
sitaniam subegerat.

LIB. X. EPITOME.

Aprelius cos. Sardos subegit. Fulvius Flaccus pri-
mus omnium Transalpinos Ligures bello do-
muit, missus in auxilium Massiliensibus adversus Sal-
uos Gallos, qui populum abaniur fines Massiliensium. L.
Opimius proator Fregellanos, qui defecerant in deditio-
nem accepit, Fregellas diruit. Pestilentia in Africa a
maxima multitudine locustarum, & deinde necata-
rum strage fuisse traditur. Lustrum a censoribus com-

ditum est. Censa sunt civium capita CCCXC. millia,
DCCXXXVI. C. Gracchus, Tiberii frater, tribunus
plebis eloquentior quam frater, perniciosus aliquas leges
tulit, inter quas frumentariam, ut semisse et triente
frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, qua
frater eius tulerat: tertiam qua eques trem ordinem cum
senatu consentientem corrumperat: ut sexcenti ex equiti-
bus in curiam sublegerentur. Et quia illis temporibus
trecenti senatores erant, sexcenti equites ut trecenti sena-
toribus admiscerentur, id est, ut eques iter ordo bis tantum
virium in senatu haberet. Et continuato in alterum
annum tribunatu, legibus agrariis latis effecit, et co-
pias plures colonie in Italia deducerentur, et una in solo
diruta Carthagini, quo ipse triumphum creatus colonia
deduxit. Præterea res a Qu. Metello consule adversus
Baleares gestas continet, quas Græci Gymnasia ap-
pellant, quia a statem nudi exigant. Baleares a telluris
sua appellati, vel a Balco Hercules comite ibi relicto nuntii,
cum Hercules ad Geryonem navigaret. Motus quoque
Syrie referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium virum
suum, et Seleucum filium, multum indignata,
quod occiso patre eius a se, in iussu suo di-
adema sumpisset, in-
tererit.

DECA-

DECADIS VII. LIB. I.

EPITOME.

AIVS Sextius proconsul victa Salvio-
rum gente, coloniam Aquas Sextias co-
didit, ob aquarum copiam et calidas
et frigidis fontibus, atque a nomine
suo ita appellatas. Cn. Domitius proconsul contra Al-
lobroges ad oppidum Vindalium multum feliciter pu-
gnavit. Quibus bellis inferendi causa fuit, quod Teuto-
malium Salviolorum regem fugientem recepissent, et omni
ope in iussent, quodque Heduerum agros, sociorum po-
puli Romani vastavissent. C. Gracchus se ditioso tri-
bunatu actio, cum Aveninum armata quoque multitu-
dine occupavisset, a L. Opinio consule, ex S. C. vocato
ad arma populo, pulsus, interemptus est, et cum
eo Fulvius Flaccus socius eiusdem Q. Fabius Maximus
Cos. Pauli nepos, adversus Allobroges, et Biturum
Arvernorum regem feliciter pugnavit. Ex Biturii ex-
ercitu caesa milia hominum centum viginti, et cum
ipse ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset,
Albe custodiendus datus est, quia contra pacem vi-
debatur, ut in Galliam remitteretur: decretum quoque
est, ut Congentiatius, filius eius, comprehensus Romam
mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. Lucius
Opimius accusatus apud populum a Quinto Decio tri-
buno plebis, quod in damnatos civis in carcerem conie-
cisset, liberatus est.

LIB. II. EPITOME.

CN Marcus Cos. Sarinos gentem Alpinam expugnauit. Micipsa Numidarum rex mortuus, regnum tribus filius reliquit, Adherbali, Hyempsali & Iugurtha fratris filio, quem in silum adoptauerat. L. Caecilius Metellus Valmatas obsedit. Iugurtha Hyempsalem fratrem bello petiit, quem victum interemit: Adherbalem regno expulit, qui a senatu restitutus est. L. Caecilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus censores, duos & triginta senatu amouerunt. Praeterea motus Syriae regum continet.

LIB. III. EPITOME.

Cato Porcius Cos. in Thracia male aduersus Scordiscos pugnauit. Lustrum a censoribus constitutum est. Censa sunt ciuium capita CCCXCI milia, CCCXXVI. Emilia, Licinia, & Adariae virgines Vestales incesti damnatae sunt, idque incestum quemadmodum commissum, deprehensum, & iudicatum sit, refertur. Cimbri gens vaga populabunda in exercitu susus est. L. Iulius Drusus consul aduersus Scordiscos gentem a Gallis oriundam in Thracia feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit.

L. I. B.

LIB. IIII. EPITOME.

Adherbal bello petitus a Iugurtha, & in oppido Cirta obsessus, contra denuntiationem senatus ab eo occisus est. Ob hoc ipsi Iugurtha bellum in dictum, idque etiam Calpurnius Bestia Cos. gerere iussus, pacem cum Iugurtha iniussu populi & senatus fecit. Iugurtha fide publica euocatus ad indicandum consiliorum auctores, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit: & propter eadem admissam in regnum quemdam nomine Masiniam, qui regnum eius populo Romano iniussu appetebat, interfectum Romae cum periclitare ur, causam capitis dicere iussus, eam profugit, & discedens urbe fertur dixisse: O urbem venalem, & cito perituram si emptorem inueniret. A. Posthumius legatus infeliciter praelio aduersus Iugurtham gesto pacemque etiam multum in nominosam adiecit, quam quidem minime esse seruandam senatus censuit.

LIB. V. EPITOME.

Q Caecilius Metellus Cos. duobus praeliis Iugurtham fudit, & uniuersam Numidiam vastauit. M. Iunius Silanus Cos. aduersum Cimbros infeliciter pugnauit, legatis Cimbrorum sedem & agros, in quibus considerent, postulantiibus senatus negauit. M. Minucius pro consul contra Thracas feliciter quidem pugnauit. L. Cassius Cos. a Tyrrinis Gallis pago Helueticorum, qui a ciuitate secesserant, in sinibus Allo-

brogrum cum exercitu casus est, milites qui ex ea clade superaverat, obsidibus datis & dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacifuerunt.

LIB. VI. EPITOME.

Iugurtha pulsus a C. Mario ex Numidia, auxilio Bocchi Maurorum regis adiutus est. & casus proelio Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infeliciter susceptum diutius sustinere, victus ab eo, & traditus Mario est, in qua re præcipua opera L. Cornelii Sylle questoris Marii fuit.

LIB. VII. EPITOME.

Prelis Scaurus legatus consulis a Cimbris fusus exercitu captus est: & cum in consilium ab eis evocatus dederet eos, ne alpes transirent Italiam petitori, eo quod diceret Romanos vinci minime posse, ab Balo rege feroce iuvene occisus est. Ab iisdem hostibus, C. Manlius, & Qu. Servilius Capio proconsules victi proelio, castris que hinc exiit sunt: octoginta millia militum occisa, calorum acclixarum quadraginta millia. Secundum populi Romani invasionem Capionis cuius temeritate clades accepta erat, damnati bona publicata sunt: primoque post regem Tarquinium imperium ei abrogatum. In triumpho C. Marii ductus ante currum eius Iugurtha cum duobus filiis, & in carcere necatus. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eius fecerat, ei que propter Cimbrici, belli metus

continuatus

continuatus per complures annos magistratus est: consulatu secundo & tertio absens Cos. creatus. quartum consulatum dissimulante captans consecutus est. Cis. Domitius pontifex maximus, populi suffragio creatus est: Cimbrici, vastatis omnibus que circa Rhodanum & Pyrenæum sunt, per saluum in Hispaniam transfessi: ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt, reuersique in Galliam bellicosissimum se Theutonius coniunxerunt.

LIB. VIII. EPITOME.

Antonius prætor in Sicilia maritimos prædones persecutus est. C. Marius Cos. summa vi oppugnata a Teutonibus & Ambronibus castra defendit: duobus deinde proelis circa Aquas Sestias eos hostes deleuit. in quibus caesa traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum Cos. creatus est triumphum ablatum, donec Cimbricos vinceret destulit. Cimbrici repulsi ab alpiibus fugatoque Qu. Catulo proconsole, qui fauces alpium obfederat, & ad flumen Alpsium castellum editum insederat, reliqueratque: ubi virtute sua explicita fugientem proconsulem, exercitumque persecuti in Italiam traieissent, iunctis eiusdem Catuli, & C. Marii exercitibus, proelio victi sunt ab eis, in quo caesa traduntur hominum centum quadraginta millia, capta sexaginta. Marius totius civitatis consensu receptus, pro duobus triumphis qui offereretur, uno contentus fuit. Præter civitates qui ali-

quantulum, ut nouo homini a d tantos honores erecti, insuaderant, conseruatã ab eo Rempub. fatebantur. P. Adalloeolus, matre interempta, primus omnium in iulio culleo in mare precipitatus est. Ancilia cõs strepitu mota esse antequam Cimbricum bellum conseruaretur, referuntur. Bella præterea inter Syriæ reges continet.

LIB. IX. EPITOME.

CN. Apuleius Saturninus adiuuante C. Mario, & permilies occiso A. Numio competitore, tribunus plebis per vim creatus, non minus uolenter tribunatum, quam petierat, gessit. Et cum legem Agrariam per vim tulisset, Metello Numidico eo, quod in eã minime iurasset, diem dixit: qui cum a bonis ciuibus defendereetur, ne causa malorum certaminum esset, in uoluntarium exilium Rhodum profectus est: ibique legendo, & audiendismagnis uiris uacabat. Profecto C. Marius seditionis auctor, qui sextum quidem consulatum per tribus sparsa pecunia emerat, aqua & igni interdixit. Idem Apuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii candidatum consulatus petitorẽ, quẽ maxime aduersarium actionibus suis timebat, interemit. Quibus rebus concitato quamplurimum senatu in eius causam, & C. Marius homo mutabilis & uariũ consiliũ ingenii, qui semper secundã fortunã transierat, cum eum tueri minime pisset, oppressis armis eius Glaucia prætorẽ & alius eiusde furoris a sociis Rabirio quodam interfectus est. Q. Cecilius Metellus ab exilio ingenti

ingenti totius fauore ciuitatis reductus est. M. Aquilius consul in Sicilia bellum seruile concitatum consecit.

LIB. X. EPITOME.

Cum M. Aquilius de pecuniis repetundis causam diceret, ipse rogare iudices noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore eius discidit, & honestas cicatrices ostenderit, quibus conspectis, indubitanter absolutus est. Cicerõ eius reifolus auctor. Didius procõsul aduersum Celtiberos feliciter pugnauit. Ptolemaus Cyrenarum rex, cui cognomen tum Apionis fuit, mortuus hæredem populum Romanum reliquit, & eius regni ciuitates senatus liberae esse iussit. Ariobarzanes in regnũ Cappadocie a L. Cornelio Sylla reductus est. Parthorum legati a rege Arsace missi ad Syllam uenerunt, ut amicitiam a populo Romano peterent. P. Rutilius uir summa innocentie, qui legatus C. Marii proconsulis a publicanorum iniuriis Asiã defendere rat, inuisus equestri ordini, penes quem iudicia erant, & repetundarum damnatus, in exilium missus est. C. Geminius prætor contra Thracas in se iciter pugnauit. Senatus cum impotentiam equestri ordinis in iudiciis exercitũ ferre uellet, omni ui uiti cepit, ut ad se iudicia transferrentur, sustinente causam eius M. Luio Druso tribuno plebis, qui ut uires sibi acquireret, perniciofa spe largitionis plebem concitauit. Præterea motus Syriæ regum continet.

DECADIS VIII. LIB. I.
EPITOME.

MARCVS LiviVS Drusus tribunus plebis ut maioribus viribus senatus causam susceptam tueretur: socios & Italicos populos, spe civitatis Romanæ sollicitavit usque adjuvantibus per vim legibus agrariis frumentariisq; latis, legem quoq; iudicalem tulit, ut æqua parte iudicia penes senatum, & equestrem ordinem essent Cum deinde promissa sociis civitas præstari non posset: irati Italici defectionem caperunt agitare. eorum coitus, consiurationes, orationesque in consiliis principum referuntur. propter quæ LiviVS Drusus etiam senatus iniurius factus, velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

LIB. II. EPITOME.

ITalici populi defecerunt, Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites: initio belli a Picentibus moti. Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est: saga populus sumpsit. Servius Galba a Lucanis comprehensus, unius femine opera ad quam divertebatur, captivitate exemptus est. Esernia, & Alba colonie ab Italicis obsesse sunt. Auxilia demum

demum Latini nominis, externarumq; gentium missa populo Rom. & expeditiones invicem, orbiumq; expugnationes referuntur.

LIB. III. EPITOME.

Læsar cos. male adversus Samnites pugnavit. Nola colonia in potestatem Samnitium cum L. Posthumio pratore venit, qui ab iis interemptus est. Complures populi ad hostes defecerunt. Cum P. Rutilius cos. parum prospere contra Marsos pugnasset, & in prælio cecidisset, C. Marius legatus eius meliore quidem eventu cum hostibus confluxit. Ser. Sulpicius Pelignos fudit. Q. Cæpio legatus Rutilii cum obsessus prospere in hostes erupisset: & ob eum successum æquaturo ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, & circumventus insidiis, fuso exercitu, cecidit. L. Cæsar cos. feliciter contra Samnites pugnavit. Ob eam victoriam Roma saga posita sunt, & ut varia belli fortuna esset, Esernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. Sed & C. Marius prælio Marsos fudit: Hirnio Aferio pratore Marrucinorum occiso, C. Cecilius in Gallia transalpina Saluos rebellantes vicit.

LIB. IIII. EPITOME.

CN. Pompeius Picentes prælio fudit, & obsedit, propter quam victoriam Romæ prætextæ, aliæq; magistratus ornamenta & insignia sumpta sunt. C. Atarinius cum Marsis dubio cætu pugnavit. Libertini tamen

primū militare cōperunt. *A. Plotius* legatus *Vmbros*, *L. Porcius* pretor *Marjos*, cum uterq; populū defecisset, prelio vicerunt. *Nicomedes* in *Bithynia*, *Ariobarzanes* in *Cappadocia* regna reducti sunt. *Cn. Pompeius* cos. *Marjos* acie vicit. Cum ere alieno oppressus esset ciuitas, *A. Sempronius Asellus* pretor, quoniam secum dum debetores dicebat, ab eis, qui fenerabantur, in foro occisus est. Præterea incursiones *Thracum* in *Macedoniam* populationesq; continet.

LIB. V. EPITOME

A *Posthumius Albinus* legatus in obsidione castrorum hostiliū cecidit. *Sulpicius* legatus cō elasti proesset, infamis crimine proditiōnis ab exercitū suo interfectus. *L. Cornelius Sylla* legatus *Sannites* praelio vicit, & bina castra eorum expugnauit. *Cn. Pompeius Vestinus* in deditiōnem accepit. *L. Porcius* eos reb. a prospere gestis, fasq; aliquoties *Marsis*, dum castra eorum expugnat, cecidit. Ea res hostibus victoriam eius praelii dedit. *Cosonius*, & *Lucius Sannites* acie vicerunt, *Marium Egnatium*, nobilissimum hostium ducem occiderunt, compluraque eorum oppida in deditiōnem acceperunt. *L. Sylla Hirpinos* domuit, *Sannites* multū praeliū fudit, aliquot populos recepit: quantis que raro quisquam ante consulatum reb. gestis, ad petitionem consulatus *Romam* est profectus.

LIB.

LIB. VI. EPITOME.

A *Gabinus* legatus, reb. a duersum *Lucanos* prospere gestis, multis oppidis expugnatus, in obsidione castrorum hostiliū cecidit. *Sulpicius* legatus *Marrucinos* cecidit, vniuersamque eam regionem recepit. *Cn. Pompeius* proconsul *Vestinus* & *Pelignos* in deditiōnem accepit. *Marsi* quoq; a *L. Murena*, & *Cecilio Pinna* legatis aliquot praeliū fracti pacem petierunt. *Asculum* a *C. Pompeio* captum est, castis a *Mamerco Emilio* legatis *Italicis*. *Silo* *Topedius*, dux *Marforum*, auctor huius rei in praelio cecidit. *Ariobarzanes* *Cappadocia*, *Nicomedes* *Bithynia* regno a *Mithridate* *Ponti* rege pulsus sunt. Præterea incursiones *Thracum* in *Macedoniam* populationesq; continet.

LIB. VII. EPITOME.

C *Vm P. Sulpicius* tribunus plebis auctore *C. Marcio*, perniciosas leges promulgasset, ut exules rovocarentur, & vni ciues, libertini que distribuèrentur in tribus, & ut *Marius* a duersus *Mithridatem* *Ponti* regem dux crearetur: & a duersantibus, *Q. Pompeio*, & *L. Sylla* vim intulisset: occisusque *Pompeii* consulis filio genero *Sylla*: *Lucius Sylla* consul cum exercitu in urbem venit, & a duersus factionem *Sulpicii* & *Marii* in ipsa urbe pugnavit: eamque expulit. ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos *C. Marius* pater,

270 T. LIVII DEC. VII.

Et filius indicati sunt. P. Sulpicius cum in quadam villa lateret: indicio serui sui retractus & occisus est. seruus, ut premium promissi indicii haberet, manumissus est: ob scelus domini prodicti de saxo deiectus est. C. Marius filius in Africam traiecit. C. Marius pater, cum in paludibus Muturnensium lateret, extractus est ab oppidanis & cum ad occidendū eum missus seruus natione Gallus maiestate tanti viri perterritus recessisset: impositus publice in nauim delatus est in Africam. L. Sylla ciuitatis statum ordinauit: exinde colonias deduxit. Q. Pompeius cos. ad accipiendum Cn. Pompeio proconsole exercitum profectus, consilio eius occisus est. Mithridates Pōti rex Bithynia & Cappadocia occupatis & pulso Aquilio legato, Phrygiam prouinciam populi Romani cum ingenti mercede intrauit.

LIB. VIII. EPITOME.

Mithridates Asiam occupauit. Q. Oppium proconsole, item Aquilium legatum in vincula coniecit: iussuq; eius qui quidam ciuium Romanorum in Asia fuit, uno die trucidatus est. urbem Rhodum, que sola in fide permanerat, oppugnauit: & aliquot praeliis naualibus victus recessit. Archelaus prefectus regis in Graciam cum exercitu uenit, Athenas occupauit. Prætereque trepidationem urbium, insularum que, aliis ad Mithridatem, aliis ad populum Romanum ciuitates suas trahebentibus continet.

LIB.

LIB. IX. EPITOME. 271

LIB. IX. EPITOME

Cornelius Cinna cum perniciosas leges per vim ferret: pulsus urbe a Cn. Octauio collega cum Sextio tribuno plebis: imperioq; ei abrogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit, & bellum urbi intulit, accersito C. Mario cum aliis exulibus ex Africa. in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinna ignorantibus concurrerunt: & cum victor mortuum spoliaret, agnito fratre ingenti lamentatione edita, rogo ei extructo ipse supra rogam setransfodit, & eodem igni consumptus est. Et cum opprimi inter initia potuisset, Cn. Pompeii fraude, qui utramque partem fouendo, uirtus Cinna dedit, nec nisi profligatis optimatum rebus auxilium tulit, & consulis segnitie, confirmati Cinna & Marius quatuor exercitibus, quorum duo Q. Sertorio, & Carboni dati sunt, urbem circumfederant. Asiam coloniam Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.

LIB. X. EPITOME.

Italicis populis a senatu ciuitas data est. Samnites, qui soli arma recipiebant, Cinna & Mario se coniunxerunt, ab iis Plancius cum exercitu casus est. Cinna & Marius cum Carbone Sertorio Ianiculum occupauerunt, & fugati ab Octauio consule recesserunt. Marius Antium quidem, & Aricia, & Lanuuium colonias

dena pavit. Cum nulla omnino spes esset optimatibus resistendi propter segnitiam & perfidiam & ducum, & militum, qui corrupti aut pugnare nolibāt, aut ad diversas partes transibant: Cinnā & Marius in Crēbem recepti sunt, qui velut captam eam cedibus & rapinis vastarunt Cn. Octavio consule occiso, & omnibus adversae partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro, & C. Cesare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriae interemptus pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et circa illa comitia consules insequentem annum secesserunt, eo dem die, quo magistratum inierant. Marius Sex. Licinium senatorem de saxo deici iussit, e dicitur quoque multus sceleribus, idibus Ianuariis occisus: Vir, cuius si examinentur cum virtutibus vitia haud facile sit dictū, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit. adeo quam rem publicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis avertit.

DECA.

DECADIS NONÆ

LIBRI I. EPITOME.

HVCIVS Sylla Athenas, quas Archelaeus praefectus Mithridatis occuparat, circumfedit, & cum maximo labore expugnavit, urbilibertatem, & civibus quae habuerant, reddidit. Magnesia quae sola in Asia ciuitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. Praeterea a Thracibus in Macedonia gesta continet.

LIB. II. EPITOME.

Sylla copias regis, quae Macedonia occupata in Thessaliam venerant, praefo vicit, caesis hostium centum millibus, castris quoque expugnatis. renovato deinde bello, iterum exercitū eius fudit ac delevit. Archelaeus cum classe regia Syllae se tradidit. L. Valerius Flaccus cos. collega Cinnae missus, ut Sylla succederet, propter auaritiam inuisus exercitui suo a C. Fimbria legato ipsius, ultima audacia homine occisus est: & imperium ad Fimbriam translatum. Praeterea expugnatae in Asia urbes a Mithridate, & crudeliter direpta provincia: incursionisque Thracum in Macedoniae referuntur.

SSs

LIB. III. EPITOME.

C. Aius Fimbria in Asia fufus aliquot copijs Mithridatis, urbem Pergamam cepit, obfiffimumque regem non abfuit multum quin caperet: urbem Eion, que fe patebatur Syllereferuabat, expugnauit ac deleuit, & magnam partem Afie recepit. Sylla multis praelijs Thracas cecidit. Cum L. Cinna, & Cn. Papyrius Carbo a feipfis confules per biennium creati, bellum contra Syllam pararent: effectum quidem est per L. Valerium Flaccum principem fenatus, qui orationem in fenatu habuit: & per eos, qui concordie ftudebant: ut legati ad Syllam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu iuuenem inuitum cogebat naues confcendere, & aduerfus Syllam proficifci, interemptus est. confulatam Carbo folus ipfe gefit. Sylla cum in Afiam traieciffet, pacem cum Mithridate fecit: ita, ut is cederet provincijs, Afia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria defertus ab exercitu, qui ad Syllam transferat: ipfe fe percuffit, impetravit que a feruo, prebens cervicem, ut fe omnino interficeret.

LIB. IIII. EPITOME.

Sylla legatis qui a fenatu miffi erant, futurum fe pulsi ad fe confugerant, refinuere. que conditio cum iuffa fenatus uideretur, per Carbonem factionem que eius, cui bellum uidebatur uilium, pte conueneret, ftatum

fectum est. Idem Carbo, cum ab omnibus oppidis Italia obfides exigere uellet, ut fidem illorum contra Syllam obligaret, confenfu fenatus prohibitus est. Nouus ciuibus S. C. fuffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum fecutus erat, cum in Affica bellum moliretur, a C. Fabio pratore pulfus est, fenatusque confultum per factionem Carbonis, & Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque & triginta tribus diftributi funt. Præterea belli apparatus contra Syllam, quod plurimum excitabatur, continet.

LIB. V. EPITOME.

Sylla in Italiam cum exercitu traiecit: miffi que legatis, qui de pace agerent, & a confule Cn. Carbone, & C. Norbano uolatis, eundem Norbanum praelio uicit. Et cum L. Scipionis alterius confulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem iungeret, nec potuerat: castra oppugnaturus efferat, feniuersus exercitus confulis follicitatus per emiffos Sylla milites, figna ad Syllam tranftulit: Scipio, cum interimiffet, dimiffus est. Cn. Pompeius, Cn. F. eius, qui Afculum ceperat, confcripto quidem uoluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Syllam uenerat, ad quem fe nobilitas omnis conferebat: ita ut deferta urbe ad castra ueniretur. Præterea expeditiones per uniuersam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

LIB. VI. EPITOME.

Cum C. Marius, C. Marii filius cos. ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelitatem & avaritiam in pretorio suo vivus exstus est. L. Philippus legatus Sylle Sardiniam, Q. Antonio pretore pulso & occiso, occupavit. Sylla cum Italicis populis, ne timeretur ab eis velut erepturus civitatem, & suffragii ius nuper datum, sedus percussit, idemque ex fiducia iam certa victoria litigatores a quibus adhibebantur vadimonia, Romam deferre iussit. Cum a parte diversa urbs adhuc teneretur: L. Damasippus pretor ex voluntate C. Marii consulis, cum senatum contraxisset, omnem quae in Urbe erat, nobilitatem trucidavit ex cuius quidem numero Q. Mucius Scaevola pontifex maximus fugiens in vestibulo adis Vestae occisus est. Praeterea bellum a L. Murena adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.

LIB. VII. EPITOME.

Sylla C. Marium, exercitu eius fuso delectoque ad Sacri portum, in oppido Praeneste obsedit: urbem Romanam ex inimicorum manibus recepit, Marium erumpere tentantem repulit. Praeterea res a legatis eius eadem ubique fortuna partium gestas continet.

LIB. VIII. EPITOME.

Sylla Carbonem, exercitu eius ad Clusium, ad Faventiam Fidentiamque caeso, Italia expulit: cum Samni-

Samnitibus, qui soli Italicorum populorum nondum arma deposuerant, iuxta urbem Romam ante portam Collinam debellavit: recuperataque repulsa harrimam victoriam crudelitate quanta in nullo homine inquam fuit, inquinavit. Octo milia deditorum in via publica trucidavit: tabulam praescriptionis posuit: urbem & universam Italiam caedibus replevit: inter quos omnes Praenestinos inermes interimi iussit. Marium senatorii ordinis virum cruribus brachiisque fractis, auribus praesectis, & effossis oculis necavit. C. Marius Praeneste obsessus a Lucretio Asella, Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret euadere sepius ab exercitu, mortem sibi conscivit in ipso cuniculo, cum sentiret se evadere minime posse: cum Pontio Thalesimo fugae comite stricto utrinque gladio, concurrir quem cum occidisset, ipse saucius a seruo imperavit, ut se occideret.

LIB. IX. EPITOME.

L. Brutus a Cn. Papyrio Carbone, qui Corcyram appulerat, missus nave piscatoria Libycaum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, & circumventus a navibus, quas Pompeius miserat, in semicrone verso ad transstrum navis, obnixus corporis pader occubuit. Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a senatu missus, Cn. Carbonem qui stens muliebriter mortem tulit, captum occidit. Sylla dictator factus, quod nemo quidem inquam fecerat, cum sacribus viginti quatuor processit, rebusque novis Reip. statum confirmavit: tribunorum

plebis potestatem minuit: & omne ius legum ferendarum ademit: pontificum augurumque collegium ampliauit, ut essent quindecim: senatum ex equestri ordine supplenuit: proscripitorum liberis ius petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit, ex quibus primo multa rapuit, redactum est sestertium ter millia quingentisque. Lucretium Asellum consulatum contra voluntatem suam petere ausum, iussit interim in foro: & cum indigne ferret populus Romanus, conuentione vocata se iussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscripuit, & Hieram regem Numidarum bellum molientes, victos interemit: & IIII. & XX. annos natus adhuc eques Romanus, quod quidem n. mini contigerat, ex Africa triumphauit. Cn. Norbanus consularis proscripuit in urbe Rhodo, cum comprehenderetur, se ipse interem. Metellus ex proscripitis unus clam capite ad operto ad posticum adus Bassia uxoris cum accessisset, admissus minime est, quia illum proscripuit diceret, itaque se transfodit, & sanguine suo fores resperxit. Sylla Nolam in Samnio cepit. XLVII. legiones in agros captos deduxit, & eos in diuisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum in aditionem accepit. Mylena quoque in Asia quae sola urbs post victum Mithridatem a romana retinebat, expugnata dirutaque sunt.

LIB. X. EPITOME.

Sylla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. M. Lepidus, cum alio Sylla

Sylla tentaret rescindere, bellum excitauit, & a Qu. Catulo collega Italia pulsus est, & in Sardinia frustra bellum motus perit. Marcus Brutus qui Cisalpinam Galliam tenebat, a Cneo Pompeio occisus est. Quintus Sertorius proscripuit in ulteriore Hispania ingens bellum excitauit. L. Manlius proconsul, & Marcus Antonius legatus ab Hirtilcio quaestore praelio victi sunt. Praeterea a P. Serulio proconsole aduersus Ciliacas res gestas continet.

DECADIS X. LIBRI I. EPITOME.

Cneus Pompeius, cum adhuc quaestor esset: cum imperio consulari aduersus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnauit, plurimasque ciuitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracas pluribus praeliis vicit. Q. Metellus proconsul Lucium Hirtilcium quaestorem Sertorii omnium exercitu cecidit.

LIB. II. EPITOME.

Cneus Pompeius adhuc dubio euentu cum Sertorio pugnauit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Q. Sertorius Metellum & Perpernam cum duobus exercitibus praelio sudit, cuius victoria partem cupiens auferte Pompeius parum prospere pugnauit.

280 T. LIVII DEC. X.

obsessus deinde Calagurii Sertorius a siduis eruptionibus non leuiora damna obsidentibus intulit. Præterea a Curione proconsule in Thracia res gestas aduersus Dardanos, & Q. Sertorii multa crudelia in suos facta continet. qui plurimos amicorum, & secum proscripitorum crimine proditoris insimulatos interemit.

LIB. III. EPITOME.

P Seruilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, & aliquot vrbes piratarum expugnauit. Nicomedes Bithyniæ rex moriens populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in prouincia formam reductum est. Mithridates, fœdere cum Sertorio iusto, bellum populo Romano intulit. Apparatus deinde regiarum copiarum pedestrium naualiumque, & occupata Bithynia. M. Aurelius Cotta cos. ad Chalcedonem prælio a rege victus est, rexque a Pompeio & Metello victus: & ut contra Sertorium egerunt, qui omnibus bellimitiæque artibus par fuit, quos etiam ab obsidione Calagurii oppidi depulsos coegit diuersas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

LIB. IIII. EPITOME.

Lucullus cos. aduersus Mithridatem equestribus præliis feliciter pugnauit: & expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Deiotarus Gallogræciæ retrarchæ præfectos

LIB. V. EPITOME. 281

præfectos Mithridatis bellum in Phrygia mouentes cecidit. Præterea res a Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

LIB. V. EPITOME.

C Aius Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor & septuaginta gladiatores Capua ex ludo Lentuli profugerunt, & congregata seruorum & ergastulorum multitudine, Chryso, & Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum, & P. Porennum prætorem prælio vicerunt. L. Lucullus proconsul ad Cyricum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque deleuit, pulsumque a Bithynia regem variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coegit in Pontum profugere.

LIB. VI. EPITOME.

Quintus Arius prætor Chrysum, fugitiuorum ducem, cum viginti millibus hominum cecidit. C. Lentulus cos. male aduersus Spartacum pugnauit. Ab eodem L. Gellius cos. & Q. Arius præ. acie victi sunt. Sertorius a M. Antonio, & M. Perpenna, & alii coniuurati in conuiuium interfectus est, octauo ducatus sui anno magnus dux, & aduersus duos imperatores, Pompeium & Metellum saepe par, ut frequentius victor, ad ultimum desertus & proditus. Imperium partium ad Marium translatum est, quem Cn. Pompeius victum captumque interemit, ac recepit Hispanias

decimo fere anno, quam captum est bellum. C. Cassius proconsul, Cn. Manlius praetor male aduersus Spartacum pugnaverunt, idque bellum M. Crasso praetori mandatum est.

LIB. VII. EPITOME.

Marcus Crassus praetor primum cum parte fugitiuorum, quae ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cecis inimicorum xxxv. millibus, & duce eorum Granico. Cum Spartaco deus debellavit, cecis cum ipso millibus quadraginta. M. Antonius praetor bellum aduersus Creteneses parum prospere gestum, morte sua finiuit. Marcus Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto aduersus Mithridatem feliciter pugnavit, cecis hostium amplius quam sexaginta millibus. M. Crassus, & Cn. Pompeius coss. facti sunt. * Et Crassus ex praetura, sic Pompeius antequam quaesuram gereret, ex equite Romano, tribuniciam potestatem restituerunt. Iudicia quoque per M. Aurelium Cottam praetorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates desperatione rerum suarum coactus, ad Tigranem Armeniae regem confugit.

LIB. VIII. EPITOME.

Lathares filius Mithridatis, Bosphori rex, a Lucio Lucullo in amicitiam receptus est. C. Lentulus, & Lucius Gellius censores asperam censuram egerunt, quatuor & sexaginta senatu motis, a quibus

lustitio

Instrum conditum est. Censa sunt civium capita ccccl. millia. Lucius Metellus praetor in Sicilia aduersum piratas prospere rem gessi. Templum Iouis in Capitolio, quod incendio consumptum erat, refectum a Quinto Catulo dedicatum est. Lucius Lucullus in Armenia Mithridatem & Tigranem, & immensas utriusque regis copias multis certaminibus fudit. Quintus Metellus proconsul, bello sibi aduersum Creteneses mandato, Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius legatus Luculli aduersus Mithridatum parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem summamque victoriae imponeret, seditio militum tenuit, qui sequi volebant: quia legiones Valerianae, impleta a se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.

LIB. IX. EPITOME.

Quintus Metellus proconsul Cnoson, & Lictum, & Cydoniam, & alias plurimas civitates expugnauit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quatuordecim gradus proximi assignarentur. Cn. Pompeius lege ad populum lata persequi piratas iussus, qui commercium annonae interclusserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulsi, belloque cum eis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis, agros & urbes dedit. Praeterea res gestas a Q. Metello aduersus Creteneses continet: & epistolae Metelli, & Cn. Pompeii inuicem missae, quaeritur

Metellus gloriam rerum a se gestarum a Pompeio sublata[m] preteriri, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius Romam rationem reddidit, hoc se facere debuisse.

LIB. X. EPITOME.

CAUS Manlius tribunus plebis indignatione maxima nobilitatis legem tulit, ut Pompeio bellum Mithridaticum mandaretur. Concio eius bona. **Q** Metellus domitis Cretensibus, liber e in id tempus in sua leges tulit. **C**n. Pompeius ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renouavit: equestri praelio Mithridatem vicit. Præterea bellum inter Phraatem regem Parthorum, & Tigranem Armeniorum regem, ac demum inter filium Tigranem, patremque gestum continet.

DECADIS XI. LI-

BRI I. EPITOME.

NEVVS Pompeius Mithridatem nocturno praelio victum coegit Bosphorum profugere: Tigranem in deditionem accepit: eique ademptis Syria, Phœnicia, & Cilicia, regnum Armenie restituit. Coniuratio eorum qui in petitione consulatus ambitus damnati erant, facta de interficiendis coss. oppressa est.

est. **C**n. Pompeius cum Mithridatem persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetrauit: Iberos, Albanos, qui transitum minime dabant, praelio vicit. Præterea fugam Mithridatis per Colchos, Heniochosque, & res ab eo in Bosphoro gestas continet.

LIB. II. EPITOME.

CN. Pompeius in provincie formam Pontum redegit. Pharnaces filius Mithridatis bellum patri intulit, ab eo Mithridates obsessus in regia, cum veneno sumpto parum profecisset ad mortem a milite Gallo, nomine Bithoco, a quo ut iuuaretur petierat, interfectus est. **C**n. Pompeius Iudæos subegit. fanum eorum Hierosolymæ insiolatum ante id tempus cepit. **L.** Catilina repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo prætoire & Cethego & pluribus aliis coniuravit, de eade consulum & senatus, incendiis urbis, opprimenda republica: exercitu quoque in Hetruria comparato. Ea coniuratio industria **M. Tullij** Ciceronis eruta est, Catilina urbe pulso: de reliquis coniuratis omnino sumptum supplicium est.

LIB. III. EPITOME.

CATILINA a **C.** Antonio proconsule cum exercitu **Cæsus.** **P. Clodius** accusatus, quod in mulieris habitu sacrarium, in quod virum intrare nefas est, intrasset, cumq; uxore Metelli Pontificis stuprauisset, absolutus. **C.** Potitius prætor **Allobroges**, qui rebellauerant,

et Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transit. C. Caesar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, et captante rempublicam inuadere, conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, et C. Caesarem. Leges agrariae a Caesare consule cum maxima contentione, invito senatu ab altero consule M. Bibulo, lae sumi. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quia indemnatos civis necavisset, in exilium missus est. Caesar in provinciam Galliam profectus Heluetios gentem vagam domuit, quae sedem quaerens per provinciam Caesaris Narbonem iter facere volebat. Praeterea situm Galliarum continet. Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane et Tigranis filio triumphavit: Magnusque a tota concione consalutatus est.

LIB. IIII. EPITOME

Prima pars libri situm Germania, moresque continet. C. Caesar contra Germanos, qui Arminio duce in Galliam descendebant, cum exercitum duceret, rogatus ab Heluis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum propter metum nonorum hostium ortam allocutione exercitus iniebat, et victos proelio Germanos Gallia omni expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante, et T. Annio Milone tribuno plebis agente ingenti gaudio senatus ac uniuersae Italiae ab exilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium

annonae

annonae cura mandata est. Caesar Ambianos, Suestiones, Viromandos, Atrebates, Belgarum populos quorum quidem maxima multitudo erat proelio victos in ditionem accepit, ac deinde contra Nervios unan harum civitatum cum maximo discrimine pugnavit, eamque gentem deleuit, quae bellum gessit, donec ex sexaginta milibus armatorum trecenti superessent: ex nonaginta quinque senatoribus tres tantummodo evaderent. Lege lata de redigenda in provinciae formam Cypro, et publicanda pecunia regia, M. Catoni administratio eiusdem rei mandata est. Ptolemaeus Aegypti rex ob iniurias, quas patiebatur, a suis regno pulsus Romanam venit. C. Caesar gentem Oceano iunctam, Venetos, navali proelio vicit. Praeterea a legatis eius eadem fortuna res gestas continet.

LIB. V. EPITOME.

Cum M. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione praeturae, praetato Vatinius repulsam tulit, idem cum legem impediret, quae provinciae consularibus in quinquennium, Pompeio Hispaniae, Crasso Syriae et Particum bellum, Caesaris Galliae et Germania dabatur, a C. Trebonio tribuno plebis legis auctore in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemaum in regnum reduxit Aegypti, reiecto Archelao, quem sibi regem asseruerat, Caesar, victis Germanis, et in

Gallia caesi, Rhenum transcedit, & proximam partem Germaniæ domuit, ac deinde Oceano in Britanniam parum profpere temporatibus aduersis traiecit iterumque parum felicius, maximaque hominum multitudine caesa, reliquam partem insulae in potestatem redegit.

LIB. VI. EPITOME.

Iulia Caesaris filia, Pompeii uxor, decepsit, honoreque maximus ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum multi populi Ambiorige ductu Eburonum defecerunt, a quibus Cotta, & T. Aurunculeius legati Caesaris insidias circumuenti, cum exercitu cui praerant, caesi sunt. & cum aliarum quoque legionum castra oppugnata maximo labore defensa essent, interque eos qui in Treueris praerat, Q. Cicero, ab ipso Cesare hostes praelio fusi sunt. M. Crassus bellum Parthis illaturus, Euphratem fluiuium transiit, victusque praelio, in quo & filius cecidit, cum reliquias exercitus in collem recepisset, euocatus in colloquium ab hostibus, ut de pace acturus, quorum dux erat Surenas, comprehensus, & ne quid minus pateretur repugnans interemptus est, & ita perit.

LIB. VII. EPITOME.

Cesar Treuiris in Gallia victis iterum in Germaniam transit, nulloque ibi inuento hoste, reuersus in Galliam Eburones, & alias ciuitates, quae conspiciuerant, uicit, & regem Ambiorigem in fuga persecutus

LIB. VII. EPITOME.

cutus. P. Clodii a T. Annio Milone, candidato consulatus, in Appia uia ad Bonillas occisi corpus plebs in curia cremauit. Cum seditiones inter candidatos consulatus Hypseum, Scipionem, & Milonem essent, qui armis ac ui contendeabant, ad comprimendas eas Cneus Pompeius legatus a senatu consul tertium factus est absens, & solus, quod nemini unquam contigit. Quaestione decreta de morte P. Clodii, Milo iudicio damnatus in exilium actus est. Lex lata est, ut ratio absentis Caesaris in petitione consulatus haberetur, inuito & contradicente Marco Catone. Praeterea res gestas a C. Cesare aduersum Gallos, qui prope uniuersi Percingentorige Aruerni duce, defecerunt, & laboriosas obsidiones urbium continet, inter quas Auarici Biturigum, Gergouiae Aruernorum.

LIB. VIII. EPITOME.

Caius Caesar Gallos ad Alexiam uicit, omnesque Galliae ciuitates quae in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius quaestor Marci Crassi Parthos, qui in Syriam transenderant, cecidit. In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creati coess. Seruio Sulpicio, & M. Marcello. C. Caesar Belouacos cum aliis Gallorum populis domuit. Praeterea contentiones inter coess. de successore C. Cesari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Caesar ad petitionem consulatus ueniret, cum is, lege lata in id tempus

consulatus, prouincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo gestas in Syria continet.

LIB. IX. EPITOME.

Cause civilium armorum et initia referuntur, contentionesque de successor: C. Casari mittendo cum se dimissurum exercitum negaret, nisi a Pompeio dimitteretur. C. Curionis tribunus plebis primum aduersus Casarem, deinde pro Casare actiones continet. Cum S. C. factum esset, ut successor Casari mitteretur. M. Antonio et Qu. Cassio tribunus plebis, quoniam intercessionibus id S. C. impediebant, urbe pulsus, mandatum a senatu consulibus, et Cn. Pompeio, ut viderent ne quid resp. detrimenti caperet. C. Casar bello inimicos persecutus cum exercitu in Italiam venit: Corfinium cum C. Domitio, et L. Lentulo cepit, eosque dimisit. Cn. Pompeium, vniuersosque eius partium Italiam expulsi.

LIB. X. EPITOME.

C. Casar Massiliam, quae portas ipsi clauserat, obsedit, et relictis in obsidione C. Trebonio, et D. Bruto, profectus in Hispaniam, L. Afranium et M. Petreium legatos Cn. Pompeii cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesque incolones dimisit: Marrone quoque legato Pompeii cum exercitu in potestatem suam redacto, Gaditanis civi-

tatem

tatem de dit. Massilienses duobus navalibus praeliis victi, post longam obsidionem in potestatem Caesaris se permiserunt. C. Antonius legatus Caesaris male contra Pompeianos pugnavit, et in Illyrico captus est, in quo bello Opitergini transpadani Caesaris auxiliares rante sua ab hostilibus nauibus clausa, potius quam in potestatem inimicorum venirent inter se concurrentes occubuerunt. C. Curio legatus Caesaris in Africa, cum prospere aduersus Pompeianarum partium ducem Varum pugnasset, a Iuba rege Mauritaniae cum exercitu captus est. Casar in Graciam traiecit.

DECADIS XII. LI-

BRI I. EPITOME.

C. Casar Cecilius Rufus praetor cum seditiones in urbe quam maxime concitaret, nouarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu, pulsus urbe Miloni exuli, qui fugitiuorum exercitum contraxerat, se coniunxit, uterque cum bellum molirentur, interempti sunt. Cleopatra Aegypti regina a Ptolemao fratre regio pulsa est. Propter Qu. Catuli praetora auaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania cum duabus Varians legionibus a partibus Caesaris descuerunt. Cn. Pompeius ad Brundisium obsessus a Casare, et praesidiis eius cum magna clade dis-

uerse parisi expugnatis, obsidione liberatus, transfugato in Theffaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil inuicis, quam ad bella natus, omnibusque aduersarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Caesar ignouit.

LIB. II. EPITOME.

Trepidatio victarum partium per diuersas orbis terrarum partes, et fuga referuntur. Cn. Pompeius, cum Aegyptum petisset, iussu Ptolemæi regis pupilli, auctore Theodoro preceptore, cuius apud regem maxima erat auctoritas: et Photino occisus est ab Achilla, cui delegatum id facinus erat, in nauicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor, et Sex. Pompeius filius in Cyprum refugerunt. Caesar post tertium diem inselutus, cum ei Theodorus caput Pompeii, et annulum obtulisset, insensus est, et illachrymauit sint periculo Alexandriam tumultuantem intrauit. Caesar dictator creatus, Cleopatram in regnum Aegypti reduxit, et insipientem bellum isdem auctoribus Ptolemæi quibus Pompeium interfecerat, cum maximo suo discrimine uicit. Ptolemæus, dum fugit, in Nilo nauicula subfedit. Præterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, et bellum a Cneo Donnitio contra Phraatem Parthum profpere gestum continet.

LIB.

LIB. III. EPITOME.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, eorum imperium P. Scipioni delatum est, Catone cui ex æquo deferebatur imperium, cedente. Et cum de diruenda urbe Vtica propter fauorem ciuitatis eius in Caesarem de liberaretur, idque ne fieret, M. Cato tenuisset: lura suadente, ut dirueretur, tutela eius et custodia mandata est Catoni. Pompeii magni filius in Hispania contractis uiribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere uolebant, bellum aduersus Caesarem renouauit. Pharnaces Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla bellimora victus est. Cum seditiones Romæ a P. Dolabella tribuno plebis legem ferente de nouis tabulis excitata essent, et ex ea causa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus, occingenti e plebe cæsi sunt. Caesar ueteranis cum seditione missionem postulantiibus dedit: et cum in Africam traicisset, contra copias lura regis cum discrimine maximo pugnauit.

LIB. IIII. EPITOME.

Bellum in Syria Cæcilius Bassus eques Romanus Pompeianarum partium excitauit, et relicto a legione Sexto Casare que ad Bassum transierat, occisoque eo, Caesar Scipionem prætorem, Afranium, lurbamque uicit ad Tapsum, castris eorum expugnatis.

TT: 3

Cato audita re cum se percussisset Vice, & interneniente filio curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere expiravit, anno ætatis quadragessimono. Petreius Iubam, seq; interemit. P. Scipio in nave circumventus honeste morti Vocem quoq; adiecit: quæ erant enim hostibus imperatorem, dixit: Imperator bene se habet. Faustus & Afranius occisi, Catonũ filio venia data. Brutus legatus Cesaris in Gallia Bellouacis rebelantes vicit.

LIB. V. EPITOME.

Cæsar quatuor triumphos duxit, ex Gallia, ex Egypto, ex Ponto, & Africa epulum, & omnis generis spectacula edidit. M. Marcello consulari, senatu rogante, concessit reditum qui Marcellus beneficio eius fuit minime potuit, a P. Magio Chilone cliente suo Athenis occisus. Et census egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta milia. Profectus in Hispaniam contra Sext. Pompeium, utrinque multis expeditionibus factis, & aliquot urbibus expugnatis, summam victricem cum maximo discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sext. effugit.

LIB. VI. EPITOME.

Cæsar ex Hispania quintum triumphum egit, & cum multis, quam maximeque honoribus, a senatu decretis essent, inter quos, ut pater patriæ appellaretur.

pellaretur, & sacrosanctus, ac dictator in perpetuum esset, invidiæ causam adversus eum præstiterit, quod senatui deferenti hos honores, cum ante adem Veneris Genitricis sederet, minime assurrexit, & quod M. Antonio consule collega suo inter Lupercos currente, diademata capiti suo impositum in sella reposuit, & quod Epidio Marullo, & Cæsetio Flauo tribunis plebis invidiam ei tanquam regnum affectanti mouentibus, potestas abrogata est. Ex iis causis conspiratione in eum facta, cuius capita fuerunt, M. Brutus, & C. Trebonius, & C. Cassius, & ex Cesaris partibus D. Brutus, in curia Pompeii occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus eius Capitolium. Oblivione deinde cædis eius a senatu decreta, obsidibus Antonii, & Lepidi liberis acceptis, coniurati a Capitolio descenderunt. Testamento Cesaris heres ex parte dimidia instituitur C. Octavius ex sorore nepos, & in nomine adoptatus est. Cesaris corpus cum in caput Martii ferretur, a plebe ante rostra crematum est. Dictaturæ honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius humillime sortis homo, qui se C. Marii filium ferebat, cum apud credulam plebem seditiones moveret, interfectus est.

LIB. VII. EPITOME.

Octavius Romam ex Epiro venit: eo enim illum Cæsar premiserat, bellum in Macedonia gesturus, omnibusque prosperis exceptis, etiã nomẽ Cesaris sumpsit: in confusione rerum, ac tumultu Lepidum

pontificem maximum interemit. Sed *M. Antonius* eos cum impotenter dominaretur, legem que de provinciarum permittatione tulisset per vim, & *Cesarem* quoque petentem, ut sibi adversum avunculi percussores adesset, magnis iniuriis affecit. *Cesar*, & sibi & Reipublice vires contra eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit. Legiones quoque quarta & *Martia* signa ab *Antonio* ad *Cesarem* tulerunt: deinde plures sevitia *M. Antonii* passim in castris suis trucidati, quia & suspecti erant, & ad *Cesarem* descierunt. *D. Brutus*, ut petenti *Cisalpinam Galliam* *Antonio* obstitere, *Mutinam* cum exercitu occupavit. Præterea discursus utriusque partis virorum ad accipiendas provincias, apparatusque belli continet.

LIB. VIII. EPITOME.

M Brutus in *Grecia* sub pretextu Reipublice, & suscepti contra *M. Antonium* belli, exercitum, cui *Vatinius* præerat, cum provincia in potestatem suam redegit. *C. Cesari*, qui primus Reipublice arma sumpserat pro populo Romano, imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis, adiecitque, ut senator esset. *M. Antonius* *D. Brutum* *Mutinæ* obsedit, missique ad eum legati a senatu de pace parum ad eam componendam valuerunt. *Populus Romanus* seque sumpsit. *M. Brutus* in *Epiro* *C. Antonium* prætorem cum exercitu potestati suæ subegit.

LIB

LIB. IX. EPITOME.

C Trebonius in *Asia* fraude *P. Dolabellæ* occisus est, ob id facinus *Dolabellæ* a senatu hostis indicatus est. Cum *Pansa* *Cos.* male adversus *Antonium* pugnasset: *A. Hircius* *Cos.* cum exercitu superueniens, fuisit *M. Antonii* copias, fortunam utriusque partis æquavit. Victus deinde ab *Hircio* & *Cesare* *Antonius* in *Galliam* confugit, & *M. Lepidum* cum legionibus, quæ sub ipso erant sibi iunxit, hostisque a senatu cum omnibus qui intra præsidia eius erant, iudicatus est. *A. Hircius*, qui post victoriam in ipsis inimicorum castris ceciderat, & *L. Pansa* e *Vulnere*, quod in adverso prælio exceperat, defunctus in campo *Martio* sepulti sunt. *Adversus* *C. Cesarem*, qui solus e trib. ducibus supererat, parum oratus senatus fuit, qui *D. Brutum* obsidione *Mutinæ* a *Cesare* liberato, honore triumphi decreto, *Cæsaris*, militumque eius mentionem non satis oratam habuit, ob qua *C. Cesar* reconciliata per *M. Lepidum* cum *M. Antonio* gratia, *Romam* cum exercitu venit, & percussis adventu eius is, qui in eum iniqui erant, eum annos XVIII. haberet, *Cos.* creatus est.

LIB. X. EPITOME.

C Cesar *Cos.* legem tulit de questione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset. postulati que ea lege *M. Brutus*, *C. Cassius*, *D. Brutus* absentes

damnati sunt. Cum M. Antonio vires Asinius quoque Pollio, & Menacius Plancus cum exercitibus suis adiuncti ampliasent, & D. Brutus, cui senatus ut persequeretur Antonium, mandavit relictus a legionibus, ut profugisset, iussu Antonii, in cuius potestate venerat, a Capeno Sequano interemptus est. C. Caesar pacem cum Antonio & Lepido fecit, ita, ut tres viri Reipub. constituende quidem per quinquennium praesentent, ipse Lepidus, & Antonius statuerunt, ut suos quisque inimicos proscriberent, in qua proscriptione plurimi equites, cxxx. senatorum nomina fuerunt, & inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, & L. Caesaris Antonii avunculi, M. Ciceronis, cuius occisi a Popilio legionario milite, cum haberet annos lxxii, caput quoque cum manu dextra in rostris positum est. Prater ea res a M. Bruto in Graecia gestas continet.

DECADIS XIII. LIB. I. EPITOME.

 ASSIVS cui mandatum a senatu erat ut Dolabellam inimicum iudicatum bello persequeretur: auctoritate Reipub. adiutus Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit: Dolabellam in urbe Laodicea obsessum mori coegit. M. quoque

quoque Bruti iussu C. Antonius captus, occisus est.

LIB. II. EPITOME.

M Arcus Brutus adversus Thracas parum prospere rem gessit omnibusque transmarinis provinciis, exercitibusque in potestate eius, & C. Cassij reductis, coierunt in unum uterque ad ordinanda futuri belli consilia. M. Messala Publicolam fratrem unctum communi consilio condemnauerunt.

LIB. III. EPITOME.

Sext. Pompeius, Magni filius, lectus ex Epiro proscriptus ac fugitivus, cum exercitu diu sine ulla loci cuiusquam possessione praedatus in mari, Messanam oppidum, in Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit: occisoque a Pompeio A. Pithynico praetore, Saluidienum legatum Caesaris navali praelio vicit. Caesar & Antonius cum exercitibus in Graeciam traicerunt, bellum contra Brutum, & Cassium gesturi. Qu. Cornificius in Africa, T. Sextium Cassianatum partium duorum praelio vicit.

LIB. IIII. EPITOME.

Caisar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt, ita ut utriusque dextra cornua vicerint, & castra quoque utriusque ab illis, qui vicerant expugnarentur. Sed

in, qualem fortunam partium mors quidem *Cassii* fecit qui cum in eo cornu fuisset, quoad pulsum erat: totum exercitum fufum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde praelio victus *M. Brutus*, & ipse vitam finivit, exorato *Stratone* fugae comite, ut sibi gladium adiceret. amorum erat circiter etatis *XL*. inter quos *Quintus Hortensius* occisus est.

LIB. V. EPITOME.

C. Iulius Caesar, relicto *Antonio* (transmarinae provinciae ex parte imperium eiecit) reversus in *Italiam* veteranis agros diuisit, seditiones exercitus sui, quas corrupti a *Fulvia M. Antonii* uxore milites contra imperatorem suum concitauerant, cum grandi periculo inhibuit. *L. Antonius* cos. *M. Antonii* frater, ea dem *Fulvia* consulente, bellum *Cesari* intulit: receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, & *M. Lepido*, qui custodire urbis cum exercitu praerat, scisso, hostiliter in urbem irrupit.

LIB. VI. EPITOME.

C. Iulius Caesar, cum esset amorum *XXII*. obfessum in oppido *Perusia* *L. Antonium*, conatumque aliquoties erumpere, & repulsum fame coegit in ditionem venire, ipsique & omnibus quidem militibus eius ignouit: *Perusiam* diruit, redactis in potestatem suam omnibus diuerse partis exercitibus, bellum citratullum sanguinem confecit.

LIB.

LIB. VII. EPITOME.

Parthi, *Labieno*, qui *Pompeianarum* partium fuerat, duce, in *Syriam* irruerunt: & illoque *Didio Saxa M. Antonii* legato, universam eam provinciam occupauerunt. *M. Antonius* cum ad bellum contra *Cesarem* gerendum incitaretur, uxore *Fulvia* dimissa, ne concordiae ducum obstaret: pace facta cum *Cesare*, sororem eius *Octauiam* in matrimonium duxit. *Qu.* *Saluidianum* consilia nefaria contra *Cesarem* molitis, indicio suo detexit: isque damnatus mortem sibi conscivit. *P. Ventidius Antonii* legatus *Parthos* praelio victos *Syria* expulit: *Labieno* eorum duce occiso. Cum vicinus *Italiae* hostis *Sext. Pompeius* *Siciliam* teneret, & annonae com meatum impediret, cum eo postulatam pacem *Cesar*, & *Antonius* quidem fecerunt, ita ut *Siciliam* provinciam haberet. Praterea motus *Africae*, & bella *geta* continet.

LIB. VIII. EPITOME.

C. Iulius Caesar *Sext. Pompeium* rursus latrocinis mare infestum redderet, nec pacem, quam acceperat praestaret: *Cesar* necessario bello contra eum suscepto, duobus naualibus praeliis dubio euentu pugnavit. *L. Ventidius* legatus *M. Antonii* *Parthos* in *Syria* vicit, regesque eorum interemit. *Iudaeorum* quoque legati ab *Antonio* interempti sunt. Praterea belli *Siculi* apparatus continet.

302 T. LIVII DECAD. XIII.

LIB. IX. EPITOME.

ADuersus Sex. Pompeium vario euentu naualibus certaminibus pugnatum est, ita: ut duarum clasium, Caesaris a liera, cui Agrippa praerant, vinceret; altera quam Caesar duxerat, deleta, expositi in terram in qua maximo periculo essent: victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, ex Africa velut ad societatem belli contra Sext. Pompeium a Cesare gerendi traiecerat, ei bellum cum Cesare quoque inferret, relictus ab exercitu abrogato triumuiratus honore, vitam impetrauit. M. Agrippa nauali corona a Cesare donatus est, qui honori nemini ante eum habitus est.

LIB. X. EPITOME.

MArcus Antonius, dum cum Cleopatra luxuriaretur; Mediam provinciam ingressus bellum, cum legionibus XV III. & XVI. millibus equitum Parthis intulit, & cum duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente retro rediret, insecutus subinde Parthis, & ingenti trepidatione, & magno totius exercitus periculo, in Armeniam reuersus est, XXI. die trecenta millia fuga emensus, circa octo millia hominum impetratis amissit: temporis quoque infestas super infeliciter susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est: quia hysmare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

DECA-

LIB. I. EPITOME. 303

DECADIS XIII. LIB. I.
EPITOME.

SEx Pompeius, cum in fidem M. Antonii veniret, bellum aduersus eum in Asia movens, a legatis eius oppressus est. Caesar seditionem veteranorum cum magna pernicie motam inhibuit: Iapidas, Dalmatas, & Pannonios subegit. Antonius Artavaudem Armeniae regem fide data perductum in vincula conici iussit, regnumque Armeniae filio suo ex Cleopatra nato dedit, quam uxoris loco iam pridem captus amore eius habere ceperat.

LIB. II. EPITOME.

CAius Caesar in Illyrico Dalmatas domuit. Cum M. Antonius ob amorem Cleopatrae, ex qua duos filios habebat, Philadelphum, & Alexandrum, neque in urbem venire vellet, neque finito eius tempore triumuiratus imperium deponere, bellumque moliretur, quod urbi Italiaeque inferret, ingentibus tan naualibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis, remissoque Octaviae sorori Caesaris repudio, Caesar in Epirum cum exercitu traiecit. Pugnae deinde nauales & praelia equestria secunda Caesaris referuntur.

Marcus Antonius ad Actium classe victus Alexandria profugit, obsessusque a Cesare in ultima rerum desperatione, precipue occise Cleopatrae falso rumore impulsus, seipse interemit. Caesaris Alexandria in potestatem redacta. Cleopatra ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte occubuit. In orbem reuersus, tres triumphos egit, unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, tertium ex Cleopatra, imposito fine civilibus bellis altero & trigesimo anno. M. Lepidus, qui Lepidi triumviri fuerat filius, coniuratione contra Caesarem facta, bellum moliens oppressus & occisus est.

LIB. IIII. EPITOME.

Caius Caesar rebus compositis, & omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est: & mensis Sextilis in honorem eius appellatus est. Cum ille conuentum Narbonae egit, census a tribus Gallis, quas Caesar pater vicerat, actus. Bellum contra Bastarnas, & Maxos, & alias gentes a M. Crasso refertur.

LIB. V. EPITOME.

Bellum a M. Crasso aduersus Thracas, & a Cesare aduersus Hispanos gestum refertur, & Salsi, gentes alpinae perdomiti.

LII.

LIB. VI. EPITOME.

Rhetia a Tiberio Nerone, & Druso Caesaris priuigno domita: Agrippa Caesaris gener mortuus, & a Druso census actus est.

LIB. VII. EPITOME.

Civitates Germanicae cis Rhenum, & trans Rhenum posite oppugnantur a Druso, & tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus. Arara Caesari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata, sacerdoteque creato C. Iulio Vercondari dubio Heduo.

LIB. VIII. EPITOME.

Thraces domiti a Scipione: item Cherusci, Tenchateri, Cauci, aliaeque Germanorum trans Rhenum gentes subactae a Druso referuntur. Octavia soror Augusti defuncta, ante amisso filio Marcello, cuius monumenta sunt theatrum & porticus, eius nomini dicata.

LIB. IX. EPITOME.

Bellum contra transrhenanas gentes a Druso gestum refertur, in quo inter primores pugnaverunt, Senectius & Anectius, tribuni ciuitatis Neruiorum, Dalmatas & Pannonios Nero frater Drusi subegit.

VII

306 T. LIVII DEC. XIII.

Pax cum Parthis facta est. signis a rege eorum, que sub Crasso, et postea sub Antonio capta erant, redditum.

LIB. X. EPITOME.

Bellum aduersus Germanorum trans Rhenum ciuitates gestum a Druso refertur, ipse ex fractura equo super crura eius collapsus, xx. die quã id acciderat, mortuus est: corpus a Nerone fratre, qui nuncio valetudinis euocatus raptim occurrerat, Romam reuolutum, et in C. Iulii tumultu conditum. Laudatus a Cesare Augusto vitrico, et supremis illius funeribus, plures honores additi.

FINIS.

RERVM

307
RERVM ET VERBORVM
QVINTÆ T. LIVII
decadis, Index.

<i>A</i>	observatio	III
A bdera vrbs Pag. 109	Alexandri præstætia ac virtus	191
Abrupolis regno expulsus 46	Androdes	165
Achelous fluvius 126	Andronici Macedonis prudentia	140, 199
Agium Scarnania portus 130	Anguis prodigijsus	24
Aginium opp. diripitur 213	117	
Æsculapii templum Epidauri 214	Anicius 222. eiusdem de Illyris victoria	165, triumphus 223
Africanæ LXXIII. ludis circumfensibus exhibitæ 148	Annone vilitas	221
Agamemnonia classis 214	Antenor	159, 191, 199
Agassa vrbs Romaniß edita 137	Antiochus rex virga circumscriptus a Popilio legato Romano	195
Agasse insule 213	Antipatris præfecti Persæ mors	102
Agasspides 176	Antissa diruta	199
Agrauenite Illyrici 213	Apellis mors	38
Agrianes pop. 85	Aprii Claudii prudentia	38
Ala sacra 93, 102	Arconis oratio	27
Alabandinum erga Rom.		

VVu 2

Archidamus Aetolorum	Azororum opp.	87
dux	B	
Ariarathes	Balanus regulus	144
Ariates fluvius	Balista mons	18
Artetarus	Baphyrus fluvius	136
Asclepiodotus	Barba & capilli promissio,	
Ascordus	supplicum habitus	150
Ascuris palus	Barbanus fl.	164
Asinus tripes	Bassanite	163
Astronomica peritiae utili-	Bastarnarum potentia	21,
tas	186	
Athenaus Eumenis regis	Begorrites lacus	87
frater	Berea urbs 216. Roma-	
Atheniensium erga Rom.	nis dedita	179
gratitudo 110. digni-	Bisalta	180
tas	Beotia motus	76
Albo mons	Beotoru cum Perseo con-	
Alintania	ciliatio	45
Attali constantia	Bora mons	216
Audena	Bos loquutus	24
Aulidis portus	Brinniates populi	20
Elus Ligur consul	Brundysium, idem quod &	
A. Hostilii militaris disci-	Brundysium	64
plina	Bulliani pop.	163
A. Postumius Albinus cen-	Bylazora	158
for	C	
Axius fluvius	C. Cassius Longinus con-	
157, 216	sul	

sol	60, 109	de Celtiberis sociisque eorum	
C. Cicereii victoria	40	triumphatum	8
C. Claudius Pulcer	9, 12, 13	Cadesac fuga	23, 30, 31
C. Licinius Crassus	148, 151	Ceritis pop. 24. anguem	
C. Lucilius	227	in oppido suo iubatum au-	
C. Martius Figulus pr.	130	reis maculis sparsum ap-	
C. Popilius Lenas cos.	43	paruisse affirmant ibid.	
C. Sulpicius Gallus tribun.		Cephalo	212
mil.	372	Cestrophendonis telum	101
Calatie muri facti	32	Chium promontorium	163
Callicratis oratio	24	Circenses	149
Callipeuce saltus	135	Citium opp.	84
Cambuni montes	78, 131	Citius mons	126
Campi Macri	19	Classis in aere visa	35
Canastreum promont.	141	Clausula fl.	163
Carauantis & Caravan-		Cleopatra Ptolemaeorum so-	
tium urbes	162	ror	196
Carauantius	164	Cleua praefectus	126
Cara liberi esse iussi	146	Cline urbs	141
Carni populi	109	Concordiae bonum	203
Carnus urbs	105	Corinthij splendor	215
Carteia oppidum	107	Coronaei pop.	80
Carystus urbs	40	Coragus Macedo	102
Cassignatus a. Gall. pra-		Costoci fuga	177
fectus casus	91	Cotys rex	62
Causii pop	211	Creusa oppidum	130
Caiorum pop.	162	Cydas Cretensis	155

Cyretia Persei dedita	88	Eudieru turris	132
D		Euerfa & Callicritus Theba- ni a Perseo sublata	46
Daorfei immunes iussi	214	Eumenes mortuus creditus	
Dardani a Bastarnis victi	20, 21	50, 187. Persea Roma- nis ipse defert 79. Et victima prope caesus 187. solicitatur ut a Romanis deficiat	155
Demetrium portus	188	Eumenis acta bello Ma- cedonico	142
Desudaba urbs	157	Eumenis casus ac vul- nus	48
Diana Tauropolis	179	Eumenis inconstantia	151
Diodori prudentia	ibid.	E	
Dium opp.	137	Edessa	218
Doliche opp.	85	Eleon campus	127
Draudachum castellum	124	Elimiotis Macedoniorum re- gio	218
Dyrrachium	126	Enipeus fluuius	138, 175
E		Eordia urbs	87
Edessa	218	Eordii pop.	218
Eleon campus	127	Epidamnus olim Dyrrachiis	126
Elimiotis Macedoniorum re- gio	218	Epidaurum oppidum	214
Enipeus fluuius	138, 175	Erythrarum promontorium	160
Eordia urbs	87	Enander Cretensis	84
Eordii pop.	218	Fatales libri	35
Epidamnus olim Dyrrachiis	126	Fax in celo	117, 199
Epidaurum oppidum	214	Faueria oppidum	13
Erythrarum promontorium	160	Fortuna Primigenia	117
Enander Cretensis	84	Fortune Equestrif ades	36, 42
		G	
		Gallorum fuga & clades	
		160	

Galli

Galli mercenarii milites		Hornunes	162
85, 157		Horrreum oppidum Romanis deditur	212
Galli feroces	86	Hospitii necessitudo	71
Galli Asiae incolae	86	I	
Macedoniae accole	218	Iani tres facti	32
Galli Cisalpini	144	Illyenses fusi fugatique	13, 14
Garuli pop.	20	Illyriorum descriptio	201,
Gaza Persei in mare deiecta		140. per vrinatores ex- tracta	ibid.
140. per vrinatores ex- tracta	ibid.	Illyrici solitudines	125
Gentii maiores	163	Imperatoris munus	167
Gentius rex Romanis su- spectus	188. eiusdem re- gia	Intercalatum & intercala- res calendae	116
124		Ion Thessalonicensis	189
H		Issenses & Talantii immunes	
Harpali legati ferocia	47	214	
Hastati	66	Ismerias pr.	77
Hegesili prudentia	78	Iunonis Lacinae templum se- midetelium	36. eius
Heraclea quae & Sintice, re- gio	216	spoliati vltio	60, 61
Herceates pop.	20	L	
Hercyniae templum	214	Labeates Illyrici	214
Hippagogi naues	160	Larissa a Romanis capta	
Hippias Berraeus	84, 132	103	
Hispanitriumphati	7	Latinae feriae	17, 67
Histrorum clades	5, 11	Laureatae literae & tabella	183
Homicidii abominatio apud veteres	187		

VVu 4

Legio non eodem semper numero constabat	116	Macedonum clades	102, 140
Leonatus & Thrasippus duces	84	Macedonum arma	87
Leucadii	219	Macri campi	195
Leusines situs	194	Marcolica Vrbs	186
Liberi & Liberae aedes	32	Marene regio	103
Licyorum querela de Rhodiis apud Romanos	8	Martius vates	71
Ligures triumphati	15	Masanissa eiusque res	55, 61, 111, 197
Ligurum cedes & fuga	13, 18, 40, 53	Malgaba	196
Locustarum nubes	36	Metrodorus Rhodius	155
Loryma portus	192	Miccicus seu Miction	112
Lucam colonia deducta	13	Minerva Alcis	84
Lucretii pretoris inuidia, apud trib. pleb.	106	Missagenes Masanissa fil.	61, 198
Ludorum apud priuos consuetudo	139	Mytis fluuius	136
Ludi magni	219	Molossis regio	212
Luna edipsum futuram praedicit Sulpicius Gallus	172	Mopselus tumulus	96
Lunensium & Pisanorum de agro contentio	196	Mutilla & Faueria oppida	13
Iustrum conditum	42	vi capta	13
M		Myle opp	88
Macedonicum mare	141	Mylassenses	211
		N	
		Navalis triumphus descriptio	233
		Necessitas maximum telum	154
		Neo Thebanus	224
		Nesat-	

Nesatium opp.	13	praecleara fama	149
Nicatores	115	Pella Macedoniae vrbs	216
O		Pelusium	150, 193
Odemantidica terra	186	Penestria regio	123
Oeneum opp.	124	Penens fluuius	71, 135
Oetei montes	24	Perduellionem iudicare	121
Olcinium opp.	212	Perduelles hostes	108
Olympii Iouis excellentia	22, 215	Perrabia & Perrabii	67, 103, 78, 191
Olympio legatus	154	Pestilentia Romae	23
Onesimus	146	Pestilentia sedanda sacrum	24
Oreon vrbs	144	Petitarius fluuius	127
Oriondes fluuius	163	Phalanna opp.	88
Orthobula	30	Phanæ	160
Ossa mons	89	Phanota	126, 212
Oximi muri facti	32	Phila	137, 138
P		Philippus Macedonum Rex	191
Peonia	217	Philaca oppidum	212
Palepharsalus oppidum	130	Pieria sylua	178
Pallenensis agrifertilitas	141, 217	Piræcum Athenarum	214
Pamphilus legatus	145	Pisces aratro eruti	35
Pantaleontis fides	49	Plator	162
Pantaucus	154	Polyaratus	161
Papinus mons	195	Populi obstinatio	195
Passaro vrbs	212	Porticus Romae	32
Patauinorum seditio	31	Posideum promontorium	141
Paulus Aemilius eiusque			

Praxo Delphus 48.	latro-	auctoritas	195
num receptrix	49	Romanorum bella quare	
Proxenus	29	felicia 207. eorum au-	
Prusias rex	65, 145	toritas contempta 223.	
Prytanum Cicely	22	clades 83, 207. ingra-	
Pteleum oppidum	104	titudo 227. superbia ac	
Ptolemæus maior	196	tyrannis	87
Ptolemæus & Cleopatra re-		S	
ges Alexandria	150,	Sacer lapis	14
196		Sacrilegii ultio	59, 60
Puer sine manibus & pedi-		Samothrace religio	157, 186
bis 24.	biceps uniman-	Sanguinea pluvia	52, 117
nus	ibid.	Sanguinalis avis	14
Punica versutia	80	Sardi domiti	18
Pytho Macedo.	142	Scerdiletus	165
Pythoum oppidum	87	Scodra urbs	163
R		Scodrus mons	164
Rhinocolura urbs	194	Seultenna fluvius	14
Rhiconite	212	Serni publici	121
Rhodii nec socii neque hostes		Sicimina mons	195
ab Romanis habendi cen-		Sintice regio	216
sentur	216	Syre oppidum	186
Rhodiorum auxilia sociis		Soles tres simul visi	24
205. eorundem sermo		Solouettius dux	223
arrogans & tumidus 8,		Sopatri mors	102
145, 207		Stratagemata	4
Romanorum equitas 101,		Stratii medici prudentia	
animus indomabilis ibid.	202		

Strymo

Strymo fluvius	216	Toronaicum mare	141
Stubera urbs	123	Toron urbs	143
Stryphalis	218	Tribuni plebis sacrosancti	
Subota insula	160	120	
Summa primi Pontificis ad-		Tribu monere quid	189
uersus Paulum Æmilium		Tripolis	87, 103
inuidia	225	Triumphus ad quos perti-	
Sycurium oppidum	89	neat	227
Symetri magistratus	220	Trophonius specus	214
T		V	
Tabularium	121	Velatie urbs	89
Tempe	135	In Venetia Patauinorum se-	
Terminalia facta	116	ditio	31
Theondas magistratus	187	Pettigens bellicosa	217
Thessalonice expugnatio	139.	Victoria vera que	77
deditio	189	Volustana montes	131
Tiberius consul 9. censor		Vortumni signum	147
200. eius virtus	18	X	
Tirusta populus	213	Xenarchus prætor	27
Toro mons	217		

FINIS.

FRANCOFVRDI

Apud Ioannem Wechelum, impensis
Sigismundi Feyrabendij, Henrici
Tackij, & Petri Fischeri
sociorum.

MDLXXXVIII.

